

DEN

ÆLDRE JERNALDERS BEGRAVELSER

PAA BORNHOLM.

AF

Amtmand **E. VEDEL.**

(Særskilt Aftryk af Aarbøger f. nord. Oldk. og Historie 1872.)

KJØBENHAVN.

THIELES BOGTRYKKERI.

1872.

DEN ÆLDRE JERNALDERS BEGRAVELSER PAA BORNHOLM.

AF AMTMAND E. VEDEL.

I det første Hefte af Aarbøger for nordisk Oldkyndighed for 1870 meddelte jeg endeel Oplysninger om de eiendommelige Begravelser fra den ældre Jernalder, der betegnes med Navnet Brandpletter. Senere er der paa Bornholm bleven foretaget et ikke ringe Antal Undersøgelser sigtende dels til nærmere at iagttage Brandpletternes Forhold, dels til at forfølge Gravskikkene igjennem hele den ældre Jernalders Varighed, altsaa baade opad indtil Broncealderen og nedad indtil Mellemjernalderen.

Det har derved viist sig, at Brandpletterne kun tilhøre en vis begrændset, om end vistnok meget lang Periode indentor den ældre Jernalder, men at Jernsager allerede findes i Steenrøserne, der i Reglen maa ansees som ældre end Brandpletterne, og at paa den anden Side Oldsager med den ældre Jernalders Præg ogsaa forekomme i de ubrændte Begravelser, der afløste Brandpletterne i Tiden ned imod Mellemjernalderens Begyndelse.

Mine Iagttagelser have kun været rettede paa den ældre Jernalder. Om de Aartusinder, der ligge forud, og de Aarhundreder, som følge efter hiin Tidsalder, kan jeg derfor ikke give nogen sammenhængende Oplysning. Leilighedsviis er imidlertid Et og Andet kommet til min Kundskab med Hensyn til ældre eller yngre Tidens Efterladenskaber.

Steenalderssager ere meget jævnlig blevne indleverede til mig, især slebne eller godt tilhugne Flintkiler, af og til ogsaa Øxer eller Hammere af Grønsteen og undertiden en lang Slibesteen af den bekjendte Form som en stor Knokkel. For det Meste vare de fundne paa Markens Overflade, dog har det ogsaa været meget hyppigt, at de angaves at være opgravne ved Grøvtarbeide i en halv eller heel Alens Dybde under Jorden. Et Par Flintkiler og en raa Flintflække fandtes ved Grøvtgravning i Pedersker Sogn i omtrent en Alens Dybde ved Levninger af et ubrændt Skelet. En Snees Flintflækker fandtes ved 2den Selveiergaard i Nyker i en Alens Dybde ved Siden af en stor Steen. Tre Gange er det meldt mig, at Flintkiler ere fundne nedsatte ved Gravurner med brændte Been, men jeg tør ikke ganske indestaae for Iagttagelsernes Rigtighed. Derimod er det konstateret, at en Spydspids af Flint er funden sammen med sønderbrudte Broncesager uden Spor af Ligbrand i den nedenfor omtalte Høi ved Gyldensgaard. Paa Brandpletspladsen ved Pilegaard fandtes en sleben Steenkile henlagt ovenpaa en Brandplet.

De i Høiene saa hyppigt forekommende Steenkamre eller lange Steenkister med ubrændte Been hidrøre deels fra Steenalderen deels fra Broncealderen. Paa den ene Side har jeg faaet oplyst, at der i det vældige Gravkammer ved 34 Slvgd. i Nylars Sogn (9 Alen langt, $2\frac{1}{2}$ Alen bredt og $2\frac{1}{6}$ Alen høit, indvendigt Maal) er i sin Tid fundet skarpe Knive af Flint (Flintflækker?) I en stor Jordhøi ved 1ste Vornedegaard i Olsker Sogn er der i de seneste Aar opdaget to lange parallelle Steenkister, hvori der laa ubrændte Been; i den ene af disse Kister fandtes en Steenøxe. Ved 14de Vdgd. i Clemensker Sogn blev der for et Par Aar siden i en Jordhøi udgravet et af svære Granitblokke sat og dækket Gravkammer, $5\frac{1}{4}$ Alen langt, 2 Alen bredt og $2\frac{1}{6}$ Alen høit, indvendigt Maal; midt paa den østre Side var der en Aabning 1 Alen bred; Gulvet bestod af faststampet Leer; i

Fylden fandtes ubrændte Been og en Flintflække samt Leerkar med indprikkede Prydelser.*) Med Hensyn til ældre Fund jfr. Antikvariske Annaler IV. S. 161 CCCXI og S. 162 CCCXX. Paa den anden Side er der for faa Aar siden i en stor Gravkiste i en Jordhøi ved 25 Slvgd. i Aaker Sogn fundet Fæstet og nogle flere Levninger af et Broncesværd ved Siden af et ubrændt Skelet. Endvidere er der i en af svære Granitblokke sat og dækket Steenkiste, c. $3\frac{1}{2}$ Alen lang, $1\frac{1}{2}$ Alen bred og 2 Alen høi, indvendigt Maal, i en Jordhøi ved den 19 Slvgd. i Nylars Sogn fundet en c. 8 Tommer lang og c. 2 Tommer bred, flad og tynd »Kobberstang«, altsaa vistnok Levninger af et Broncesværd. Fremdeles er der i de seneste Aar fundet et smukt Fæste og andre Levninger af et Bronvesværd i en Steenkiste af Mandslængde paa Bunden af en Jordhøi ved den 17 Slvgd. i samme Sogn. Nogle ældre lignende Fund ere anførte i Antikvariske Annaler IV. S. 161 CCCXIII, S. 162 CCCXIX, S. 385 og S. 576.

Oldsager fra Broncealderen indleveres hyppigen. Broncecelter synes jævnlig at findes ved Pløining; Sværd og Smykker fremkomme meest ved Ødelæggelsen af Gravhøie. Sværdene ere saa at sige altid sønderbrudte eller sammenbøiede i Oldtiden, og det Samme iagttages ogsaa ofte ved Knive og Dolke, hvorimod Kvindesmykkerne som oftest ere ubeskadigede. Naar Ligbrand har fundet Sted, pleie de brændte Been at findes omtrent i Høiens Midte, som oftest i en lille Kasse sat og dækket af flade Steenplader, sjeld-

*) I en Høi ved »Jittedalen« c. 600 Alen vest for den 20 Slvgd. i Aaker Sogn findes ogsaa et Gravkammer, der seer meget steenalderligt ud. Kammeret er $5\frac{3}{4}$ Alen langt og $2\frac{5}{8}$ Alen bredt indvendigt; Høiden kunde ikke maales. Det er dækket med vældige Steenblokke, hvoraf en er $4\frac{1}{3}$ Alen lang og $3\frac{1}{3}$ Alen bred samt over $1\frac{1}{4}$ Alen tyk. Høiens Jord naaer kun til Toppen af Sidenstenene, saa at Dækstenene ligge heelt ovenfor Jorden.

nerne i en Leerurne og undertiden simpelthen under en Steendynge uden Urne eller Gravkasse. I sidstnævnte Tilfælde har jeg flere Gange fundet, at der under Høiens Midte var dannet en kredsround Fordybning omsat med kantstillede Steen og brolagt paa Bunden; paa Brolægningen laa Benene og Oldsagerne, og Fordybningen var iøvrigt fyldt med en Dynge af Haandstene. Hvor Benene ere nedlagte i en Urne eller Gravkasse, er der ogsaa for det Meste dynget Stene deromkring.

Foruden disse Begravelser, der findes i Midten af Høiene, er det meget sædvanligt at finde senere Begravelser nedsatte i Udkanterne. I en mærkelig Gravhøj »Egeshøj« ved Gyldensgaard, 17 Vdegd. i Østermarie Sogn, hvor Hovedbegravelsen var en lang og svær Gravkiste omgivet med en Dynge Steen, viste der sig udenfor Kisten flere forskellige Fund af Bronze- og Steensager uden Ledsagelse af Been eller sort Muld; under Høiens Rand var der derhos anbragt en heel Kreds af ikke mindre end 37 Brandpletter*). I en Udkant af en Jordhøj ved den 11 Vdegd. i Aaker Sogn udgravedes i 1869 en ved en Tværvæg deelt lille Steenkasse, hvor der paa de brændte Been i det ene Rum laa Kvindesmykker af Bronze og i det andet Rum en meget smuk Broncedolk og flere Broncesager

*) Høien, der udgravedes i Forsommeren 1870 under omhyggeligt Tilsyn af Lærer Petersen i Østermarie, var 42 til 45 Alen i Tværmaal. Under Midten af Høien, dog noget henimod den nordostlige Side laa et indtil 2 Alen tykt Steenlag og deri en Gravkiste $4\frac{1}{2}$ Alen lang, $1\frac{1}{2}$ Alen bred og $1\frac{1}{4}$ Alen høi, indvendigt Maal. Kisten syntes tidligere at have været aabnet og indeholdt nu ingen Oldsager. Paa eller nede i Steenlaget fandtes forøvrigt a) 7 Alen sydost for Kisten en Broncedolk med Rester af Træ tildækket med Smaasteen, b) 9 Alen syd for Kisten en sonderbrudt smuk Broncedolk dækket med Smaasteen og Havgruus, c) tæt vest for Kisten en sonderbrudt Broncedolk, en ligeledes sonderbrudt krum Broncekniv og en lille Spydspids af Flint, samt d) tæt nord for Kisten en større Spydspids af Flint, Alt uden Spor af Been eller sort Muld. Om Brandpletterne see nedenfor i Tillæget.

samt et forrustet fladt Jernstykke, der synes at have været en Kniv (findes i Museet for nordiske Oldsager).

Udenfor Høiene findes Gravurner eller smaa Steenkasser med brændte Been overmaade hyppigt over hele Øen. Gravpladser med mangfoldige beenfyldte Urner nedsatte tæt ved hverandre ere fundne paa den 20 Slvgds. Parcel i Pedersker Sogn og ved den 25 Slvgd. i Aaker Sogn samt rimeligviis ogsaa omkring de ødelagte Steenrøser paa Kumlhøi i Rutsker Sogn, $\frac{1}{3}$ Mil nordost for Hasle ved Landeveien til Allinge. Ingen af disse Gravpladser har været underkastet en nøiere Undersøgelse; paa Bunden af en beenfyldt Urne fra 20 Slvgd. i Pedersker har jeg imidlertid fundet et lille til en Ring sammenbøiet Stykke Broncetraad, og paa Bunden af en anden beenfyldt Urne sammestedsfra fandt jeg en Bronceknep med en Øsken, hvori Spor af Læderstrimler, en lille Berlok af Rav samt en lille flad, kredsrund Skive af sort Skifersteen gjennemboret med et Hul. Endvidere er der flere Gange forekommet lange Steendynger indeholdende en Mængde beenfyldte Urner eller smaa Steenkasser med brændte Been tildeels ledsagede af Naale, Ringe eller andre Smaating af Bronze. De have imidlertid alle været forstyrrede, inden de kom til min Kundskab. Hvad angaaer den store Mængde af grove Leerkar eller Steenkasser med brændte Been, som findes nedsatte hist og her paa Markerne, da er det sjældent, at de indeholde nogen Oldsag, der kan give en sikker Tidsbestemmelse; hvor Oldsager ere fundne, har det (afseet fra et beenfyldt Kar fra Kannikegaards Gravplads — Kkgd. Nr. 347 — samt fra de ovenfor antydede tvivlsomme Fund af Flintkiler) stedse været Broncegjenstande, for det Meste kun Ringe eller Naale, dog et Par Gange ogsaa Knive og een Gang (i en Steenkasse ved 17 Vornedegaard i Ibsker) et smukt Sværd.

Om Steenhøie, Steenrøser og Skibssætninger see nærmere nedenfor.

Om Bautastenenes Alder og Øiemed ere adskillige Undersøgelser blevne anstillede. Erfaringerne ere imidlertid endnu for faa til at give et endeligt Resultat, men de bestyrke dog Formodningen om, at Benyttelsen af Bautastene som Gravminder er begyndt allerede i Bronzealderen og dernæst uden Afbrydelse fortsat ned igjennem Jernalderen og den ældste Christentid, indtil de hen i Middelalderen bleve afløste af liggende Gravstene. See forøvrigt nærmere nedenfor i Slutningen af Tillæget.

De i mine Meddelelser om de Bornholmske Brandpletter S. 3 anførte mærkelige Steder: Sorte Muld i Ibsker, Sandegaard i Aaker og en Bakke ved 10 Slygd. i Vestermarie Sogn (»Smøreng«), hvor der i Aarenes Løb er oppløiet Guldracteatet og byzantinske Guldmønter fra det 5te Aarhundrede saavel som Stykker af Jernvaaben, medens Jorden er fuld af marvkløvede Huusdyrbeen og Potteskaar, tør med temmelig Sikkerhed ansees for at være Huuspladser fra Mellemjernalderen. Paa det omhandlede Høidedrag nord for 10 Slygd. i Vestermarie er der nemlig til forskjellige Tider fundet et ikke ringe Antal af Kværnstene til Haandkværne. Ogsaa paa Sorte Muld er der fundet saadanne Kværnstene. Da det ikke er rimeligt, at saa tunge og lidet værdifulde Gjenstande skulde tilfældigen være bleven flyttede derhen andetstedsfra, maa det antages, at de ere blevne benyttede paa Stedet, og at altsaa Befolkningen har havt sine Boliger der.

Nogle interessante Grave fra den yngre Jernalder, beliggende paa et Sted, kaldet Sølvklippen, nord for Melsted Fiskerleie ved Gudhjem, ere i Sommeren 1870 bleven undersøgte af Professor Engelhardt. Det var smaa aflange Ringe af opreiste Stene, indesluttende et Rum af Mandslængde, der var dækket med en Dynge Haandstene. I disse og nogle tidligere udgravne ganske lignende Steenringe sammesteds er der fundet prægtige skaalformede Broncespænder, tildeels med Sølvbelægning, samt Broncearmringe af Form

som Worsaae Nord. Olds. Nr. 451 og nogle ukjendelige Jernstykker. Det kunde ikke med Sikkerhed sees, om Ligene havde været brændte eller ikke.

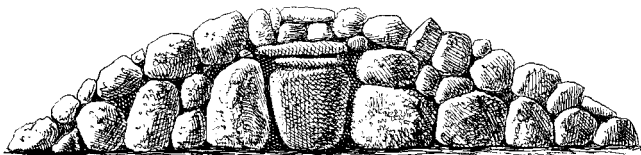
Bornholm 1871.

A. STEENRØSERNE

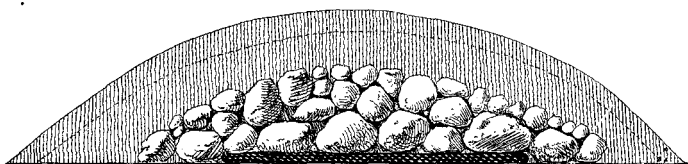
(samt Steenhøje og Skibssætninger.)

Deres Forekomst og Beskaffenhed.

Det er allerede i Bhl. Br. S. 2 bemærket, at der paa Bornholm meget hyppigt findes Røser eller Knolde bestaaende af kredsrunde, fladthvævede Dynger af Steen med eller uden en Dækning af Jord. Utallige af dem ere allerede

Gjennemsnit af en Røse med Urne.

Gjennemsnit af en Røse med Muldlag.

ryddede for at give Plads for Ploven, og aarligen forsvinde de i Sneseviis. Jeg tvivler imidlertid ikke paa endnu at kunne paavise over otte hundrede eller maaskee henimod tusinde af dem, og hver Gang jeg er kommen ud i afsides Egne ved Grændsen af Hedestrækningerne eller ved Strandklipperne langsmed Østkysten, har jeg stedse opdaget flere.

I størst Mængde forekomme de i den sydlige Deel af Blemme Lyng paa Nylars Sogns og tildeels paa Rønne Kjøbstads Grund. Der kan vistnok tælles tre til fire hundrede af dem, deels omkring Kjærlinghøi ved det østlige

Hjørne af Rønne Udmark og enkeltviis derfra ned over Lyngen imod sydvest og syd, deels en tusinde Alen østligere henimod d. 19 Selveiergaard i Nylars Sogn, deels endelig $\frac{1}{8}$ Miil sydligere ved Roels Dal, hvor de ere ledsagede af Jord- og Steenhøie, Steenringe, Brolægninger og Bautastene.

Endvidere erindrer jeg at have seet Grupper af Røser: ved Kanegaard i Knudsker Sogn (11 Røser) omgivne af Brandpletter, see Grundridset Side 11,

i et Krat mellem 16 og 17 Slvgd. i Vestermarie Sogn (c. 30 R.),

paa og nedenfor Enesbjerg paa Vestermarie Høilyng (c. 30 R.) ledsagede af Skibssætninger og en Steenhøi,

paa en Lyngmark Matr. Nr. 243, c. 700 Alen sydvest for Enesbjerg. (c. 100 R.),

paa Sortebjerg, c. 1200 Alen nordvest for Enesbjerg, ligeledes paa Vestermarie Lyng (c. 10 R.), samt c. 500 Alen sydligere paa Matr. Nr. 193 aø (c. 30 R.),

paa et Høidedrag c. 400 Alen nordvest for Rytterknægthusene ved Almindingen (c. 30 R.) ledsagede af et Par Steenhøie,

paa Bjerregaardsbakkkerne ved 64 og 66 Slvgd. i Vestermarie, (c. 20 R.) ledsagede af Steenhøie og mange Bautastene,

paa 8 Slvgd.s Udlod i Nyker Sogn (c. 15 R.),

vest for 11 Slvgd: i samme Sogn, (c. 10 R.) ledsagede af Gravhøie, en Steenring og mange smaa Bautastene,

paa 47 Slvgd.s Fortoug i Clemensker Sogn (c. 40 R. — nu næsten alle ødelagte),

syd for Torpegaard, 13 Slvgd. i samme Sogn (c. 70 R.), see omstaaende Grundrids.

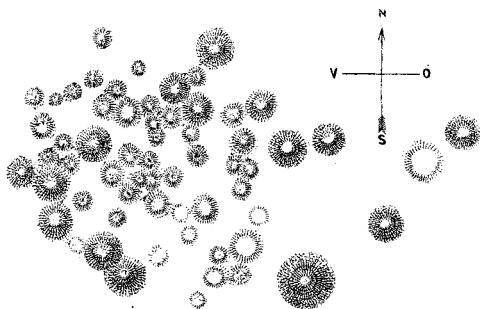
øst for Knudegaard, 11 Slvgd. i samme Sogn (c. 10 R.)

paa Grønnebjerg, nord for 26 Slvgd. i Rutsker Sogn,

paa Halden, lynggroede Klipper i det nordvestre Hjørne af Olsker, Sogn (c. 20 R.) ledsagede af Steenringe og Bautastene,

paa Strandklipperne i det sydøstre Hjørne af Allinge søndre Udmark (c. 10 R.) ledsagede af smaa fiirkantede Steenringe, paa Strandklipperne tæt øst for Kobbeaaens Udløb i Østerlars Sogn (c. 30 R.), paa Mandhøi ved Ibs Kirke (c. 120 R.) omgivne af Brandpletter, see Grundridset Side 13, samt ved Sortegaard i Ibsker Sogn (6 R.).

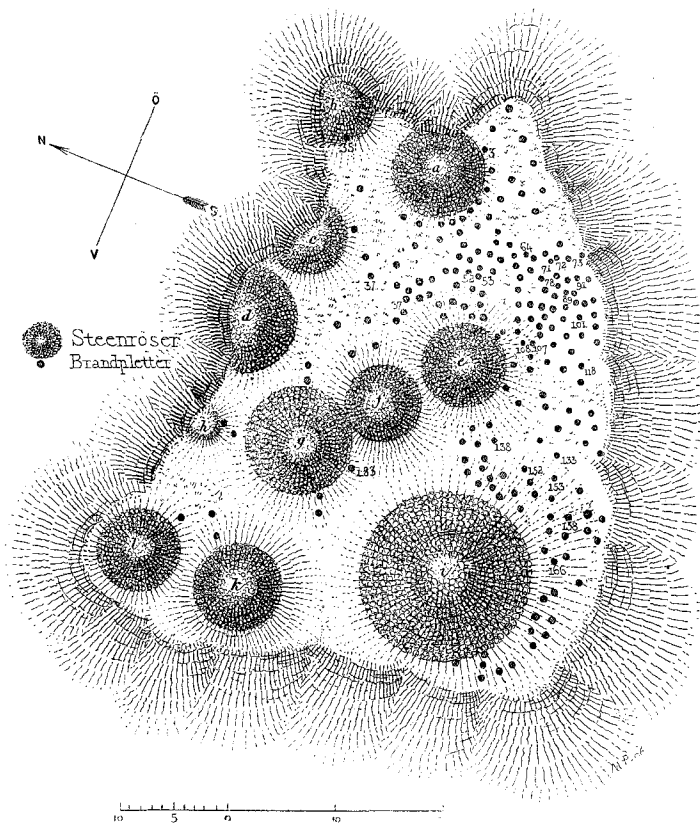
Desuden er det bleven meddeelt mig, at en Mængde Røser findes paa Smaalyngen i Pedersker Sogn.

Røser ved Torpegaard.

De allerfleste Røser ere smaa, fra 2 til 6 Alen i Tværmaal og kun 6 til 8 Tommer høie over Jorden. Enkeltviis forekomme større Røser med indtil 10, 15 eller endog 20 Alens Tværmaal og en Høide af $1\frac{1}{2}$ til 2 Alen. I Virkeligheden ere Røserne ofte noget høiere, end de synes, idet deres Rand ligger adskillige Tommer under Markens Overflade. Maaskee er Grønsværen bleven borttaget, førend Røsen blev anlagt, og maaskee er simpelhen den Jord, hvormed Røsen oprindeligt havde været dækket, skyllet ned i Tidernes Løb og afsat omkring og over Randen af Steendyngen. Som Røserne nu vise sig, have de fleste aldeles ingen Dækning uden en ganske tynd Lyngskorpe, hvorigjennem Toppene af Stenene træde frem. Det er imidlertid ikke

sjældent at finde en Dækning med 6 til 8 Tommer Jord, og paa enkelte Steder forekommer en meget tykkere Dækning, navnlig paa Mandhøi, hvor Røsernes Overjord endog undertiden har været 1 til 2 Alen tyk. — Steendyngens Over-

Røser og Brandpletter paa den sydvestlige Deel af Gravpladsen ved Kanegaard.

flade er ofte ru og uregelmæssig, men hyppigere og navnlig, hvor der ikke findes nogen Overjord, ere Stenene sammenpakkede med stor Nøiagtighed til et regelmæssigt fladt Kugleafsnit. — Randen er ofte indfattet med en kredsround

Ring af større Stene; derimod har jeg aldrig seet Stenene paa Overfladen lagte i bestemte Mønstre.*) I det Indre af Dyngen pleie Stenene at ligge uden kjendelig Orden; snart ere de blandede med temmelig megen Jord, snart er der neppe engang Spor af Jord i Stenenes Mellemrum. Undertiden har en Røse bestaaet af flere afsondrede Steenlag ovenpaa hverandre, og af og til har hele Røsen kun bestaaet af et eneste fladt eller svagt hvælvet Steenlag; den har da i Virkeligheden kun været en Brolægning.

Røserne ere næsten altid Gravsteder for brændte Been, men disse findes nedlagte paa meget forskjellig Maade, snart uden særligt Gravgemme og snart i smaa firkantede Kasser af Steenplader eller i Leerkar af grovt Pottemagerarbeide.

Gravkasserne ere for det Meste dannede af tynde Sandsteensplader og forekomme hyppigst i den sydlige Deel af Øen, hvor Sandstenen er saa almindelig og let tilgængelig. De have Sidestene og Bundsteen, men ikke altid Dæksteen. Deres Størrelse er meget forskjellig; nogle have været indtil $1\frac{1}{2}$ Alen lange, 1 Alen brede og 1 Alen dybe, andre have kun havt en Udstrækning af $9 \times 6 \times 6$ Tommer, indvendigt Maal. Benene i Gravkasserne ere i Reglen hvide og reenvadskede og ligge i et tyndt Lag paa Bunden; over dem pleier Rummet at være fyldt med almindelig Jord, men i Kasser uden Dæksteen bestaaer Fylden undertiden næsten ganske af tæt sammenpakkede Smaasteen. Nogle Gravkasser have indeholdt et Leerkar, og i saa Fald ere Benene fundne liggende i dette.

De Leerkar, som i Røserne ere benyttede som Gravurner, ere for det Meste meget raa og grove, tykke i

*) Nord og syd for Fiskerleiet Melsted har jeg seet nogle smaa Jordhøie prydede paa Overfladen med Linier af Haandsteen i kløverbladformet Mønster eller med en Ring af Haandsteen omkring Toppen. Jeg veed imidlertid ikke med Sikkerhed, om disse Høie ere samtidige med Røserne. Om Ørnekillerne ved Hasle see Bhl. Br. S. 105.

Leret, der ofte er stærkt gruusblandet, samt slet brændte og derfor skjøre og mørkfarvede. Deres Former ere meget forskellige, snart som cylindriske Krukker med en svagt

⊙ undersøgte Røser. ⊙ ikke undersøgte Røser. ● undersøgte Brandpletter.

Røser og Brandpletter paa Mandhøi.

indadboiet Kant, snart som Urtepotter, snart som store brede Skaale, snart som dybe Gryder, snart endelig som Vaser eller Flasker med temmelig smal Hals og bred, rund

Bug (Pl. 1,¹¹ og 13 og 2,¹⁻³). Det er øiensynligt, at man i hiin Tid ikke har forfærdiget Kar af en bestemt Form til at tjene som Gravurner, men at man tvertimod dertil har benyttet de almindelige Huuskar uden Hensyn til den Skikkelse, som disse havde ifølge den særlige Brug, hvortil de oprindeligen havde været gjorte. Hank findes kun sjældent paa Røsernes Urner, ligeledes ere Stregeprydelser sjældne. En Urne fra Vestermarie Lyng har paa Siden fem smaa ophøiede Ringe (Pl. 2,¹). En smuk lille vaseformet Urne fra Roels Dal (Pl. 2,²) er prydet med omhyggeligt indprikkede Ornamenter baade om Halsen og paa Bugen. — Et Par Gange har jeg fundet Urner dækkede med et dertil passende Laag i Skikkelse som Underskaalen til en Urtepotte; hyppigere ere de dækkede med Bundstykket af et andet, sønderslaget Leerkar; men i de allerfleste Tilfælde findes ingen anden Dækning over deres Munding end simpelhen en flad Steen, der er henlagt derover. — Benene i Urnerne ere for det Meste hvide og reenvadskede og ligge i en tæt sammenpakket Klump paa Urnens Bund uden Kul eller sort Muld, medens Rummet over dem er fyldt med almindelig Jord. Ikke ganske sjældent er det imidlertid forekommet, at Benene ikke forinden Nedlægningen ere blevne udvadskede, men at de ere forblevne blandede med Ligbaalets kulholdige sorte Rester. I saa Fald ere vel de fleste Been samlede i Urnen og navnlig paa dens Bund, men der ligger ogsaa Beenstykker (og Oldsager) spredte omkring andetsteds i den kulblandede Muld, som ikke blot fylder Urnen men tillige omgiver den enten som en sort Klump, hvori Urnen er nedsat, eller som et fladt sort Muldlag omkring den Dæksteen, der lukker Urnens Munding.

Naar der er Urne i en Røse, staaer den undertiden oppe i selve Steendyngen, omgivet af store Stene og dækket af en Steenplade eller beskyttet af skraatstillede flade Stene, der skjærme den som et Tag. Hyppigere staaer Urnen under Røsen; der ligger da paa Røsens Bund en flad Steen, under hvilken Urnen er nedgravet enten i den blotte Jord eller

med en Omgivelse af flade Stene. — Gravkasserne af Steenplader ere derimod næsten altid anbragte oppe i selve Steendyngen og ikke under dens Bund.

Røser med Gravkasse eller Gravurne ere vel ikke sjeldne, men det er dog langt hyppigere, at der ikke findes noget saadant særligt Gjemme for Benene. Derimod ligger der da under Røsen (eller ovenpaa dens nederste Steenlag) et tyndt sort Muldlag, som undertiden strækker sig over hele Bunden men oftere er indskrænket til en uregelmæssig Flade af nogle Alens Udstrækning eller til en skarpere begrændset, kredsrund eller aflang Plet af 1 til 3 Alens Brede. I dette sorte Muldlag findes da de brændte Beenstumper adspredte tilligemed Kulstykker, sværtede Steensplinter og spredte Skaar af grove, i Oldtiden sønderslagne Leerkar, der synes at have havt ganske de samme Former, som de beenfyldte Urner. De Metalsager, som en sjelden Gang findes, ligge hist og her i Muldlaget og ere ofte sønderbrudte i Oldtiden. — Endelig er den sorte Muld undertiden samlet i et kjedelformet Hul under en flad Steen paa Røsens Bund, og den beenblandede sorte Masse med spredte Skaar af et grovt Leerkar har da aldeles samme Udseende som en sædvanlig Brandplet. — Det er ovenfor bemærket, at der af og til forekommer en Forening af Urne og Muldlag eller Urne og Brandplet, saaledes at Benene deels ligge i Urnen og deels i den sorte Muld omkring den.

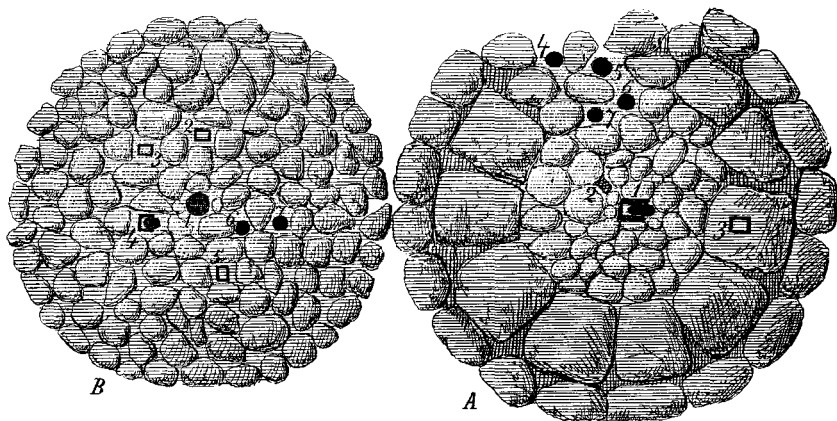
Fremdeles er der forekommet Exempler paa, at Røser have indeholdt hvide, reenvadskede Been uden sort Muld og uden Urne eller Gravkasse. Benene have da simpelhen ligget spredte paa den sædvanlige Jord under Røsen tilligemed grove Potteskaar (og Metalsager). Jeg har kun konstateret faa Tilfælde af denne Beskaffenhed; men naar det saa jævnlig er hændet, at der under en Røse slet ikke er fundet Andet end den graagule Jord, er det ikke usandsynligt, at der dog har været en Begravelse, og at Benene ere undgaaede Opmærksomheden ved at have

været blandede med Jorden, uden at Pletter af sort Muld have røbet, hvor de skulde søges. — En enkelt Gang er der under en flad Steen paa Bunden af en Røse fundet hvidgraa Been samlede i en Klump uden Urne og uden sort Muld.

Endelig er der to Gange (ved Roels Dal og ved Klippegaard) fundet Røser indeholdende lange smalle Kister af Steenplader. Skjøndt der ikke i nogen af dem har kunnet opdages Spor af Been, kan det dog neppe være tvivlsomt at Kisterne have tjent til Begravelse, og efter deres Form er det sandsynligt, at de have indeholdt ubrændte Lig. Oldsager ere ikke fundne i Kisterne.

De allerfleste Røser indeholde kun en eneste Begravelse, og det er tilmed sandsynligt, at de, der nu indeholde flere, oprindeligen kun have været byggede for en enkelt. Ganske vist kan der undertiden paa Bunden af en Røse findes en Urne og et Muldlag eller et Muldlag og en Brandplet eller to Brandpletter, der maa ansees som selvstændige Begravelser (eller to lange Steenkister for ubrændte Lig), uden at der er Tegn til, at Steenlaget i en senere Tid er bleven forstyrret for at nedsætte den ene af Begravelserne. Det er imidlertid ikke usandsynligt, at man ved i Røsetiden at nedlægge en ny Begravelse i en ældre Røse kan have borttaget hele Steendyngen og dernæst opført den paany, saa at den i sin nærværende Skikkelse svarer til den yngste Gravs Alder. Langt hyppigere er det derimod tydeligen kjendeligt, hvilken Begravelse der er den oprindelige, og hvilke der ere senere nedsatte. Naar der f. Ex. er fundet en Urne hensat ovenpaa en anden Urne eller nedgravet tæt under Røsens Overflade i et Hul imellem Stenene, eller naar der under forstyrrede Steenlag og under Overjord sværtet af Kulstøv er fundet en Brandplet, eller naar en Brandplet er anbragt simpelhen i Røsens Overjord eller nedsat i den øverste Deel af en Gravkasse, hvor de oprindelige hvide Been endnu ligge paa Bunden under et Lag af lys Jord,

da kan der ikke være Tvivl om, at det er senere tilføiede Begravelser. Det Samme maa erkjendes, naar der netop i Midten af en stor Røse findes Rester af en anselig Gravkasse, og der paa andre Steder i Røsen viser sig mindre Gravkasser, Gravurner og Brandpletter uden nogen bestemt Orden. See det hostrykte Grundrids af to Røser ved Sorte-gaard i Ibsker Sogn, hvor en Mangfoldighed af yngre Be-gravelser var anbragt omkring og over de oprindelige.

To Røser ved Sorte-gaard.

- A. 1. Gravkasse med hvide Beenstykker i lys Jord; derover en Brandplet.
 2. Klump af hvide Beenstykker.
 3. Gravkasse, hvori hvide Been samt en Broncekniv og en Bronceniptang.
 4-7. Brandpletter.
- B. 1. Klump af hvide Been i lys Muld; derover en stor Brandplet.
 2-3. Smaa Gravkasser med hvide Been.
 4. Lille Gravkasse med Rester af hvide Been; derover en Brandplet.
 5. Lille Gravkasse med hvide Been.
 6-7. Brandpletter.

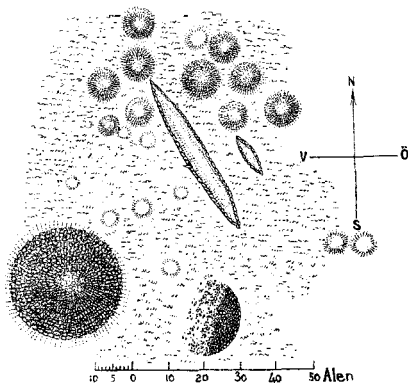
(see nærmere nedenfor i Tillægget).

Om Steenhøiene (Bhl. Br. S. 2) blot ere en særegen Art af store Røser, eller om de i nogen væsentlig Henseende afvige derfra, er endnu ikke ganske afgjort. De ere rundtoppede, altsaa betydeligt høiere end Røserne, og der synes under deres Midte at være en Opfyldning af Jord, hvorover

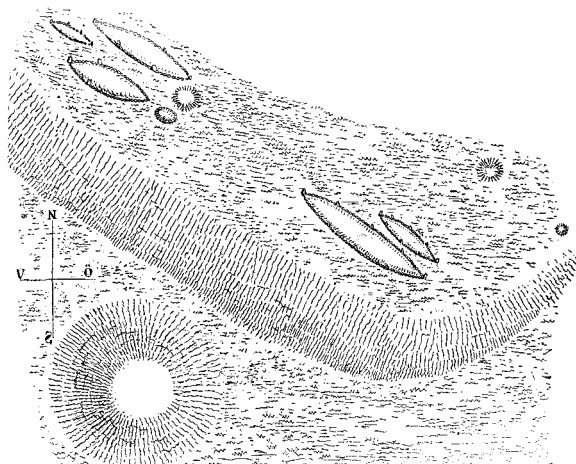
Stenene ere dyngede kaabeformet i et Lag af et Par Alens Tykkelse. Maaskee er det netop denne indre Kjærne af Jord, som giver dem den større Høide end de paa flad Mark anbragte Røser. Afseet herfra kjender jeg ingensomhelst Forskjel mellem Steenhøiene og Røserne. Vel pleie de førstnævnte at have en tykkere Dækning af Overjord, men jeg har ogsaa seet nogle, hvor Steenlaget laa aldeles blottet, endog uden Lyngskorpe, medens der paa den anden Side er forekommet Røser med en Overjord af indtil 2 Alens Mægtighed. Steenhøiene indeholde grove beenfyldte Leerkar ganske af samme Udseende som Røsernes; der skal ofte være fundet mange Urner i samme Steenhøi; men da jeg aldrig har været tilstede ved nogen Udgravning deraf, veed jeg ikke videre derom, end at Urnerne skulle have staaet hist og her omkring i Steenlaget (jfr. »Pottebankerne« ved Kallundborg i en Afhandling af Zinck om Broncefolkets Gravhøie i Aarb. f. nord. Oldk. 1871 S. 4.). Endnu skal kun bemærkes, at Steenhøiene saa at sige altid ere omgivne af talrige Røser og saaledes ogsaa derved vise sig som beslægtede med disse.

Skibssætningerne ere uagtet deres eiendommelige Form ligeledes nær beslægtede med Røserne. De ere lange, til begge Ender tilspidsede, svagt hvælvede Brolægninger, indfattede af en Ramme af større Stene, af hvilke to eller tre Par have været opreiste med Spidsen i Veiret. Deres Længde er fra 12 til 46 Alen, Bredden udgjør $\frac{1}{4}$ til $\frac{1}{2}$ af Længden. Der haves endnu 9, og om 2 eller 3 andre haves der sikker Erindring. De findes kun paa Enesbjerg paa Vestermarie Høilyng og i sammes nærmeste Omegn imod Syd og Vest, og de ere der ledsagede af talrige Steenrøser; see nedenfor i Tillæget. Jeg har undersøgt fire af dem. En var tidligere udgravet og gav intet Udbytte; i de tre andre fandtes et tyndt sort Lag af nogle Alens Udstrækning under Midten af Brolægningen, og i dette sorte Lag fandtes spredte brændte Beenstykker samt Skaar af grove Leerkar

ganske af det fra Røserne bekjendte Udseende. Metalsager fandtes ikke.

Skibssætninger og Røser paa Enesbjerg.

Skibssætninger og Røser nedenfor Enesbjerg.

Om Ørnekullerne ved Hasle (Bhl. Br. S. 104—107) have yderligere directe Oplysninger ikke kunne tilviebringes. Ved de foretagne mangfoldige Undersøgelser af Steenrøser

er der imidlertid forekommet saa mange Overensstemmelser i Bygningen af adskillige Røser og af Ørnøkullerne, at jeg ikke længere tvivler paa, at disse simpelthen kunne henregnes til Røserne. Jernvaabnene og de mange Brandpletskar ere rimeligviis fundne i Brandpletter, som i en senere Tid ere blevne nedsatte i Høienes Sider, hvorimod Broncealderssagerne maa have hørt til Høienes oprindelige Begravelser fra Røsetiden.

Tidsbestemmelse og Oldsager.

Steenrøserne staae umiskjendelig i et nært Tidsforhold til Brandpletterne og især til den Afdeling af disse, som characteriseres ved Beltehager og Jernfibulaer med tilbagebøiet Spids. Baade ved Kanegaard, paa Mandhøi og ved Klippegaard ere Røserne omgivne af saadanne Brandpletter i Hundredviis; Røserne ved Sortegaard ere ligeledes ledsagede af en Mængde Brandpletter, paa Brandpletspladsen paa Duebjerg har der tidligere ligget Røser, midt paa Brandpletspladsen paa Steenshøi ligge endnu Resterne af en Røse, paa Røsepladserne ved Bjerregaard, Torpegaard, Kumlhøi og Kulbrandsgade er der ogsaa fundet Brandpletter. Det synes overhovedet, som om der paa de allerfleste Røsepladser ved en nøiagtig Undersøgelse af Terrainet vilde kunne findes Brandpletter, og da næsten altid henhørende til den nysantydede Afdeling med Beltehager o. s. v.

Spørges der nu, om Røserne eller Brandpletterne ere ældst, da maa det bemærkes, at der mangfoldige Gange er fundet Brandpletter i Overjorden over Røserne eller i Huller brudte ned i Røsernes Steenlag eller endog oveni de i Røserne indeholdte Gravkasser*), medens der ved de dels af

*) I Meddelelserne om Mandhøi og Klippegaard nedenfor i Til læget vil der findes maaige Exempler paa Brandpletter i Røsernes Overjord (Mandhøi Nr. 60, 95, 96, 107, 156, 157, 173, 174, 175 og 176. Klippegaard Nr. 46, 47, 48). Ved Kanegaard laa Brandpletten C. 35 ovenpaa Randen af en

mig dels af Lærer Jørgensen i Ibsker foretagne Udgravninger af over 140 Røser, tildeels netop paa meget tæt belagte Brandpletspladser ikke er fundet et eneste Exempel paa, at en Brandplet er bleven forstyrret ved Anlægget af en Røse, eller at der under en Røse har viist sig en Brandplet i en saadan Beliggenhed, at den maatte ansees som ældre end Røsen*). Herefter turde det kunne ansees som til-

Røse og C 3 umiddelbart hvilende op til en Røses Randsteen. Ved Bjerregaard (Røse b og d) fandt jeg to Brandpletter i Randen af Røser under forstyrret Steenlag og under Overjord, der ved Brandpletternes Nedlæggelse var bleven svættet. Ved Lisebæk fandtes ligeledes Brandpletter paa en Røse. De meest characteristiske Exempler afgive imidlertid Røserne ved Sortegaard (see det foran Side 17 aftrykte Grundrids), hvor Brandpletterne fandtes anbragte ikke blot i en forstyrret Side af en Røse og hist og her i Huller i Steenlaget men endog gjentagne Gange oveni Gravkasser, der paa Bunden endnu indeholdt de hvide Been af de oprindelige Begravelser.

En Steenhøi paa Nordenden af Duebjerg (Bhl. Br. S. 99) synes at have været heelt belagt med Brandpletter i Over-Jorden. I en Steenhøi eller Røse ved Ravnebækshuset, $\frac{1}{4}$ Miil nord for Hasle, er en Brandplet anbragt i et Hul lige i Toppen af Steenlaget. I en nu ødelagt Steenhøi eller stor Røse ved 24 Vdegd. i Aaker er der i Aaret 1849 fundet adskillige nu i Museet i Kjøbenhavn opbevarede characteristiske Brandpletsager, der efter Eierens Erklæring ere blevne optagne af sorte Muldpletter i Jordlaget over Høiens nederste Rand. I den i Bhl. Br. S. 98 omhandlede Steenhøi paa Nylars Klint synes der ogsaa at have været Brandpletter baade under Randen og omkring i Høiens Overjord.

I Siden af den største Høi iblandt Ørnekullerne ved Hasle (Bhl. Br. S. 104) er der for et Par Aar siden ogsaa fundet en Brandplet med Been og spredte grove Potteskaar.

*) Hvor en Brandplet ligger under Midten af en Røse, maa den ansees for at være samtidig med denne og for netop at være den Begravelse, for hvis Skyld Røsen var opført. Ligger en Brandplet endog henimod en Side af Røsens Bund, er dette i og for sig intet Tegn paa, at den skulde hidrøre fra en ældre Tid, eftersom ogsaa baade Gravurnerne og Muldlagene i Røserne jævnlig findes temmelig langt henimod en Side.

strækkeligen godtgjort, at Røserne ordentligviis hidrøre fra en ældre Tid end Brandpletterne.

Fremdeles viser en Betragtning af Røserne umiskjendeligt en jævn Overgang fra den i Broncealderen sædvanlige Begravelsesmaade til Begravelsen i Brandpletter. Det er allerede ovenfor anført, hvorledes Røserne snart indeholde Gravkasser eller Gravurner med omhyggeligen reenvadskede hvide Beenstykker ganske som Broncealderens Begravelser, snart Urner fyldte med og omgivne af sort Muld, hvori Benene ligge blandede med Ligbaalets øvrige Rester, snart et udstrakt sort Muldlag spredt over Røsens hele Bund og indeholdende Beenstykker og Skaar af et sønderslaget grovt Leerkar ganske af samme Beskaffenhed som de til Gravurner benyttede, snart en begrændset lignende Muldplet paa den midterste Deel af Bunden, snart endelig en virkelig kjedelformet Brandplet med Been, Kul og Potteskaar, dækket af en flad Steen. Overgangen kan altsaa følges igjennem alle sine Stadier.

Ogsaa i Røsernes Bygningsmaade kan en Overgang fra Broncealderens Høie til Brandpletterne Skridt for Skridt paa-vises. Det er meget almindeligt at finde en ikke ubetydelig hvælvet Steendynge omkring Gravkassen eller Gravurnen under Midten af Broncealderens Høie. Formindskes Overjordens Tykkelse og tillige hele Gravhøiens Størrelse, fremkommer en Røse, saadan som vi finde dem ved Mandhøi, hvor Overjorden endnu af og til er indtil 2 Alen tyk. Formindskes Overjordens Tykkelse endnu mere, fremkommer efterhaanden den ganske sædvanlige Form for Røserne. Indskrænkes dernæst Steendyngen til en enkelt Brolægning, saaledes som der i Beskrivelsen af de enkelte Røsepladser vil findes mange

Under den uforstyrrede Rand af en Røse er der aldrig fundet nogen Brandplet. Det foran Side 11 aftrykte Kort over Kane-gaards Gravplads viser tydeligt, hvorledes Brandpletterne grupperer sig omkring Røserne, men ikke strække sig ind under dem.

Exempler paa, og lægges endelig Dækstenen fra den underliggende Begravelse op i selve Brolægningen, saa har man paa det Nærmeste naaet en Form for Gravene, der ikke er ualmindelig i den ældste Brandpletstid, navnlig i Lyrskov, Bhl. Br. S. 11 og 96, hvor Dækstenene over Brandpletterne tildeels vare indfattede i en smuk og udstrakt Brolægning.

Hermed skal det imidlertid ingenlunde paastaaes, hverken at Røser med Urne ubetinget ere ældre end Røser med Muldlag eller Brandplet, eller at de Røser, der have meest Lighed med Bronzealderens Høie, ubetinget ere ældre end de, der nærme sig til en simpel Brolægning. Tvertimod synes de forskjellige Skikke ved Gravlevningernes Anbringelser saavel som de forskjellige Former for Røsernes Bygning at have været brugte temmeligen i Flæng igjennem det Meste af Røsetiden, uden at nogen Regel hidtil har kunnet konstateres. Dog kan det bemærkes, at der hidtil aldrig er fundet Jernsager i nogen Gravkasse og kun sjældent i en beenfyldt Urne, saa at disse Begravelsesmaader efter de hidtil vundne Erfaringer maa ansees for ordentligvis at have været de ældste og kun undtagelsesviis at være blevne benyttede i de senere Aarrækker af Røsetiden.

Vise nu de ovenfor fremstillede Forhold hen til, at Røsernes Opførelse er begyndt i Bronzealderen og fortsat ned til Brandpletstiden, saa bekræftes dette derhos ved en Betragtning af de i dem fundne Oldsager. Røserne ere imidlertid overordentlig fattige, og af de undersøgte over 140 Røser med mindst 170 Begravelser (foruden de senere nedsatte Brandpletter) have kun 27 givet noget Udbytte af kjendelige Metalsager. Hvad der er mig bekjendt om Fund af Metalsager i Røser, indskrænker sig til Følgende:

1. I en Gravkasse i Røse a ved Sortegaard er der fundet en Broncekniv, 3 T. lang, ganske af en i Bronzealderen sædvanlig Form (Pl. 1,1).

2. Bronce-naale, hvis øverste Ende deler sig i to flade Spiraler eller Snirkler af Broncetraad, ere fundne

(hele eller Stykker deraf) i beenfyldte Urner i Røse a ved Torpegaard (Pl. 1,3) og i Røse ii paa Mandhøi samt i Muldlag i Røserne i og l ved Kanegaard og d ved Sortegaard.

3. En Broncenaal med Hoved bestaaende af en lille Spiral samt med en Krumning af Stokken under Hovedet, haves fra en oveni Røse c ved Sortegaard nedsat beenfyldt Urne (Pl. 1,5).

4. En Jernnaal med Krumning samt med et fladt Broncehoved fandtes i Brandplet under Røse r paa Mandhøi.

5. Jernnaale med Krumning under Hovedet fandtes endvidere i Muldlag under Røserne gg paa Mandhøi, g ved Kanegaard (2 Naale) og l sammesteds (2 Naale) samt i Brandpletter under Røserne u, y og kk paa Mandhøi.

6. Andre Naale af Bronze eller Stykker deraf fandtes i beenfyldt Urne under Røse a paa Vestermarie Lyng, i Muldlag under Røse y ved Torpegaard og i Brandplet under Røse ss paa Mandhøi. Broncenaale skulle endvidere være fundne i beenfyldte Urner i en Røse, ved 61 Slvgd. i Clemensker Sogn og i en Røse ved 9 Vdegd. sammesteds. Den i sidstnævnte Røse fundne blev af Finderen tegnet for mig ganske som Afbildningen hos Worsaae Nr. 275.

7. Sammenbøiede tynde Broncestokke, der maaskee ere Levninger af itubrudte Naale, findes jævnlig i beenfyldte Urner paa fri Mark; en enkelt er fundet i en Urne under en Røse.

8. En smuk Dobbeltknap af Bronze ($\frac{5}{8} \times \frac{7}{8}$ T.) med concentriske Cirkeler og Skraastreger imellem disse (Pl. 1,4) haves fra en Urne i en Gravkasse under Røse b ved Kulbrandsgade, og en anden Dobbeltknap ($\frac{7}{16} \times \frac{7}{16}$ T.) prydet med en indskaaren femoddet Stjerne (Pl. 1,6) fandtes imellem hvide brændte Been under Røse c ved Roels Dal.

9. En lille enkelt Knap af Bronze og Jern (temmelig utydelig og strax hensmaldret) fandtes i Muldlag under Røse ff paa Mandhøi.

10. Stykker af en glat Halsring af Bronze, fandtes i Muldlag under Røse vv paa Mandhøi.

11. Stykker to meget tykke Armringe af Bronze, dannede af sammenbøiede Plader og indvendig hule, prydede med nogle Tværestreger paa Udsiderne, fandtes imellem hvide Beenstykker under Røse d ved Kanegaard (Pl. 1,9). — Af en tyndere men massiv Armring af Bronze fandtes Stykker i Muldlag under Røse g sammesteds.

12. En Fingerring af Sølv (Pl. 1,10), med indslaaede trekantede Prydelser, hvori smaa Knopper ganske som hos Worsaae Nr. 469, haves fra Muldlag under Røse d ved Sortegaard.

13. En Fingerring af Bronze, $\frac{7}{8}$ T. i Tværmaal, ledsagede den store Dobbeltknap i Gravkassen under Røse b ved Kulbrandsgade (Pl. 1,7).

14. Fingerringe af Jern ere fundne i Brandpletter under Røserne r, u og y paa Mandhøi. Under Røse yy sammesteds fandtes i en beenfyldt Urne en Jernring med et Tværmaal af $1\frac{1}{2}$ T.

15. Smaa Bronceringe fastgjorte i Øskener fandtes i Muldlag under Røserne g og l ved Kanegaard. Under Røse i sammesteds laa der adskillige i hverandre gribende smaa Ringe af Jern og Bronze, der synes at have dannet en lille Kjæde.

16. Stykker af smalle, glatte Bronzebaand, tykkere langs Midten og tyndere i Kanterne, ere fundne i beenfyldte Urner i en Røse ved 47 Slvgd. i Clemensker og i Røse m ved Torpegaard. Sidstnævnte Stykke er afrundet vød den ene Ende. Jeg skulde næsten troe, at det er afhuggede Stykker af de fra Bronzealderen saa bekjendte Broncestrimler, der bøiede i Spiralform brugtes som Armringe.

17. Beltehager af Jern af en med Brandpletternes Beltehager temmelig overensstemmende Form, dog altid uden bevægelig Krog, have været temmelig hyppige paa Mandhøi i de under Røserne liggende Brandpletter; (Røserne r, gg,

kk, ss, xx, zz, og maaskee iii); i Urner eller Muldrag ere de aldrig fundne.

18. En Jernfibula af den for Brandpletternes første Afdeling eiendommelige trekantede Form er fundet i en beenfyldt Urne ved 47 Slvgd. i Clemensker Sogn.

19. En smuk lille Niptang af Bronze omtrent af Form som Worsaae Nr. 272 (Pl. 1,^s) ledsagede Broncekniven i Gravkassen under Røse a ved Sortegaard.

20. En lille hvid riflet Glasperle er fundet i Muldrag under Røse vv paa Mandhøi. En hvid og en blaagrøn Glasperle samt en lille rød Steenperle ledsagede Sølvringen i Muldraget under Røse d ved Sortegaard.

21. En Samling af 21 Jernsøm, $1\frac{1}{2}$ T. lange, med flade Hoveder laa i det samme Muldrag under Røse d ved Sortegaard.

22. En Jernkniv og et eenægget Jernsværd ere fundne under Røse b ved Klippegaard. Sværdets Klinge var 17 T. lang og $1\frac{3}{4}$ T. bred; den bar tydelige Spor af en Træbeklædning. Fæstet, hvoraf et Stykke mangler, synes anbragt i Fortsættelse af Klingens Ryg.

Foruden de ovennævnte Sager, der næsten alle ere fundne enten af Lærer Jørgensen eller af mig, kan der endvidere anføres følgende ældre Fund:

23. Ifølge Antikv. Ann. IV. S. 161 (Nr. CCCXVI) er det paa Pl. 1,² afbildede Hoved af en meget stor Bronceaal fundet i en Urne paa Mandhøi. Ved de nu foretagne meget omhyggelige Undersøgelser af Mandhøi er der fundet mange Urner i Røser og kun en eneste udenfor disse; om Tilværelsen af større Jordhøie der paa Stedet haves ingensomhelst Erindring. Jeg nærer derfor ingen Tvivl om, at dette smukke Stykke hidrører fra en Røse.

24. Ifølge Antikv. Ann. IV. S. 161 Nr. CCCXV er der tilligemed nysnævnte Naal ogsaa indsendt en »Metal-Spiralring« fundet paa Bunden af en »Steenhob« ved Ypnastad i Østermarie Sogn. Om denne Steenhob har været en Røse, er imidlertid usikkert.

Smaa hankeløse Leerkar af den i Brandpletterne saa hyppigt forekommende Form og Størrelse ere fundne i en beenfyldt Urne under Røse rr paa Mandhøi og i et Muldrag under Røse a ved Bjerregaard (Pl. 1,12).

Betragter man nu de i Røserne fundne Gjenstande, da er det strax paafaldende, hvor nøie alle Broncesagerne saavel i Art som i Form slutte sig til den egentlige Bronzealder. Hvorvidt de virkeligen hidrøre fra Bronzealderen o: fra den Tid, da Jernets Brug var ukjendt, lader sig i de fleste Tilfælde ikke afgjøre, da netop de foretagne Undersøgelser have viist, at Jernet har været brugt langt op i Røsetiden. Bronzekniven fra Sortegaard turde imidlertid i sig selv bære Sandsynlighed for at være ældre end Jernets Indførelse, da en Kniv ellers rimeligviis vilde være bleven gjort af Jern og ikke af det blødere Metal. Og derhos vidne de øvrige Broncesager tilstrækkeligen om, at i alt Fald Bronzealderens Stil og Skik endnu var tilstede. Hals-, Arm- og Fingerringe forekomme overmaade hyppigt i Bronzealderens Grave, gjenfindes i Røserne, men mangle i Brandpletterne. Det Samme gjælder om Dobbeltknapperne. Bronceaalene med et Hoved dannet af to flade Spiraler svare fuldkomment til Bronzealderens Stil. Den store Naal Pl. 1,2 kommer meget nær til Worsaae Nr. 235. Naalene med en Krumning under Hovedet minde stærkt om Worsaae Nr. 237 og 240; de findes endnu i de ældste Brandpletter ved Kanegaard og Mandhøi men forsvinde derefter ganske. Jernsagerne fra Røserne slutte sig tildeels ganske nøie til de nævnte Broncesager og derigjennem til Bronzealderen. Jernringene ligne ganske Bronceringene, og de krummede Naale ere ganske dannede i samme Stil som Bronceaalene Pl. 1,7. Efterhaanden begynde imidlertid ogsaa de Gjenstande at indfinde sig, som blive almindelige og characteristiske for den senere Tid. Ved Siden af de krummede Naale fremtræder en enkelt Jernfibula af den for de ældste Brandpletter betegnende Form samt adskillige af

de Beltehager, der i den næste Periode blive saa hyppige. De smaa Leerkar (Drikkekar), der ere saa overmaade sædvanlige i Brandpletterne, begynde ogsaa at vise sig. Ligeledes komme Glasperler tilsyne. En meget mærkelig Sølvring ledsager Glasperlerne i Røse d ved Sortegaard, hvor dog den sammesteds fundne flade Spiral af en Bronceaal vidner om, at Broncealderens Stil endnu ikke var uddød. Endelig indeholder Røse b ved Klippegaard et Jernsværd og en Jernkniv. Dette sidste Fund er en enestaaende Undtagelse, saa meget mere som det endog i Brandpletstidens ældste Afdeling var yderst sjældent, at Sværd eller endog kun Knive nedlagdes i Gravene. I og for sig er der imidlertid intet Urime ligt i, at man i Røsetidens Slutning og i Brandpletternes ældste Periode har brugt de samme eenæggede Sværd, der vare sædvanlige i Brandpletternes anden Periode, og det Besynderlige er kun det, at Sværdet er bleven medgivet den Døde i Graven.

Betragtningen af de i Røserne fundne Oldsager viser altsaa ligeledes en Overgang fra, hvad der var det Sædvanlige i Broncealderen, til hvad der blev det Sædvanlige i den efter Røserne nærmest følgende Deel af Brandpletstiden. De fleste Gjenstande vidne derhos netop om en Fortsættelse af Broncealderens Smag og Cultur, men det Materiale, hvoraf Gjenstandene bleve forfærdigede, forandredes efterhaanden, om end tildeels med Bibeholdelse af de ældre Former.

Forsaavidt Metalblandingen i Broncerne kan være af nogen Betydning med Hensyn til Tidsbestemmelsen, kan det endnu tilføies, at Broncestrimmelen fra en Røse ved 47 Slvgd. i Clemensker er bleven analyseret af Professor Johnstrup i Kjøbenhavn og befundet at indeholde 90 Procent Kobber og 10 Procent Tin med Spor af Bly men intet Spor af Zink, altsaa netop en Metalblanding, der ganske svarer til, hvad der i Broncealderen var det Sædvanlige. Endvidere har Assistent Petri ved Landbohøiskolens chemiske Laboratorium

analyseret Broncestrimmelen fra Røse m ved Torpegaard, en Naal fra Røse ii paa Mandhøi, en Naal fra Røse ss samme-steds samt Halsringen fra Røse vv og fundet, at de indeholdt henholdsvis 14, 11, 10 og $6\frac{1}{2}$ Procent Tin men intet Spor af Zink. Ogsaa disse Bronzeblandinger svare godt til Bronzealderens Skik.

Fra Skibssætningerne haves ingen andre Oldsager end de spredte Stykker af grove Leerkar, der ganske ligne dem, der findes i Røserne saavel som i Brandpletternes første Afdeling.

Fra en Steenhøi ved den 15 Slvgd. i Nylars Sogn (Bhl. Br. S. 2) haves et Fæste af et Broncesværd; Klingen var tidligere fundet ved Pløining. Endvidere er der i Aaret 1835 til Museet indsendt et Broncesværd fra en »Steendysse« ved Fiskerleiet Teign i Olsker Sogn. Ved Efterspørgsel paa Stedet har jeg erfaret, at dette Sværd er fundet i en ved Strandbredden sydost for Fiskerleiet beliggende rundtoppet Høi heelt bestaaende af sammenkastede Stene, altsaa vistnok en »Steenhøi«. Ifølge disse to Fund maatte man snarest ansee Steenhøiene for noget ældre end Røserne, men Iagttagelserne ere endnu for faa til, at en sikker Slutning kan drages.

B. BRANDPLETTERNE.

Til Steenrøserne knytter sig den særlige Interesse, at de indeholde de ældste Efterladenskaber fra Jernalderen og netop vise Overgangen til denne. Brandpletterne ligge heelt indenfor den ældre Jernalder, men de ere ikke destomindre af væsentlig Interesse, idet de i Modsætning til Røsernes Fattigdom have ydet en saa rig Mangfoldighed af Oldsager. Ikke blot er det derved bleven muligt at danne sig et nogenlunde tydeligt Billede af Datidens Smag og af

dens væsentligste Metalredskaber, men idet visse typiske og let gjenkendelige Former optræde i jævnt fremskridende Rækker, bliver det tillige muligt at forfølge en bestemt Udvikling og derigjennem at fastsætte Tidsforholdet imellem de forskjellige Perioder indenfor denne Gravskiks vistnok meget lange Varighed.

Til de almindelige Bemærkninger om Brandpletterne i Aarbøgerne for 1870 har jeg ikke Meget at tilføie. Antallet af de deels af mig, deels af Lærer Jørgensen i Ibsker, Lærer Petersen i Østermarie og Proprietair Johnson paa Kannikegaard undersøgte Brandpletter er nu i Alt steget til omtrent 1550, og endeel nye Oldsager ere komne frem; men i alt Væsentligt er baade Formen og Indholdet af Brandpletterne forbleven uforandret.*)

Af de ældre Brandpletspladser have navnlig Kannikegaard og Kanegaard fremdeles ydet gode Bidrag. Brandpletspladsen ved Sandemandsgaard i Knudsker Sogn, som antoges tidligere at være ganske ødelagt (Bhl. Br. S. 9), er bleven gjenfundet. Nye Pladser have viist sig paa Nebbe Odde ved Rønne, paa Grønnebjerg i Rutsker, ved Vedby i Olsker, Dyndalen i Rø, Raagelundsgaard i Østerlars, Lyrsby (38 Slvgd.) i Østermarie, Mandhøi, Himmelshøi, Klippegaard

*) Her kan det anføres, at ved Registreringen af de af mig i Efteraaret 1869 indsendte Oldsager er man i Museet bleven opmærksom paa følgende Unøiagtigheder i mine Angivelser:

Ved Kkgd. 146. (Bhl. Br. S. 76) skal tilføies en Broncekniv 2 $\frac{5}{8}$ T. lang.

Ved Kkgd. 151. Hvad jeg ansaae for »trøsket Træ«, er et Stykke Harpixmapse.

Ved Kkgd. 165. Det afbrudte Øre af det store Kar er erstattet ved en Efterligning ikke i Leer men i samme Harpixmapse, som nys anført.

Ved Kkgd. 168. De fire Perler ere ikke af Steen, men de to af Glas og de to af Mosaik.

Paa Kammen af en Jernfibula, som rimeligviis hidrører fra Terrainet C. eller D. ved Kkgd., er der fundet Spor af indlagte Guldprydelser.

og Sortegaard i Ibsker, Sandegaard i Bodilsker, Snogebæk i Povlsker og Grødeby i Aaker Sogn samt ved Klinten paa Aakirkeby Kjøbstadgrund. Det mærkeligste af disse Steder er Mandhøi, hvor der imellem og omkring en Mangfoldighed af Steenrøser er fundet talrige Brandpletter indeholdende en Mængde Oldsager ganske af samme Character som de, der ere udgravne omkring Røserne paa Kanegaards Gravplads. Ogsaa Himmelshøi og Klippegaard have givet godt Udbytte, fortrinsviis af samme Arter som Mandhøi, dog noget blandet med andre Oldsager. Antallet af Brandpletspladser er nu steget til 34. — Af de nye Pladser ere Grønnebjerg, Vedby, Sandegaard og Grødeby samt tildeels Nebbe Odde Gruus- eller Sandbakker; Mandhøi og Himmelshøi saavel som Bakkerne ved Raagelundsgaard, Klippegaard og Sortegaard bestaae af Granitklippe med Overjord af Leer (ligesom Kanegaard og Duebjerg).

Ved de foretagne Undersøgelser er der atter forekommet enkelte Tilfælde, hvor der under en Brandplet er fundet en anden, dybere liggende Brandplet. Et characteristisk Exempel herpaa afgiver Graven Nr. 59 paa Mandhøi (see nedenfor i Tillæget). Ogsaa har der viist sig nogle enkelte Grave, hvor der synes at være nedlagt Levningerne af flere Personer; navnlig indeholdt hver af Gravene C 16 ved Kanegaard og Nr. 117 ved Mandhøi to Beltehager samt Graven Nr. 147 sammesteds maaskee endog tre; ellers synes saagodtsom enhver Brandplet kun at indeholde een Persons Gravgoods.

Erfaringerne fra de tidligere Undersøgelser med Hensyn til forsætlig Ødelæggelse af visse Oldsager have fremdeles vundet Bekræftelse. Der er i Brandpletterne kun fundet eet eneste ubeskadiget Sværd. Alle de øvrige have været enten sønderbrudte eller sammenbøiede; et var sammenbøiet aldeles i Zigzagform (Kkgd. 228); et andet fandtes sammenklemt omkring en Skjoldbule og nogle Potteskaar (Kkgd. 311; jfr. ogsaa den besynderlige Klump af Vaaben Kkgd. 314).

Af Spydspidserne ere vel de fleste ubeskadigede, men adskillige ere dog fundne bøiede eller sønderbrudte. Af de ti Skjoldbuler ere de fem ubeskadigede, en er slaaet skjæv, to ere sammenhamrede ovenfra, saa at Formen neppe er kjendelig, to ere aldeles sønderbrudte. Af Skjoldhaandtag er der kun fundet eet velbevaret. Knive og Sporer synes i Reglen at være blevne nedlagte hele. Fem Gange er der fundet Stykker af Halsprydelser af Guldperler; samtlige Fund have været ufuldstændige, og de enkelte Perler ere derhos paa en eneste nær sønderhuggede, tildeels endog saaledes, at kun enkelte smaa Guldsaller ere fundne hist og her i Brandpletternes Masse. Fibulaerne have for det Meste været ubeskadigede, men mange ere dog fundne sønderbrudte eller ufuldstændige; af en var Bøilen vreden opad og skilt fra Spiralen, som paa et andet Sted i Brandpletten fandtes ganske sammenbøiet. Haarnaalene ere fundne overbrudte; Hængedopperne have derimod i Reglen været ubeskadigede. Af de mange Nøgler ere nogle fundne hele, andre sønderbrudte. Glaskarrene have alle været splintrede og tildeels halvsmeltede. Broncekarrene ere de Gjenstande, som blandt alle ere blevne værst ødelagte; af een Grav (Kkgd. 317) optoges vistnok over tre hundrede afhuggede eller afrevne og tildeels derefter sammenbankede Stumper af Bronceskaller, henhørende til to eller flere forskjellige Kar. Af Leerkarrene ere de »meget store« (14—20 Tommers Brede) og »temmelig store« (9—12 Tommers Brede) alle uden Undtagelse fundne sønderslagne, men Stykkerne have dog med nogenlunde Fuldstændighed været bragte ned i Gravene, saa at ikke ganske faa af disse Kar have ladet sig sammensætte af de forefundne spredte Skaar. Ogsaa Kander og Flasker have saa at sige alle været sønderslagne. De »middelstore« Hankepotter (5—6 Tommers Brede) og Smaapotterne ere derimod jævnlig fundne hele, men ved Kannikegaard har det dog været det Sædvanlige, at ogsaa de have været sønderslagne, og at samtlige fire eller fem

Kar, som Graven har indeholdt, ere blevne optagne i Brudstykker spredte rundt om i Gravens Muld og hjembragte som en forvirret Dynge af sorte Leerskaller. Det synes imidlertid, som om netop den Deel af Kannikegaards Gravplads, som udgravedes i Aaret 1870, og som udmærkede sig ved en ganske særdeles Rigdom paa smukke Leerkar, tillige har afveget fra det ellers Almindelige ved den der saa gjen-nemgaaende-Ødelæggelse af Karrene. Paa andre Gravpladser, navnlig Hasle, Kanegaard og Mandhøi synes de middelstore Kar og Smaakarrene ordentligviis at være blevne nedsatte hele, og de i Aaret 1869 undersøgte nordligere Partier af Kannikegaards Gravplads have ogsaa afgivet et förholdsviis større Antal af Kar, tildeels endog Flasker, Kander og store Kar, der have kunnet skjønnes at være blevne nedlagte hele i Gravene.

Ogsaa kan det bemærkes, at Gravgodset ofte er ufuldstændigt, saaledes at Gjenstande, der maa formodes at have været tilstede ved Ligfærden, mangle. Skjoldbuler ere fundne uden Spor af Skjoldhaandtaget, Sporer ere fundne enkeltviis, uden at den anden har været tilstede, af det til Guldhalsbaandene hørende Par langagtige Perler findes ofte kun den ene, ikke at tale om, at der, naar Gjenstande have været sønderbrudte, næsten altid mangler flere eller færre af Stykkerne, baade af Sværd, Spydspidser, Guldperler, Fibulaer og navnlig af Bronze-, Glas- og Leerkar.

Vaaben.

Af Sværd er der siden Udgivelsen af mine forrige Meddelelser fundet 1 eenægget i Gravpladsen ved Tasseveien, 1 do. ved Dyndalen, Stykker af 2 do. ved 15 Slvgd. i Clemensker, St. af 1 do. i Himmelshøi, 1 tveægget ved Klippegaard samt 3 eenæggede og 7 tveæggede (eller Stykker deraf) i Brandpletter ved Kannikegaard. Formen af Sværdene har været ganske den samme som ved de tidligere Fund (Bhl. Br. S. 17). Længden af de eenæggede Sværd, iberegnet

Fæsterne, har varieret imellem $19\frac{1}{2}$ og 26 Tommer og Bredden imellem $1\frac{3}{4}$ og $2\frac{5}{8}$ Tommer; Længden af Fæsterne har været $3\frac{3}{4}$ til $4\frac{1}{4}$ Tomme, iberegnet Slutstykket, der har støttet Fæstets Træbeklædning. Sværdet fra Tasseveien har havt et Bronzebeslag udenpaa Fæstets Træbeklædning samt en Bronceknapp paa Enden af Fæstet. De tveæggede Sværde, hvis Længde har kunnet kjendes, have været fra 24 indtil 30 Tommer lange, deraf Fæsterne $4\frac{3}{4}$ til $5\frac{1}{8}$ Tommer; Klingernes Brede har været $1\frac{1}{2}$ til $2\frac{1}{8}$ Tommer.

Daggerter ere ikke saa hyppige som Sværdene, men de ere dog forekomne undertiden. Navnlig er der i Aaret 1870 ved Kannikegaard bleven fundet et $13\frac{1}{2}$ Tomme langt, $1\frac{3}{8}$ Tomme bredt eenægget Vaaben, hvoraf Klingen ikkun er 10 Tommer lang (Kkgd. 309), et 15 T. langt Stykke af et ikkun 1 T. bredt tveægget Vaaben (Kkgd. 310) og Stykker af et $14\frac{1}{2}$ T. langt, men ikkun $\frac{7}{8}$ T. bredt eenægget Vaaben, (Kkgd. 211). Det er ikke rimeligt, at disse deels korte, deels saa særdeles smalle og lette Vaaben have kunnet være bestemte til Hug, hvorimod de snarere have egnet sig til Stød og Stik. Paa den sidstnævnte af disse Daggerter sidder der nedenfor Fæstet et Mundingsbeslag, som viser, at den har havt en Skede. Formen for den $13\frac{1}{2}$ T. lange eenæggede Daggert er ganske som de eenæggede Sværds; Fæstet er anbragt ved Rygsiden og krummet lidt fremefter; ved de to sidstnævnte Daggerter ere Fæsterne derimod ganske lige, som ved en Kaarde.

Der er ved de senere Gravninger fundet 7 Spydspidser uden Modhager (egentlige Landsespidser) og 5 med Modhager (Kastespydspidser), deraf 1 Landsespids ved Klippegaard, 1 do. i Himmelshøi og alle de øvrige ved Kannikegaard. Landsespids og Kastespydspids ere fire Gange fundne sammen i samme Grav. Længden af førstnævnte har været fra $6\frac{1}{2}$ til 9 T., og af de sidstnævnte fra $5\frac{1}{4}$ til $6\frac{3}{8}$ T.; Formerne have været omtrent de samme som tidligere. En

smuk Kastespydspids med indadkrummede Modhager er afbildet Pl. 3,1.

Skjoldbuler ere i 1870—71 fundne 8 Gange i Brandpletter ved Kannikegaard, 1 Gang i Himmelshøi og 1 Gang ved Klippegaard. Nogle have været saa ødelagte, at Formen neppe har været kjendelig. Af de øvrige har een (Kkgd. 248) været lav med lang Tap som Vimose V, 5 og Bhl. Br. Pl. 3,14; de fleste have havt den sædvanlige Form som Bhl. Br. Pl. 3,16; een af disse (Kkdg. 233) har en Kant af Bronze omkring Randstykket (den samme Skjoldbule var ualmindelig lille, kun $3\frac{1}{2}$ T. bred foruden Randstykket). Skjoldbule fra Himmelshøi manglede Tap men havde forøvrigt omtrent den sædvanlige Form.

Skjoldhaandtag ere fundne ved de fleste Buler; Haandtaget fra nysnævnte Grav Kkgd. 233 har ved hver Side været befæstet med tre store Broncenagler, der paa den ene Ende bære et halvkugleformet Hoved og paa den anden Ende en smuk langagtig Knop (Pl. 3,4).

Sporer ere atter fundne 4 Gange ved Kannikegaard. De ere alle af Jern og af Form som Bhl. Br. 4,14 og 15.

I Kkgd. 225, 228, 233, 248 og 311 samt Klippegaard 11 er der fundet samlet: Sværd, en eller to Spydspidser, Skjoldbule eller Skjoldhaandtag, i de fire af Gravene tillige Sporer og i 3 af dem derhos en lille Kniv.

Beltehager, Naale, Fibulaer, Smykker og andre til Klædedragten henhørende Sager.

Beltehager ere ikke forekomne i den Deel af Kannikegaards Gravplads, som er bleven udgravet i 1870—71; derimod ere de fundne paa mange af de andre Gravpladser og navnlig i stort Antal ved Kanegaard og paa Mandhøi. I Kanegaard C. 107 og Mandhøi 146 er der fundet Beltehager af en eiendommelig Form (Pl. 3,7), idet den ene Ende deler sig i to flade Spiralsnøringer, der umiskjendeligt ligne Snirklerne paa mange Gjenstande fra Bronzealderen

(jfr. især Worsaae Nr. 171—175). En lignende Beltehage synes ogsaa at være fundet i Klippegaard 46. Adskillige Beltehager have været smukt prydede snart med Længdestriber langs ned ad Ryggen (P. 3,¹¹) eller Riller langs med Ryggens Sider, snart med Kryds over Ryggen (Pl. 3,¹⁰) snart endelig med Tværfurer over Krogen samt over den Hals som bærer Øskenen, hvori Krogen er anbragt (Pl. 3,⁹)

Hvor almindeligt Beltehagerne have været benyttede i den Tid, da de overhovedet vare i Brug, fremgaaer af deres store Antal. I de 115 Brandpletter paa Mandhøi, som overhovedet have indeholdt kjendelige Metalsager, er der fundet 93 Beltehager, og i de 140 Brandpletter ved Kanegaard, som have indeholdt kjendelige Metalsager, er der fundet 102 Beltehager. Da nu de ukjendelige Jernklumper eller Spor af oprustet Jern, som mange Grave have indeholdt, vistnok tildeels ligeledes have hidrørt fra Beltehager, har man Grund til at troe, at næsten enhver i disse Brandpletter begravet Person har baaret en Beltehage. I ethvert Fald kan det ansees som sikkert, at Beltehager ere blevne benyttede baade af Mænd og af Kvinder, jfr. f. Ex. Graven Kkgd. 69, som ved Sværd og Spyd er betegnet som Mandsgrav, medens Kkgd. 122 ved to Broncefibulaer, Kkgd. 136 ved en Nøgle og mange Grave ved Kanegaard og paa Mandhøi ved bronzeprydede Fibulaer karakteriseres som Kvindegrave.

Store Naale vise sig paa to vidt forskjellige Punkter i Brandpletstiden, nemlig dels i de Brandpletter, der staae Røserne allernærmest, og dels i dem, der nærme sig til Brandpletstidens Slutning. Ved mine seneste Undersøgelser ved Kanegaard ere Naale med et Hoved og en Krumning under Hovedet, altsaa af en i Røserne sædvanlig Form, forekomme temmelig jævnlige, og det synes rimeligt, at der tidligere har viist sig flere, men at de, inden min Opmærksomhed var bleven henledet paa dem, ere blevne ansete som Stykker af Jernfibulaer eller bortkastede som ukjendeligt Jern. Nogle ere ogsaa fundne i Brandpletter paa Mandhøi og andre gamle

Brandpletspladser. Længden af disse Naale varierer fra $3\frac{1}{2}$ til $8\frac{1}{4}$ T. Formen er ganske den samme som ved Røsernes Naale; under Naalens Hoved danner Stokken en halvcirkelformet Krumning og retter sig derefter atter lige ud i Flugt med Hovedets Retningslinie. Hovederne derimod ere meget forskellige. Snart bestaaer det af en lille flad Spiral (Raagelundsgaard; Formen ganske som Pl. 1,5), snart af en rund Skive lodret paa Naalens Ende (Pl. 4,2), snart er det en flad Plade, gjennemboret med et Hul, hvori der sidder en Nitnagle, der efter forefundne Spor at dømme har fastholdt en lille Bronzebule til Prydelse for Pladen (Pl. 4,4), snart er Hovedet en høi, omvendt-kegleformet Bronzeknop med rundtløbende Furer og Cirkelprydelse paa Enden (Mandhøi 60). En enkelt Gang (Kn. C. 89) har Hovedet været udvidet til et $3\frac{1}{4}$ T. bredt Kors, hvoraf den øverste Green og begge Sidegrenene have været prydede med smaa Bronzebuler paa Enderne, ligesom ogsaa Korsets Midte synes at have baaret en lille Bronzebule (Pl. 4,3). I Kn. C. 118 fandtes to eensdannede, desværre stærkt hensmuldrede Naale, hvis øverste Ende dannedes af en huul Bronzeperle, medens der paa Krumningens convexe Side var fastnippet en bronzeprydet Plade jfr. ogsaa Kn. C. 183. — Hvortil disse krumme Naale have været anvendte, er ikke ganske sikkert; de findes jævnlig parvis og synes saaledes nærmest at maatte sammenstilles med de ligeledes parviis forekommende Fibulaer, hvorefter de da maatte ansees som bestemte til at sammenhefte Klæderne, altsaa som Brystnaale (og ikke som Haarnaale). De ere ogsaa saa tykke, at de snarere synes dannede til at sammenholde svære Stoffer end til blot at pryde og sammenholde en Haarfletning.

De to Bronze-naale, som ere fundne i Kkgd. 200 og 204, vise ikke den for de ovenberørte Naale eiendommelige Krumning af Stokken. De ere begge meget beskadigede, men de smukt forarbejdede Hoveder ere dog endnu kjendelige (Pl. 4,1 og 7). Jeg er nærmest tilbøielig til at ansee

dem som Haarnaale, da en utvivlsom Haarnaal forekommer i en Gravkiste, der i Tiden ikke kan ligge meget langt fra de paagjældende Brandpletter.

Fibulaerne have en særegen Vigtighed, for saa vidt som de ved den Bestemthed, hvormed visse Former slutte sig til visse Perioder i Brandpletstiden, afgive et fortrinligt Middel til at bestemme Alderen saavel for de enkelte Grave som for hele Gravpladser.

I den Afdeling af Brandpletterne, som nærmest slutter sig til Steenrøserne, synes man ikke at have benyttet andre Fibulaer end dem med »tilbagebøiet Spids«^o: dem, hvor Spidsen af Bøilen er bøiet enten nedad og tilbage eller opad og tilbage til Forening med Bøilestangen (f. Ex. Pl. 5,₁ og 7 jfr. Bhl. Br. Pl. 8,₁—₃). Enden af Bøilen kommer saaledes til at danne en lukket Ring, der undertiden næsten er rund eller oval, men for det Meste smal ud imod Spidsen og bred foroven, altsaa næsten trekantet; den nederste Side af denne Ring er indrettet til Leie for Naalens Spids. Disse Fibulaer synes alle at have været gjorte af Jern*), om end tildeels forsynede med Bronzeprydelse. I deres Form ere de i det Hele meget overensstemmende. Bøilen er næsten altid dannet af en tynd, trind eller firkantet Jernstok, der undertiden har en eiendommelig Knæbøining (trekantede Fibulaer; Bhr. Br. Pl. 8,₂) men oftere krummer sig jævnt hen over Naalen; i første Tilfælde er Spiralen altid ganske kort og tyk, i sidste Tilfælde er den for det Meste lang og tynd. Overgangsformer forekomme af og til. I enkelte Tilfælde har Bøilen været flad og tilspidset imod Enden. Fibulaerne med svagt krummet Bøile og lang Spiral ere jævnlig prydede med Bronze; hyppigst er der anbragt to Bronzeperler paa Bøilen, undertiden ogsaa tre og da enten

*) Een Gang (Mh. 110) troer jeg at have seet Stykker af en tynd Bronzeboile med tilbagebøiet Spide, men Broncen smuldrede saaledes hen, at en sikker Iagttagelse blev umulig.

en meget stor imellem to ganske smaa*) eller en lille imellem to store. Perlerne kunne være kuglerunde eller noget fladtrykte eller ikkun hvælvede oventil og flade underneden; deres Tværmaal varierer imellem $\frac{3}{8}$ og næsten 1 Tomme; for det Meste ere de ganske sammenfœiede med hinanden, men undertiden er der et Mellemrum imellem dem. Af og til forekommer der ogsaa Perler af Jern eller Staal som Prydelse for Bøilerne. Paa Bronzeperlernes Overflade er der næsten altid indskaaret en eller anden Prydelse, enten et Kryds af Buer som Bhl. Br. Pl. 8,9—10, eller et Kryds af rette Linier (Mandhøi 122) eller et retvinklet Kors (Kn. C. 72, 133, 166, Mh. 103, 106, Himmelshøi 19 og 31; Pl. 5,2) eller en Række fordybede Prikker tværs over Perlerne (Mh. 164) eller Rækker af Smaacirkler med en Prik i Midten (Kn. C. 78 og 101; Pl. 5,3) eller tre midt paa den flad-hvælvede Perles Overflade sammenstødende Furer, mellem hvilke Smaacirkler ere anbragte (Kn. C. 138; Pl. 5,5). Et Par Gange (Kn. C. 73 og 153) har næsten hele Bøilen været omgivet af et Bronzehylster, saa at kun den tilbagebøiede Spids er traadt frem udenfor Hylsteret (Pl. 5,4 og 6); en noget lignende Anvendelse af et hvælvet Jernhylster er

*) Det er disse Fibulaer, som i Bhl. Br. S. 22, jfr. sammesteds Pl. 8,9—10, ere omhandlede under Navn af »halvkugleformede Bronzefibulaer«. De kjendtes dengang kun i ufuldstændige Exemplarer, og deres Indretning var ikke tilstrækkeligen oplyst. Efter de nu foreliggende Erfaringer kan der ikke være Tvivl om, at de alle have været indrettede paa samme Maade. Den i Bhl. Br. S. 87, jfr. S. 22, omhandlede Bronzefibula fra Kn. 31 med en »lang bøiet Jernnaal« har havt samme Indretning, og hvad der dengang blev anseet som en bøiet Naal, har simpelthen været Fibulaens »tilbagebøiede Spids« i Forbindelse med en Deel af den forøvrigt afbrudte Naal. — I Museet findes fra andre Steder i Riget adskillige Fibulaer med tilbagebøiet Spids, der paa lignende Maade ere prydede med Bronzeperler, saavel som ogsaa et Par smukke, store Bronzeperler med indskaarne Kors, hvor Bøilen, der har været af Jern, er bortsnuldret.

forekommet i Klippegaard 29. — Ogsaa Spiralerne have undertiden været prydede, navnlig med en Bronceperle paa hver Ende, og undertiden har selve den spiralbøiede Metaltraad været af Bronze, dog at der gjennem dens Midte for det Meste har siddet en tynd Jernstok, hvorpaa Bronce-traaden var befæstet.

Den ovenfor omhandlede Form med tilbagebøiet Spids findes paa samtlige af Brandpletterne paa Mandhøi optagne 95 Fibulaer, for saavidt deres Indretning har været kjendelig. Det Samme gjælder om de 90 Fibulaer fra Kanegaard alene med Undtagelse af 3 (Kn. C. 53 og 64), der høre til den nedenfor anførte anden Afdeling. Fremdeles ere de jævnlig forekomne paa de fleste mindre Gravpladser. Ved Kannikegaard udgjøre de det overveiende Antal i Gravpladsens nordostlige Deel, men allerede her begynder der at vise sig andre Former, som efterhaanden blive hyppigere sydefter og ved Midten af Gravpladsen ganske fortrænge den ovennævnte Art.

De saaledes fremtrædende nye Former have det tilfælles, at der under Bøilens Spids er anbragt en lodret nedad-gaaende Plade, hvis nederste Kant er omboiet til en Ske til Optagelse af Naalens Spids; Bøilernes Skikkelse er forøvrigt meget forskjellig, snart ere de baandformede med eller uden en Kam paa Midten, snart have de et halvrundt eller ovalt Gjennemsnit og ere da i Regelen forsynede med en Kam over Midten eller et Hoved paa Spidsen af Bøilen eller med begge disse Prydelser («puklede» F.). Disse Former haves baade i Bronze og i Jern; de gjenfindes paa andre Gravpladser; navnlig er der ved Hasle forefundet et ikke ringe Antal af (næsten ganske hensmuldrede) baandformede Broncefibulaer med eller uden Kam. Ved Kannikegaard vedblive de, om end med visse smaa Modificationer, at forekomme ned igjennem alle Brandpletsgrupperne sydefter. I Alt er der af disse Former ved Kannikegaard fundet over hundrede og tredive af Bronze og nogle og tredive af Jern.

Noget syd for Midten af Kannikegaards Gravplads begynder der imidlertid atter at forekomme nye Former for Broncefibulaerne, tildeels nøie svarende til dem, der ere fremdragne i de store sønderjydske og fyenske Mosefund, saavel som dem, der indeholdes i de ubrændte Grave ved Udkanterne af Brandpletsgrupperne. De nye Former, som sydefter tiltage i Hyppighed og i Terrainet E næsten ganske fortrænge de ældre, udvikle sig i to heelt modsatte Retninger. Hos nogle er der i Stedet for den sædvanlige Bøile traadt en bred Plade; herhen høre især de smukke »hvælvede« F. (Kkgd. 223, 226, 241, 242, 247 og 298; see Pl. 5,₉); ligeledes kan her anføres det i Bhl. Br. Pl. 8,₈ afbildede Smykke i Korsform (Kkgd. 162), hvorhos de simplere »korsformede« F. (Kkgd. 139, 159, 226 og 241; Bhl. Br. 7,₁₃) kunne betragtes som en Overgang til denne Art. Ved andre Fibulaer fra det sydlige Parti ved Kannikegaard er Bøilen derimod kun en ganske tynd krummet Stok; disse forekomme især i tre Skikkelser; enten udgaaer der fra Spidsen af Bøilen en langt fremskydende lodretstillet Plade, som forneden er ombøiet til Optagelse af Naalen (Form som Vimose I, 30; Kkgd. 155, 160 og 264, afbildet i Bhl. Br. Pl. 8,₅), eller Spidsen af Bøilen er horizontalt udslagen til en bred Trekant, hvorunder Leiets til Naalespidsen er anbragt (Kkgd. 87, 144 b, 257, 259, 279 og 296; Bhl. Br. 8,₄, — en Fibula af denne Form har en Tap bagud fra Spiralen Kkgd. 279), eller Bøilen faaer en halvcirkelformet Krumning og retter sig dernæst lige ud (Form som Nydam V, 14 og Thorsbjerg IV, 3; Kkgd. 160, 264, 290, 296 og 326; Bhl. Br. Pl. 8,₁₃). En prægtig Sølvfibula af denne Form (Kkgd. 326; Pl. 5,₁₁) bærer paa Spidsen en rund Plade, hvori Resterne af en klar Steen eller Glasperle ere indfattede. Endelig hører herhen ogsaa den i Bhl. Br. Pl. 8,₁₂ afbildede Form (Kkgd. 142 jfr. Thorsbjerg IV, 13), hvilken ikke senere er gjenfunden. — Alle disse Former ere eiendommelige for de sydlige Grave ved Kannikegaard og ere

ikke fundne paa nogen anden bornholmsk Gravplads*). De ere næsten altid forarbejdede af Bronze; dog haves der af Jern nogle faa med tynd Bøile og bred Spids og et Par, hvor Formen nærmer sig til den »hvælvede«. I Sølv haves adskillige smukke Fibulaer fra de ubrændte Grave, men fra Brandpletterne ikkun den eneste fra Kkgd. 326, dog er der i Kkgd. 204 fundet Spor af, at en Sølvfibula ogsaa har været tilstede der.

Broncefibulaerne forekomme meget ofte to eller tre sammen i een Grav; hvis der er to, pleie de at have samme Skikkelse; er der tre, saa passe for det Meste de to sammen, og den tredie har da en derfra forskjellig Form. Fibulaernes Anbringelse paa Klædedragten vil nærmere fremgaae af de nedenfor Side 64—67 aftrykte Grundrids af ubrændte Grave ved Kannikegaard.

Fibulaerne have fortrinsviis været Kvindesmykker; Jernfibulaer forekomme dog ogsaa i Mandsgrave, om end temmelig sjældent, men af samtlige i Brandpletterne udgravne over to hundrede Broncefibulaer er ikke en eneste fundet i nogen af de tresindstyve Brandpletter, som ved Vaaben eller Sporer have været tilstrækkeligen betegnede som Mandsgrave.

Spænder ere fremdeles forekomne hyppigt ved Kannikegaard. De have alle været af Jern og næsten alle været enten ringformede eller fiirkantede. Den i Mosefundene saa hyppige Form med en Plade bagved en halvrund eller fiirkantet Bøile er forekommet i Kkgd. 144 b, 144 c, 220 og 228.

Smykker af Guld eller en Blanding af Guld og Sølv, rimeligviis Halsbaand, ere i 1870 fundne fire Gange ved Kannikegaard, nemlig i Nr. 216 en smuk oval Perle med

*) Derimod er en Broncefibula af Form som Nydam V, 14 fundet paa Huuspladsen ved Smøenge, hvor Sager fra Mellemjernalderen jævnlig ere blevne opgravede.

uddrevne Knopper (Pl. 4,11), en langagtig Perle med do. og en ganske lille flad Ring, i Nr. 223 tre halve Kapseler med paaloddede Traadstykker (Pl. 4,12) og en langagtig Perle, i Nr. 224 en sønderbrudt rund Perle med uddrevne Knopper samt i Nr. 316 sex afrevne Stykker af en lignende Perle. Paa Gravpladsen ved Grødeby er der ogsaa fundet sønderrevne Stykker af en saadan Perle. See forøvrigt Bhl. Br. S. 26.

Af Glasperler er der jævnligt fundet Spor i Brandpletterne, men Ligbaalets Hede har for det Meste enten smeltet dem eller bragt dem til at springe i smaa Stykker. En lille Mosaikperle er fundet i en Brandplet ved Pilegaard.

Som en Haarprydelse maa vistnok ansees et $6\frac{1}{2}$ T. langt, $\frac{3}{8}$ T. bredt Bronzebaand (Kkgd. 144 c.), hvis ene Ende løber ud i en fin Spids, hvorpaa en Glasperle er anbragt. Af et lignende Baand fandtes Stykker i Kkgd. 298, deriblandt den tynde Spids med to forbrændte smaa Glasperler. Endvidere synes et lignende Baand at være optaget af Graven 144 b, hvor ogsaa et Stykke Broncetraad eller en tynd Broncestok, dog uden Glasperler, blev forefundet. Og endelig er det ganske rimeligt, at et smalt fladt Jernbaand med en tynd Spids, som forekom i Graven Nr. 297, har havt samme Bestemmelse. Nogle kortere og smallere, krumme Bronzebaand eller tynde Bøiler ere fundne i Gravene Kkgd. 257 og 283; de have været bestemte til Smykke, eftersom de paa den udvendige Side ere prydede med smaa Prikker, men om de have været en Haarpynt eller maaskee Armringe, tør jeg ikke afgjøre.

Hængedopper snart af Bronze snart af Jern ere fremdeles forekomne jævnligt ved Kannikegaard (Kkgd. 144 b, 144 c, 204, 212, 216, 219, 221, 223, 282, 284 og 316). I Graven Kkgd. 144 c. fandtes der to sammen, ellers ere de altid fundne enkeltviis. Formerne have i det Hele været de samme som i de tidligere Fund (Bhl. Br. S. 32 og Pl. 9,1—6); i Kkgd. 284 er der imidlertid forekommet en med

et usædvanligt stort og tungt Hoved ($\frac{3}{4}$ T. i Tværmaal; Pl. 4,8).

Prægtige Knapper af Bronze med halvkugleformet Hoved med Spiralpyrdelser ere fundne ved Kanegaard (Kn. C. 133, Pl. 3,6; jfr. Kn. C. 31. Bhl. Br. S. 27).

De Brikker af Been samt Perler eller smaa Skiver af brændt Leer, som omhandles i Bhl. Br. S. 33, have vistnok ogsaa været Knapper (eller Knapformer), anbragte paa en Snor eller Rem, der har været stukken igjennem Hullet i Midten. De fleste af dem ere altfor smaa og lette til at have kunnet bruges som Svinghjul til Haandtene. To Beenbrikker ere fundne henholdsvis i Kn. C. 180 og Kkgd. 204, en Leerperle i Mh. 57, en flad Leer-skive med concentriske Kredse i Kkgd. 328 (Pl. 4,14), en Sandsteensskive i Klippegaard 38 og en mærkelig lille Brikke af Sandsteen eller brændt sandblandet Leer med mange indridsede Smaacirkler (Pl. 4,13) i Kn. C. 152. En gjennemboret Bronceknep haves fra Kkgd. 144 c., men det er neppe sikkert, at den har hørt til Klædedragten; Graven var imidlertid en Kvindegrav.

Hægter af Broncetraad haves fra Kkgd. 246 og 275 (Pl. 4,10).

Knive, Nøgler og andre Redskaber.

Spidse Jernknive have fremdeles været meget hyppige ved Kannikegaard. Formerne have omtrent været de samme som tidligere. En Kniv med opadbøiet Spids er forekommet i Kkgd. 213. De spidse Knive findes baade i Mands- og i Kvindegrave.

Derimod er der ved Kannikegaard i Aaret 1870 kun fundet een halvrand Kniv (Kkgd. 300) og kun to halvmaaneformede (Kkgd. 293 og 310). Halvrunde Knive ere forøvrigt optagne ved Hasle, ved Pilegaard og især ved Klippegaard; en halvmaaneformet Kniv haves fra Himmelshøj. I Brandpletterne under Randen af Egeshøj ved

Gyldensgaard saavel som paa Mandhøi (Mh. 24) er der fundet Stykker af krummede Knive, der have været skarpe paa den indvendige Side af Krumningen (jfr. Bhl. Br. Pl. 5,2).

Allerede i Bhl. Br. S. 29 er der anført et Fund af et lille knivformet Broncestykke fra Kkgd. 160; i Gravgodset fra Kkgd. 146 er der ogsaa bleven opdaget en saadan Gjenstand, og lignende Fund have nu senere gjentaget sig fire Gange (Kkgd. 245, 259, 292 og 296; Pl. 3,3); det ene af disse Stykker (Kkgd. 296) er flere Gange sammenbøiet. Formen er saa nøiagtig den samme som Jernknivenes, at det neppe lader sig betvivle, at de have været benyttede som Knive til et eller andet særligt Brug. Længden iberegnet Grebtingen er kun imellem $2\frac{3}{8}$ og 5 Tommer.

Halvdelen af en Sax af sædvanlig Form (Bhl. Br. Pl. 5,1) er fundet i Kkgd. 214.

Niptænger af Jern af Form som Bhl. Br. Pl. 4,12 ere forekomne i Egeshøi og ved Klippegaard.

Et Stykke af en Synaal er fundet i Himmelshøi Nr. 5. Øiet er langagtigt og temmelig stort; det er anbragt ved den ene Ende af Naalen (ikke paa Midten, som paa Broncealderens Synaale) (Pl. 4,5).

Smukke Nøgler af Jern ere fundne i Mængde ved Kannikegaard, i Regelen parviis og vistnok altid i Kvindegrave. En bøiet Broncestok fra Kkgd. 261 er maaskee ogsaa en Nøgle.

En Dopsko til et Drikkehorn som Bhl. Br. Pl. 9,10 ($1\frac{1}{2}$ T.) haves fra Kkgd. 287.

I hver af Gravene Kkgd. 213 og 216 (Kvindegrave) er der fundet et Par smukke Bronceøskener forbundne ved en Broncering (Pl. 4,9). Hvad Øiemedet dermed har været, veed jeg ikke.

Ei heller kan jeg forklare Anvendelsen af en i Kkgd. 200 (Kvindegrav) fundet $4\frac{1}{2}$ T. lang, tynd, krummet Beenpibe, hvori der er indlagt en ganske tynd Jernstok og en ligesaa tynd Broncestok (Pl. 4,6).

Endvidere er der i adskillige Grave ved Kannikegaard fundet Beslag af Bronze og Jern, hvis Bestemmelse ikke nærmere lader sig angive. Deriblandt er der en $1\frac{5}{12}$ T. lang Bronceskal som et lille, paa langs overskaaret Æg, hvor der ved den ene Side har været befæstet en tynd Stok (Kkgd. 300). I samme Grav fandtes en sammenbøiet Bronzeplade med et efter Diagonalerne indridset Kryds.

Et lille huult, spandformet Jernstykke ($\frac{3}{8} \times \frac{3}{8}$ T.) med Rester af Bronze indvendig samt Spor af, at en Bøile har været anbragt tværs over Aabningen, er fundet i Kvindegraven Kkgd. 144 c. Det minder om de lignende Stykker, der ere afbildede i Nydam Pl. V, 15—16 og Vimose, I, 3—4.

Endelig er der i Graven Kkgd. 217 forekommet en lille flad Kile af en blød Skifersteen, $2\frac{1}{3}$ T. lang og $\frac{1}{2}$ T. bred, skarp i den ene Ende og i den anden gjennemboret med et rundt Hul (Pl. 3,2). Maaskee har det været en Hvæssesteen (jfr. Vimose XV, 1), skjøndt Spor af Slid ikke ere kjendelige derpaa. En utvivlsom Hvæssesteen som Nydam XIII, 68—69 er fundet blandt Levningerne af forstyrrede Brandpletter ved Boesgaard, men efter Findestedets Beskaffenhed er jeg ikke sikker paa, at den hidrører fra en Brandplet.

Metalkar.

I den sydøstlige Deel af Kannikegaards Gravplads er der i Gravene Kkgd. 243, 258, 262, 284, 316 og 317 fundet Stykker af større eller mindre Kar af Bronze, undertiden flere i een Grav. Nogle af Karrene have haft Hanke af Jern, og i det Mindste to af dem synes derhos at have haft en krum Jernbøile, der har grebet fat i Hankene. Randen af Karrene har i Regelen været noget tykkere end Siderne, og i enkelte Tilfælde synes den at have været noget udadbøiet. Paa Bugen eller snarere paa Bunden have nogle af Karrene haft en Prydelse af store concentriske Cirkeler.

Forøvrigt kan der Intet vides om disse tildeels meget store Kars Form, eftersom de alle ere sønderhuggede eller sønderrevne i en næsten utrolig Grad.

Glaskar.

Glas var ikke tidligere fundet i Brandpletterne uden i Skikkelse af Perler eller i sammensmeltede Klumper, der kunde skjønnes at hidrøre fra Perler. Ved Gravningerne i den sydøstlige Deel af Kannikegaards Gravplads er der nu flere Gange fundet Glaskar, nemlig i Graven Nr. 262: nogle forsmeltede Brudstykker af et Glas med ophøiede Linier, i Nr. 265: sammensmeltede Glasskaar, i Nr. 284: Stykker af et smukt lille Glaskar, prydet med ophøiede Linier og forsynet med et lavt Fodstykke (Pl. 6,6), i Nr. 289: Hanken og nogle andre Stykker af et Glaskruus og i Nr. 317: forsmeltede Stykker af et stort Kar af klart Glas med indbrændte røde, hvide og grønne Prydelser. Af de nævnte fem Grave høre de tre (Kkgd. 262, 284 og 317) netop til lige til dem, der have indeholdt Bronzekar.

Leerkar.

Det sydøstlige Parti af Gravpladsen ved Kannikegaard har været ualmindeligt rigt paa smukke Leerkar af alle Størrelser; navnlig er der fundet Levninger af et betydeligt Antal store Kar.

Hvad der i Bhl. Br. S. 36—46 er anført om Leerkarrene, har i det Hele vundet Bekræftelse. Smaakarrene har været de talrigste; næsten alle have haft Potteform, og de fleste have manglet Hæk. I Regelen har Udbugningskanten været skarp, og ovenfor denne have Karrene været prydede med en Bordt af rundtløbende Streger, Zigzagstreger, radiale Streger eller af rundtløbende og radiale Streger afvexlende. Smukke, »verticalstribede« Smaakar uden Hank ere forekomne flere Gange, ligeledes »pocalformede« Kar. Af og og til er der fundet ganske smaa Krukker

af neppe en Kubiktommers Rumfang, og medens Karrene ved Kannikegaard ellers pleie at være saa omhyggelig formede og saa godt brændte, see disse Smaakrucker ud, som om en aldeles uøvet Haand havde formet dem af en raa Leerklump, og som om Huulningen blot var dannet ved et Tryk med en Tømmefinger; de ere derhos kun halvbrændte og lade sig med Lethed skrabe med en Negl.

Med Hensyn til de Kar, som have en Høide af fire Tommer eller derover, har der fremdeles viist sig meget faste Regler. De have alle enten været middelstore Hankepottes eller høie Vaser med eller uden Hank eller store fleerørede Kar.

De middelstore Hankepottes have havt samme Størrelse (4 til $4\frac{1}{2}$ T. i Høiden og 5 til 6 T. i Tværmaal) og omtrent samme Prydelser, som i de tidligere undersøgte Grave. Et smukt vertikaltribet Hankekar er fundet i Graven Nr. 225 (Pl. 6,5). Aldeles enestaaende er et desværre meget ufuldstændigt Hankekar (4 T. høit, 5 T. bredt), hvis Bug er nikantet og prydet med Riller langs Kanterne, medens Overdelen har havt Zigzagbort og rundtløbende Streger (Pl. 6,4).

Vaserne med Hank (Kander) eller uden Hank (Flasker) ere næsten altid fortringen forarbejdede. Blandt de flere Kar, som en Grav indeholder, kan man i Regelen let kjende Skaarene af Vasen, idet disse ere tyndere, haardere, glattere og rigere prydede end de øvrige. Overdelen er næsten altid heelt bedækket med Stregebordter. Tæt over Bunden pleier der at være to eller tre rundtløbende Streger, og endog paa Bugen, der ellers pleier at være glat, have adskillige Vaser havt Prydelser (Pl. 6,12). Kandernes Hank er lang og svær. Kun en eneste Gang (Kkgd. 226) er der fundet en ganske lille Hank anbragt ved Munden af en Vase. Samtlige Vaser i de senest undersøgte Brandpletter have været sønderslagne, og det er kun lykket at sammen-

sætte nogle ganske faa. Høiden har været 7 til $8\frac{3}{4}$ Tommer og Tværmaalet 7 til 8 Tommer.

De store Kar have alle havt tre Ører. Alle have de været sønderslagne; de otte, som ere blevne sammensatte, have varieret i Størrelse fra 6 Tommers Høide og 9 Tommers Tværmaal til $14\frac{1}{2}$ T. Høide og $16\frac{1}{2}$ T. Tværmaal. Et Kar, som ikke var fuldstændigt nok til heelt at sammensættes, viste endog et Tværmaal af over 20 Tommer (Kkgd. 258). De have næsten alle havt en skarp Udbugningskant, ovenfor hvilken de have været prydede, dels med ophøiede rundtløbende Striber, dels med rundtløbende Streger eller Furer eller med Zigzagbordter. Paa nogle Kar var Overdelen bedækket med mange rundtløbende, svagt hvælvede, ophøiede Striber tæt over hverandre omtrent som Afbildningen i Bhl. Br. Pl. 11, 1. Nogle enkelte Kar have været prydede paa særegen Maade, see Kkgd. 228, 243, 264 og 296 i Tillæget.

Ved de seneste Udgravninger ved Kannikegaard er der aldrig i nogen Brandplet fundet mere end eet fleerøret Kar eller mere end een Vase (Kande eller Flaske) og ei heller mere end een middelstor Hankepotte. Derimod har det umiskjendeligt været en almindelig Skik at forsyne de anseeligere Grave med (Skaarene af) et Kar af enhver af disse Arter samt derhos et eller flere Smaakar. Samtlige tre store Kar ere een Gang fundne sammen med tre Smaakar, fire Gange med to Smaakar og sex Gange med eet lille Kar. Fjorten Gange er et lille Kar fundet i Forbindelse med to af de større Arter, og een Gang ere samtlige tre store Kar fundne uden et lille Kar. Naar der imidlertid sees hen til, at idetmindste de større Kar altid ere sønderslagne, og at Stykkerne altid kun ufuldstændigt ere tilstede i Gravene, ligger den Tanke nær, at det kan hidrøre fra en eller anden tilfældig Omstændighed, at Stumperne af det manglende Kar ere bortkomme, eller at de i alt Fald ikke have været tilstede i gjenkjendelig Skikkelse.

Den Omstændighed, at der i en Grav er bleven nedlagt Broncekar eller Glaskar, synes ikke at have medført en Indskrænkning i Antallet af Leerkar i Graven. I Kkgd. 243 og 258 fandtes Stykker af Broncekar i Forbindelse med Stykker af et stort treøret Leerkar, en Vase, en middelstor Hankepotte og to Smaakar; i Nr. 316 fandtes Stykker af et stort Broncekar, et stort Leerkar, en middelstor Hankepotte og et lille Kar, og i Nr. 317 fandtes Stykker af to store Broncekar, et stort Glaskar, et stort Leerkar, en Vase og et lille Kar.

Leerkarrene forekomme baade i Mandsgrave og i Kvindegrave, uden at nogen Forskjel i Henseende til Antal, Form, Størrelse eller Prydelse er kjendelig, jfr. f. Ex. Nr. 225, 228, 248 og 258, der ere Mandsgrave, og Nr. 219, 243, 296 og 316, der ere Kvindegrave.

Hvad der er fundet af Leerkar paa de øvrige Gravpladser er ubetydeligt i Forhold til, hvad Kannikegaard har afgivet. Ved Pilegaard og Grødeby synes Brandpletterne imidlertid at være rige paa Leerkar og navnlig at indeholde Stykker af store og smukt prydede Kar. Hvor der er fundet Skaar af et stort Kar, har Graven ogsaa indeholdt Stykker af flere mindre Kar ligesom ved Kannikegaard. Ved Pilegaard er der fundet en afbrudt Vasehank gjennemboret paalangs som Afbildningen i Bhl. Br. S. 43. Fra Egeshøi ved Gyldensgaard haves et Par ret godt gjorte Smaakar, fra 15 Slvgd. i Clemensker en smuk middelstor Hankepotte og fra Hasle adskillige middelstore temmelig grove Hankepotter samt nogle Smaakar, næsten alle med Hank (med den for denne Gravplads eiendommelige Knop paa Hanken, som Bhl. Br. Pl. 10,6 udviser). Fremdeles er der i Himmelshøi Nr. 15 fundet et meget besynderligt lille kopformet Kar (Pl. 6,2), som udvendigt er prydet med en Krands af ti Knopper og indvendigt er afdeelt i tre Rum ved anbragte Mellemvægge. Endelig haves ikke ganske faa Smaakar fra Kanegaard og Mandhøi, tildeels af særegne

Former; en Skaal fra Kn. C. 130 (Pl. 6,₁₀) var ganske flad, kun $1\frac{5}{8}$ T. høi og $4\frac{1}{2}$ T. bred (ligesom Laagene over Steenrøsernes Gravurner); et lille itugaaet Kar fra Kn. C 69 var prydet med en Række af gjennemborede Knopper ligesom smaa Ører. Adskillige Kar baade fra Kanegaard og fra Mandhøi vare forsynede med en lav, omvendt skaalformet Fod (Pl. 6,₈). Forøvrigt stemme Karrene fra Kanegaard og Mandhøi overeens i, at de for det Meste ere formede med ringe Kunst, at Prydelser meget sjeldent ere anvendte, samt at Brændingen i Regelen har været slet, saa at Leret er løst og smuldrende. Ogsaa i en anden Henseende stemme disse Gravpladser overeens, idet nemlig Skaar af grove Leerkar ere forekomne der i stor Mangfoldighed. Det er lykket mig at sammensætte de grove Skaar fra Kn. C 108 og 182, og Resultatet blev to store grove Krukker (Pl. 6,₁₃) af en Form, der fuldkomment svarer til mange beenfyldte Urner fra Røserne. Ligeledes har det været kjendeligt paa Mandhøi, at de dersteds fundne grove Skaar nøie have stemt overeens med Leerkarrene fra de omliggende Røser.

Ogsaa i Leerkarrene kan der saaledes spores en bestemt fremskridende Udvikling. Steenrøsernes Kar ligne Bronzealderens i Leermasse, Form, Størrelse, Brænding og Farve saaledes, at de neppe lade sig skjelne fra disse. I de Steenrøserne nærmest liggende Brandpletter ved Kanegaard og paa Mandhøi findes der talrige Skaar af ganske de samme Kar; tillige begynde Smaakarrene, der kun enkeltviis optraadte i Steenrøserne, at blive mere almindelige; men de ere næsten ligesaa slet brændte, som de grove Skaar. Det nordostlige Parti ved Kannikegaard slutter sig hertil; men efterhaanden som Beltehagerne og Fibulaerne med tilbagebøiet Spids vige Pladsen for de baandformede og puklede Fibulaer, forsvinde de grove Skaar, og der begynder at vise sig velbrændte middelstore Kar og dernæst baade Vaser og store fleerørede Kar, hvorhos Smaakarrenes Udseende forbedres. Jo mere man derefter ved Kannikegaard

skrider frem imod Syd og Sydost, desto aneligere bliver Rigdommen paa større Kar, desto bestemtere blive Reglerne for Formerne og for Antallet af de til en Grav hørende Kar, og desto fortrinligere bliver Brændingen og Prydelsen af samtlige Leerkar. Det er en ligefrem forbausende Haandværksdygtighed, som i saa Henseende giver sig tilkjende i Forbindelse med en taalmodig og omhyggelig Udførelse samt ofte en virkelig og umiskjendelig Sands for Formskjønhed. Paa det Punkt imidlertid, hvor Brandpletterne forsvinde for at afløses af ubrændte Grave, altsaa især i Partiet E, synes der, samtidig med at de ældre Former for Fibulaerne ganske fortrænges, at indtræde en Forringelse i Fabrikationen af Leerkarrene. Arbeidet bliver mindre omhyggeligt, Farven mørkegraa, Brændingen slettere og Prydelserne mindre nøiagtige, hvorhos de gamle Former tildeels tilsidesættes. Denne Udvikling kan spores videre fremad igjennem de ubrændte Grave, men Materialet for Jagttagelserne slipper for hurtigt op til, at den yderligere Gang længe kan forfølges.

Brandpletternes indbyrdes Tidsforhold.

De i Brandpletterne forekommende Oldsager vise umiskjendeligen hen til, at der findes tre forskellige Afdelinger, der hver have deres særegne Eiendommeligheder, om de end ved en Række af Mellemlid gradviis gaae over i hverandre.

Den første Afdeling characteriseres ved Beltehager og Jernfibulaer med tilbagebøiet Spids (undertiden prydede med Bronceperler). Denne Afdeling er saare let kjendelig, thi medens den ofte indeholder de anførte Sager i betydelig Mængde, er det meget sjældent der at finde nogen anden Metalgjenstand. Da nu Beltehagerne og de nævnte Fibulaer med tilbagebøiet Spids hurtigt forsvinde, saasnart man kommer udenfor deres rette Afdeling, saa giver deres Nærværelse strax et tydeligt Vink om, hvilken Afdeling en Grav tilhører. Foruden nysnævnte Sager forekommer der talrige

Skaar af store grove Leerkar samt af og til et lille Kar, for det Meste slet brændt.

Denne Afdeling er eneraadende paa Mandhøi og ligeledes ved Kanegaard alene med Undtagelse af to Grave, der indeholdt Fibulaer af anden Afdeling. Baade paa Mandhøi og ved Kanegaard er den ledsaget af Stenrøser. Den imellem Røserne ved Torpegaard fundne Brandplet characteriseredes ogsaa ved en Beltehage. Endvidere ere Beltehager fundne ved Duebjerg (hvor der ogsaa har været Røser) i Steenshøi, Markehøi og Kuregaardsbakken, i Lyrskov, ved Lyrskov, i Himmelshøi, ved Klippegaard og Sortegaard, ved Aakirkeby Klint og flere andre Steder. Overhovedet forekomme Brandpletter af denne Afdeling overmaade hyppigt; jeg er overbevist om, at ikke blot Halvdelen, men snarere de to Trediedele eller vel endog de tre Fjerdedele af samtlige Brandpletter paa Bornholm henhøre dertil. De ere imidlertid paa de fleste Steder, som ere blevne nøiere undersøgte, noget blandede med Grave af anden Afdeling, og paa endnu flere Steder er en nøiere Undersøgelse bleven opgivet, netop fordi forefundne grove Potteskaar eller en forbrændt og forrustet Beltehage varslede om, at Graven henhørte til den eensformige og fattige Afdeling.

Ved Kannikegaard forekommer denne Klasse af Brandpletter kun i Gravpladsens nordostlige Parti i Gaardens Have, men selv der er Characteren ikke reent udpræget. Detsynes, som om i det Mindste den Deel af Terrainet, som er bleven nøie undersøgt, allerede havde begyndt at tabe Noget af den for Mandhøi og Kanegaard characteristiske eensformighed og at nærme sig til Overgangen til de rigere Afdelinger.

I Brandpletternes anden Afdeling ere de baandformede og puklede Broncefibulaer samt de smukke Leerkar de meest iøjensfaldende Oldsager. Gravenes Indhold bliver i det Hele rigere. I Mandsgravene findes af og til (dog just ikke meget hyppigt) eenæggede Sværd, tildeels ledsa-

gede af Spydspidser, Skjoldbuler og Sporer. Kvindegravene give endnu oftere et interessant Udbytte; Broncefibulaer ere overmaade hyppige, smukke Hængedopper af Bronze, Glasperler og Guldsmykker forekomme jævnlgt, ligeledes store Nøgler af en eiendommelig Form. Jernfibulaer og Knive findes baade medgivne Mænd og Kvinder. Derhos ere baade Mands- og Kvindegrave meget ofte udstyrede med fortrinligt forarbejdede Leerkar. Vel gives der ogsaa i denne Afdeling mange fattige Grave, hvori der enten slet ikke findes Spor af Oldsager eller kun en enkelt ubetydelig Gjenstand; men hvis der overhovedet findes Noget, da er dette, hvad enten det er en Metalgjenstand eller et Leerkar, næsten altid af en saadan Beskaffenhed, at det utvivlsomt karakteriserer Graven som henhørende til denne Afdeling. Et eneste haardtbrændt Potteskaar med en Stregepyrdelse er nok til at vise, at Graven ikke hører til Beltebagernes Klasse. Denne Brandpletternes anden Afdeling er fortrinsviis bleven bragt for Dagen ved Kannikegaard i Terrainerne B., C. og D., samt tildeels H., I. og K (jfr. Kortet Side 62). Endvidere synes den at være fremherskende ved Pilegaard og Grødeby samt i Dillehøi. Og enkeltviis ere Grave med de let kjendelige Broncefibulaer eller med Skaar af Vaser og flæroede Kar fundne paa mange andre Steder blandede med Grave fra den første Afdeling.

Den tredie Afdeling betegnes ved Gjenstande af ny Form eller Art, tildeels nøie overensstemmende med Oldsagerne fra de store sønderjydske og fyenske Mosefund. Blandt de nye Gjenstande kunne især nævnes tveæggede Sværd, Skjoldbuler som Vimose V, 5, Fibulaer som Vimose I, 30 og Thorsbjerg IV, 13 eller som Nydam V, 14 og Thbg. IV, 3 eller med flad, bred Spids, jfr. Thbg. IV, 11, eller brede og korsformede som Vimose IV, 3 eller forøvrigt med bred Plade, enten hvælvede eller korsformede, endvidere Spænder med Plade bagved Bøilen som Vimose XII, 8—20, fremdeles Kvindesmykker af smalle Bronzebaand, der ende

med en tynd perleprydet Spids, fremdeles Drikkehornsdopsko samt maaskee en lille spandformet Gjenstand som Nydam V, 15—16 og Vimose I, 3—4 saavel som endelig Kar af Bronze og Glas. Adskillige af disse nye Gjenstande begynde allerede enkeltviis at fremtræde ved Midten af Kannikegaards Gravplads, men de tiltage stadigt i Antal igjennem Terrainerne H, I og K og blive aldeles overveiende i Terrainet E.

Udenfor Kannikegaards Gravplads have Brandpletter af tredje Afdeling været meget sjeldne. Et tveægget Sværd er fundet ved Pilegaard, og ligeledes synes et saadant Sværd at være fundet ved Klippegaard. Broncekar ere forekomne ved Pilegaard og i Dillehøi. Ellers kjender jeg ingen lignende Fund fra de øvrige Gravpladser.

Paa nedenstaaende Oversigt er der forsøgt en Sammenstilling af Fundene af nogle af de vigtigste Oldsager, dels fra Brandpletterne ved Kannikegaard, dels fra Kanegaard og fra Mandhøi. De Gjenstande, som i Tillæget til Bhl. Br. ere anførte som fundne i et vist Terrain ved Kannikegaard uden at tilhøre nogen af de enkeltviis opførte Brandpletter, ere medtagne paa denne Oversigt. Af Brandpletternes Antal er der udeladt alle de, hvori der ikke er fundet kjendelige Oldsager eller ikkun Leerkar eller Skaar af Leerkar; derimod er Brandpletternes Antal netop med Hensyn til de nysnævnte Gjenstande, som ere fundne i Brandpletter, der ikke særligen have været opførte i Tabellerne, bleven forøget for hvert Terrain med et saadant Tal, der omtrentlig vilde svare til Mængden af disse Gjenstande*). Endeligen er der til Sammenligning med Brandpletsfundene tilføiet Rubriker for samtlige i Aarene 1868 til 1871 undersøgte Steenrøser under Eet, samt for Gravkisterne og de øvrige lange ubrændte Grave ved Kannikegaard.

*) De tilsyneladende Uoverensstemmelser mellem Oversigten og Angivelserne i Bhl. Br. S. 51 hidrøre ikkun fra denne forskjellige Posteringsmaade.

OVERSIGT OVER VISSE
i samtlige Steenroser, i Brandpletterne ved
samt i de ubrændte

Stedet.	Samtlige Roser.	Brandpl. paa Mandhol.	Brandpl. ved Kanegd.	Brandpletter ved Kannekegaard.								Ubrændte Grave ved Kannekegd.
				A.	B.	C.	D.	H.	I.	K.	E.	
Omtrentligt Antal af Grave, hvori der er fundet andre kjendelige Oldsager end Leerkar ...	27	140	115	31	16	70	38	38	35	10	22	23
Eenæggede Sværd og Daggertter af sædvanlig Form	1	"	"	1	9	5	11	2	1	2	2	"
Lange eenæggede Sværd som Kkgd. 196 ...	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	3
Tveæggede Sværd og Daggertter	"	"	"	"	"	1	"	3	3	1	5	"
Øxeblad	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1
Spydspidser	"	"	"	"	2	6	6	5	3	2	6	1
Skjoldbuler af sædvanlig Form	"	"	"	"	"	3	3	4	2	1	1	"
Do. tragtformede	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	1
Do. som Vimose V, 5	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	1
Sporer (Antal af Fund).....	"	"	"	"	4	1	3	1	"	"	5	"
Naale med Broncesnirkler.....	5	1	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Store Naale med Krumning (Brystnaale)....	10	7	4	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Broncenaale uden Krumning (Haarnaale)....	"	"	"	"	"	"	"	2	"	"	"	1
Sammenbøiede afbrudte Broncestrimler og Naale fra Roserne	3	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Jernfibulaer med Bronze- eller Jernperler	"	26	14	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Jernfibulaer uden Perler.....	1	60	75	c. 8	"	c. 8	"	"	"	"	"	"
Fibulaer med Broncespiral...	"	1	6	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Broncefibulaer af 2den Afdelings Former ...	"	3	"	1	5	60	30	22	12	3	2	"
Jernfibulaer af Do. Do.	"	"	"	c. 3	"	c12	8	6	2	2	1	"
Sølv- og Broncefibulaer som Vimose I, 30 og Thbg. IV, 13.	"	"	"	"	"	"	"	1	"	1	"	3
Bronce- og Jernfibulaer med tynd Bøile og bred Spids	"	"	"	"	"	1	"	"	6	"	2	"
Bronce- og Jernfibulaer som Nydam V, 14 og Thbg. IV, 3.	"	"	"	"	"	"	"	"	4	1	2	24
Sølvfibulaer med en Skive paa Spidsen af Bøilen	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	1
Broncefibula som Vimose IV, 3	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1
Broncefibulaer med korsformet Plade.....	"	"	"	"	"	"	1	2	"	"	1	"
Broncefibulaer med hvælvet Plade	"	"	"	"	"	"	"	6	4	"	"	"

LDSAGERS FOREKOMST

anegaard, paa Mandhøi og ved Kannikegaard
rave ved Kannikegaard.

S t e d e t.	Samtlige Røser.	Brandpl. paa Mandhøi Kannegd.	Brandpletter ved Kannikegd.								Ubrændte Grave ved Kannikegd.	
			A.	B.	C.	D	H	I.	K	E		
Broncefibulaer med en rund Skive midt paa Bøilen	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2
redede Sølv- og Broncefibulaer af nye Former eltetager	8	102	93	16	"	3	2	"	"	"	"	5
ringformede og firkantede Spænder uden Plade bagved Bøilen	"	"	1	"	2	11	9	11	6	5	4	1
Do. med Plade bagved Bøilen	"	"	"	"	"	"	"	2	"	"	3	1
Knobbeltknapper af Bronze	2	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Halvkugleformede Knapper af Bronze	"	3	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"
Benbrikker, Leerperler og smaa Steenskiver Kægedopper af Bronze eller Jern	"	3	1	3	"	4	1	1	"	1	"	"
Øgter af Broncetraad	"	"	"	"	"	7	1	6	2	1	7	4
Arms-, Arm- og Fingerringe af Sølv, Bronze eller Jern	9	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	5
Broncebaand med lang tynd Spids	"	"	"	"	1	"	"	1	"	3	"	"
Øgter af Guld eller Blanding af Sølv og Guld (Antal af Fund)	"	"	"	"	"	6	2	3	"	1	2	2
Ølsager eller sølvbelagte Sager (Antal af Fund)	1	"	"	"	"	"	"	1	"	1	"	5
Mosaikperler (Antal af Fund)	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	2
Mosaik- eller Steenperler uden Mosaik (Antal af Fund)	2	1	"	2	"	5	2	2	3	"	2	6
Slidsede Jernknive	1	"	1	3	3	18	9	22	8	5	8	15
Slivrunde Do.	"	"	"	1	1	2	1	"	1	"	"	"
Slivmaaneformede Do.	"	"	"	2	1	2	"	"	1	1	"	"
Bronceknive	1	"	"	"	"	"	"	1	3	"	2	"
Økse	"	"	"	"	1	1	"	1	"	"	"	"
Øsptænger	1	"	"	3	1	"	"	"	"	1	1	"
Øsdekamme	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	5
Øsgler	"	"	"	"	"	5	5	15	4	"	4	"
Øsrikkehornsopsko	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	3	"
Øsrandformet lille Jerngjenstand	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	1
Øsbroncekar	"	1	"	"	"	1	"	1	4	3	6	"
Øsflasker	"	"	"	"	"	"	"	"	4	1	"	"

I Terrainerne F og G ved Kannikegaard ere ingen Oldsager blevne fundne i Brandpletter. At Terrainet E paa Oversigten er bleven sat efter H, I og K, hidrører netop fra de Oplysninger, som Oversigten afgiver. Det fremgaaer nemlig deraf, at i intet af de øvrige Terrain er den tredie Afdelings Character saa stærkt udpræget som netop i E*). Selv i dette i saa mange Henseender mærkelige Terrain synes imidlertid Overgangen til de nye Former for Vaaben og Smykker samt til de nye Sædvaner med Hensyn til, hvad der burde medgives de Afdøde i Graven, endnu ikke ganske at være trængt igjennem. Men videre er man overhovedet ikke naaet indenfor Brandpletternes Omraade, og de nye Formers endelige Seier indtræder først i de ubrændte Grave.

De ovenfor omhandlede tre Afdelinger af Brandpletterne hidrøre ganske vist fra forskjellige Tider og ikke fra forskjellige Formuesforhold. Vel er den

*) Af samtlige de øvrige Brandpletsgrupper ere den østlige og den sydlige Gruppe af K med Gravene Nr. 316 og 317, fyldte med sonderhuggede Stumper af store Broncekar, samt Nr. 326 med den smukke Sølvfibula (Pl. 5,11), aabenbart de, som nærmest slutte sig til E. Grupperne I og H nærme sig ligeledes dertil. Den vestlige Gruppe af K, indeholdende Gravene Nr. 304—311, har forholdsvis flere Oldsager af 2den Afdelings Former. Gruppen D er, uagtet den støder op til og vel endog hænger sammen med E, oisensynligt af en heelt anden Character; dens Oldsager tilhøre bestemt den 2den Afdeling og ere ikke i nogen væsentlig Henseende forskjellige fra Fundene i C og B.

Naar Forskjellen i Oldsagernes Art og Form bør ansees som et Beviis for en forskjellig Nedlæggelsestid (see herom nærmere ovenfor i Texten), maa Brandpletterne ved Kannikegaard følge saaledes efter hverandre, at der først er bleven begravet i den østlige Deel af Haven i A, derefter videre imod Vest og Syd i B og C (B turde maaskee endog være lidt yngre end den nordlige Deel af C), dernæst i D og videre imod Sydøst i H og I samt den vestlige Gruppe af K og endeligen i den østlige og sydlige Gruppe af K samt i E (jfr, Kortet Side 62.)

første Afdeling ubetinget den fattigste, men ogsaa i denne findes mange Grave, der bære Spor af en vis Velstand. Navnlige have de med Bronzeperler prydede Fibulaer til enhver Tid været vanskelige at forarbejde og altsaa kostbare. Mellem Brandpletterne af anden og tredje Afdeling er der slet ikke nogen kjendelig Forskjel i Henseende til Velstand. Benyttelsen af de forskjellige Smykker maa altsaa hidrøre fra en anden Aarsag. Man kan nu vistnok ansee det som utvivlsomt, at hvis de Kvinder, som have eiet Guldsmykkerne i Kkgd. 62, 98, 99 og 216, havde kjendt og fundet det moderne at bruge Fibulaer som Vimose I, 30 eller som Nydam V, 14, da vilde de ikke have ladet sig nøie med kun at bruge baandformede eller puklede Fibulaer; altsaa maa man slutte, at hine Fibulaer af Mosefundenes Former dengang ikke vare i Mode eller maaskee ikke engang kjendte. Iligemaade tør man ansee det som utvivlsomt, at hvis de Kvinder, som smykkede sig med de kunstigt forarbejdede (smedede) Fibulaer med Bronzeperler eller Bronzebelægning paa Bøllen og med Bronzeknopper og Omvikling med Bronce-traad paa Spiralen (Kanegaard og Mandhøi), havde kjendt og fundet det moderne at bruge (støbte) Broncefibulaer af anden Afdelings Former, da vilde de ikke have ladet sig nøie med hine. Men dette fører ligefrem til at statuere en Tidsforskjel.

Kan det nu herefter ikke betvivles, at de forskjellige Afdelinger af Brandpletterne afhænge af en Forskjel i den almindelige Smag og Skik: af en Tidsforskjel, saa bliver det et nyt Spørgsmaal, hvilken af de tre Afdelinger der er den ældste. Det maa strax erkjendes, at den anden Afdeling ikke kan være ældst og eiheller yngst, men at den maa ligge imellem første og tredje. Den indeholder nemlig netop enkelte spredte Oldsager af begge de andre Klasser, og derhos taler dens stedlige Beliggenhed paa Kannikegaards Gravplads imellem første Afdeling i Nordost og tredje Afdeling i Syd formeentlig afgjørende for, at dens Grave maa ansees

for at være nedlagte i en Mellemtid imellem de to andre Afdelinger.

Spørgeres der nu, om første eller tredie Afdeling er ældst, da er det afgjørende, at den første Afdelings Oldsager slutte sig til Steenrøsernes, der ere ældre end Brandpletterne overhovedet, og at den tredie Afdelings Oldsager gjenfindes i de ubrændte Gravkister, der lade sig forfølge nedad lige til Mellemjernalderen. Den første Afdeling er altsaa den ældste, den anden den mellemste og den tredie den yngste.*)

Endnu skal kun tilføies, at Professor Johnstrup har havt den Godhed at analysere adskillige Broncesager fra Brandpletstiden, og er Resultatet deraf blevet følgende:

1) en Bronzeperle paa en Jernfibula fra Kanegaård:	Kobber og Tin uden Zink.
2) en baandformet Fibula fra Hasle:	80 Pct. Kobber, 8 Pct. Tin, 2 Pct. Bly, 8 Pct. Zink, 2 Pct. Ilt, Kulsyre etc.
3) en puklet Fibula fra Kannikegaard H. eller I.:	76 Pct. Kobber, 4 Pct. Tin c: 20 Pct. Zink (Zinkmængden ikke ganske sikker).
4) en Fibula som Nydam V, 14 fra Kannikegaard I.:	Kobber og Tin uden Zink.
5) Stykker af et stort Bronzekar fra Kannikegaard K.:	86 Pct: Kobber, 14 Pct. Tin, Spor af Bly, men ingen Zink.

Endvidere har Assistent Petri ved Landbohøiskolens chemiske Laboratorium undersøgt følgende Gjenstande:

*) Det kan ogsaa anføres, at hvis Brandpletternes tredie Afdeling, som nærmest svarer til Mosefundene fra Thorsbjerg, Nydam og Vimose, var ældre end anden og første Afdeling, da maatte disse vise kjendelige Overensstemmelser med Kragehul Mosefund, der er yngre end de andre Mosefund, saavel som med Mellemjernalderens Oldsager. Det er imidlertid iøjnefaldende, at der ikke er Spor af nogen saadan nyere Stil i nogen eneste til Brandpletternes anden eller første Afdeling hørende Oldsag, medens adskillige Sager fra første Afdeling tvertimod minde om Bronzealderen.

6) Bronzeperle af en Jernfibula fra Mandhøi Nr. 118:	8 Pct. Tin, ingen Zink.
7) St. af Bronzebeklædningen i Jernkjedelen fra Steenshøi (Bhl. Br. S. 34):	10 Pct. Tin, ingen Zink.
8) St. af en bred, baandf. Bronze-fibula fra Kannikegaard H. eller I.:	3 Pct. Tin, 1 Pct. Zink.
9) St. af en Bronze-fibula med tynd Bøile og bred Spids fra Kannikegaard I.:	3 Pct. Tin, ingen Zink.

Assistent Petri var kun anmodet om at undersøge Stykkernes Indhold af Tin og Zink; Kobbermængden er derfor ikke bleven bestemt, ligesaa lidt som Mængden af Ilt, Kul-syre etc.

C. DE UBRÆNDTE GRAVE

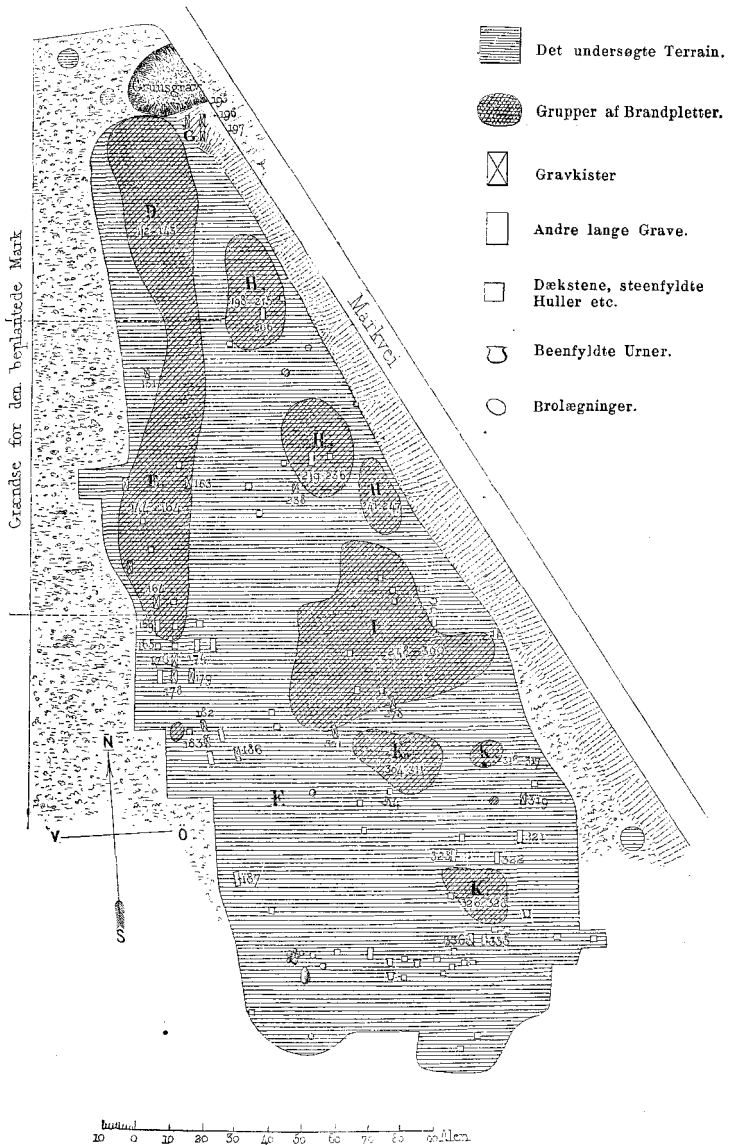
(samt andre Grave ved Kannikegaard.)

Begravelser for ubrændte Lig kunne hidrøre fra meget forskellige Tider. Af dem, som ere fundne i Gravhøie eller enkeltviis paa flad Mark paa Bornholm, vides ingen at have indeholdt Oldsager fra den ældre Jernalder. Derimod ere saadanne fundne i de ubrændte Grave, som ere forekomne paa enkelte af de store Brandpletspladser, navnlig ved Kannikegaard.

Gravkister og ubrændte Grave ved Kannikegaard.

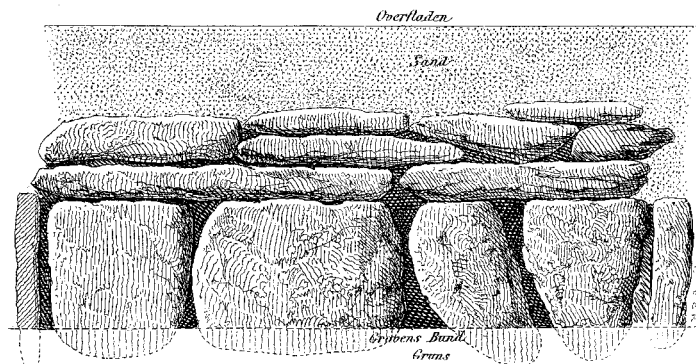
Allerede i Terrainet A i Gaardens Have fandtes en steensat Gravkiste af Mandslængde, men Oldsager bleve ikke fundne deri. I en anden steensat Kiste, der viste sig i Terrainet C (Kkgd. 89) fandtes ubrændte Been. I de sydligere Partier af Gravpladsen ere saavel Gravkister som andre Grave for ubrændte Been forekomne i Mængde.

De vigtigste have været de egentlige Gravkister. Omtrent i en halv Alens Dybde støder Spaden imod svære

Den sydlige Deel af Gravpladsen ved Kannikegaard 1871.

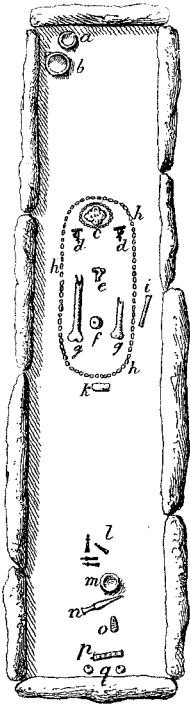
flade Steen, ofte af en saa vældig Størrelse, at en enkelt (Kkgd. 301) maa have veiet over tolv hundrede Pund. For det Meste ligger der flere Steenplader i Række fra Nord til Syd. Under dette Steenlag pleier der at ligge et andet, og undertiden viser sig derunder et tredje. Dækket hviler paa kantstaaende Sidestene af $\frac{3}{4}$ indtil 1 Alens Høide,

Profil af en Gravkiste.

der i Forbindelse med Endestene af samme Beskaffenhed indeslutte et Rum af Mandslængde og af $\frac{3}{4}$ indtil $1\frac{1}{2}$ Alens Brede. Rummet under Dækstenene er undertiden næsten tomt, men for det Meste er det fyldt med nedskyllet Sand. I en Dybde af omtrent to Alen fra Overfladen træffer man Undergrundens grove Gruus, der ikke er belagt med Steenplader eller noget andet Gulv. Netop paa Grændsen imellem Gruset og det nedskyllede Sand ligger derimod et ganske tyndt, mørkfarvet Lag, undertiden med Spor af trævlet S sammensætning, og i dette Lag som tydelig nok er dannet af Levninger af Liget og dets Gravklæder, findes de ubrændte Been, som maatte være tilbage, samt Resterne af de Gjenstande, som have været medgivne den Afdøde i Graven. Benene ere næsten altid meget opløste og ofte ganske bortvadskede af det gjennemsivede Regnvand, saa at kun det sorte Lag og Oldsagerne angive Legemets Leie.

Af disse mærkelige Kister er der foruden de to i Terrainerne A og C fundet omtrent tyve, nemlig Nr. 151, 163, 164, 176, 178, 179, 182, 183, 186, 187, 195, 196, 197, 238, 278, 301, 319 samt to eller tre Kister i Terrainet E, om hvis Indhold jeg ikke har nøie Kundskab, og som derfor ikke ere blevne optagne i Tabellerne med særligt Nummer.

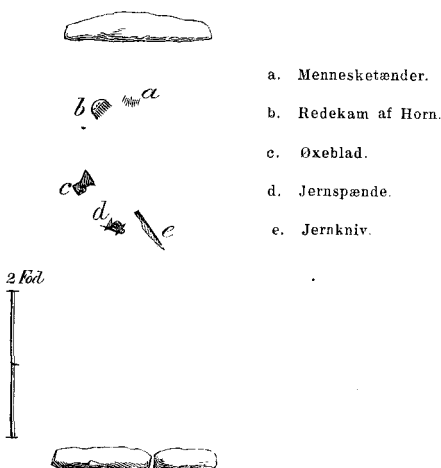

- a. Træspand med Bronzebeslag.
- b. Middelstort Leerkar.
- c. Sølvbelagt Broncefibula omgivet af en Perlerad.
- d-d To Broncefibulaer.
- e. Broncefibula.
- f. Stor flad Ravperle.
- g-g. Overarmbeen.
- h-h. Lang Perlerad.
- i. Beenpibe (Underarm?).
- k. Beenstykke.
- l. Fire Hængedopper af Bronze.
- m. Lille Leerkar.
- n. Kniv med Løderskede.
- o. Langagtig Ravperle.
- p. Broncefutteral med Træpinde.
- q. To store Glasperler.

Grundrids af Gravkisten Nr. 187 ved Kannikegaard (jfr. Pl. 8).

Nogle af de anførte Kister have ikke været ganske fuldstændige, idet de enten have manglet Sidestene eller Endestene. Paa den anden Side findes undertiden i Jorden enten en fuldstændig Ramme af Sidestene og Endestene eller dog begge Endestene af en Grav, uden at den ved Dækstene er characteriseret som en Gravkiste. Undertiden er

da Graven indtil en halv Alen fra Jordens Overflade opfyldt med svære kantede Stene (Nr. 174, 321, 322 og 336), undertiden er den kun betegnet ved en enkelt Brolægning

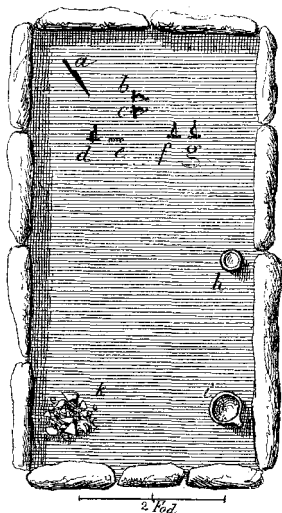

Grundrids af Graven Nr. 322 ved Kannikegaard.

oppe ved Overfladen (Nr. 206). Endvidere er der fundet Grave af Mandslængde, som ikke i Jorden have været begrændsede ved Sidestene eller Endestene, men kun have viist sig som et i Undergrundens grove Gruus nedskaaret Hul. Af disse have atter nogle været heelt fyldte med svære kantede Stene (Nr. 230, 256, 325 og 335), medens andre kun vare fyldte med Sand, undertiden dækket med en Brolægning (Nr. 169, 177 og 348) eller mærket med en kantstillet Steenplade tæt under Jordens Overflade (Nr. 173); men ofte har der aldeles ikke været noget kjendeligt Mærke. (Nr. 175, 184, 185, 237 og 255). Det er rimeligt, at mangfoldige af disse sidste Grave have undgaaet Opmærksomheden ved Gravningerne.

Gravkisterne og de andre ovenfor berørte ubrændte Grave ere alle anlagte omtrent i Nord og Syd. Ligets Hoved synes altid at have ligget i Nordenden af Graven.

Ordentligviis har vistnok Liget været henlagt udstrakt paa Ryggen, men i Gravkisten Nr. 319 var det umiskjendeligt,

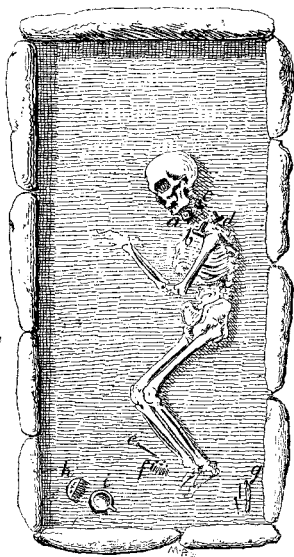
- a. Kniv.
- b. Sølvfibula som Vimose I, 30.
- c. Sølvfibula med Skive paa Spidsen.
- d. Broncefibula.
- e. Spiral af Sølvfibula.
- f—g. Broncefibulaer.
- h. Haneløst Leerkar.
- i. Hankepotte.
- k. St. af et stort Leerkar.

Grundrids af Graven Nr. 336 ved Kannikegaard.

at Skelettet laa paa den høire Side med bøiede Been og Arme, og i den nærliggende Grav Nr. 325 tydede Laarbenenes Retning paa, at Liget havde hvilet paa den venstre Side.

Oldsagerne i de ubrændte Grave findes paa deres Plads, saaledes som de have været anbragte paa eller ved Liget. De ere saa at sige altid saaledes bevarede, at det er tydeligt, at de ikke forsætlig er blevene sønderbrudte; endog de store Leerkar staae for det Meste ganske hele. Smykkerne have ved Ligfærden været anbragte paa selve Ligdragten. I Kvindegravene pleier der at sidde en Fibula paa hvert Nøglebeen, og i Graven Nr. 336 sad der desuden en Fibula paa hver Skulder, hvorimod Gravene Nr. 183 og 195 kun viste en Fibula paa den ene Side af Brystet, medens den anden Side havde været prydet med en Dusk eller Sløife af prægtige Mosaikperler. Hyppigen findes derhos en

stor og smuk Fibula anbragt tæt under Hagen, altsaa paa Halsen; en enkelt Gang havde Halsen været omgivet med

- a. Broncefibula med Guldprydelse.
- b. Sølvfibula.
- c. Broncefibula (laa under Beenmassen).
- d. Broncefibula (laa ovenpaa Benene.)
- e. Jernnaal.
- f. Redekam af Been eller Hjortetak?
- g. Jeribeslag.
- h. Redekam af Jern.
- i. Lille Leerkar.

Grundrids af Gravkisten Nr. 319 ved Kannikegaard.

en Sølvring. Midt paa Brystet findes jævnlig en mindre Fibula og nedenfor denne atter en Fibula eller stor Perle. Endelig har hele Brystet undertiden været omgivet af en lang Perlerad. See Grundridset af Graven Nr. 187 paa Side 64. Midt i Graven baade ved mandlige og kvindelige Lig pleier der at findes en spids Kniv, der vistnok har siddet i Beltet, og undertiden er der tæt derved fundet et Spænde. — I de faa Grave, hvor der er fundet Vaaben, have disse i Reglen været henlagte ved Ligets Side, men et Sværd (Nr. 197) fandtes dog saaledes, at Fæstet maa have hvilet i den Afdødes høire Haand, medens Spidsen strakte sig ud over den venstre Skulder. — Leerkarrene pleie at staae i Nordenden af Graven ovenfor Hovedet.

Sværd ere fundne 3 Gange i Nr. 196, 197 og 206; de ere alle af en i Brandpletterne ukjendt Form (Pl. 7,1 og 2),

eenæggede, meget lange (Klingernes Længde er henholdsvis 22, $23\frac{1}{2}$ og $28\frac{3}{4}$ Tomme) og temmelig smalle ($1\frac{3}{4}$ til 2 T.); Æggen er ved Spidsen trukken tilbage, saa at Odden næsten sidder i Ryggens Forlængelse; Fæsterne ere indtil 7 T. lange og ganske lige; de ere anbragte i Forlængelse af Sværdets Midtlinie og bære Spor af Træbeklædning. Klingerne paa alle Sværdene vare omgivne af Træskeder uden noget kjendeligt Metalbeslag.

Et Øxeblad fandtes i Graven Nr. 322 (Pl. 7,3); den noget buede Æg er $2\frac{3}{4}$ T. bred; den modsatte Ende er meget smallere; Længden er $5\frac{1}{2}$ T.

Der er kun fundet eet Spyd (Nr. 206). Spidsen er meget lang og smal ($10\frac{1}{2} \times 1\frac{1}{8}$ T.) og har en ophøiet Stribe langs Midten af hver Side.

En Daggert eller stor Kniv blev funden i samme Grav (Nr. 206) i Forbindelse med en mindre Kniv. Den smuldrede imidlertid saaledes hen, at dens Form ikke nærmere kunde kjendes.

Knivene, der ere fundne i saa mange af Gravene, saavel Mands- som Kvindegrave, have forøvrigt samme Form som de spidse Knive i Brandpletterne. En af dem har Bronzebeslag paa Træskaftet og Læderskede paa Klingen. Paa en anden sidder endnu et temmelig plumpt Træskaft.

Fibulaerne have været talrige og tildeels meget smukke. Af de til Brandpletternes første og anden Afdeling hørende Former er ikke en eneste gjenfundet i de ubrændte Grave. Derimod er Formen som Vimose I, 30 (Pl. 9,4; jfr. Bhl. Br. 8,5) forekommen i tre elegante Exemplarer i Sølv; Formen som Nydam V, 14 (Bhl. Br. 8,13) har været meget hyppig, dog for det Meste med en Forandring af Spidsen i Lighed med Thorsbjerg IV, 3 (Pl. 9,1), og undertiden med forskellige andre Modifikationer saasom med en cylindrisk eller halvmaaneformet Tap bagud fra Spiralen eller en kreds-rund Plade ovenpaa Midten af Bøilen (Pl. 8,2) eller en rund Plade paa Spidsen af Bøilen og en deri indfattet

klar Steen ligesom den paa Pl. 5,¹¹ afbildede Fibula fra en Brandplet eller endelig med forskellige ciselerede Prydelser paa Bøilen (Pl. 9,⁸); de allerfleste af disse Fibulaer have været af Bronze, dog er der forekommet nogle af Jern og to af Sølv. Endelig er der i Gravene Nr. 187, 278, 319 og 195 forekommet fem Fibulaer af ganske nye og tildeels meget mærkelige Former; see Pl. 8,¹ samt Pl. 9,^{5,6} og 2; den første af disse er af sølvbelagt Bronze, den anden af Sølv, den tredje af Bronze med et Guldbaand og den fjerde og femte kun af Bronze, men disse to sidstnævnte ere mærkelige ved, at deres Overflade er dannet i Skikkelse af en Dragefigur.

En vreden Halsring af Sølv (Pl. 7,⁴) fandtes i Graven Nr. 183. Af Nr. 321 optoges to tynde, glatte Armringe og to Fingerringe af Bronze; de havde imidlertid ikke været anbragte paa Ligets Arme og Fingre, men laa sammenpakkede i Tøi og Læder; see nærmere i Tillæget. Om den i Nr. 151 fundne Pengering af Guld see Bhl. Br. S. 26.

Fire Hængedopper af Bronze (Pl. 8,³) fandtes i Nr. 187; de ere forskellige fra Brandpletternes, men en ganske lignende Form forekommer i Thorsbjerg XV, 47.

En Haarnaal af Bronze fra Nr. 183 har et fladt Hoved gjennemboret med smaa Huller, hvori rimeligviis de sammesteds fundne smaa, indvendigen guldbelagte Perler have været fastsyede. Den var syv Tommer lang, men et Stykke af Spidsen er senere bleven afbrudt.

Redekamme ere forekomne flere Gange, nemlig af Jern eller Staal i Nr. 183 og 319, af Been eller Hjortetak i Nr. 278 og rimeligviis ogsaa i nysnævnte Nr. 319, der altsaa maa have indeholdt to Kamme, saant af Horn i Mandsgraven Nr. 322. Formen er den sædvanlige med buet Ryg; see Pl. 7,⁵.

Et mærkeligt Broncefutteral (Pl. 8,⁵) fandtes i Graven Nr. 187; det er cylindrisk, $2\frac{1}{8}$ T. langt og $\frac{5}{8}$ T. i Tværmaal; Siderne ere sribede paatværs; det har et løst

Laag, der har været fastbundet med en Læderrem. Futteralet var fyldt med spidse Træpinde (Pl. 8,6), rimeligviis Torne af Hvidtjørn eller en anden tornet Busk; det er muligt, at de have været Tandstikkere, men rimeligere er det dog maaskee, at de have været bestemte til at benyttes som Knappenaale til at sammenhæfte Klæderne.

Endelig er den store Rigdom paa Perler i mange Henseender af Interesse. En Række af smaa farvede Glas- og Steenperler var anbragt som en Ring omkring den store Hals-Fibula i Nr. 187, og lignende Perler blandede med Ravperler af forskellige Former vare i samme Grav lagte som en lang Perlerad om den Afdødes hele Bryst. En mindre Perlerad var henlagt paa Ligets Bryst i Graven Nr. 325, og i Nr. 183 og 195 vare prægtige Mosaikperler anbragte i en Dusk paa den ene Skulder. Endvidere ere Perler enkeltviis fundne anvendte som Brystsmykke (Nr. 187 og 195); een Gang er en Perle fundet ved det høire Haandleds Plads (Nr. 278), og een Gang (Nr. 187) have to store Perler ligget et Par Tommer fra hinanden ved Kistens sydlige Ende, som om de have tjent til Smykke for Skoene.

Perler af Rav forefindes strax, saasnart Ligbrændingen, der maatte ødelægge Ravet, er ophørt. Ravperlerne ere enten kredsrunde og flade med Gjennemboring paa tværs eller cylindriske eller kegleformede med Gjennemboring paa langs eller endelig dannede i en eiendommelig Skikkelse som et Ottetal (Pl. 8,8) med Gjennemboring fra Kant til Kant.

Glasperler forekomme i mange Skikkelser, snart som lange, hule Stænger, tildeels malede med udenpaa paasatte Farver, snart som glatte eller riflede Kugler, snart som fir-kantede Tærninger af blaåt Glas, snart som blaa, grønne, hvide eller ganske klare Smaaperler. Blandt disse sidste udmærke sig de ganske smaa Perler af klart Glas, som indvendigen ere belagte med en tynd Hinde af Guld. Disse saavel som de øvrige Smaaperler synes at være fabrikerede

i lange Stænger, som ere blevne indsnørede med visse Mellemrum og dernæst itubrudte ved Indsnøringerne; det er nemlig ikke sjældent at finde to eller tre Perler endnu sammenhængende. — Endnu hyppigere ere smaa, runde eller cylindriske Perler af en rød, grøn eller guul Steenmasse; iligemaade forekomme større, runde eller cylindriske Perler af en lignende uigjennemsigtig Masse, tildeels malede med udenpaa paasatte Farver eller med farvede Striber, der gjennemtrænge hele Massen, eller endelig forsynede med en virkelig Mosaikindlægning.

Et svagt Spor af Mosaikindlægning forekom alle-rede i Terrainet C, hvor Graven Nr. 74 indeholdt to røde Steenperler, i hvilke der var indlagt gule Pletter, hvori der atter var anbragt en sort Prik i Midten. Denne Indlægning var meget ufuldkommen og forekom derhos yderst sjældent i Brandpletsfundene. I de ubrændte Grave ere Mosaikperler heller ikke hyppige, men Gravene Nr. 183 og 195 have dog indeholdt en anselig Mængde deraf. De fleste ere af en temmelig simpel Art, idet Mosaikindlægningen kun udfylder aflange Huller i Massen; Udfyldningen er imidlertid ikke eensfarvet men viser et stjerneformet Mønster, som om det kunde have været Hensigten at efterligne en straaleformet Blomst (Pl. 7,8). Andre Perler ere derimod heelt sammensatte af ganske smaa sammenføjede og sammensmeltede farvede Glasstykker. Et Par af dem, hvor der med Hundreder af smaa, firkantede, røde, gule, hvide og blaa Glasstifter er dannet eiendommelige dambrætformede Mønstre (Pl. 7,9), ere saavel fra Smagens som fra Haandværksdygtighedens Side aldeles mærkværdige. Den interessanteste af alle Mosaikperlerne er imidlertid en lille rød Perle fra Nr. 183 (Pl. 7,6); den er vel ikke sammensat af en Mangfoldighed af Smaastifter, men i den røde Masse er der indlagt et tre Gange gjentaget Mønster, som umiskjendeligen viser en lille Green bærende et trefliget Blad og en Drueklase samt derover til hver Side en lille udløbende Ranke.

Næsten alle Perlerne med Mosaikindlægning have paa den ene Side en Rille eller andre Spor af en senere Sammen-smeltning; det er deraf tydeligt, at hele Steenmassen med det deri indsmeltede Mønster først er bleven gjort færdig uden at have havt Perleform (rimeligviis som en lang Stang), og at den derefter er bleven sammenbøiet og Enderne sammensmeltede med en saadan Kunstfærdighed, at der er opnaaet en næsten fuldstændig Kugleform.

Foruden de ovenanførte Oldsager have de ubrændte Grave endnu indeholdt en Mangfoldighed af Leerkar, der i Former og Prydelser meget nær stemme overeens med Leerkarrene fra Brandpletternes anden og tredie Afdeling.

De store Kar have alle havt tre Ører. Størrelsen har varieret fra 8 til $14\frac{1}{2}$ T. i Høide og fra $9\frac{1}{2}$ til 16 T. i Tværmaal.

Vaserne have næsten alle været forsynede med Hank, og deres Form har for det Meste været lidt lavere og bredere end Kanderne fra Brandpletterne (Pl. 9,9).

De middelstore Pottes have forholdsviis været meget hyppige i de ubrændte Grave; Formen er som oftest rundbuget, af og til have de manglet Hank, medens der paa den anden Side er fundet et Kar med to Hanke og endog et med tre (Pl. 9,10).

Smaakarrene ere for det Meste hankeløse; et lille Kar var ikkun $1\frac{2}{3}$ T. høit og $1\frac{1}{3}$ T. bredt; en enkelt Gang er der forekommet en ganske lille grov og halvbrændt Krukke i Lighed med, hvad ogsaa Brandpletterne have viist Exempler paa.

De fremherskende Prydelser paa Karrene fra de ubrændte Grave have været rundtløbende Furer og Striber; Zigzagstreger have været forholdsviis sjeldne. Af og til have Karrene ogsaa havt Stregeprydelser paa Bugen. Prydelserne paa Karrene ere imidlertid i det Hele langtfra udførte med den Omhu og Nøiagtighed, som er saa characteristisk for Brandpletterne; ligeledes har Brændingen været mindre god,

og Farven er i Reglen mørk og smudsig. Enkeltviis forekommer dog endnu fortrinligt Pottemagerarbeide, saasom den oven antydede trehankede Potte (Pl. 9,₁₀), der baade er smukt formet, smukt prydet og godt brændt.

Den i Brandpletterne herskende Skik at udstyre Gravene med et heelt System af Leerkar af visse bestemte Arter og Former gjenfindes ogsaa i de ubrændte Grave. Sex Kar ere forekomne een Gang (Nr. 179, hvor der undtagelsesviis fandtes to store Kar i samme Grav); fem Kar ere fundne to Gange og fire Kar een Gang; tre Gange er der fundet tre Kar, saaledes at Vasen manglede.

Af Trækar har der flere Gange viist sig Spor i de ubrændte Grave, men kun et eneste har kunnet bevares, nemlig en smuk lille Spand af Bødkerarbeide (Pl. 8,₄) med fire Bronzebaand og en Mundingsring af Bronze, hvori to Hankeringe ere anbragte; Høiden er $3\frac{1}{8}$ T., Bredden 3 T. foroven og $3\frac{3}{8}$ T. forneden. Den stod ved Siden af et Leerkar i Nordenden af Graven Nr. 187.

Andre Grave ved Kannikegaard.

Foruden Brandpletterne og foruden de ovenfor omhandlede omtrent fyrretyve ubrændte lange Grave med eller uden Gravkiste findes der adspredt rundt omkring paa Gravpladsens sydlige Partier et stort Antal af Efterladerskaber fra Oldtiden, hvis Beskaffenhed og Hensigt tildeels endnu stedse er gaadefuld. Snart er det svære Dæksteen (Nr. 165, 168, 170, 285, 331 og 338) tildeels hvilende paa kantstillede Steen; der er derunder fundet adskillige Leerkar, nogle Glas- og Mosaikperler og en lille Jernfibula; under Dækstenen Nr. 338 fandtes mørk, men ikke sort, Jord, blandet med enkelte brændte Beenstykker; derimod synes Dækstenen Nr. 331 at have skjult en ubrændt Grav; under de øvrige er der ikke fundet Spor af Been eller Deslige. Snart er det mindre, flade Steene med eller uden Underlag af kantstillede Steenplader (Nr. 167, 181, 249,

250, 254, 312 og 313); derunder har der kun viist sig mørkfarvet Sand, men ingen Been eller Oldsager. Snart er det kantstillede Steenplader uden Dæksteen*) (Nr. 188, 208, 239, 276, 277, 302, 303, 333, 334 og 339); imellem et Par saadanne er der fundet et middelstort Leerkar, ved et andet Par fandtes Potteskaar; ellers har der kun viist sig mørkfarvet Sand uden Been. Snart er det en Række Steenblokke, stillede ved Siden af hverandre i Øst og Vest (Nr. 191) eller en dobbelt Række af Stene ligeledes i Retning fra Øst til Vest (Nr. 344); under den førstnævnte fandtes kun noget mørkfarvet Sand, under den sidstnævnte et tyndt Lag af Trækul uden Spor af Been. Snart er det endvidere smaa firkantede eller runde Brolægninger (Nr. 190, 192, 194, 207, 218, 240, 251, 252, 253, 315, 318, 340, 341, 345, 349 og 351, jfr. ogsaa Nr. 300 og 337); under disse er der for det Meste kun fundet mørkfarvet Sand, men undertiden tillige Leerkar eller Skaar deraf og nogle Gange derhos brændte Been (Nr. 340, 345, 349 og 351); under Brolægningen Nr. 341 fandtes endeel ubrændte Been af en Hund. Snart er det fremdeles firkantede Steendynger fra 1 til 1½ Alen i Kvadrat, som fra Overfladen strække sig ned til en Dybde af 1 til 2 Alen (Nr. 189, 229, 323, 324, 329, 342 og 350); en enkelt Gang er der imellem og under Stenene fundet nogle spredte, brændte Beenstykker; ellers har der kun viist sig Pletter af mørkfarvet Sand uden Been og uden Oldsager. Een Gang (Nr. 314) er der udgravet en eiendommelig Klump af sammenbøiede Vaaben og Leerkar siddende tæt under Overfladen i det gule Sand uden Spor af Been eller sort Muld. Fire Gange (Nr. 332,

*) Det er rimeligt nok, at der tidligere har ligget flade Dækplader paa de kantstillede Stene, men at de ere bortkomne ved Jordens Dyrkning. En tidligere Eier af Gaarden har fortalt mig, at han i sin Tid havde optaget adskillige flade Steenplader der i Marken.

343, 346 og 347) er der i den allersydligste Deel af det undersøgte Terrain fundet beenfyldte Leerkar; nogle af Karrene have kunnet bevares og vise en Form, der ligner de middelstore Hankepotter fra Brandpletterne; de ere tynde og velbrændte samt tildeels prydede med Zigzagstreger; Oldsager fandtes kun i Nr. 347, hvor der imellem de brændte Been laa en spids Jernkniv og en sammenbøiet firkantet Jernstok, maaskee en Nøgle. Endelig kan hertil føies, at der een Gang (Nr. 180) imellem Brandpletter og Gravkister er fundet en flad Steen, som dækkede en tæt Klump af hvidgraa Been uden Leerkar og uden sort Muld.

Tidsbestemmelse.

Gravenes Beliggenhed, der med Hensyn til Brandpletterne ved Kannikegaard har været en saa paalidelig Veiledning, er her ikke tilstrækkelig. Medens de Brandpletter, der høre til samme Gruppe, paa det Nærmeste svare til hverandre, saa at der kun findes yderst faa, hvis Indhold viser hen til en anden Tid end den øvrige Gruppe, saa er der forekommet adskillige ubrændte Grave m. V., hvis Indhold væsentlig afviger fra de Brandpletter, som de ligge nærmest.

Hvad nu først angaaer Gravkisterne og de øvrige lange Grave, som med Sikkerhed kunne antages at have indeholdt ubrændte Lig, da synes de vel ved det første Blik paa Kortet (see ovenfor Side 62) at være adspredte regelløst over hele Pladsen, men et nærmere Eftersyn af Kortet vil vise, at de fleste af dem findes samlede i bestemte Egne af Gravpladsen, nemlig deels i den sydlige Deel af E og den nordlige Deel af F, deels i Pladsens nordlige Hjørne ved Gruusgraven, deels i det sydøstlige Hjørne omkring den sydligste Brandpletsgruppe af K. Endvidere vil Kortet vise, at afseet fra Terrainet E er det yderst sjældent, at en ubrændt Grav ligger inde i en Brandpletsgruppe, hvorimod de enten findes netop i Kanterne

af Brandpletsgrupperne eller heelt udenfor disse. Hvis dette ikke er tilfældigt, da tyder det paa, at de ubrændte Grave ikke ere nedlagte samtidigt med, at Brandpletsgrupperne jævnt udvidede sig ved de aarlige Dødsfald; thi de maatte da efterhaanden være blevne omgivne af nye Brandpletter. Snarere maa man antage, at de fleste ubrændte Grave ere komne til, efter at Brandpletsgrupperne havde faaet deres endelige Udstrækning ved den gamle Gravskiks Ophør; man har da anbragt de nye Grave, hvor der fandtes en passende Plads dertil, for det Meste udenfor Brandpletsgrupperne, men ogsaa af og til inde i dem, hvor der imellem de ofte temmelig vidtspredte Brandpletter var ladet en tilstrækkelig Plads aaben.

Endvidere udviser Kortet, at der paa flere Steder fremtræder en bestemt Regel i Gravenes Anbringelse. Navnlig i Terrainerne E og F vil det findes, at Gravene ligge i Rækker baade i Øst og Vest og i Nord og Syd, saaledes som Gravene paa en Nutids Kirkegaard. Destoværre er det saa vanskeligt at opdage de ubrændte Grave, naar de ikke ere dækkede af Steenplader eller Brolægning. Adskillige ere imidlertid fundne netop ved at foretage Eftergravninger i Fortsættelse af de allerede opdagede Graves Retningslinier, og jeg nærer ingen Tvivl om, at i Virkeligheden have Rækkerne baade været fuldstændigere og strakt sig længere, end det nu har været muligt at paavise. Men ere Gravene anlagte i regelmæssige Rækker, tør det temmelig sikkert antages, at der er et vist indbyrdes Forhold imellem dem, og at de ikke kunne være anbragte med nogen meget stor Tidsforskjel.

Noget lignende Forhold vise sig i det nordlige Hjørne ved Gruusgraven (Terrainet G.). Her findes tre Gravkister, der saa nøiagtigt ligge i Flugt med hverandre, at det ikke kan betvivles, at de staae i et nært Forhold til hverandre.

Betragter man nu nærmere disse Grupper, da viser Gravgodset i de ubrændte Grave i E og F paa flere

Maader en umiskjendelig Lighed med Gravgodset i Brandpletterne i E. Navnlig ere Fibulaerne i de ubrændte Grave næsten alle dannede enten som Vimose I, 30 eller som Nydam V, 14, jfr. Thorsbjerg IV, 3, altsaa netop i Former, der ere characteristiske for Brandpletternes tredie og yngste Afdeling. Den store sølvbelagte Fibula i Gravkisten Nr. 187 synes at være en videre Udvikling af Formen som Vimose IV, 3, der forekommer i en Brandplet i E. Endvidere svare Leerkarrene samt den Skik at nedsætte i Gravene et bestemt Antal Leerkar af visse bestemte Former ganske nøie til, hvad der var det Sædvanlige i Brandpletstidens Slutning. Paa den anden Side er imidlertid Gravgodset i adskillige af Gravkisterne langt rigere, end hvad Brandpletterne nogensinde have indeholdt.

Benyttelsen af ubrændte Grave maa være begyndt, inden Brandpletterne vare gaaede ganske af Brug; thi ovenpaa den ubrændte Grav Nr. 169 fandtes en Brandplet. Derimod ere ganske vist de allerfleste ubrændte Grave ikke lidet yngre. Allerede den større Rigdom i Gravgodset tyder paa en yngre Tid. Men hertil kommer, at der i samtlige ubrændte Grave ikke er fundet en eneste Fibula svarende til Former fra Brandpletternes ældre Afdelinger, medens disse Former i det Mindste enkeltviis forekomme i Brandpletterne lige ned til disses seneste Tider. Endelig er det formeentlig afgjørende, at Mosaikperlerne i Gravkisten Nr. 183 saavel i deres Art og Beskaffenhed som i den Maade, hvorpaa de vare anbragte paa den Afdødes ene Skulder, ganske svare til Perlerne i Gravkisten Nr. 195, der, som strax nedenfor skal blive paapeget, henhører til Mellemjernalderen.

Af de tre Gravkister i Terrainet G indeholdt Nr. 195 de to mærkelige Fibulaer i Drageskikkelse (Pl. 9,2). Dette er en Form, som aldeles ikke tilhører den ældre Jernalder, men som er eiendommelig for en heelt ny Retning i Smag og Kunst, nemlig Mellemjernalderens. Man kan

altsaa med Sikkerhed henregne denne Grav til Mellemjernalderen. Gravene Nr. 196 og 197 have ikke indeholdt noget saadant afgjørende Beviis for deres Alder, men da de, som berørt, ligge i et saa bestemt Stedsforhold til Nr. 195, og da endvidere de i dem indeholdte Sværd ere af en i Brandpletterne ganske ukjendt Form, vil man neppe tage feil ved at antage, at deres Tid ikke kan ligge synderligt langt fra Nr. 195 og altsaa heller ikke langt fra Mellemjernalderen.

Graven Nr. 206, der ligger heelt inde imellem Brandpletter af anden Afdeling i den nordligste Gruppe af Terrainet H., indeholdt et mægtigt Sværd, hvis Form paa det Nøieste stemmer overeens med Sværdene fra Nr. 196 og 197. Den maa altsaa ansees for at være omtrent samtidig med disse.

Det er ganske mærkeligt, at hverken Gravene Nr. 195 til 197 eller Graven Nr. 206 indeholdt nogetsomhelst Leerkar. Det kunde herefter næsten synes, som om den Skik at nedsætte Leerkar i Gravene var gaaet af Brug ved Slutningen af den ældre Jernalder.

De øvrige ubrændte Grave paa Kannikegaards Gravplads have saavel i deres Form som i Henseende til Gravgodset saamegen Lighed med dem i Terrainerne E og F, at de vel kunne ansees som omtrent samtidige med disse. Ingen af dem viser Spor af at være ældre end de yngste Brandpletter, og ei heller har nogen af dem indeholdt Gravgoods med Præg af Mellemjernalderens Smag.

De ubrændte Grave ved Kannikegaard maae altsaa overhovedet antages ordentligviis at hidrøre fra Tiden imellem Brandpletternes Slutning og Mellemjernalderens Begyndelse.

Hvad dernæst angaaer den store Mangfoldighed af andre Grave ved Kannikegaard, der hverken ere Brandpletter eller lange Grave for ubrændte Lig, da er det vanskeligt at udtale nogen bestemt Mening. Det kan endog være tvivlsomt, om de alle ere Grave; men da der er fundet

Oldsager, navnlig Leerkar eller Skaar deraf, baade under flade Dækstene og under kantstaaende Stene og under Bro-lægninger, synes det rimeligst at antage, at der har været Begravelser derunder. Forholdene paa Dovr Aas (see nedenfor), hvor der deels under svære Dækstene, deels i »Steensætninger af mindre Steen« (Steendynger eller kantstillede Steenplader med smaa Dæksteen?) er fundet ubrændte Skeletter, tyde ogsaa hen paa Begravelser under lignende Omstændigheder. Underligt er det imidlertid, at der ved Kannikegaard under Steendynger, Dækstene og Bro-lægninger næsten aldrig findes Been, samt at disse, hvor de en sjelden Gang ere forefundne, have været brændte. Om Tiden, hvorfra disse formeentlige Begravelser hidrøre, lader sig neppe Noget sige med fuld Sikkerhed, men baade Beliggenheden af adskillige Dæksteen og kantstillede Steen i de regelmæssige Rækker af ubrændte Grave i E og F og ligeledes Beskaffenheden af de faa forefundne Oldsager tyder paa, at de omtrent maae være samtidige med de ubrændte Grave.

Overraskende var det at finde beenfyldte Leerkar i den sydligste Deel af Kannikegaards Gravplads. Min første Tanke var, at det kunde være gamle Urner fra Broncealderen eller Røsetiden, som tilfældigen vare blevne nedsatte der, men baade Karrenes Form og Prydelser og den gode Forarbeidning i det Hele tyde paa, at de tilhøre en meget senere Tid; og derhos vise de i Urnen Nr. 347 fundne Oldsager, en Jernkniv og maaskee en Nøgle, at der ikke godt kan være Tale om nogen tidligere Tid end i alt Fald Brandpletternes anden Afdeling. Deres Findested midt imellem en heel Række af Bro-lægninger, Dækstene og steenfyldte Huller lader nærmest formode, at de ere samtidige med disse og vel altsaa ogsaa med de ubrændte Grave, men et endeligt Resultat vil ikke kunne opnaaes uden ved en fortsat Udgravning af Terrainet deromkring.

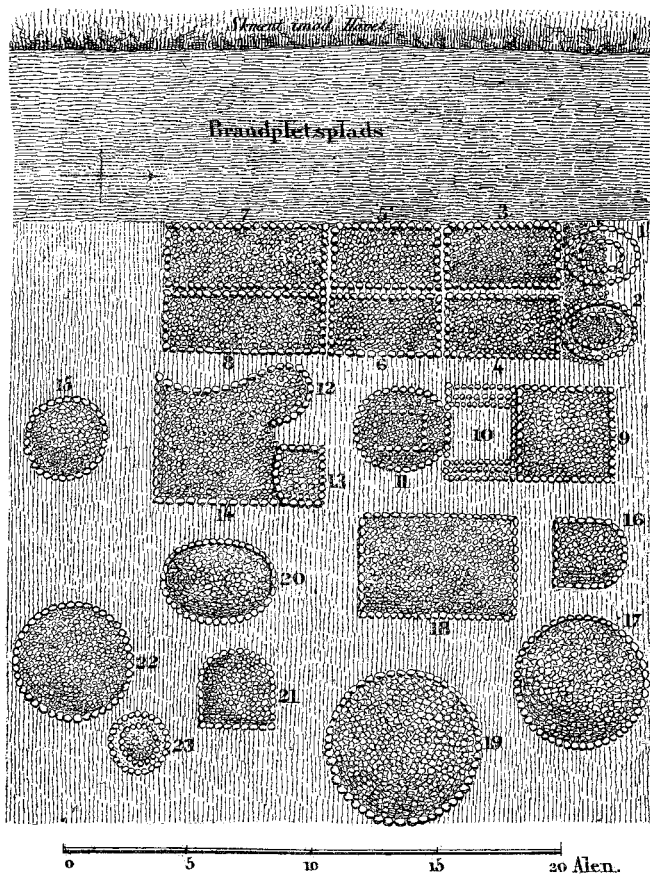
Den underlige Klump af Vaaben og Leerkar Nr. 314 synes at maatte henføres til Brandpletstiden og vel endog til dennes anden Afdeling. Vaabnene stemme ganske med denne, og navnlig er Skjoldbule med dens Broncekant og Broncenagler nøie overeensstemmende med en Skjoldbule m. V. fra Brandpletten Nr. 233 i den mellemste Gruppe af H.

Ubrændte Grave paa andre Gravpladser.

Allerede tidligere var det bekjendt, at der imellem Brandpletterne paa den nu ødelagte Gravplads Dovr Aas ved Rønne var fundet ubrændte Grave. De forhaanden-værende Oplysninger derom ere fremstillede dels af Justitsraad Herbst i Annaler for nordisk Oldkyndighed 1849, S. 384 og flg., dels i mine Meddelelser om de Bornholmske Brandpletter, S. 100—103. Det fremgaaer deraf, at der er fundet i det Mindste fem saadanne Begravelser i Dovr Aasen. Den ene indeholdt Levninger af fire Skeletter nedlagte i det løse Grus uden Gravkiste og ledsagede af to een-æggede Jernsværd af den i Brandpletterne sædvanlige Form samt af en Jernkniv og en flaskeformet Leervase. I to af de andre Grave laa der i hver et Skelet temmelig dybt under en »Steensætning af mindre Steen«, i hvilken der fandtes Brudstykker af et Jernsværd og nogle Potteskaar. Endelig vare to Grave anbragte under meget svære Steenblokke; under den ene af disse fandtes et Leerkar med Bordt af Skraastreger og Prikker og en halv Alen dybere et ubrændt Skelet; under den anden laa et Par sølvprydede Sporer ved Levningerne af et Skelet.

De i disse ubrændte Grave paa Dovr Aas fundne Sværd vise nærmest hen til Brandpletternes anden Afdeling; de sølvprydede Sporer tyde derimod paa en noget senere Tid, idet Sølvsmykker ellers først blive sædvanlige i Tiden efter Brandpletternes Ophør. Man kan altsaa overhovedet neppe teile meget ved at hensætte disse Grave til Tiden henimod Brandpletternes Slutning.

Fremdeles er der ved mine Undersøgelser paa Brandpletspladsen syd for Hasle fundet en betydelig Mængde ubrændte Grave, og der er endnu mange flere tilbage deromkring.

Gravpladsen syd for Hasle.

De hidtil undersøgte ere angivne paa det ovenstaaende Grundrids. See forøvrigt nærmere nedenfor i Tillæget. Her skal kun bemærkes, at Gravene ere dækkede af betydelige Brolægninger af firkantet, rund, aflang eller uregelmæssig

Form, under hvis Midte der findes en eller flere flade og tynde Dæksteen; under disse viser der sig lange smalle Grave uden nogen Kiste eller anden Beklædning af Steen. Gravene ligge alle i Syd og Nord, og Ligets Hoved har havt sin Plads i Gravens nordlige Ende. Benene ere for det Meste ganske opløste; hvor de ere fundne, have de ligget i ringe Dybde, neppe en Alen under Overfladen. Gravgodset har deels været smaa og middelstore Hankekar af en for Brandpletterne ved Hasle eiendommelig Form, deels nogle Jernknive, en Jernnaal, en Hængedop og en Knap af Bronze samt en lille Sandsteensskive med indridsede Streger. Under Kanterne af flere af Brolægningerne er der fundet Brandpletter. Brolægningerne og dermed ogsaa Gravene maa altsaa være yngre end disse Brandpletter. Paa den anden Side viser Tilstedeværelsen af Leerkar netop af den i Brandpletterne sædvanlige Form hen til, at de ubrændte Grave ikke i Tiden kunne være langt fjernede fra Brandpletterne, og man kommer saaledes ogsaa her til det Resultat, at de paagjældende Grave rimeligviis maa henføres omtrent til Brandpletstidens Slutning.

Endelig har jeg paa Brandpletspladsen i Markehøi fundet en lang, steenfyldt Grav ganske som Gravene Nr. 230, 256, 325 og 335 ved Kannikegaard. Oldsager fandtes ikke og ei heller Been.

D. ALMINDELIGE BEMÆRKNINGER.

Tidsbestemmelse for den ældre Jernalder overhovedet paa Bornholm.

(Romerske Oldsager).

Et fast Udgangspunkt for Tidsbestemmelsen haves i Gravkisten Nr. 195, hvor Fibulaerne i Drageskikkelse

ubetinget hidrøre fra Mellemjernalderen. Gravpladsens Benyttelse naaer altsaa ned til denne Tid; men naar der kun havees een sikker Grav fra Mellemjernalderen, da er dette et Tegn paa, at Pladsens Benyttelse ikke kan være fortsat langt ned i den nævnte Tidsalder men maa være ophørt kort efter dens Begyndelse. Mellemjernalderens Oldsager findes andetsteds hyppigt ledsagede af byzantinske Guldmonter fra Aarene 420 til 500; altsaa kan vel dens Begyndelse omtrent sættes til den sidste Halvdeel af det femte Aarhundrede, og derved bliver da Tiden henimod Aar 500 at ansee som Slutningsgrænsen for de undersøgte Begravelser.

Hvor langt man skal gaae tilbage derfra, inden man naaer Brandpletterne, kan ikke med Sikkerhed vides, men man gjør vistnok rettest i at ansee Afstanden som ikke ganske kort. Den Smag, som gjør sig gjældende i de store sønderjydske og fyenske Mosefund, kommer paa Bornholm først ret til Raadighed i de ubrændte Grave; i Brandpletternes yngste Afdeling er der vel en jævnt fremskridende Overgang dertil, men de ældre Sager, som ere ukjendte i Mosefundene, navnlig de ældre Former af Fibulaer, vise sig dog enkeltviis næsten lige til Brandpletstidens Slutning. Man kan derfor neppe strække Brandpletterne synderligt længere ned end til de ældste af Mosefundene, og da disse iblandt de mange romerske Mønter, som de have indeholdt, ikke kunne opvise nogen, der er yngre end Aaret 217, saa vil en Ansættelse af Aaret 400 som Brandpletternes Slutning vistnok snarere give et for seent end et for tidligt Tidspunkt. Jeg seer i Virkeligheden ingen Grund, hvorfor man skulde være nødt til at antage, at selv de yngste af de romerske Mønter skulde have været 180 Aar om at vandre op til Norden, og det forekommer mig sandsynligere at antage, at denne Vandring har været fuldbragt allerede i Løbet af det tredie Aarhundrede, hvorefter da Mosefundenes Begyndelse

og dermed Brandpletternes Slutning vilde kunne ansættes allerede til Aaret 300 eller dog til Aaret 350.

Brandpletstiden maa have været meget lang. Den første Brandplet paavistes mig i Mai Maaned 1868, og allerede er der foruden de mangfoldige spredte Brandpletter fundet ikke mindre end 34 Gravpladser med mange Tusinder af Begravelser. Da det nu er utænkeligt, at endog kun en Fjerdedeel eller Femtedeel af de forhaandenværende Gravpladser i en saa kort Tid skulde være bleven bekjendt, kan man sikkert antage, at der endnu henligger mange Snese af Gravpladser og adskillige Titusinder af Brandpletter ukjendte under Markens Muld eller i Skov og Hede. Hertil komme endnu de Gravpladser, som i Tidernes Løb ere blevne ødelagte ved Agerdyrkningen; jeg har Efterretning om adskillige, der ere forsvundne, og naar hensees til, at forholdsviis saa faa af de hidtil kjendte Gravpladser ligge under Jord, der i længere Tid har været dyrket, maa jeg antage, at Agerdyrkningen har ødelagt dem i stort Antal. Ogsaa ved Gruusgravning ere adskillige gaaede til Grunde. Man kommer saaledes til et overmaade hoit Tal for de Brandpletter, som oprindeligt have været tilstede*).

*) Siden Mai 1868 er der undersøgt omtrent 1550 Brandpletter, deraf c. 550 ved Kannikegaard, 283 ved Kanegaard, 180 paa Mandhøi, 57 paa Himmelshøi, 55 ved Klippegaard, c. 350 paa de øvrige Brandpletspladser og over 80 paa andre Steder, navnlig i Kanterne af Gravhøie (deraf 37 i Egeshøi ved Gyldensgaard). Antallet af dem, der tidligere vare ødelagte paa de nu undersøgte 34 Brandpletspladser, kan efter mit Skjøn neppe ansættes ringere end til omtrent 3000, deraf c. 300 ved Kannikegaard, 600 ved Kanegaard, 100 ved Sandemandsgaard, 300 i Steenshøi, 400 i Markehøi, 300 ved Kuregaard, 100 ved Pilegaard, 100 i Lyrs Skov, 200 ved Aakirkeby Klint og 600 paa de øvrige Gravpladser. Tilbage paa de 34 undersøgte Pladser ere efter mit Skjøn mindst 4000, deraf c. 400 ved Kannikegaard (i Haven), 150 i Steenshøi, 500 i Markehøi, 400 i Dillehøi, 100 ved Pilegaard, 100 i Lyrs Skov, 150 ved Klippegaard, 300 i Himmelshøi, 300

I Velschows Afhandling om Danmarks Befolkning i det trettende Aarhundrede (Indbydelsesskrift til Universitetsfesten 1841) beregnes Befolkningen ved Begyndelsen af det syvende Aarhundrede til 400,000 for hele det daværende danske Rige eller omtrent 2100 for hvert Herred (Velschow, S. 9—12). Det er neppe rimeligt, at de fire meget smaa Bornholmske Herreder (tilsammen kun $10\frac{2}{3}$ Kvadratmiil, hvoraf omtrent $2\frac{1}{2}$ Kvadratmiil er Lynghede) have haft en lige saa talrig Befolkning som de øvrige Herreder i Riget, men selv om dette var Tilfældet, vilde dog Bornholms Befolkning ved Begyndelsen af det syvende Aarhundrede ikke have overstegte 8400 Mennesker. To hundrede Aar senere, ved Begyndelsen af det niende Aarhundrede, havde Befolkningen i Danmark ifølge Velschows Beregninger fordoblet sig (V., S. 15—20). Regnes nu paa lige Maade tilbage, faaer man ved Begyndelsen af det femte Aarhundrede, omtrent ved Brandpletstidens Slutning, et Folketal paa Bornholm af 4200 Mennesker, og et Par hundrede Aar tidligere, ved Midten af Brandpletstiden, vilde det vel altsaa neppe kunne anslaaes til høiere end til 3000 Mennesker, iberegnet smaa Børn, Tjenestetyende og Trælle. Sammenholdes nu hermed det overordentlig store Antal af Brandpletter, saa synes et Tidsrum af tolv til femten Menneskealdrer eller fire til fem Aarhundreder ikke at kunne være nogen for høi Ansættelse af Brandpletstidens Varighed. Men derved kommer man til at hensætte Brandpletternes Begyndelse til omtrent et hundrede Aar før Christi Fødsel.

ved Aakirkeby Klint og 1600 paa de øvrige Pladser. Det oprindelige Antal af Brandpletter paa disse Pladser har altsaa været mindst 8500. Antages nu blot halvt saa mange Gravpladser tidligere at være blevne ganske ødelagte (deriblandt Dovr Aas med adskillige Hundreder af Grave) og fire Gange saa mange at være endnu tilbage uden hidtil at være kjendte, da kommer man til et Antal af $8500 + 4250 + 34000$, altsaa imellem 40 og 50 Tusinder af Brandpletter, der oprindeligen maa have været tilstede paa Bornholm.

Ere vi saaledes allerede naaede op til et Tidspunkt forud for Begyndelsen af vor Tidsregning, møde vi endnu en Periode, i hvilken Jernet har været kjendt og almindeligen benyttet, nemlig største Delen af Røsetiden. Det meget store Antal af Røser tyder paa, at ogsaa denne Gravskik har havt en lang Varighed, ligesom det vel overhovedet turde være sikkert nok, at en Gravskik, navnlig i Folkenes Barn-dom, kun langsomt udvikler sig og først efter lang Bestaaen atter viger Pladsen for nye Skikke. Hvor langt nede i Røsetiden Jernets Brug er begyndt, kan nu vistnok ikke vides med fuld Sikkerhed, men de foreliggende Erfaringer synes at tyde paa, at vel over de tre Fjerdedele af Røserne maa henregnes til Jernalderen. Man maa altsaa rykke Jernalde-rens Begyndelse endnu en rum Tid tilbage, og det lader sig herefter neppe betvivle, at Jernet maa have været kjendt og almindeligen benyttet paa Bornholm mindst et Par hundrede Aar og maaskee tre til fire hundrede Aar før Christi Fødsel.

I Bhl. Br. Side 55 og følgende har jeg forsøgt at komme til en Tidsbestemmelse ad en anden Vei, nemlig ved at see hen til Sporene af den romerske Culturs Indvirkning. Grundlaget for et Beviis var imidlertid dengang ikke tilstrækkeligt, og ei heller nu er det fyldestgørende, men det er ikke umuligt, at man senere netop ad en saadan Vei vil kunne komme til temmelig sikre Resultater.

Handelsforbindelser imellem Norden og Mellem- og Sydeuropa ere ældgamle. Allerede i Bronzealderen maa de have været stærkt udviklede, eftersom selve Materialet til Broncen, navnlig Tinnet, maatte hentes langveisfra. I et bekjendt Bronzealdersfund (»Hvidegaardsfundet«, jfr. Ann. for nord. Oldskr. 1848 S. 344) er der paaviist et Snegle-
 hus fra Middelhavet. Meget tidligt ere vistnok ogsaa Glas-

perler og deslige let transportable Gjenstande blevne hidbragte fra de mere cultiverede Folk i Syd eller Sydost. Senere indførtes ogsaa større Gjenstande, saasom Broncekar, Glaskar, smaa Statuer af Guder eller Keisere o. s. v., hvorhos romerske Mønter i stort Antal fandt Veien herop. Tillige paavirkedes Smag og Mode i mange Retninger ved romerske Forbilleder.

See vi nu paa de bornholmske Fund fra den ældre Jernalder, da er det for det Første klart nok, at der i Røserne, afseet fra et Par Glasperler og en lille Sølvring, ikke findes nogen Gjenstand, der bærer Præg af at være indført fra Udlandet. De fleste af Oldsagerne fra Røserne ere tværtimod dannede i den indenlandske Bronzealders Stil, hvormed der efterhaanden blander sig Gjenstande af de Arter, som senere bleve almindelige i de ældste Brandpletter.

I Brandpletternes første Afdeling vil der, ligeledes afseet fra nogle faa Glasperler, ei heller kunne paavises nogen Gjenstand, der kunde være af romersk Oprindelse. Beltehagerne ere sikkerligen ikke romerske og ligesaa lidet de krummede Naale eller de grove Leerkar. Af de for denne Afdeling eiendommelige Fibulaer med tilbagebøiet Spids har jeg seet en Afbildning i et Skrift om de sveitserske Pælebygninger*), men det er netop der udtrykkeligen bemærket, at denne Form af Fibulaer ikke er romersk.

I Brandpletternes anden Afdeling maa atter de allerfleste Oldsager betegnes som ikke romerske. Navnlig gjælder dette om Sværdene saavel som de øvrige Vaaben, om Knive og Nøgler, om samtlige Kvindesmykker med Undtagelse af Fibulaer og Perler samt endelig om Leerkarrene. At der blandt den overordentlige Mangfoldighed af Leerkar kan findes enkelte, der i Formen nærme sig til dem, der

*) »Die Pfahlbauten des Neuenburger Sees von E. Desor, deutsch bearbeitet von Friedrich Mayer.« Frankfurt am Main 1866. Side 112.

benyttedes i den klassiske Verden, kan tilstrækkeligen forklares som en Tilfældighed, medens det er øiensynligt, at de allerfleste Kar ere langt fjernede fra romersk Smag og Form, ligesom ogsaa de mangfoldige Stregebordter utvivlsomt ere ikke-romerske. Pottemageriet synes overhovedet at have udviklet sig selvstændigt, og den første Oprindelse til Formerne for de smukke Brandpletskar vil ved nøie Sammenligning vistnok kunne føres tilbage til Broncealderens og Røsetidens grove Krukker og Gryder.

Derimod synes Brandpletternes tredie Afdeling at indeholde virkelige romerske Fabrikata i de mangfoldige Stykker af store Bronzekar saavel som af Glaskar.

Endeligen have de ubrændte Grave afgivet en stor Mangfoldighed af Perler, hvoriblandt den smukke Mosaikperle med Afbildning af Drueklaser selv bærer Vidnesbyrd om sin Oprindelse fra Syden. Men ligesom det ikke derfor er afgjort, at den netop er romersk*), saaledes kan der overhovedet ikke lægges nogen Vægt paa Fund af Perler, idet deslige Smaagjenstande, som oven antydet, vistnok allerede meget tidlig ere blevne førte langveis omkring.

Desværre har det ikke kunnet lykkes mig at faae konstateret, om de mangfoldige Broncefibulaer fra Brandpletternes anden og tredie Afdeling saavel som fra de ubrændte Grave bære kjendeligt Præg af romersk Oprindelse. Broncefibulaer af lignende Former findes vel hyppigt i Mellem-europa og navnlig i Ungarn, men det har ikke været mig muligt at faae sikker Oplysning, om disse Former netop findes i romerske Grave, og ei heller om de ogsaa hyppigen forekomme i Omegnen af selve Rom eller dog i Italien.

Antallet af bornholmske Broncefibulaer i Museet for nordiske Oldsager er imidlertid nu saa stort, at det afgiver

*) Ifølge et Citat i Aarb. for nord. Oldk. 1868 S. 78 havde »Barbarerne ved Oceanets Bredder« en af Romerne uafhængig Kunstfærdighed i at tilberede emaillerede Sager. De maa da ogsaa have kunnet forfærdige Mosaik- og Glasperler.

tilstrækkeligt Materiale til en Sammenligning. For dem, som noie kjende de romerske Fibulaer fra Keisertiden, vil det være meget let at constatere, om Formerne ere beslægtede. Og skulde det findes, at de bornholmske Broncefibulaer virkeligen ere af romersk Oprindelse, maatte det endog kunne paavises, under hvilke romerske Keisere enhver af de paagjældende Former var moderne i Rom, inden den kom i Møde som Smykke for de bornholmske Kvinder i den ældre Jernalder. Men derigjennem vilde der kunne opnaaes værdifulde Bidrag til Tidsbestemmelsen.

Ere Broncefibulaerne ikke romerske, saa er det i ethvert Fald, som nys antydet, vitterligt, at de gjenfindes i Mellemeuropa og navnlig i den østlige Deel deraf. Ogsaa Oldsager fra Brandpletternes første Afdeling, navnlig Beltehager, ere blevne forefundne i adskillige Museer i Tydskland og Ungarn. Der synes altsaa i hine Tider at have existeret en Forbindelse i Henseende til Skik og Klædedragt og altsaa rimeligviis ogsaa i Henseende til andre Culturforhold imellem Nordboerne og fjernere Folk i Syd og Sydost. Maaskee vil man ved at forfølge dette Spor kunne komme til nøiagtigere Tidsbestemmelser, og maaskee vil man endog ved fortsatte Undersøgelser kunne finde Retningen i en hidtil kun lidet paaagtet Culturstrømning, som i en Tid, der i det Mindste tildeels ligger langt forud for den romerske Paa-virkning, maatte være udgaaet fra et endnu ukjendt Culturcentrum enten i Mellemeuropa eller vel snarere længere borte i det fjerne Sydost.

Oversigt over Oldtidens Gravskikke paa Bornholm.

Om Steenalderens Begravelser paa Bornholm er hidtil kun saare Lidet bekjendt. Steensager ere fundne i nogle enkelte svære Gravkamre og Gravkister i Jordhøie, hvor Ligene have været nedlagte ubrændte. Men ligesom det kun kan have været velhavende Familier, som have kunnet

bekoste saa anselige Begravelser, saaledes er Antallet af Gravhøie i ethvert Fald forsvindende i Forhold til den Befolkning, som maa have været tilstede i Steenalderen, og som har efterladt sig Spor i den store Mangfoldighed af Flintvaaben, der findes henliggende i Mark og Hede. Den almindelige Begravelsesmaade har sikkerligen ikke været Høilægning, men Jordfæstelse paa flad Mark, og Spørgsmaalet er kun, om Ligene ere blevne brændte eller nedlagte ubrændte. Der er vel i de seneste Aar nogle Gange meldt mig Fund af en Steenkile nedsat ved et beenfyldt Leerkar, men deels ere disse Meldinger maaskee ikke ganske paa-lidelige, deels kunne Steenkilerne have holdt sig i Brug ud-over Steenalderens Slutning, navnlig som Amuletter. En Steenkile er jo endog fundet henlagt ovenpaa en Brandplet. Havde det virkeligen været sædvanligt i Steenalderen at brænde Ligene og at hensætte Beenstumperne i Urner, da vilde der ganske vist foreligge i det Mindste ti Gange saa mange Exempler paa, at Steensager vare fundne ved eller i Gravkar, ligesom ogsaa Urneskaarene i det Mindste af og til maatte have viist de eiendommelige indprikkede Prydelser, som betegne Leerkarrene fra Steenalderen. Paa den anden Side kjender jeg i det Mindste eet Exempel paa, at Steensager i omtrent en Alens Dybde ere fundne ved Rester af et ubrændt Lig, og den store Mangfoldighed af Steenkiler, der stadigen findes ved Grøftegravning i en halv eller en heel Alens Dybde eller dybere under Overfladen, lader sig overhovedet neppe forklare anderledes end som Gravgoods, der er nedlagt ved ubrændte Lig, hvis Levninger i Aartusindernes Løb ere bortsmuldrede.

I Bronzealderen gjenfindes Begravelserne i svære Steenkister under rundtoppede Jordhøie, og Ligheden med Steenalderens Gravkamre og Gravkister er saa stor, at det ofte er umuligt at afgjøre, om en Grav hidrører fra Steen- eller Bronzealderen. Atter her har det imidlertid kun været de velhavende Familier, der kunde bygge Gravkister og reise

Gravhøie; det store Fleertal af Befolkningen har maattet stedes til Hvile paa en mindre kostbar Maade. Her er det nu af Interesse at lægge Mærke til, at der for endeel Aar siden ved Fiskerleiet Teign er fundet et ubrændt Skelet med en Spiralring af Bronze paa Armen; ifølge Finderens mundtlige Forklaring til mig laa Skelettet paa flad Mark i ringe Dybde under Overfladen. Endvidere vise de i Egeshøi (see foran Side 4) gjorte Fund af sønderbrudte Broncesager bestemt hen til ubrændte Begravelser, og det Samme gjælder om de ikke sjeldent skete Fund af itubrudte Broncesværd eller Bronzeknive, fremkomne ved Grøftegravning paa flad Mark i en halv eller en heel Alens Dybde.

I den største Deel af Bronzealderen har det imidlertid været Regelen, at Ligene bleve brændte. Hvorvidt denne Skik har været ældre eller yngre end de ubrændte Begravelser, lader sig ikke afgjøre efter de hidtil skete Undersøgelser paa Bornholm, men efter Erfaringer andetstedsfra er det temmelig sikkert, at de ubrændte Begravelser tilhøre Bronzealderens ældste Tid, om de end maaskee enkeltviis kunne være forekomne ogsaa i senere Tider. Brændte Been, ledsagede af Bronzevaaben eller Smykker i Bronzealderens Stil og indesluttede i smaa Gravkasser af flade Stene eller i Leerkar eller i kredsrunde steensatte Fordybninger fyldte med Haandsteen forekomme hyppigen under de store rundtoppede Jordhøie. De tilsvarende Begravelser for Menigmand maa søges i de utallige paa flad Mark deels i store Samlinger deels enkeltviis nedsatte Gravurner og Gravkasser.

Henimod Bronzealderens Slutning vise sig de mangfoldige Steenhøie og Steenrøser tildeels ledsagede af Bauta-stene, Steenringe og Brolægninger. Gravlevningerne findes fremdeles hyppigen indesluttede i smaa Steenkasser eller i Leerkar, men i de fleste Tilfælde ligge de spredte i et sort Muldrag tilligemed Skaarene af et sønderslaget Leerkar. Til den førstnævnte Gravskik svarer vistnok en ikke ubetydelig Deel af de paa flad Mark nedsatte Urner og Grav-

kasser. Hvad derimod angaaer Røserne med Muldrag, da veed jeg ikke nogen Menigmandsbegravelse, som nærmere vilde svare til dem, end en fattig Brandplet uden andet Gravgoods end nogle grove Potteskaar; jeg er derfor tilbøielig til at troe, at ikke ganske faa af disse fattige Brandpletter, der i saa stort Antal findes netop i Røsernes Nærhed, kunne hidrøre allerede fra Røsetiden.

Derefter blive Brandpletterne den almindelige Begravelsesmaade saavel for Fattige som for Rige. Igjennem Aarhundreder vedvarer den samme Gravskik uforandret, medens de vexlende Forhold kun give sig tilkjende i Gravgodset, der efterhaanden bliver rigere og smukkere.

Alt imedens Brandpletterne vare den hele bornholmske Befolknings sædvanlige Gravsteder, og vel endog op i Røsetiden, synes det, som om der enkeltviis men dog meget sjældent er bleven begravet ubrændte Lig i store Gravkister. Omtrent samtidig med, at Gravgodset af tredje Afdeling bliver overveiende i Brandpletterne, tiltage de ubrændte Begravelser i Antal, og noget senere blive de ganske almindelige. Ved Siden deraf synes imidlertid Ligbrænding at være bleven benyttet, navnlig ved fattige Begravelser, men efterat den i saa lang Tid fortsatte Begravelse i Brandpletter er gaaet af Brug, synes der at følges forskjellige Skikke ved de brændte Beens Anbringelse; snart ligge de under dybe Steendynger, snart under smaa Brolægninger, og snart maaskee endelig i Gravurner.

Begravelser for ubrændte Lig strækker sig paa Kannikegaards Gravplads ind i Mellemjernalderen, og fra et andet Sted paa Øen (Lehnsgaard i Østerlars Sogn) have ligeledes et Fund, hvor ubrændte Been vare ledsagede af Smykker i Mellemjernalderens Stil. Ellers vides der Intet om den Tids Gravskik, og navnlig er det ikke bekjendt, om de eiendommelige Begravelser for brændte Been, som ved Kannikegaard synes at være komne i Brug efter Brandpletternes Ophør, ere blevene fortsatte ned i senere Tider.

Havde det i et længere Tidsrum været sædvanligt at benytte saadanne Begravelser under Brolægninger eller Steendynger, da vilde de neppe ganske have undgaaet Opmærksomheden ved de i de seneste Aar paa Opdagelse af Grave fra Jernalderen rettede Undersøgelser, og jeg er derfor tilbøielig til at troe, at en saadan Gravskik eller Ligbrænding overhovedet ikke er bleven benyttet synderlig længe efter Brandpletternes Ophør*).

Om den yngre Jernalders Grave paa Bornholm vides saa at sige Intet. Dette tyder imidlertid stærkt hen paa, at de ere ubrændte; thi ellers vilde vistnok i alt Fald enkelte af dem være komne frem ved de skete Eftersøgninger efter Brandpletter. De eneste mig bekendte Grave fra den yngre Jernalder ere de foran S. 6 omtalte smaa Steenringe af Mandslængde ved Sølvklippen syd for Gudhjem; men Forholdene vare netop der ikke ganske klare med Hensyn til Spørgsmaalet om Ligbrænding.

Hermed ere vi da naaede ned til den Tid, hvorom Saa- gaerne lære os, at de Afdøde bleve begravede ubrændte. Og et Par Aarhundreder senere begynder der omkring de christne Kirker at dannes de stille Gaarde, hvor alle senere Slægtfølger indtil vore Dage have fundet Hvile for deres jordiske Levninger.

Det historiske Resultat.

Vore gamle Sagn berette, at Aserne vandrede ind til Norden fra Østerland. Man har opfattet dette saaledes, at Sagnene ikke blot gjaldt Odin og hans Følge, men at de

*) Ved de i Aarb. f. nord. Oldskr. 1868 S. 135—37 beskrevne Fund af pragtfulde Mellemjernalders-Smykker fra to brede og flade Høie (eller naturlige Bakketoppe?) ved Gudhjem var det ikke klart, om Ligene havde været brændte eller ikke. Beskrivelsen tyder nærmest paa Ligbrand i det ene Tilfælde (et Leerkar med »Aske« og sort Muld) og paa ubrændt Begravelse i det andet.

sigtede til en Indvandring af den nu i Norden levende Mennekestamme overhovedet. Sikkert er det af sproglige Grunde, at den Stamme, som har gjort det nordiske Sprog gjældende her i Norden, maa i sin Tid være kommen fra Østerland, thi Sprogets Nedstammen fra Sanskrit er uimodsigelig. Men det tvivlsomme Spørgsmaal er, ved hvilket Tidspunkt en saadan Indvandring kan have fundet Sted.

En Indvandring af et nyt Folk kunde tænkes saaledes, at de tidligere Beboere bleve næsten ganske fortrængte, saaledes som det nu skeer i Amerika og Australien. Havde Indvandringen været ledsaget af en saa voldsom Omvæltning, maatte den være meget let kjendelig i Gravfundene ved en pludselig og fuldstændig Forandring i Gravskikkene og Gravgodset.

Det er imidlertid ikke rimeligt, at den nye Stammes Indvandring skulde have været ledsaget af en saadan Fortrængelse af den ældre Befolkning. Men paa den anden Side kan den Indvandring, som har hidført det nordiske Sprog, ei heller have bestaaet blot i en fredelig Bosættelse af enkelte Mænd eller Familier; thi hvormeget end disse maatte have været de oprindelige Beboere overlegne ved høiere Cultur, saa vilde det dog være utænkeligt, at Befolkningen skulde have forandret sit Sprog for at efterligne saadanne enkelte Fremmede. Verdenshistorien viser, at det ingenlunde er let at forandre Folkesproget; for at dette skål kunne skee, maa den indvandrende Stamme være talrig og overlegen baade ved Cultur og ved materiel Kraft; den ældre Befolkning maa være beseiret ved Krig og derefter igjennem lange Aarrækker holdt i Lydighed og Underkastelse, saaledes som det var Tilfældet ved Romernes Herredømme i Gallien og Spanien, ved Angelsachsernes i Britannien, ved Tydskerne i de vendiske Grændselande osv.

Men en indvandrende Herskerstamme, som ved sin materielle og aandelige Overlegenhed underkaster sig et Land og holder de oprindelige Beboere saaledes i Underkuelse, at

de efterhaanden opgive deres Sprog, vil visselig ikke være tilbøielig til samtidigt at opgive sin egen Begravelsesmaade og Gravskik og at antage de Overvundnes.

Af Gravskikken skulde have været aldeles eens for de Indvandrende og for den oprindelige Befolkning, vil ifølge det nøie Forhold imellem Gravskikkene og Religionen og Religionernes lige saa nøie Forhold til Oldtidens Folkeracer ikke godt være muligt, med mindre det indvandrende Folk selv var af en med de oprindelige Beboere nær beslægtet Stamme. Men var det kun en nærbeslægtet Stamme, der trængte ind, saa taber Indvandringen netop sin historiske Interesse, idet den da ikke bliver en Omskiftning af Folkerace, men kun en saadan Feide imellem Frænder, som Oldtiden vistnok mange Gange har været Vidne til. Vil man derimod fastholde den Mening, at disse Egne, dengang da den nordiske Stamme vandrede ind, vare beboede af en derfra grundforskjellig Race, det være sig nu Finner eller Kelter, da kan man ikke undgaae at anerkjende, at en Overeensstemmelse i Gravskikkene mellem saadanne Folk og de indvandrende Nordboer neppe vilde være tænkelig.

Det tør derfor for det Første ansees som en berettiget Slutning, at saalænge en vis bestemt udpræget Gravskik vedvarer uforandret, maa Gravene hidrøre fra den samme Folkestamme.

Men om end Gravskikkene vistnok høre til de aller- varigste og seigeste Institutioner i Folkenes Liv, saa ere de dog ligesom alle andre menneskelige Skikke tilsidst undergivne Forandring. Indtræder nu et Skifte i Gravskikken, da er der Mulighed tilstede for, at dette kan være hidført ved en Indvandring, saaledes at Gravene af den nye Skikkelse fra Begyndelsen af hidrørte fra det nye Folk, hvis Skik saa efterhaanden blev efterlignet af de ældre Beboere.

Her kan nu en Afgjørelse for det Meste findes enten ved en Paaviisning af gradvise Overgange imellem den ældre

og den nye Gravskik eller ved en Betragtning af Gravgodset. Nogen Forskjel i Gravgodset vil altid være kjendelig imellem Gravene efter den nye og den ældre Gravskik, eftersom der altid medgaaer nogen Tid til Forandringen, og Smag og Mode stadigen udvikle sig og vexle. Men er den nye Gravskik hidført ved Indvandring af et nyt Folk, da maa Gravgodset i de nye Grave være væsentligt forskjelligt fra Gravgodset i de ældre. Ethvert indvandrende Folk vil altid medbringe adskillige nye Redskaber og Smykker, og jo mere det i Race eller Cultur er forskjelligt fra de oprindelige Beboere, desto mere gennemgribende vil Forskjellen være; der vil derhos ikke kunne paavises nogen Overgang i Formerne fra det ældre til det nye Gravgods, idet Forudsætningen om en Indvandring netop udelukker Muligheden af en jævn Udvikling fra den ældre til den nyere Smag. — Endeligen vil det ved Spørgsmaalet, om Gravene efter den nye Skik ere foranledigede ved en Indvandring eller ikke, være af Interesse at lægge Mærke til, om de nye og de gamle Grave findes paa samme eller paa forskjellige Steder. Et indvandrende Herskerfolk vil af mange Grunde vrage de Pladser, hvor de oprindelige Beboere have begravet og vedblive at begrave deres Døde. Er Religionen forskjellig, vil allerede dette Hensyn være tilstrækkeligt; og derhos vil en seirende Stamme vistnok neppe kunne ønske at lade sine Afdøde hvile ved Siden af de underkuede Trælle eller tænke sig det Sted som et Fredens Hjem, hvor dets Modstandere ere blevne gravlagte, og hvor disses Slægt og Venner fremdeles færdes til Hylding af Erindringen om de Henfarne.

Idet vi med disse Betragtninger for Øie ville undersøge, hvad der kan vides om de bornholmske Forhold i Oldtiden, og begynde med en Tid, da den nordiske Stamme utvivlsomt har boet her, maa vi først bemærke, at Overgangen fra Mellemjernalderen til den yngre Jernalder endnu ikke er paaviist ved bornholmske Gravfund. Derimod vidner Runeskriften, der, om end med nogen Forandring, er gaaet

over fra Mellemjernalderen til den senere Tid, tilstrækkeligen om en nøie Sammenhæng i Culturen, og de af Worsaae (Aarb. f. nord. Oldk. 1870 S. 382) tydede Fremstillinger paa Guldbracteaterne vise derhos, at Mellemjernalderens Folk allerede havde den samme aandelige Eiendom af Sagn og Myther, som det Folk, fra hvilket Eddaerne hidrøre. Kommer nu hertil, at en saa stor Begivenhed som Indvandringen af en ny Folkestamme i Norden i en saa sildig Tid som ved den yngre Jernalders Begyndelse ikke godt kunde være foregaaet, uden at de nordiske Sagn og den mellem-europæiske Historieskrivning maatte give bestemte Efterretninger derom, saa turde der ikke være nogen Betænkelighed ved at ansee det som sikkert, at den Folkestamme, der herskede i den yngre Jernalder og endnu hersker i Norden, allerede var tilstede her i Mellemjernalderen.

Indenfor selve Mellemjernalderen ere Oldsagerne indbyrdes saa væsentligen overensstemmende, at der ikke kan være Tale om et nyt Culturfolks Indvandring.

At endvidere Mellemjernalderens Folk ogsaa var tilstede her i det Mindste i de seneste Tider af den ældre Jernalder, fremgaaer noksom af de i de store sønderjydske og fyenske Mosefund fundne Runeskrifter, som ganske stemme overens med Mellemjernalderens. Derhos vise Oldsagerne fra Kragehul Mosefund samt tildeels fra Vimose tydelige og gradvise Overgange fra den ældre Jernalders simplere Former til Mellemjernalderens phantastiske Drageprydelser. Paa Bornholm er Overgangen paaviist ved Gravkisten Nr. 195 ved Kannikegaard, som ifølge sine drageprydede Fibulaer maa hidrøre fra Mellemjernalderen, medens den i Bygningsmaade aldeles svarer til de ældre Gravkister, ligesom de smukke Mosaikperler og endog disses Anbringelse i en Kvast eller Sløife paa høire Side af Brystet paa det Nøieste stemmer overens med Indholdet af Gravkisten Nr. 183, der utvivlsomt hører til den ældre Jernalder.

Indenfor selve den ældre Jernalder møde vi først den mærkelige Forandring i Gravskikken, da den i en lang Række af Aarhundreder fortsatte Ligbrænding i det Mindste tildeels afløstes af ubrændte Begravelser. Overeensstemmelsen i Gravgodset imellem de ubrændte Grave og Brandpletterne af tredje Afdeling er imidlertid saa iøinefaldende, at der ikke levnes Rum for nogen Tvivl om, at det Folk, der begravede sine Døde i Gravkisterne, var ganske det samme som det, der igjennem en Række af Aarhundreder havde nedlagt Brandplet ved Brandplet paa den øvrige Deel af Kannikegaards store Gravplads.

Op igjennem den lange Brandpletstid er den eiendommelige Gravskik saa nøiagtigt den samme og Udviklingen heelt igjennem saa jævn og gradviis, at der intetsteds kan være foregaaet nogen Afbrydelse i Forholdenes rolige Gang, om end Smag og Mode i Aarhundredernes Løb gjentagne Gange ere skiftede saaledes, at der ved Periodens Slutning neppe findes Spor af de ved dens Begyndelse sædvanlige Gjenstande.

Ved Overgangen fra Røserne til Brandpletterne er Gravgodset desværre saa fattigt, at en fyldigere Paaviisning af Udviklingen i saa Henseende nok kunde være ønskelig. Hvad der er fundet, vidner imidlertid om en jævn og gradviis Overgang; de krummede Naale, der ere characteristiske for Røserne, gjenfindes i de ældste Brandpletter, og de for de ældste Brandpletter saa eiendommelige Beltehager og trekantede Fibulaer forekomme allerede enkeltviis i Røserne. Iligemaade viser der sig en betegnende Overeensstemmelse i den underlige Skik at nedlægge Skaarene af et ituslaaet grovt Leerkar imellem Gravlevningerne, ligesom ogsaa de i Brandpletterne saa almindelige smaa Leerkar (Drikkekar) allerede lade sig finde i Røserne. Vigtigere er den ved Lærer Jørgensens Undersøgelser paa Mandhøi constaterede gradvise Overgang i selve Begravelsesmaaden, forsaavidt det derved er paaviist, at det sorte Muldrag paa Bunden af

Røserne trækker sig sammen til en skarpt begrændset Plet, der atter indskrænkes til en Udfyldning af et kjedelformet, med en flad Steen dækket Hul, altsaa til en virkelig Brandplet. — Ligesaa vigtigt turde det endeligen være netop her at lægge Mærke til Stedsforholdene. Røser og Brandpletter af den ældste Afdeling høre i den Grad sammen, at man næsten paa enhver større Røseplads kan vente at finde Brandpletter, og at omvendt adskillige af de største Brandpletspladser af ældste Afdeling netop ere anlagte omkring Røser. Kaster man et Blik paa de foran Side 11 og 13 aftrykte Kort over Gravpladserne ved Kanegaard og paa Mandhøi, da er det øiensynligt, at denne Forening ikke kan være tilfældig, men at Brandpletterne maa være nedlagte der netop, fordi det var en Gravplads fra Røsetiden. Gravpladserne ved Klippegaard, Sortegaard, Duebjerg og Kumlhøi give ganske lignende Resultater. Vilde man nu paastaae, at alle disse tildeels meget store Gravpladser kun vare blevne benyttede af den oprindelige Befolkning, der i Tidens Løb antog de indvandrede Seirherrer's Gravskik, saa møder man den Vanskelighed, at man ikke vil være i Stand til at paavise, hvor da Seirherrerne havde begravet deres Døde. Blandt alle Gravpladser fra Brandpletternes ældste Afdeling have netop Mandhøi og Kanegaard været rigest paa smukke og forholdsviis kostbare Sager af de for Perioden karakteristiske Arter, medens det, som er fundet paa Brandpletspladser af ældste Afdeling, der ikke have været ledsagede af Røser, næsten udelukkende indskrænker sig til grove Beltehager og ganske simple Jernfibulaer uden Bronzeprydelser. Det er tydeligt, at de, der eiede de smukkeste af Datidens Prydelser, søgte Røsernes Nærhed til deres Hvilested. Men dette viser bestemt hen til, at netop den formuende Klasse af Datidens Befolkning stod i Venskabs- og Slægtskabsforhold til dem, der hvilede under Røserne, og ikke tilhørte en indvandret fjendtlig Stamme.

Indenfor selve Røsernes Tid træffe vi atter en Forskjel i Gravskikken, for saa vidt de brændte Been i de fleste Røser findes liggende i Muldlag men i andre ere nedlagte hvide og reenvadskede paa Bunden af Leerkar eller smaa Steenkasser. Ligesom imidlertid Røserne med Muldlag og Røserne med Urne eller Gravkasse ere saa fuldkommen eensdannede i deres hele Bygningsmaade, at man ikke kan opdage, om Begravelsen henhører til den ene eller til den anden Form, førend man opbryder Steendyngen og virkelig finder de brændte Been, saaledes er Overgangen ogsaa bestemt paaviselig, for saa vidt som der ved Siden af Røser med reenvadskede Been i Urnen findes andre, hvor Urnen i Flæng er fyldt med og omgiven af Ligbaalets kulblandede Rester, og dernæst atter andre, hvor baade Leerkarret og den beenblandede sorte Muld ere tilstede, men Leerkarret ligger sønderslaget i spredte Stykker i Mulden. Oldsagerne ere med nogle faa Undtagelser, der neppe ere tilstrækkeligen oplyste, forøvrigt nogenlunde overensstemmende, dog at de i Røserne med Gravkasse ordentligviis nærme sig mere til Broncealderens Former og Arter og i Røserne med Muldlag mere til Brandpletternes, medens de derhos næsten alle vise en Overgang i Smag og Stil imellem det i Broncealderen og det i Brandpletstiden sædvanlige Gravgods.

Gaae vi fra Røserne opad til den Broncealder, som vi kjende fra de store Jordhøie, da lader Overgangen sig ligeledes med Bestemthed iagttage. Det er ovenfor Side 22—23 paaviist, hvorledes selve Røserne igjennem en sammenhængende Række af Melleformer kunne nedledes fra de egentlige Kæmpehøie. Og derhos ere Røsernes Oldsager tildeels i Form og Art en ligefrem Fortsættelse af Kæmpehøienes; navnlig kan der neppe være nogen Tvivl om, at Broncekniven fra Sortegaard virkelig tilhører selve Broncealderen.

Jeg veed i Sandhed ikke, hvor man her skulde kunne tænke sig Muligheden af en Indvandring. Mellein Brand-

pletterne og Røserne kan det ikke være, ei heller mellem Røserne med Muldlag og Røserne med Gravkasse eller Urne og endelig heller ikke mellem de sidstnævnte og Kæmpehøiene fra Broncealderen. Og dog er det netop paa Overgangen fra Broncealderen til Jernalderen, at man fortrinsviis har villet henlægge den formeentlige Indvandring. De positive Argumenter, der ere blevne anførte for, at Jernalderens Folk skulde være en fra Broncealderens forskjellig Stamme, ere allerede berørte i en Note i Bhl. Br. Side 57—59, men efter de senere Iagttagelser ville de nu kunne afvises med langt større Bestemthed end tidligere. Det væsentligste Argument var den formeentligen ganske bratte Overgang imellem Broncealderens og Jernalderens Oldsager. Man kjendte indtil de seneste Aar ikke andre større samlede Fund fra den ældre Jernalder end de mærkværdige Mosefund fra Sønderjylland og Fyen, og disse vare ganske vist meget forskjellige fra Broncealderens Efterladenskaber. Men naar nu Mosefundstiden ikke længere kan ansees som den ældre Jernalders Begyndelse men tvertimod viser sig som dens seneste og pragtfuldeste Udvikling, forberedt ved en Aarrække af over et halvt Aartusinde, hvori Jernet har været kjendt og almindeligen benyttet, og hvori Moder og Skikke gjentagne Gange ere omskiftede, saa falder hint Argument ganske bort. Jernindustrien fremtræder i sin Begyndelse overmaade beskedent i krummede Naale og Finger-ringe, der kjendeligen ere forarbeidede netop efter Broncealderens Forbilleder. — Naar Sølvet er kommet i Brug, er endnu ikke tilstrækkelig oplyst; en enkelt lille Sølvring er fundet i en Røses Muldlag, men det er vistnok en tilfældigen indført Gjenstand, tilmed da Formen er aldeles usædvanlig; forøvrigt forekomme Smykker af reent Sølv først langt nede i Brandpletternes anden Afdeling; i Legering med Guld gaaer det noget længere tilbage i samme Afdeling. — Glas findes i Skikkelse af smaa Perler allerede i

et Par Røser med Muldrag samt i et Par Brandpletter af ældste Afdeling. Glaskar vise sig derimod først i de alleryngste Brandpletter. — Zinkbronce er kun paaviist i nogle Brandpletssager af anden Afdeling; de øvrige analyserede Sager baade fra den ældste og de yngre Afdelinger af Brandpletterne have bestaaet af Tinbronce uden Zink. — Bogstavskrift er hidtil ikke fundet tidligere end i Mosefundene eller paa Smykker, hvis Form røber en ligesaa sildig Oprindelse. — Og endelig er den romerske Paavirkning ligesaa upaaviislig, for saavidt angaaer den ældre Jernalders første Aarhundreder, som den er sandsynlig i Periodens Slutning. — Der foreligger saaledes intetsomhelst Beviis for, at de Tegn, der angives som characteristiske for Jernalderen, ere fremtraadte saamtidigt, saaledes som det maatte skee, hvis de vare hidførte ved en Indvandring; men tvertimod er det dels beviisligt, dels overveiende sandsynligt, at de ere fremtraadte efterhaanden, tildeels endog med flere Aarhundreders Mellemrum.

Broncealderens fjerne Tider ere endnu indhyllede i et tykt Mørke, der neppe vil blive opklaret, førend man i Stedet for de isolerede Høifund vil henvende Opmærksomheden paa de vistnok talrige Gravpladser fra dette Tidsrum. Oldsagerne, der i saa stort Antal kjendes fra Høifund, ere imidlertid saa overensstemmende saavel i Materiale som i Smag og Stil, at de vidne om en ganske langsom og uforstyrret Udvikling igjennem den hele lange Række af Aarhundreder, som Broncealderen maa have vedvaret.

Endelig naae vi op til Steenalderen, men her bliver Mørket saa dybt, at det meget vanskeligen lader sig gjennemtrænge. Navnlig vil en bestemt Paaviisning af Overgangen imellem Steen- og Broncealderen neppe for Tiden kunne haabes, tilmed da Grændsen imellem disse to Tidsaldre rimeligviis falder saaledes, at der paa begge Sider deraf ligger ubrændte Begravelser, som naar de skjøre

Been ere hensmuldrede, næsten ikke lade sig opdage. Mærkeligt er det imidlertid, at vi paa begge Sider af Grændselinien finde Begravelser i Steenkister af en saa overensstemmende Bygningsmaade, at det ofte er vanskeligt at skjelne dem fra hinanden. Mærkeligt er det ogsaa, at nogle af de hyppigste og meest betegnende Oldsager fra Broncealderen, Celterne og Paalstavene, ere dannede i en Skikkelse, der saa stærkt tyder paa en Efterligning af Steenalderens Flintkiler. Der findes altsaa ganske vist adskillige Tegn, som tyde paa, at ogsaa vor Broncealder kan jævnt og gradviis have udviklet sig af den forud her i Landet tilstedeværende Cultur, men til at gjøre nogen Paastand i saa Henseende ere Erfaringerne hidtil ingenlunde tilstrækkelige.

Derimod troer jeg ifølge de i det Foregaaende berørte Iagttagelser at turde ansee det som bragt meget nær til Vished eller dog til en høi Grad af Sandsynlighed, at den nu paa Bornholm boende nordiske og nordisk talende Folkestamme har levet der paa Øen i det Mindste siden Broncealderens Begyndelse, altsaa vistnok i langt over et Aartusinde før Christus.

Da det vilde være urimeligt at antage, at den nordiske Folkestamme skulde have boet paa denne lille Ø synderligt længe, førend den bosatte sig paa de nærliggende Kyster, saa finder ovenstaaende Paastand ogsaa indirecte Anvendelse paa andre Dele af Norden, navnlig de nærmest liggende. Men en Undersøgelse og Prøvelse heraf maa være Andre forbeholdt, idet mine Iagttagelser have været indskrænkede alene til det smukke og mærkelige lille Land Bornholm.

Om vore Oldskrifter med Sikkerhed udvise, at Odin og hans Sønner med deres sagnrige Følge af Aser og Diser maa være komne til Norden ved et senere Tidspunkt end Broncealderens Begyndelse, derom tør jeg ikke have nogen Mening. Men hvis det er sikkert, at Odin og hans Led-

sagere overhovedet have været historiske Personer, samt at de ere komne til Norden i en forholdsviis sildig Tid, saa turde det paa den anden Side være omtrent lige saa sikkert, at de i saa Fald i Nordens Lande eller dog i adskillige Dele deraf allerede ved deres Ankomst hertil have forefundet det Folk og det Sprog, hvorfra Nordens nuværende Befolkning og Nordens nuværende Sprog nedstamme.

TILLÆG

TIL FORANSTAAENDE MEDDELELSER OM DEN ÆLDRE JERNALDERS BEGRAVELSER PAA BORNHOLM.

DE ENKELTE UNDERSØGELSER.

A. Steenrøser (og Skibssætninger).

I. Mandhoi,

en lav Granitbakke i Ibsker Sogn, 800 Alen øst for Kirken, neppe 200 Alen nord for Sognets nordre Skole, til hvis Jordlod den henhører. Jordsmonnet er Leer, men Granitten ligger paa mange Steder tæt ved Overfladen. Den sydlige Trediedeel af Bakken er bevoxet med Skov og kan derfor vanskeligen undersøges; den nordlige Deel er tildeels bevoxet med Krat, som ligeledes er til Hinder for en fuldstændig Undersøgelse; Midten af Bakken er opdyrket, idet Røsernes tykke Overjord er bleven udjævnet, hvorved selve Steendyngerne ere blevene beskadigede.

Næsten hele Bakken er bedækket med Røser (jfr. det Side 13 aftrykte Kort), hvilke i Folkesagnet betegnes som Begravelser for en Flok kurlandske Vikinger, som i sin Tid skulle have overfaldet Øen. Imellem og udenom Røserne er der derhos fundet en stor Mængde Brandpletter henhørende til Brandpletstidens ældste Afdeling (see nedenfor).

Denne mærkelige Gravplads er i Aarene 1870 og 1871 bleven underkastet en meget omfattende og særdeles omhyggelig Undersøgelse af Skolens Lærer J. A. Jørgensen, hvis udførlige Beretninger om de gjorte Iagttagelser her nedenfor gjengives uden videre Forandringer end nogen Omordning samt enkelte Berigtigelser i Angivelserne af de fundne Oldsager.

Selv har jeg kun nogle faa Gange deeltaget i Undersøgelserne, hvorimod jeg efter disses Afslutning har confereret samtlige de fundne Oldsager med de i Beretningerne givne Beskrivelser og Bestemmelser deraf.

Røsernes Steendynger ere cirkelrunde med et Tværmaal af 2 til 10 Alen. Randstenene ere i Almindelighed af samme Slags Steen, som den indre Dyngge; naar de ere flade, ligge de i Regelen med den flade Side opad; sjældent ere de satte paa Kant. Indenfor Randen er hele Rummet fyldt med eet eller flere Lag Steen eller en heel Dyngge af Steen, mere eller mindre regelmæssigt sammenpakkede. Er der kun eet Lag Steen, danne disse næsten altid en smuk Brolægning. Nogle Røser bestaae af en Brolægning, paa hvis Midte der er henlagt en uregelmæssig Steendyngge; Begravelsen pleier da at findes under Steendyngen, men ovenpaa Brolægningen. — Overjorden, der er $\frac{1}{2}$ til 2 Alen tyk og undertiden indeholder Brandpletter, danner en lille hvælvet Høi.

Roserne ligge ofte tæt op til hverandre, men dog saaledes at der altid bliver et lidet Mellemrum imellem dem.

De enkelte Røser.

^{6 Alens}
Tværmaal*)).

a. Overjorden $1\frac{1}{2}$ Alen dyb; deri laa Brandpletten Nr. 60 tæt under Overfladen. Under Røsen fandtes Intet.

6 Alen.

b. I Overjorden stod et Leerkar med brændte Been paa Bunden. Nær derved fandtes en lille Klump sort beenblandet Muld. Paa Overjorden, men dog dækket af Græsskorpen, laa en omfalden Bautasteen af henimod to Alens Længde. Under Røsen fandtes et 2" tykt, sort Muldlag med mange brændte Been og spredte grove Potteskaar.

$5\frac{1}{4}$ Al.

c. Under Røsen fandtes et sort Lag med brændte Been og Kul samt spredte grove Potteskaar. 6" under dette Lag laa en lille Dæksteen og derunder en lille flad Brandplet, 5" dyb, med mange brændte Been liggende samlede paa Bunden af Hullet.

4 Al.

d. Under Røsen et tyndt, sort Lag med brændte Been og spredte grove Potteskaar.

3 Al.

e. Under Røsen et tyndt sort Lag med brændte Been og spredte grove Potteskaar.

7 Al.

f. Under Røsen et tyndt sort Lag m. br. B. og spr. gr. Ptskr.

4 Al.

g. Ovenpaa Røsens øverste Steenlag laa en Brandplet (Nr. 95) af almindelig Størrelse og Indhold. Under Røsen fandtes to meget regelmæssige Brandpletter, den ene i Midten, den anden lidt indenfor Randen; begge vare dækkede med flade Steen og havde almindelig Størrelse og Indhold (uden Metalsager).

*) Tallene i Marginen angive Bredden af Steendyngens Bund. Den hvælvede Jordhøi var bredere, navnlig hvor Overjorden var meget tyk.

h. Under Røsen, en halv Alen fra Midten, stod et knust 7 Alen. grovt Leerkar med brændte Been.

i. Oveni Røsens Steenlag fandtes en uregelmæssig sort Plet $6\frac{3}{4}$ Al. m. br. B. og spr. gr. Ptskr., hvoraf et havde Hank.

k. Under hele Røsen et uregelmæssigt tyndt sort Lag med $6\frac{3}{4}$ Al. enkelte br. B. og nogle faa spr. gr. Ptskr. $1\frac{1}{2}$ Alen indenfor Randen laa en flad Steen og derunder en lille Brandplet med mange br. B. og spr. gr. Ptskr.

l. Under hele Røsen et tyndt sort Lag med enkelte spr. br. 2 Al. B. men ingen Potteskaar. Midt i dette Muldrag fandtes en Brandplet af almindelig Form og Størrelse men med lysere Muld end sædvanligt; den indeholdt mange br. B. og mange store spredte Skaar af eet Leerkar.

m. Under Røsen fandtes ved den ene Side et uregelmæssigt 4 Al. tyndt sort Lag med enkelte br. B. og nogle faa spr. gr. Ptskr.; ved den anden Side laa en flad Steen og derunder en Brandplet (16×4 ")*) med br. B. og spr. gr. Ptskr.

n. Under Røsen et tyndt sort Lag m. br. B. og spr. gr. 5 Al. Potteskaar.

o. Under Røsen en flad Steen og derunder en Brandplet af 2 Al. almindelig Størrelse med br. B. og mange store spr. gr. Ptskr., rimeligvis af eet stort Kar.

p. Under Røsen en affang Brandplet (16×5 ") uden Dæksteen, indeholdende br. B., Kul og spr. gr. Ptskr. 3 Al.

q. I Jorden midt under Røsen stod en bred Leerskaal med 5 Al. en Blanding af alm. Jord og brændte Been.

r. Under Røsen, der var bygget af smukke, runde, glatte 5 Al. Steen, laa tæt ved hinanden to Brandpletter, dækkede af flade Steen. I den ene (22×10 ") fandtes br. B., Kul og spr. gr. Ptskr. samt

to Beltehager uden Krog,

Stykker af en Naal med Bronzehoved og Jernstok, der havde en Krumning tæt under Hovedet,

en Bronceklump, rimeligviis hørende til Hovedet af en lignende Naal,

to halvbrændte Leerklumper.

I den anden (16×5 ") fandtes br. B. og spr. gr. Ptskr. samt Stykker af en lille Jernring.

s. Imellem Stenene stod en knuust Urne med sort Muld og $4\frac{3}{4}$ Al. brændte Been blandede. Under Røsen fandtes en urtepotteformet

*) Ved Angivelser af Brandpletternes Størrelse betyder det første Tal Tværmaalet foroven og det andet Tal Dybden eller Tykkelsen af den sorte Muld.

Krukke med indadbøiet Rand ($5\frac{1}{2} \times 6\frac{1}{2}$ ") fyldte med alm. Jord, dog med lidt sort Muld og brændte Been paa Bunden.

$5\frac{3}{4}$ Al. **t.** Indeholdt kun hist og her imellem Stenene og paa Bunden lidt sort Muld med br. B. og nogle faa gr. Ptskr. Var rimeligviis forstyrret tidligere og har maaskee indeholdt en Urne imellem Stenene.

$7\frac{1}{4}$ Al. **u.** Var sat meget smukt og regelmæssigt af store, glatte Stene. Under Røsen laa et $3\frac{1}{2}$ Alen bredt, tyndt, sort Lag m. br. B. og spr. gr. Ptskr., hvoraf nogle havde en Tap paa Siden, samt

en tynd sammenbøiet Jerntraad, der hensmuldrede.

I Muldlaget laa en flad Steen og derunder en Brandplet, hvor de fleste Been vare samlede paa Bunden. Imellem Benene fandtes

Stykker af en Jernnaal og en Jernring ($\frac{7}{8}$ " indvendigt Maal).

$5\frac{1}{4}$ Al. **v.** Under hele Røsen et tyndt sort Lag m. br. B. og spr. gr. Ptskr.

6 Al. **x.** Midt under Røsen stod i Jorden en stor Urne fyldt med en Blanding af alm. Jord og br. B.

4 Al. **y.** Rosen bestod af to Steenlag, adskilte ved et Lag af alm. Jord. Paa det nederste Steenlag laa en Brandplet af alm. Størrelse og Indhold, hvori fandtes:

Stykker af en Jernnaal med Krumning,

Stykker af en Jernring.

Under det nederste Steenlag laa endvidere en anden Brandplet af alm. Størrelse og Indhold uden Dæksteen.

4 Al. **z.** Bestod af flere Lag Haandsteen. Paa Bunden laa en flad Steen og derunder en lille regelmæssig Brandplet m. br. B. og spr. gr. Ptskr.

6 Al. **aa.** Var bygget af store kantede Steen i tre Lag med Jord imellem. Ovenpaa det øverste Lag laa en Brandplet af alm. Størrelse og Indhold (Nr. 107) med en Beltehage og to Jernfibulaer med kort Spiral. Under Røsen, der strakte sig c. $1\frac{1}{2}$ Alen ned under Markens Overflade fandtes et tyndt sort Lag m. br. B., Kul og spr. gr. Ptskr.

4 Al. **bb.** Randstenene vare satte paa Kant. Mellem øverste og nederste Steenlag stod en knuust Urne med en Blanding af alm. Jord, sort Muld og brændte Been.

3 Al. **cc.** Under Røsen laa et $1\frac{1}{2}$ Alen bredt, tyndt sort Lag m. br. B. og spr. gr. Ptskr. samt en grovt forarbejdet Jernspiral ($\frac{1}{2} \times \frac{3}{4}$ "), der ikke synes at have hørt til en Fibula.

4 Al. **dd.** Bygget af smaa Haandsteen; var noget forstyrret. En Urne havde staaet oveni Steendyngen.

- ee.** Omtrent midt under Røsen laa en aflang Steen og der- 4 Al.
under en Brandplet ($12 \times 6''$) m. br. B. og spr. gr. Ptskr.
- ff.** Under Røsen laa en stor flad Steen og derunder en Brand- 2 $\frac{1}{2}$ Al.
plet ($18 \times 6''$) m. br. B. og Stykker af en grov Leerskaal samt
Levninger af en lille rund Skive af Bronce og Jern.
- gg.** Under Røsen et tyndt sort Lag og midt deri en aflang 2 $\frac{1}{2}$ Al.
Steen; under denne fandtes en Brandplet ($18 \times 6''$) m. br. B., Kul
og spr. gr. Ptskr. samt
Stykker af en Beltehage
Stykker af en stor Jernnaal med en lille Snirkel som Hoved
og en Krumning af Stokken tæt derunder.
- hh.** Under Røsen et tyndt sort Lag m. br. B. og enkelte 5 $\frac{3}{4}$ Al.
smaa gr. Ptskr. I Muldlaget stod $1\frac{1}{2}$ Alen fra Midten en cylin-
drisk, oventil noget indadboiet, grov Urne med en Blanding af sort
Muld og mange brændte Been.
- ii.** Midt under Røsen fandtes en Brandplet, og i denne stod 5 Al.
en stor grov, paa Midten noget udbuget Krukke ($8\frac{1}{2} \times 8\frac{1}{2}''$),
fyldt med en Blanding af sort Muld og mange store brændte
Beenstykker. I den omgivende Brandplet fandtes enkelte smaa
brændte Beenstykker samt spr. gr. Ptskr., hvoraf nogle vare op-
stillede omkring Urnen. I Urnen samt tildeels ogsaa i Brand-
pletten fandtes
et Stykke af en Broncenaal, et krumbøiet Broncestykke og
endeel smaa, krumme Stykker Broncetraad, vistnok Lev-
ninger af en Naal med flade Snirkler som Pl. 1,3.
- kk.** Under Røsen en Brandplet af alm. Størrelse og Indhold, 4 Al.
hvori fandtes
et Stykke af en Beltehage,
en lang Jernnaal med et fladt Hoved og en Krumning tæt
under Hovedet samt med en Knude af Jerntraad midt paa
Stokken.
- ll.** Midt under Røsen et uregelmæssigt tyndt sort Lag med 8 $\frac{1}{2}$ Al.
enkelte br. B. og spr. gr. Ptskr. I Laget fandtes et 8" bredt,
6" dybt Hul, fyldt med alm. lys Jord og mange brændte Been,
men ingen sort Muld og ingen Potteskaar.
- mm.** Lidt indenfor Randen var en Brandplet (Nr. 96) nedsat 5 Al.
i en Fordybning i Steendyngen, der syntes fremkommen ved at
nogle Steen af Dyngen vare optagne. — Midt under Røsen laa
en smuk flad Steen og derunder en Brandplet af alm. Størrelse og
Indhold.
- nn.** Midt under Røsen stod en knuust, lav, men bred Leer- 4 Al.
skaal med en Blanding af sort Muld og brændte Been.
- oo.** Under hele Røsen et tyndt sort Lag m. br. B. og spr. 4 Al.
gr. Ptskr.; midt deri laa en flad Steen og derunder en Brandplet

m. br. B. og spr. gr. Skaar af et Leerkar med et Øre eller Hank uden Aabning.

pp. Var forstyrret fra tidligere Tid. Paa Bunden laa en lille Plet sort Muld med nogle faa brændte Been.

4 Al. **qq.** Var ligeledes forstyrret. Ovenpaa det øverste Steenlag laa en lille gjennemboret Sandsteensskive. Under Røsen fandtes ingen Begravelse.

4 Al. **rr.** Overjorden dannede en hvælvet Jordhøi; i en Dybde af 2 Alen fandtes et enkelt Steenlag bestaaende af store flade Stene. Under en af dem stod en stor, meget grov Urne, der hensmuldrede; den var fyldt med en Blanding af alm. Jord og br. B.; i denne Blanding laa et lille halvbrændt hankeløst Leerkar (c. $2 \times 2^{3/4}$ "), som hensmuldrede ved at tørres. Under en anden af de flade Stene laa en Brandplet af alm. Størrelse med mange br. B. og spr. gr. Ptskr.

40 Al. **ss.** Var noget forstyrret ved Pløining; enkelte spredte sorte Pletter med brændte Been tydede paa, at der havde været Begravelser imellem Stenene. Under Røsen fandtes ved Østsiden et tre Alen bredt, tyndt sort Lag m. br. B. og spr. gr. Ptskr., og ved Sydsiden en flad Steen og derunder en Brandplet (22×8 ") m. br. B. og mange spr. gr. Ptskr. samt

Stykker af en Beltehage og
to Stykker af en tynd Broncestok.

2 Al. **tt.** Under Røsen laa et tyndt sort Lag med enkelte br. B. og spr. gr. Ptskr.

2 Al. **uu.** Under Røsen stod en Urne med alm. Jord og br. B.

4 Al. **vv.** Bestod af to Lag smaa Haandstene. Ovenpaa Stenene laa Brandplet Nr. 156. Under Stenene fandtes et 2" tykt sort Lag med br. B. og spr. gr. Ptskr. samt

spredte Stykker af en massiv Halsring af Bronze uden Prydelser samt Halvdelen af en lille, hvid riflet Glasperle.

6 Al. **xx.** Bunden af Røsen dannedes af en jævn smuk Brolægning. Paa Midten af denne laa en uregelmæssig Steendynge, under hvilken der fandtes et tyndt sort Muldlag og i dette en flad Steen, som dækkede en stor Brandplet (20×7 ") med mange brændte Been, tildeels samlede i en Klump paa Bunden, og spr. gr. Ptskr. samt

et Stykke af en Beltehage.

yy. Overjorden $3/4$ Alen dyb; deri fandtes under en stor Dæksteen Brandpletten Nr. 157. Under Røsen stod en beenfyldt grov Hankepotte, og paa Bunden af denne under Benene laa en Jernring $1^{1/2}$ " i Tværmaal udvendig.

4 Al. **zz.** Overjord kun 3". Under Røsen, der bestod af et enkelt Lag Steen med smukke Randsteen, fandtes noget øst for Midten

en sort Plet, der syntes at være to sammenstødende Brandpletter. I den ene af dem laa

en lille Beltehage.

aaa. I Overjorden, som var $\frac{3}{4}$ Alen dyb, laa 12" under 4 Al. Overfladen Brandpletten Nr. 173. 1 Alen vest for Brandpletten stod i Overjorden en 6" bred grov Leerkrukke med lidt sort Muld og brændte Been paa Bunden. Under Røsen fandtes et tyndt sort Lag med br. B. og spr. gr. Ptskr.

bbb. Bestod af flere Lag smaa Haandsteen. Under dem 3 Al. fandtes en flad Steen og derunder en stor, meget grov Urne, fyldt med brændte Been.

ccc. Overjorden $1\frac{1}{2}$ Alen dyb. Ovenpaa Stenene fandtes en 5 Al. lille Klump sort Muld med br. Been. Under Røsen laa der hvide brændte Beenstykker i alm. Jord uden sort Muld. Deriblandt fandtes

Spor af Bronze.

ddd. Bestod af to Lag smaa Rullesteen; midt i Røsen laa 5 Al. en bred flad Dæksteen, og under denne fandtes et Hul (10×6 ") fyldt med en graasort Blanding af Jord, brændte Been og spr. gr. Ptskr. af mindst to forskellige Leerkar.

eee. I Overjorden, som var $1\frac{1}{2}$ Alen dyb, fandtes to Brand- 4 Al. pletter (Nr. 174 og 175). Under Røsen laa et tyndt sort Lag m. br. B. og spr. gr. Ptskr.

fff. Overjorden 1 Alen dyb. Under Røsen laa en flad Steen 3 Al. og derunder en stor Brandplet (24×10 ") m. br. B. og spr. gr. Potteskaar.

ggg. Overjorden $1\frac{1}{2}$ Alen dyb. Tæt under Jordskorpen 3 Al. fandtes en uregelmæssig sort Plet med enkelte brændte Been, dækket med smaa, kantede, tæt sammenpakkede Steen. Under Røsen laa et tyndt sort Lag m. br. B. og spr. gr. Ptskr.

hhh. Overjorden $1\frac{1}{2}$ Alen dyb. Tæt under Midten af Over- 4 Al. fladen laa en sædvanlig Brandplet (Nr. 176). Under den dybe Overjord fandtes kun en enkelt Brolægning, tildeels af store flade Stene. Under to af disse, en Alen fra hinanden, laa to regelmæssige Brandpletter (28×10 " og 14×4 ") m. br. B. og spr. gr. Ptskr.

iii. Bestod nedentil af en regelmæssig Brolægning og derover 4 Al. en Steendynge. Imellem Stenene laa en uregelmæssig sort Plet med brændte Been samt

et Stykke Jern, der syntes at være af en Beltehage.

Udenfor Randen af en Røse fandtes en smuk, vaseformet, beenfyldt Urne ($8\frac{3}{4} \times 8\frac{1}{2}$ ").

Om Brandpletterne paa Mandhøi see nedenfor.

II. Kanegaard,

15 Selveiergaard i Knudsker Sogn, $\frac{1}{2}$ Mill øst for Rønne.

Den sydvestlige Deel af Gravpladsen ved Kanegaard (jfr. Bhl. Br. S. 81 samt nedenfor S. 148) danner en lille Bakke, hvorpaa der laa 11 temmelig store Røser; see det Side 11 aftrykte Kort.

Ved Randen vare de fleste af Røserne dækkede med 6 til 8" Jord; Midten af dem var kun dækket af en ganske tynd Græs-skorpe, hvorigjennem Toppe af Stenene stak frem. Det syntes, som om Røserne havde været belagte med et tyndt Jordlag, der allerede tidligt var nedskyllet og havde leiret sig deels over Randen deels udenfor denne. Røserne vare alle dannede i Skikkelse af et fladt Kugleatsnit; de fleste vare kun svagt hvælvede, kun litr. g. bævede sig forholdsvis stærkt (c. $1\frac{1}{4}$ Alen paa 10 Alens Brede) over den omliggende Jord; derimod var litr. l. næsten ganske flad. De bestode heelt igjennem af sammenkastede Steen af 4 til 12" Tværmaal med ringe Jordfyld i Mellemrummene. Overfladen var lagt meget nøiagtig i en jævn krummet Flade, og i Regelen var Randen betegnet ved en Kreds af større Stene; i det Indre af Dyngerne var derimod ingen Orden kjendelig, paa det nær at det nederste Steenlag syntes at være lagt med temmelig Regelmæssighed paa den flade Bund.

Resultatet af mine Undersøgelser har været følgende:

a. 9 Alen i Tværmaal, Steenlaget c. 16" tykt; under Midten laa et uregelmæssigt, tyndt, mørkfarvet Lag af c. $1\frac{1}{2}$ Alens Udstrækning, indeholdende brændte Been og enkelte spr. gr. Ptskr.

b. Bredden havde oprindelig været 9—10 Alen, Steendyngen c. 1 Alen tyk; under det nederste Steenlag fandtes Spor af sort Muld men ingen Been; rimeligvis have Benene ligget i de tidligere forstyrrede Dele af Røsen.

c. $7\frac{1}{2}$ Alen bred, Steendyngen c. 15" tyk; i det nederste Steenlag fandtes lidt mørkfarvet Jord men ingen Been; derimod laa under Røsens Midte en flad Steen, hvorunder der viste sig en Brandplet af sædvanlig Skikkelse, indeholdende Kul og Been samt spr. Ptskr. af en grov Krukke.

d. 10 Alen bred, Steendyngen 1 Alen tyk; under Stenene fandtes ingen sort Muld, men det gulgraa Gruus under Røsen indeholdt brændte Been og spr. Ptskr. af et vaseformet Kar samt fire Stykker af to i Oldtiden sonderbrudte hule Bronce-ringe af $\frac{1}{2}$ " Tykkelse, prydede med nogle Tværstreger; de fundne Stykker havde tilsammen en Længde af $13\frac{1}{2}$ ", men der manglede aabenbart endnu adskillige Stykker af Ringene (Pl. 1,9).

e. 8 Alen bred, Steendyngen c. 18" tyk; under Stenene, henimod Randen fandtes et 18 til 24" bredt, neppe 2" tykt sort Muldrag med br. B. og spr. gr. Ptskr. samt en tynd ukjendelig Skal af Bronze.

f. 7 Alen bred, Steendynden c. 18" tyk; paa og imellem Stenene af det nederste Lag laa omtrent under Midten af Røsen et uregelmæssigt, tyndt, mørkfarvet Muldrag m. br. B. og spr. gr. Ptskr.

g. 10 Alen bred, Steendyngen c. 1½ Alen tyk; under Stenene laa et uregelmæssigt, 3½ Alen langt, 2 Alen bredt og 1 til 4" tykt sort Muldrag, hvori br. B. samt

en massiv Armrings af Bronze, 1/6" tyk, 25/12" bred, uden Prydelser,

en lille Bronceøsken med en deri hængende Broncering 3/4" bred,

Stykker af en anden lille Broncering,

en 6" lang Jernnaal med Hoved og en Krumning under Hovedet,

St. af en anden lignende Jernnaal,

St. af en sort, blæret Steenmasse.

h. Var saa forstyrret, at den ikke kunde maales; under dens sydlige Side fandtes en Brandplet af sædvanlig Skikkelse med br. B. og spr. gr. Ptskr.

i. 16 Alen bred, Steendyngen kun 1 Alen tyk; paa og imellem Stenene i det nederste Lag laa under Røsens Midte i en Udstrækning af 3½ × 2½ Alen et ganske tyndt Lag af sort Muld med br. B. samt

to flade Broncesnirkler og to St. af en Broncestok (Rester af en stor snirklet Broncenaal) og

nogle ganske smaa, i hverandre gribende Ringe af Jern og Bronze, der syntes at have dannet en lille Kjæde.

k. 8 Alen bred, Steendyngen c. 18" tyk; omtrent under Midten laa et 2½ Alen langt, 1½ Alen bredt, uregelmæssigt sort Muldrag med enkelte br. B. og spr. gr. Ptskr.; ved den vestre Ende dækkedes Muldraget af en stor flad Steen, under hvilken det var 4" tykt og indeholdt mange br. B. samt enkelte Ptskr.

l. 8 Alen bred, Steendyngen 15" tyk; under den nordre Side fandtes paa 3 Alens Længde og 1 Alens Brede dels imellem dels under Bundstenene et uregelmæssigt Lag af mørkfarvet Muld, hvori br. B. og spr. gr. Ptsk. samt

en flad, i Oldtiden forbøiet Broncesnirkel, en lille Broncebule, en lille Bronceøsken og St. af en lille Broncering samt en firkantet Broncestok, St. af to Jernnaale, hvoraf i det Mindste den ene har havt Krumning.

III. Roels Dal,

i Nylars Sogn, $\frac{3}{4}$ Miil sydost for Rønne, et lille Dalstrøg, som strækker sig omtrent fra Østsiden af Rønne Plantage indtil henimod Vældensaaen.

Paa hver Side af Dalen er der en lang Række af Oldtidsminder, baade Jordhøie, store og smaa Røser, firkantede og runde Steenringe, store runde Brølægninger og adskillige Bautastene, deels enestaaende, deels opstillede paa Røser. Over Lyngsletten syd for Dalen ligge smaa Røser spredte i stort Antal. I Lunds Manuscript fra omtrent Aar 1820 (Bhl. Br. S. 9) findes anført 55 Oldtidsminder, men naar de smaa Røser syd for Dalen regnes med, har Antallet været langt over det dobbelte.

De fleste af de større Gravminder vare allerede ødelagte ved tidligere Udgravninger, hvorom nu ingen Oplysninger haves*).

Jeg har kun udgravet nogle enkelte Røser.

a. Den vestligste af alle Røserne nord for Dalen, 11 Alen bred, $1\frac{1}{2}$ høi, kun dækket af en Lyngskorpe. Under Overfladen laa kun et Par Lag Haandsteen, derunder fandtes Sand. I Sandet stode tre parallelle Steenkister i Retning fra N.V. til S.O., dannede af flade kantstaaende Sandsteensplader uden Dæksteen og uden Bundsteen. De to stode lige midt i Røsen og vare 4 Alen lange, c. $\frac{3}{4}$ Alen brede, dog noget bredere i den nordvestlige Ende; den tredie stod i den sydvestlige Side og var kun $1\frac{3}{4}$ Alen lang. Omkring Kisterne laa sex store flade Stene. Et lille, knuust, hankeløst, uprydet Leerkar, rimeligviis af Vaseform stod i Steenlaget over den ene af de store Kister. Forøvrigt fandtes ikke Spor af Oldsager og heller ikke af Been.

b. Lidt østligere: en $3\frac{1}{2}$ Alen bred, $\frac{3}{4}$ Alen høi Røse,

*) I en haandskreven Fortegnelse i det Oldnordiske Museums Archiv over den af Prinds Frederik Carl Christian (Frederik VII) i Aaret 1833 fra Bornholm hjembragte Samling af Oldsager anføres adskillige Gravurner fra Høie omtrent $\frac{3}{4}$ Miil sydost for Rønne „i den Strækning af Lyngmarkerne, som sædvanlig kaldes Robbedale (o: Rolfs Dale).“ Robbedale er et lille Dalstrøg, hvis østlige Ende hænger sammen med den Indsænkning, der danner Roels Dal. Da der nu ved Robbedale ikke findes Gravhøie og de derværende smaa Røser alle synes at være uforstyrrede, samt da Robbedale kun ligger $\frac{1}{2}$ Miil fra Rønne, kan der neppe være Tvivl om, at der er indløbet en Navneforvexling, og at de paagjældende, tildeels mærkelige Urner hidrøre fra de ødelagte Høie og Røser ved Roels Dal. Om en til denne Samling hørende Urne, hvor Aabningen er anbragt paa Siden, see Tidsskr. f. nord. Oldk. II. S. 257. I en af Urnerne fra „Robbedale“ fandtes ovenpaa Beenstykkerne en sammenloddet Fingerring af Bronze.

bestaaende af hovedstore, tæt sammenpakkede og med Haandsteen sammenkilede Stene, kun dækkede af en Lyngskorpe. I Midten, 6" under Overfladen, laa en med store Stene omsat flad Steen, hvorunder der stod den smukke, lille vaseformede Urne (c. $6 \times 6\frac{1}{2}$ "), der er afbildet Pl. 2,2; den er prydet paa Halsen og Bugen og har havt en lille Hank. I Urnen fandtes brunligt Støv med Spor af hensmuldrede Been.

c. Henimod den østlige Ende af Nordsiden: en c. 7 Alen bred, 1 Alen høi Rose, kun dækket af en Græsskorpe; en nedvæltet Bautesteen laa ved Siden af den. 1 Alen syd for Midten fandtes paa Røsens Bund en flad Steen og derunder en med tynde, flade Steen omsat, stor hankeløs Leergryde ($7\frac{3}{4} \times 12$ " , Pl. 2,3), fyldt med brændte Been og derover alm. Jord. Noget vest for Urnen, i en Dybde af c. 10" under Overfladen fandtes brændte Been spredte i brunlig Jord paa en Plet af 1 Alens Længde. Imellem Beenstykkerne fandtes

en smuk lille Dobbeltknap af Bronze ($7\frac{7}{16} \times 7\frac{7}{16}$ ") med en indskaaren, femoddet Stjerne paa Overfladen. (Pl. 1,6). Paa Lyngsletten syd for Dalen undersøgtes fem smaa Røser, 4 til 5 Alen brede, $\frac{1}{2}$ til $\frac{3}{4}$ Alen høie, kun bedækkede med en Lyngskorpe. De bestode heelt af Haandsteen og indeholdt Intet af Interesse uden et enkelt Potteskaar og lidt sort Muld imellem Stenene.

IV. Enesbjerg.

Paa Sydvestsiden af Vestermarie Udmark, $\frac{1}{4}$ Miil Østnordost for Kirken, ligger et høit Punkt, der paa Mansas Kort kaldes Enesbjerg men af Befolkningen benævnes Galgebjerg. Paa Toppen af Bjerget ligger en Steenhøi, en Snees Steenrøser, en stor Brolægning og to Skibssætninger, den ene 46 Alen lang og 7 Alen bred, den anden 13 Alen lang og $3\frac{1}{2}$ Alen bred. Retningen er fra N.V. til N. imod S.O. til S. See det øverste Kort paa Side 19.

Nede paa en meget lavere Forhøining, 270 Alen S. t. Ø. fra Steenhøien paa Bjerget ligger en Gruppe af 5 Skibssætninger, sydostligst en stor og en lille jævnsides, henholdsvis $40 \times 7\frac{1}{2}$ Alen og 20×5 Alen; 50 Alen nordvestligere følge atter to Skibssætninger jævnsides, henholdsvis 25×7 Alen og 30×6 Alen; imellem dem og lidt vestligere ligger en mindre: $12 \times 2\frac{1}{2}$ Alen; Retningen er omtrent fra N.V. til V. imod S.O. til Ø. Nogle Steenrøser ere spredte deromkring. See det nederste Kort paa Side 19.

Omtrent 250 Alen vestnordvest derfra ligger atter en Skibssætning, noget ødelagt, c. 15×3 Alen, i Retning N.N.V. imod S.S.O

30 Alen N. t. V. derfra træffer man den østlige Spids af endnu en Skibssætning, 39 7 Alen, med Retning fra V. N. V. imod O. S. O.

Endvidere har der indtil for 10 Aar siden c. 200 Alen videre imod V. N. V. ligget endnu en stor Skibssætning omgiven paa begge Sider af Røser.

Endelig skal der endnu findes en eller to lignende Skibssætninger paa Lyngen der i Nærheden, men jeg har ikke kunnet opdage dem.

Alle de ni Skibssætninger, som jeg har seet, ere dannede af en svagt hvælvet Brolægning, kun tildeels dækket af en tynd Lyngskorpe og indfattet paa begge Sider af en Række af hovedstore Stene. Iblant Randstenene rage enkelte indtil $1\frac{1}{2}$ Alen i Veiret; de synes at være anbragte parviis ligeoverfor hinanden; paa nogle af Skibssætningerne var der tre Par, paa andre var der to Par, ved andre kunde det ikke tydelig sees, hvor mange der havde været. Formen af Mindesmærkerne er ganske som en til begge Ender spids Baad; nogle af dem have imidlertid en noget skjæv Form.

Den 16. og 19. Septbr. 1870 undersøgte jeg fire af disse Skibssætninger, nemlig

1. Den vestligste og mindste af Gruppen nedenfor Bjerget ($12 \times 2\frac{1}{2}$ Alen). Brolægningen indenfor Randstenene blev heelt optaget. Intet Spor af Begravelse fandtes undtagen i Midten, hvor en aflang Plet af 2 Alens Længde og $1\frac{1}{4}$ Alens Brede umiddelbart under Brolægningen var belagt med et tyndt sort Muldrag, hvori fandtes mange smaa spredte Stykker af brændte Been samt spredte Skaar af en stor grov Leerkrug.

2. Den østligste og mindste af Gruppen paa Bjerget ($13 \times 3\frac{1}{2}$ Alen). Fra 3 til 5 Alen fra den sydøstlige Ende fandtes tæt under Brolægningen et 2 Alen langt, 1 Alen bredt, tyndt sort Muldrag med spredte Skaar af en grov Krug, enkelte smaa Kulstykker og nogle faa Smaastykker af brændte Been.

3. Den vestligste af alle Skibssætningerne (39×7 Alen). Netop paa Midten tæt under Brolægningen laa et uregelmæssigt, indtil 5 Alen langt og 2 Alen bredt, tyndt sort Muldrag med brændte Been og smaa Kulstykker.

4. Den næstvestligste Skibssætning (15×3 Alen). Var tidligere udgravet og fandtes nu ikke at indeholde Noget.

Tillige undersøgte 5 Steenrøser, nemlig:

a. Ved Gruppen nedenfor Bjerget. Kun et enkelt Lag Brolægning, hvorover der paa Midten laa en flad Steen. Ingen Overjord. Under Brolægningen et tyndt sort Muldrag med brændte Been og spredte grove Potteskaar.

b. Sammesteds. Ligeledes kun et enkelt Lag Brolægning

med aflangt Omrids. Ved en stor jordfast Steen i Røsen fandtes en Klump sort Muld med brændte Beenstykker.

c. Sammesteds. En c. 12" tyk Steendynge uden Been og uden Oldsager.

d. Paa Bjerget. Under et c. 1 Alen tykt Steenlag fandtes en Klump sortagtig Muld med Kul og spredte grove Potteskaar. Ingen Been.

e. Sammesteds. Under et c. $1\frac{1}{2}$ Alen tykt Steenlag fandtes et c. 1 Alen bredt, c. 8" dybt, kjedelformet Hul, fyldt med sort Muld, hvori Kul og spredte grove Potteskaar samt svage Spor af opløste Beenstykker.

V. Andre Steder paa Vestermarie Høilng.

Den 15. Juni 1871 undersøgtes 3 Røser paa Sortebjerg, $\frac{1}{4}$ Miil nordost for Kirken. Intet af Interesse forefandtes.

Samme Dag undersøgtes 4 Røser paa Matr. Nr. 193 aø c. 500 Alen syd for Sortebjerg:

a. 6 Alen i Tværmaal, Steenlaget c. 1 Alen tykt, kun dækket af en Lyngskorpe. Røsen var anlagt omkring en stor jordfast Steen, som ragede frem igjennem Røsens Top. Tæt nordost for Stenen fandtes paa Røsens Bund et c. 2" tykt, 30×24 " bredt, sort Muldlag med mange brændte Beenstykker. I Muldlaget laa en flad Steen, og derunder stod en grov Leerkrug ($7\frac{1}{2} \times 7\frac{1}{2}$ ") med fem ringformede Ophøinger i Kreds om den lidt nedenfor Midten. (Pl. 2,1). Det Meste af Krukken var fyldt med sædvanlig Jord, kun paa Bunden laa et $2\frac{1}{2}$ " tykt Lag af tæt sammenpakkede brændte Been, hvorunder der fandtes

en lille i Ringform sammenbøiet Broncenaal (2" lang), spids i den ene Ende og fladt udslagen, maaskee afbrudt, ved den anden Ende.

b. og c. Spr. gr. Ptskr.

d. Intet.

VI. Store Bjerregaard,

9. Vornedegaard i Vestermarie Sogn, $\frac{1}{5}$ Miil nord for Kirken. Paa en høitliggende Granitbakke tæt øst for Gaarden fandtes over 20 Røser samt en Steenhøi og adskillige Bautastene.

Den 4. Mai 1871 undersøgte jeg 4 Røser, nemlig:

a. 6 Alen bred; Overjorden c. 6" tyk, Steenlaget c. 15" tykt, meest bestaaende af hovedstore eller større Stene. Under Stenene laa et uregelmæssigt, indtil $1\frac{1}{2}$ Alen bredt, ganske tyndt sort Lag med Kul og enkelte gr. Ptskr.; ingen kjendelige

Beenstykker. Under en flad Steen i Kanten af det sorte Lag stod et lille hankeløst Leerkaar ($2\frac{3}{8} \times 2\frac{7}{8}$ "; Pl. 1,₁₂).

b. $6\frac{1}{2}$ Alen bred, 4" Overjord, Steenlaget c. 15" tykt. Under Steenlaget laa et uregelmæssigt, tyndt, indtil 2 Alen bredt sort Lag med Kul og br. B. Paa en Plet i Siden af Røsen var Overjorden mørkfarvet; derunder laa en flad Steen, som dækkede en sædvanlig Brandplet med Kul og Been.

c. $3\frac{1}{2}$ Alen bred, næsten ingen Overjord, Steenlaget c. 12" tykt. Under Stenene laa et uregelmæssigt sort Lag med Kul og br. B.

d. 5 Alen bred, c. 1 Alen høi, hvoraf c. 4" Overjord. Under Overjorden paa Midten af Røsen laa en mægtig, over 2 Alen bred og henimod 1 Alen tyk Steen, som hindrede videre Undersøgelse. Paa en Plet i Siden af Røsen var Overjorden mørkfarvet; derunder fandtes et Lag af Haandsteen og derunder en stor Brandplet med blaasort Muld og store Kulstykker men ingen Been.

VII. 47de Selveiergaards Fortoug i Clemensker Sogn,
en nu opdyrket Lynglod $\frac{1}{4}$ Miil sydsydost for Kirken.

Der har ligget henimod 40 Røser, der nu næsten alle ere ødelagte. Efter Eierens Udsagn indeholdt de fleste af dem beenfyndte Urner staaende oppe i Steenlaget under en flad Steen. I to Urner var der fundet henholdsvis en Broncestrimmel og en trekantet Jernfibula.

Jeg har selv undersøgt nogle af Røserne. De vare 5 til 8 Alen brede og omtrent $\frac{3}{4}$ Alen høie. Nogle havde 6 til 8" Overjord, andre kun en Lyngskorpe. I nogle fandtes grove beenfyldte Leerkaar staaende i Steenlaget, under andre derimod tynde sorte Muldrag.

VIII. Torpegaard,

13 Selveiergaard i Clemensker Sogn. Paa et hoit Punkt c. 700 Alen sydsydvest for Gaarden, $\frac{5}{12}$ Miil nordvest for Kirken, laa henimod 70 Røser; see det foran Side 10 aftrykte Kort.

a. og **b.** I Sommeren 1869 udgravede Eierne to Røser. I dem begge fandtes beenfyldte Urner og i den ene af disse den smukke Bronceaal med Snirkler, som er afbildet Pl. 1,₃.

c. og **d.** Ikke fundet nogen Begravelse.

e. Under Røsen laa et tyndt sort Muldrag med spredte Beenstykker.

f. Ligeledes.

g. Under en flad Steen oppe i Steenlaget stod en stor, grov beenfyldt Krukke.

h. Lige under Lyngskorpen fandtes et knuust og smuldrende rødbrændt Leerkar af Form og Størrelse som en middelstor Brandpletspotte. Under dette stod en stor grov, beenfyldt Leerkrukke.

i. 6 Alen bred, 15" høi. Under Rosen et tyndt sort Muldlag med spredte Beenstykker.

k. 5 Alen bred, 12" høi. Under Midten af Rosen laa en flad Steen, og derunder var nedsat en stor, beenfyldt, urtepotteformet Urne ($10\frac{1}{2} \times 10$ " — Pl. 1,11).

l. $8\frac{1}{2}$ Alen bred, 18" høi. Under Røsens Bund fandtes et tyndt Muldlag med spredte Been og grove Potteskaar. Derunder laa en flad Steen, under hvilken var nedsat en stor beenfyldt, vaseformet Urne dækket med Bunden af et andet Leerkar som Laag.

m. $4\frac{1}{2}$ Alen bred, kun 6" høi. Under en flad Steen paa Røsens Bund stod en beenfyldt, vaseformet Urne ($10\frac{1}{2} \times 10$). Imellem de brændte Been i Urnen fandtes

en krumbøiet ved den ene Ende afrundet, ved den anden Ende afbrudt Broncestrimmel ($3\frac{1}{2} \times \frac{1}{4}$ ").

n. 9 Alen bred, 24" høi. Under Røsens Bund fandtes et tyndt sort Muldlag med Been, Kul og spr. gr. Ptskr.

o. 4 Alen bred, kun 6" høi, deraf 3" Overjord. Under en flad Steen fandtes c. 12" nede en beenfyldt, vaseformet Urne c. 10" høi.

p. 9 Alen bred, c. 30" høi, hvoraf 6" Overjord. Paa Bunden laa flade Stene, hvorunder et tyndt sort Muldlag med spredte Kulstykker.

q. 10 Alen bred, c. 24" høi, hvoraf 6" Ovjd. Under Røsen fandtes et tyndt sort Muldlag med spredte Kulstykker.

r. $6\frac{1}{2}$ Alen bred, c. 12" høi, hvoraf 4" Ovjd. Paa Bunden laa flade Stene, hvorunder et tyndt sort Muldlag med Been, Kul og spr. gr. Ptskr.

s. 4 Alen bred, 6" høi, kun beklædt med en Lyngskorpe. Bestod kun af et enkelt Steenlag, hvorunder et sort Muldlag med Kul og spr. gr. Ptskr.

t. 6 Alen bred, c. 12" høi, hvoraf 4" Ovjd. Var temmelig jordblandet; ingen Begravelse fandtes.

u. 4 Alen bred, 6" høi, kun beklædt med en Lyngskorpe. Bestod kun af et enkelt Steenlag, hvorunder laa en flad Steen, der dækkede en Klump hvidgraa Beenstykker med spredte Potteskaar og nogle Kulstykker uden sort Muld.

v. 5 Alen bred, 6" høi, kun beklædt med en Lyngskorpe. Under en flad Steen paa Bunden fandtes en Brandplet med Been, Kul og spr. gr. Ptskr.

x. 6 Alen bred, 12" høi, hvoraf 4 Tommer Ovjd. Kun et enkelt Lag af hovedstore Stene, hvorunder et tyndt sort Muldlag med Been, Kul og spr. gr. Ptskr.

y. 9 Alen bred, 18" høi, hvoraf 6" Ovjd. Et dobbelt Lag af hovedstore Stene, hvorunder et 1 til 4" tykt sort Muldlag i $2\frac{1}{2}$ Alens Brede med Been, Kul og spr. gr. Ptskr. samt et lille Stykke af en Broncenaal.

z. 6 Alen bred, 12" høi, hvoraf 4" Ovjd. Under en flad Steen paa Rosens Bund laa store spredte Stykker af en i Oldtiden sønderslaget grov Krukke, derunder en stor Klump br. Been.

æ. $5\frac{1}{2}$ Alen bred, 8" høi, kun beklædt med en Lyngskorpe. Under en flad Steen paa Rosens Bund laa en Klump brændte Been blandede med mørkfarvet Muld, enkelte Kulstykker samt nogle spr. gr. Ptskr.

Ved en tilfældig Gravning imellem nogle Røser fandtes i en halv Alens Dybde en flad Steen, hvorunder en Brandplet med Been, Kul og spredte grove Potteskaar samt en Stykke af en Beltehage.

IX. Paa Halden,

lynggroede, golde Klipper i Olsker Sogn. nordvest for 6 Slvgd., $\frac{1}{2}$ Miil nordvest for Kirken, $\frac{1}{6}$ Miil sydost for Hammershuus Ruiner. Røser, Steenringe og Bautastene findes spredte omkring paa Klippefladerne. og Skraaningerne. Stedet fortjener en nærmere Undersøgelse.

Den 14. Juni 1869 udgravede jeg en Røse, c. 6 Alen bred, 1 Alen høi, kun beklædt med en Lyngskorpe. Under det øverste Lag af smaa Haandsteen fandtes strax en flad Steen, og derunder et trekantet Rum, dannet af to skraat mod hinanden støttede Steenplader med Endestene og Bundsteen. I Rummet stod en vaseformet Urne ($6 \times 6\frac{1}{2}$ ") fyldt foroven med alm. guul Jord og forneden med hvide Beenstykker. Urnen dækkedes af et dertil passende Laag som Underskaalen til en Urtepotte.

X. Kysten fra Svaneke sydefter.

Langs denne Kyst har Lærer Jørgensen undersøgt adskillige Røser, og have Resultaterne deraf efter hans Beretning været følgende.

Paa Exerccerpladsen Frænnemark, tæt syd for Svaneke, hvor der findes flere smukke Bautastene, ligger der ogsaa enkelte Røser. Tre af disse undersøgte og indeholdt paa Bunden et tyndt sort Muldlag med brændte Been og enkelte spredte Potteskaar.

Ved Hestekløven, $\frac{1}{4}$ Miil syd for Svaneke, undersøgte en Røse 10 Alen bred, dækket med 3—6" Overjord, randsat med

store Stene, indenfor hvilke Rummet var opfyldt med en Blanding af Gruus og Steen. Midt i Røsen stod en smuk Kasse af Sandsteensplader ($1\frac{1}{2} \times 1 \times 1$ Alen) fyldt med Sand uden kjendelige Spor af Been. Dæksteen manglede, men over Kassen laa en tæt Dynge af Smaasteen. I denne Dynge store fire smaa Leerkar, af hvilke de tre havde Form som Krukker; Been fandtes ikke i dem. Paa to Steder fandtes i Røsens Steenlag smaa Klumper af brændte Been.

Om Klippegaarden ved Aarsdale see næste Nummer.

Syd for Udløbet af Lisebæk $\frac{1}{2}$ Miil fra Svaneke fandtes to Røser.

a. 15 Alen bred og randsat med store Stene, 3 Alen dyb, kun dækket med 1 til 12" Overjord. Under Midten stod en af tykke Granitsteen sat Gravkasse ($1\frac{3}{4} \times \frac{2}{3} \times \frac{3}{4}$ Alen indvendigt Maal), paa hvis Bund der laa et 6" tykt Lag af Smaastene, blandet med mange brændte, hvide Beenstykker. — Ved Røsens Nordside stod oven i Steenlaget en mindre Kasse ($1 \times 1\frac{1}{2} \times 1\frac{1}{2}$ Alen) uden Dæksteen, fyldt med almindelig Jord uden kjendelige Spor af Been. — I Røsens Overjord skal der tidligere være fundet et Leerkar fyldt med »Aske«.

b. 12 Alen bred, lav, randsat med store Stene, indenfor hvilke Rummet var fyldt med Jord og Steen i uordentlig Blanding. Henimod Sydsiden stod en Gravkasse af Sandsteensplader ($31 \times 21 \times 19$ " indiv. M.), fyldt med alm. Jord, som i den nederste Halvdeel var blandet med mange hvide Beenstykker; paa Bunden syntes at ligge et 2" tykt Lag af runde Smaasteen af en Valnøds Størrelse. — Nordvest i Røsen stod en anden Gravkasse af Sandsteensplader ($20 \times 12 \times 13$ " indiv. M.); paa Bunden laa et tykt Lag af hvide Beenstykker; Resten var fyldt med almindelig Jord. — Henimod Østsiden fandtes en firkantet lille Brolægning omkring en flad Steen, der dækkede en stor regelmæssig Brandplet med br. B. og spr. gr. Ptskr. — Midt paa Toppen af Røsen fandtes endelig Levninger af en anden stor Brandplet med Been og Potteskaar.

XI. Klippegaard,

2I Vornedegaard i Ibsker Sogn, tæt nord for Aarsdale Fiskerleie.

Paa en høi Granitbakke lige vest for Gaarden findes en tæt belagt Brandpletsplads, hvørom see nedenfor. Imellem Brandpletterne laa to Røser, som ere undersøgte af Lærer Jørgensen i Ibsker, hvis Iagttagelser her nedenfor meddeles.

a. 20 Alen lang i Øst og Vest, men kun 14 Alen bred i Nord og Syd, dækket af 3—6" Overjord, hvorunder en stor Dynge

af større og mindre Steen, blandede med megen Jord; ingen Randsteen. I Røsens Sydvestside, $4\frac{1}{2}$ Alen fra Randen, stod en af flade Granit- og Sandsteensplader sat Kiste, 3 Alen lang i Øst og Vest, 1 Alen 8" bred og 20" dyb; c. 1 Alen fra Vestenden stod en Steenplade paatværs 9" ind i Kisten. Ingen Dæksteen og ingen Bundsteen. Kisten var fyldt med Jord og Smaasteen; paa Bunden fandtes enkelte hvide Beenstykker. — Nord for Kisten stode i Øst og Vest to kantstillede Steenplader ved Siden af hinanden. — I Røsens nordøstlige Hjørne stod en Side og en Ende af en lignende Kiste som foranført; Resten manglede. — Paa selve Røsens Bund fandtes paa flere Steder et ganske tyndt Lag mørkere Jord, hvori smaa hvide brændte Beenstykker. — I Røsens Vestside var Brandplet Nr. 46 og i Østsiden Brandpletterne Nr. 47 og 48 brudte ned i Steenlaget. — For 50 Aar siden skal der have staaet 4 Bautastene paa denne Røse.

b. 90 Alen sydost for a, 7 Alen i Tværmaal, smukt randsat og af regelmæssigt Form. Tæt indenfor Randstenene laa en omstyrtet Bautasteen $2\frac{1}{2}$ Alen lang. Rummet indenfor Randstenene var forøvrigt fyldt med Steen og Jord. Bunden dannedes af grundfast Fladklippe. Paa denne Klippeflade laa:

et sønderbrudt eenægget Jernsværd (Klingen $17'' \times 1\frac{3}{4}''$); Fæstet, hvoraf et Stykke manglede, syntes anbragt i Fortsættelse af Sværdets Ryg. Ovenpaa Sværdet laa en lille spids Jernkniv, og lidt derfra fandtes i Jordfylden en Flintflække.

Forøvrigt fandtes hist og her enkelte Beenstykker og smaa sorte Stænk, men intet Muldrag.

XII. Sortegaard,

21de Selveiergaard i Ibsker Sogn, $\frac{7}{12}$ Miil sydsydost for Kirken.

Paa en hoi Granitbakke c. 300 Alen vest for Gaarden er der fundet mange Brandpletter (see nedenfor) samt adskillige Røser, der ere undersøgte af Lærer Jørgensen og mig. Jfr. de paa Side 17 aftrykte Grundrids.

a. 8 Alen i Tværmaal, 3 til 6" Overjord, randsat med svære aflange Steen, indenfor hvilke der laa en Kreds af store flade Sandsteensplader; forøvrigt bestod Røsen af en c. $\frac{3}{4}$ Alen tyk Dyngge af deels hovedstore, deels større Steen. Midt i Røsen laa en Dæksteen (1) hvorunder tre Sider af en Gravkasse af Granitplader ($20 \times 12 \times 18''$); paa Bundstenen fandtes et tommetykt Lag af hvide brændte Beenstykker omgivne af lys Jord og dækkede af Smaasteen; Resten af Kassen var opfyldt af en stor Brandplet (Brdpl. Nr. 16), der strakte sig udenfor Kassens Østside. — Tæt vest for

denne Gravkasse fandtes i c. 12" Dybde en flad Steenplade (2; -- Bundstenen af en ødelagt Gravkasse?) omgivet af store Stene; paa Pladen laa hvide Beenstykker i lys Jord. — Øst for Midten, under en af de store flade Steenplader stod (3) en af Sandsteensplader sat Gravkasse (18 × 13 × 13"); paa Bundstenen laa et tykt Lag af hvide Beenstykker, ovenpaa hvilke der fandtes:

en smuk og velbevaret Brøncekniv (4"; Pl. 1,1) og en Broncepiptang ($1\frac{3}{4} \times 1\frac{1}{2}$ " ; Pl. 1.8).

Den nordlige Side af Røsen var tildeels forstyrret, og imellem Stenene vare fire store Brandpletter anbragte (4--7. Brdpl. Nr. 17--20).

b. (umiddelbart op til den vestre Rand af a). 7 Alen bred, 3--6" Overjord, hvorunder kun et enkelt Lag af store runde Stene (c. 12" i Tværmaal) med Pakning af mindre Stene i Mellemrummene. Paa Midten laa en stor Dæksteen (1), hvorunder en Brandplet (Brdpl. Nr. 21) med Been og Potteskaar; under Brandpletten laa et Lag af lys Muld blandet med hvide brændte Beenstykker. Forøvrigt fandtes i Steenlaget adskillige smaa Gravkasser af Sandsteensplader eller Levninger deraf, nemlig (2) en ganske lille Kasse (9 × 6 × 6") med Sidesteen og Bundsteen, uden Dæksteen, fyldt med lys Jord, hvorunder et 2" tykt Lag af hvide Beenstykker; (3) en ganske lignende, men sammentrykket lille Kasse; (4) en lidt større Kasse, hvor den østlige Sidesteen manglede; paa Bunden ved den vestlige Side fandtes hvide Beenstykker i lys Muld; forøvrigt var Kassen fyldt med en Brandplet (Brdpl. Nr. 22), der strakte sig ud igjennem Østsiden; (5) en sammentrykket Steenkasse med lys Jord og paa Bunden et Lag af hvide Beenstykker; (6) en flad Steen dybt nede i Røsen, hvorpaa lidt lys Jord med hvide Beenstykker; derover laa en Brandplet (Brdpl. Nr. 23). Endelig fandtes (7) en sædvanlig Brandplet (Brdpl. Nr. 24) i et Hul i den østlige Side af Steendyngen.

c. (c. 40 Alen vestligere) omtrent 15 Alen bred, 3--8" Overjord; Steendyngen bestod især af store Stene og var indtil 2 Alen tyk. Under Midten stod en lille Gravkasse af Granitplader, indeholdende lys Jord blandet med hvide Beenstykker; derover laa en stor Brandplet (Nr. 25), som strakte sig udover og rundt omkring Gravkassen. — Sydvest for Midten fandtes i et Hul oveni Steendyngen nedsat et vaseformet, hankeløst Leerkar, fyldt med hvide, brændte Beenstykker; paa Bunden under Benene fandtes

en smuk velbevaret Bronceaal ($3\frac{1}{4}$ " ; Pl. 1.5) med en lille Snirkel som Hoved og en Krumning paa Stokken under Hovedet.

Lidt vestligere stod ligeledes oveni Steenlaget en lille Gravkasse af Granitplader med Dæksteen og Bundsteen; paa Bunden laa hvide Beenstykker og derover lys Jord.

I Resterne af denne Røse er senere fundet en lille Jernkugle ($1\frac{1}{3}$ "") forsynet med en Øsken.

d. (omtrent 70 Alen nordost for a) $7\frac{1}{2}$ Alen bred; den bestod næsten heelt af Jord med enkelte større og mindre Steen indblandede deri; Formen var den samme som ved de sædvanlige Røser. Paa Bunden fandtes et tommetykt graasort Muldrag, $2\frac{1}{3}$ Alen langt og $1\frac{1}{2}$ Alen bredt, indeholdende mange spredte, brændte Beenstykker og derimellem

en noget forboiet og forsmeltet Fingerring (Pl. 1,10) af Sølv prydet med smaa indslagene Trekanter, en flad Snirkel af Broncetraad, en rød Steenperle, en blaaagrup Glasperle og en hvid Do. (itu),

2l Jernsøm med flade Hoveder, omtrent $1\frac{1}{2}$ " lange, de fleste krummede eller heelt sammenbøiede.

e. og f. Småa tildeels forstyrrede Røser, der ikke gave noget Udbytte.

XIII. Kulbrandsgade,

en øde, til Leergravning benyttet Plads nord for 26. Slvgd. i Ibsker Sogn, $\frac{5}{8}$ Miil sydsydost for Kirken.

Her har tidligere været en stor Gravplads, rimeligviis med Røser indeholdende smaa Steenkasser, samt maaskee med Brandpletter. I Efteraaret 1870 var der kun to Røser tilbage, som undersøgtes af Lærer Jørgensen, efter hvis Beretning her meddeles følgende:

a. En lille, fladthvælveth Forhøining. $\frac{1}{2}$ Alen under Overfladen stod en cirkelrund Kreds, $4\frac{1}{2}$ Alen i Tværmaal, sat af smaa Steene. Indenfor Kredsen var Jorden blandet med mange Haandsteen. I Midten tæt under Overfladen fandtes en Brandplet (20×8 "") med br. B. og enkelte spr. gr. Ptskr. 1 Alen derfra, 6" under Høiens Overflade, stod en knuust, beenfyldt Krukke, 5" høi, 3" bred i Bunden og lidt bredere paa Midten. Lidt derfra stode paa en flad Steen to knuste, beenfyldte Krukker, noget bredere end den nysnævnte.

b. En lignende Forhøining uden Randsteen. Tæt under Midten af Høiens Overflade stod under en Brolægning af Smaasteen en lille Steenkasse, 1 Alen lang, $\frac{3}{4}$ Alen bred, med Sidestene, Endestene, Bundstene og to Dækstene over hinanden, Alt af tynde Sandsteensplader. I Steenkassen stod en stor Leergryde ($9\frac{1}{2} \times 12\frac{1}{2}$ "") af Form som Pl. 2,3, dækket med en omvendt flad Leerskaal; paa Bunden af Urnen laa en tæt Klump af hvidgraa Been og derover alm. Jord. Ovenpaa Beenklumpen fandtes

en Dobbeltknap af Bronze ($\frac{5}{8} \times \frac{7}{8}$ ""), prydet paa Hovedet

med concentriske Cirkeler og [•]Skraastreger imellem disse (Pl. 1,4), samt en Fingerring af Bronze, $\frac{7}{8}$ " bred (Pl. 1,7).

Udenfor den ene Ende af Steenkassen stod en befyldt Urne (c. 7 × c. 5"). — Ikke langt derfra stode to andre Steenkasser, omtrent af samme Størrelse som den første, henholdsvis med en enkelt Dæksteen og aldeles uden Dække; de vare begge kun fyldte med Jord, hvori der fandtes enkelte brændte Beenstykker. — I Hoiens Udkanter fandtes Levninger af endnu to Steenkasser.

Ikke langt fra disse Smaahøie fandtes under en flad Steen en Brandplet (16 × 4") med br. B. og spr. gr. Ptskr.

B. Brandpletter samt ubrændte Grave m. V.

De tidligere undersøgte Brandpletspladser anføres nedenfor med samme Nummer som i Tillæget til Bhl. Br. Derefter følge de senere opdagede Gravpladser.

I. Kannikegaard,

i Bodilsker Sogn, $\frac{1}{2}$ Miil sydvest for Nexø.

Undersøgelserne i Aarene 1870 og 1871 have indskrænket sig til Gravpladsens sydlige Deel i den beplantede Mark sydost for Gaardens Bygninger. Et Areal af omtrent 24,000 □ Alens Størrelse er her bleven gennemgravet, men det synes som om Gravpladsen strækker sig endnu videre imod Syd.

Jordbunden har paa nogle Steder været skarpt rødt eller guult Sand, paa andre Steder var den et grovkornet rødt eller graat Gruus; undertiden var Overfladen Sand, medens det grove Gruus viste sig i en Dybde af en halv eller en heel Alen. Saavel Sandet som Gruset var næsten frit for tilfældige Indblandinger af større Stene; selv Stene af 4—6" Tværmaal forekom temmelig sjældent.

Eftersøgningen efter Grave blev foretaget paa den Maade, at Jorden omgravedes med Spader, hvis Blad var 18" langt. Da Brandpletterne for det Meste forekom i en Dybde af en halv Alen, ere de fleste vistnok bleve opdagede. Dækstenene over Gravkister samt andre Dækstene eller kantstaaende Stene eller Brolægninger bleve ligeledes for det Meste træfne i en Dybde af omtrent en halv Alen, men det lader sig dog ingenlunde betvivle, at enkelte Gravkister eller Dækstene have ligget saa dybt, at de ikke ere bleve naaede ved Gravningen. Da der begyndte at vise sig en vis Regelmæssighed i de ubrændte Graves Beliggenhed, fore-

toges mange dybere Gravninger i Flugt med eller tværs ud for de opdagede Gravkister; der fandtes imidlertid derved kun et Par nye Gravkister, men derimod adskillige firkantede Huller i Jorden, som enten ved forefundne Been eller Oldsager eller i alt Fald ved Fyl- dens Forskjellighed fra det omliggende Gruus noksom betegnedes som gamle Grave for ubrændte Lig.

Ingenlunde allevegne blev der fundet Brandpletter; tværtimod viste det sig, at de laa samlede i visse begrænsede større eller mindre Grupper. Ved at eftersøge Sporene af de udgravede Brandpletter, navnlig af sort Muld og Potteskaar, i det Terrain, som var omgravet i Aaret 1869, lod det sig imidlertid temmelig nøie constatere, hvor langt Brandpletterne havde strakt sig der. Ved de senere Undersøgelser er der strax bleven optaget foreløbige Grundrids, saavel over Brandpletsgruppernes Udstrækning som over Beliggenheden af de ubrændte Grave m. V. Iagttagelserne ere blevne samlede paa det ovenfor Side 62 aftrykte Kort, som saaledes foruden hele Gravningens Omfang tillige særligen angiver de Steder, hvor Grave ere blevne fundne (medens det i Bhl. Br. S. 66 aftrykte Kort kun angav Udstrækningen af Gravningerne i det Hele).

Brandpletterne have kun sjældent ligget synderlig tæt; for det Meste har der været flere Alen imellem dem. Næsten alle Brandpletter, hvor der er fundet Metalsager, og de fleste af dem, der have indeholdt saadanne Skaar af Leerkar, at Karrenes oprindelige Form og Størrelse har været nogenlunde kjendelig, ere opførte i nedenstaaende Tabeller. Der har imidlertid ogsaa i 1870—71 viist sig saare mange Brandpletter, hvor der enten slet ikke er fundet Oldsager eller dog kun spredte og ubestemmelige Skaar af Leerkar. Disse ere udeladte, og medens de nedenstaaende Tabeller kun udvise omtrent hundrede Brandpletter, er der vel undersøgt det dobbelte Antal. Føies hertil de, som undersøgtes i 1869, vil Antallet af udgravne Brandpletter i hele Gravpladsen ved Kannikegaard vistnok udgjøre over halvsjette Hundrede.

De i 1870—71 forefundne Gravkister saavelsom Dækstene og andre Spor af Grave uden sort Muld ere med Undtagelse af nogle faa i Terrainet syd for Nr. 165—168 samtlige opførte enkeltviis saavel i de nedenstaaende Tabeller som paa Kortet. Føies dertil de, der optoges i 1869 er der i Alt, fundet omtrent en Snees dækkede Gravkister, omtrent lige saa mange andre lange Grave og halvhundrede Dæksteen, kantstaaende Stene o. s. v. uden sort Muld samt fire beenyldte Gravurner.

Samtlige Undersøgelser i Aarene 1870—71 ere foretagne i min Nærværelse alene med Undtagelse af Gravene Nr. 176, 178, 179, 182, 183 og 186 samt 286 til 294 saavelsom det imellem disse

beliggende Terrain, hvor Undersøgelserne ere foretagne under Tilsyn og Ledelse af Proprietair Johnson, hvis beredvillige og kraftige Bistand til Arbeidets Fremme ingeninde har svigtet.

Ved Undersøgelserne i Aaret 1869 vare Brandpletsgrupperne D og E næsten fuldstændigt udgravne. Ved en Gravning i Slutningen i Aaret (Bhl. Br. S. 81 Noten) var der imidlertid i Terrainet E forefundet adskillige Gravkister samt Dækstene uden sort Muld, der ikke bleve optagne i Tabellerne i mine Meddelelser. Deres Plads er nu anført paa Kortet efter de Spor, som de have efterladt. De derfra modtagne Oldsager vare en smuk Broncefibula som Nydam V, 14 jfr. Thorsbjerg IV, 3, Stykker af et stort fleerøret Kar med Zigzagprydelser, et temmelig stort Leerkar med rundtløbende Furer uden Hank eller Ører ($6 \times 7\frac{1}{2}$), en middelstor Hankepotte ($4\frac{3}{4} \times 6$) og nogle Smaakar. Ved Gravningernes Fremskriden i 1870 er der paa ganske enkelte Steder fundet Forsættelser af de nævnte Grupper mod Øst eller Vest, nemlig:

143 b. ved den østre Kant af D: Brandplet med en stor forbrændt baandformet Broncefibula uden Kam, to Do. Do. med Kam, et ringf. Jernspænde.

144 b. ved den nordøstre Kant af E: Brandplet med en Hængedop af Bronze ($2\frac{3}{8}$ "), sammenrullet smalt Bronzebaand samt en afbrudt tynd Broncestok, firkantet Jernspænde med en Plade bagved Bøilen ($1\frac{7}{8} \times 1$), Jernfibula med bred flad Spids, St. af en Do. Do.

144 c. tæt ved den forrige: Brandplet med to Hængedopper af Bronze ($2\frac{3}{8}$ " og $2\frac{1}{2}$ "), Bronzebaand, som ender i en tynd Naal, hvorpaa der sidder en forsmeltet Glasperle (Baandet $6\frac{1}{2} \times \frac{3}{8}$ ", Naalen $1\frac{1}{2}$ "), gjennemboret Bronceknep ($\frac{3}{4} \times \frac{1}{2}$), nogle smaa St. af Bronzeplader, forsmeltet blaa Glasperle, Jernspænde med halvrund Bøile og en dobbelt Plade bagved Bøilen ($1\frac{7}{8} \times 1\frac{5}{8}$ "), lille huult spandformet Jernstykke ($\frac{3}{8} \times \frac{3}{8}$ ") med Spor af Bronze indvendig samt af en Hankebøile tværs over den aabne Ende, lille halvcylindrisk Jernbeslag.

162 b. ved Sydvestkanten af E, nordvest for Gravkisten Nr. 164: Brandplet med St. af et i Oldtiden sammenbøiet og sønderbrudt tvæægget Sværd ($2\frac{1}{8}$ " bredt), St. af en i Oldtiden sønderbrudt tvæægget Daggert (Brede $1\frac{3}{4}$ ", Stykkets Længde $11\frac{1}{2}$ "), firkantet Jernspænde, St. af en Hankekande og af en middelstor Hankepotte.

Fremdeles er der langs Gravpladsens Vestside fundet følgende Grave:

F. Fortsættelse af Terrainet E. fra Gravkisten Nr. 164 sydefter.

169. Et Par Favne syd for Gravkisten Nr. 164 fandtes sort Muld med brændte Been og St. af et overmaade stort Leerkar med rundtløbende Furer om Overdelen. Derunder laa en Dyngge af hovedstore Stene. Under Stenene fandtes St. af en Kniv med Spor af Træskaft. Endvidere stode lige nord. for Stenene i en Dybde af $1\frac{1}{2}$ Alen fire Leerkar i tæt Klynge, nemlig et stort treøret Kar med mange rundtløbende, svagt ophøiede Striber om Overdelen, som Bh. Br. Pl. 11,1, og verticale Stregeprydelse paa Bugen ($12 \times 14''$), en Hankekande med samme Prydelse ($6 \times 6''$), en middelstor Hankepotte med rundtløbende Furer ($4\frac{3}{4} \times 6\frac{1}{2}''$), et hankeløst lille Kar med Do. ($3\frac{1}{4} \times 4\frac{1}{4}''$) og en ganske lille Hankepotte ($1\frac{5}{8} \times 1\frac{7}{8}''$).

170. Nogle Alen østligere laa en stor flad Steen, hvilende med den ene Ende paa en kantstaaende; derunder en grov middelstor Hankepotte.

171. Lidt østligere: Brandplet med spredte St. af et stort Leerkar med rundtl. Furer.

172. Lidt østligere: Brandplet med spredte St. af en temmelig stor Hankepotte.

173. Lidt østligere: en kantstaaende Steenplade, hvorunder der i $1\frac{1}{2}$ Alens Dybde fandtes et tyndt Lag sortagtig Muld med Spor af ubrændte Been, St. af en Broncenagle og af en spids Kniv med Spor af Træskaft.

[165.] Syd for Nr. 169 var der i Aaret 1869 (Bh. Br. S. 80) fundet en svær Dæksteen, hvorunder et stort femøret Kar med en ophøiet rundtl. Stribe og derunder Zigzagstreger ($13\frac{1}{2} \times 16''$), en Hankekande ($7\frac{1}{2} \times 6''$), en middelstor Hankepotte ($4\frac{1}{2} \times 6''$) og et lille hankeløst Kar; ingen sort Muld og ingen Been.

[166.] Nordost for 165 var der endvidere fundet et tyndt Lag af sort Muld med brændte Been og spredte St. af et smukt stort Leerkar med rundtl. Furer.

[167.] Lidt sydligere var der fundet en flad Steen, hvilende paa andre flade Stene, hvorunder ikkun Gruus uden sort Muld og uden Oldsager.

[168.] Lidt sydøstligere, omtrent lige syd for Nr. 170, var der endelig fundet en svær Dæksteen hvilende paa andre Steen og derunder en grov middelstor Hankepotte ($4\frac{1}{2} \times 5\frac{3}{4}''$), to smukke langagtige Mosaikperler, og to Glasperler samt en lille Jernfibula; ingen stor Muld og ingen Been. (Jfr. Noten S. 30).

174. Et Par Alen østligere, lige syd for Nr. 173: en Grav i Nord og Syd, $3\frac{1}{4}$ Alen lang, c. $1\frac{1}{2}$ Alen bred, med Endestene men hverken Sidestene, Dækstene eller Bundstene. Graven var heelt fyldt med hovedstore Stene, hvorunder der i $1\frac{3}{4}$ Alens Dybde viste sig

et tyndt sortagtigt Muldrag, hvori enkelte St. af ubrændte Been; tillige fandtes St. af en spids Kniv samt nogle spredte Potteskaar.

175. Nogle Alen østligere: et firkantet Hul af Mandslængde i Nord og Syd, gravet ned i det grove Gruus og fyldt med Overfladens finere Sand, som pletviis var mørkfarvet; ingen Been, ingen sort Muld og ingen Oldsager.

176. Et Par Alen syd for Nr. 168: steensat Gravkiste af Mandslængde i Nord og Syd, hvori tre eller fire Jernfibulaer omtrent af Form som Nydam V, 14, et temmelig stort treøret Leerkar med rundtl. Furer ($8\frac{3}{4} \times 11\frac{1}{2}$ "), en middelstor Hankepotte med do. ($4\frac{1}{2} \times 6\frac{1}{2}$ ") og en lille Hankepotte med do.

177. Et Par Favne syd for Nr. 165: Brolægning af Mandslængde i Nord og Syd og c. $1\frac{1}{2}$ Alens Brede; ingen steensat Kiste, men i det røde Gruus fandtes i $1\frac{3}{4}$ Alens Dybde et firkantet Jernspænde med Spor af en Plade bagved Boilen. I Nordenden af Graven stode fire smukke Leerkar, nemlig et stort treøret Kar med en ophøiet, rundtløb. Stribe og derunder Zigzagbordt ($14\frac{1}{2} \times 16$ "), en Hankekande med eiendommelige Stregeprydelser ($7\frac{3}{4} \times 7$; Pl. 9.9), en middelstor, trehanket Potte med smuk Bordt af radiale Streger ($5 \times 7\frac{1}{4}$ "); Pl. 9.10), samt (indeni det store Kar) et lille hankeløst Kar med rundtl. Streger ($2\frac{3}{4} \times 4$ ").

178. Nogle Alen østligere, lige syd for Nr. 176: steensat Gravkiste af Mandslængde i Nord og Syd, hvori fire Broncefibulaer som Nydam V, 14, jfr. Thorsbjerg IV, 3, otte og tredive smaa, indvendig forgyldte Glasperler, deraf 6 dobbelte og 1 tredobbelt, en lille blaa Perle, to Beenstykker, der syntes at være Tænder af et stort Dyr, og et middelstort Leerkar.

179. Nogle Alen østligere: steensat Gravkiste af Mandslængde i Nord og Syd, hvori et Stykke af en Kniv med Spor af Træskaft, et stort treøret Leerkar med rundtl. Furer (omtrent 12×14 "), et noget mindre Kar med do., en stor Hankekande med do, (gik alle itu), en middelstor Hankepotte med do. (4×6 "), et hankeløst lille Kar (3×4 ") og en ganske lille grov Krukke (itu).

180. Nogle Favne syd for 178 fandtes en lille Gruppe af Brandpletter uden Oldsager, samt endvidere en flad Dæksteen, hvorunder brændte Been i en tæt hvidgraa Klump uden sort Muld, uden Leerkar og uden andre Oldsager.

181. Tæt øst for Nr. 180 laa en flad Dæksteen, hvorunder Intet uden det røde Sand.

182. Nogle Alen østligere stod en Gravkiste i Nordnordvest til Sydsydøst, 3 Alen 4" lang, med Endestene og Dæksten, men ingen Sidestene eller Bundstene. I Graven fandtes ubrændte Been samt en spids Kniv med Træskaft.

183. Et Par Alen sydsydost for Nr. 182 og nøjagtigt i Flugt med denne stod atter en Gravkiste, 2 Alen 18" lang, i Nordnordvest til Sydsydost, 1 Alen bred, med Dækstene, 18" høje Sidestene og Endestene, ingen Bundstene. I den nordlige Ende af Kisten fandtes en ubrændt menneskelig Underkæbe med smukke Tænder. Omkring den laa en Halsring (Pl. 7, 4) 4" i Tværmaal, $4\frac{1}{2}$ Kvint vægtig, bestaaende af en tynd vreden Sølvstok og indrettet til at aabne i den ene Side. Ringen har været overbrudt og er i Oldtiden bleven sammenføiet temmelig plumpt ved Omboining af Enderne. Tæt sydvest derfor fandtes en Klump af 29 Perler, nemlig 2 runde og 1 lang af Rav, 5 runde af malet Glas, 2 do. af klart Glas, 6 lange, tildeels rifede af malet eller klart Glas, 2 do. af farvet Steenmasse samt 11 med Mosaikindlægning eller heelt bestaaende af Mosaik, deriblandt en rod Steenperle (Pl. 7, 6) med indlagte Afbildninger af en Viindru eklase med Blad Green og Ranker. I Nærheden deraf fandtes endvidere 5 meget smaa Perler af klart Glas med Guldbelægning indvendig samt 1 af blaåt Glas, en 7" lang Bronceaaal ($\frac{3}{4}$ " af Spidsen er senere bleven afbrudt), hvis ene Ende er udslaaet til en flad Plade med smaa Huller i, en Kam af Jern eller Staal ($2\frac{1}{4} \times 2\frac{3}{4}$ " med tre smaa Huller igjennem Ryggen, to smukke Sølvfibulaer ($1\frac{7}{8}$ og $1\frac{1}{4}$ " som Vimose I, 30 (Pl. 9, 4), Spiralen af endnu en Sølvfibula, en lille Bronzefibula ($1\frac{1}{2}$ " som Nydam V, 14, to Jernfibulaer af omtrent samme Form med paasiddende Rester af grovt uldent Toi, lidt Bronzebeslag paa Træ (St. af en Træspand som Pl. 8.4?), samt St. af et lille Leerkar.

184 Et Par Alen øst for Nr. 183: et firkantet Hul af Mandslængde, hvor Jorden kjendeligen var mørkere; ingen Steensætning, ingen Been; i det nordvestre Hjørne stod en lille hankeløs Potte med rundtl. Furer ($3 \times 3\frac{1}{4}$ "), hvori nogle Rester af Been.

185. Et Par Alen sydsydost for Nr. 183 og i Flugt med denne: et firkantet Hul af Mandslængde, hvori Jorden var anderledes end det omliggende grove Gruus; ingen Steensætning, ingen Been og ingen Oldsager.

186. Omtrent 4—5 Alen øst for Nr. 185: en steensat Gravkiste med ubrændte Been, deriblandt et Nøglebeen, der var farvet grønt, rimeligviis af Kobberilte. Oldsager fandtes ikke.

I Terrainet imellem Nr. 165—168 og Nr. 185—186 var der endvidere fundet adskillige Dækstene uden egentlig Gravkiste, under hvilke der optoges et middelstort, temmelig grovt, rundbuget Leerkar med to Hanke ($4 \times 4\frac{3}{4}$ ") samt to andre grove Hankekar ($3\frac{3}{4} \times 4\frac{1}{2}$ " og $3\frac{1}{2} \times 4\frac{1}{2}$ ").

187. Omtrent 10 Favne sydsydost for Nr. 185 og i Flugt med denne: en steensat Gravkiste, $3\frac{3}{4}$ Alen lang, 16" bred i

Nordenden og 20" i Sydenden, omtrent 18" høi indvendig med Sidestene, Endestene og svære Dækstene, ingen Bundsteen (see Grundridset S. 64). Tæt op til den søndre Endesteen laa med et Par Tommers Mellemrum to store riflede Glasperler (en klar og en uigjennemsigtig blaa — Pl. 8,10), lidt nordligere laa en lang Ravperle (Pl. 8,7) og et cylindrisk Broncefutteral ($2\frac{7}{8} \times \frac{5}{8}$ " ; Pl. 8,5) med Bund og Laag samt St. af en Læderrem; i Futteralet fandtes 7—8 spidse Træpinde, rimeligviis Torne af en tornet Busk (Tandstikkere eller Knappenaale; Pl. 8,6) Lidt nordligere viste sig en Kniv med Læderskede og Træbelægning paa Fæstet samt en Broncering om hver Ende af Fæstet. Tæt derved stod et temmelig grovt, lille, hankeløst Leerkar (Pl. 8,12). Lidt nordligere fandtes fire tynde, trinde Hængedopper af Bronze, kløvede ved den ene Ende og tilspidsede ved den anden ($2\frac{1}{4}$ til $2\frac{1}{2}$ " — Pl. 8,3). Midt i Graven optoges et bredt ubrændt Beenstykke. Nord for dette saaes den nederste Ende af Overarmbenene samt den øverste Ende af et Underarmbeen. Imellem Armbenene laa en stor flad Ravperle (Pl. 8,9) og lidt nordligere en lille Broncefibula ($1\frac{1}{2}$ ") som Nydam V, 14. Høiere oppe vare Nøglebenene kjendelige, og paa hvert af disse sad en lille Broncefibula ($1\frac{1}{3}$ " — Pl. 8,2) af en med Nydam V, 14 beslægtet Form, men med en lille cirkelprydet Plade paa Midten af Bøilen. Imellem disse Fibulaer, dog lidt nordligere, optoges en prægtig sølvbelagt Broncefibula (Pl. 8,1) oprindeligt $3 \times 2\frac{1}{2}$ ", nu lidt beskadiget; den laa i en Klump af et sort Stof, som senere har viist sig at være fint uldent Tøi. Omkring den laa en aflang Ring af smaa røde, grønne og gule Steen- eller Glasperler. Derhos var der omkring hele Brystpartiet fra ovenfor den store Fibula til nedenfor Albuerne lagt en Perlerad deels af farvet Glas eller Steen, deels af Rav. I Alt fandtes i de to Perlerader omkring Fibulaen og omkring Brystet:

14 store flade Perler som Pl. 8,8,	}	af Rav,
30 mindre do. af samme Form,		
41 smaa do. af Knapform,		
10 do. cylindriske eller kegleformede,		
8 smaa blaa firkantede	}	af Glas,
32 do. do. runde		
25 do. grønne do.		
13 do. hvide do. (deraf to dobbelte)		
1 do. guul		
12 do. mørkegule		
29 do. røde		

i Alt 215. Perlerne syntes ikke at være ordnede paa nogen bestemt Maade efter Form, Stof eller Farve. I det nordvestlige

Hjørne af Graven stode endelig en middelstor Hankepotte med Zigzagprydelser $4 \times 5''$; Pl. 8,11) samt en smuk Træspand af Bødkerarbejde, $3\frac{1}{8}''$ høi, $3''$ bred foroven og $3\frac{3}{8}''$ forneden (Pl. 8,4) med fire Bronzebaand og en Mundingsring af Bronze, hvori to Hankeringe.

188. Omtrent 4 Favne sydost for Nr. 186: et Par kantstaaende Steenplader uden sort Muld og uden Oldsager.

189. Omtrent 12 Favne sydsydost for Nr. 187: et dybt firkantet Hul af c. $1\frac{1}{4}$ Alens Tværmaal, heelt opfyldt med kantede store Steen; ingen sort Muld og ingen Oldsager.

190. Omtrent 5 Favne nordost for Nr. 189: en Gruppe af sex runde Brolægninger, tæt ved hverandre, hver omtrent 2 Alen i Tværmaal; ingen sort Muld og ingen Oldsager.

191. Tæt øst for Nordenden af Nr. 190: en Række af fire Steenblokke, hver omtrent $12''$ i Firkant, satte i Linie fra Vest til Øst; langs deres sydlige Side stode kantstaaende flade Steenplader. Mulden derunder var mørkfarvet, dog ikke sort. Oldsager fandtes ikke.

192. Omtrent en Favn sydost for Nr. 190: en ægformet Brolægning, 6 Alen lang, 3 Alen bred ved Sydenden; ingen sort Muld, ingen Oldsager.

193. Omtrent en Favn øst for Nordenden af Nr. 192: en Plet af sort Muld omtrent 2 Alen i Tværmaal, et Par Tommer tyk med mange og store Kulstykker, derunder et ligesaa tykt Lag af et hvidt eller gulagtigt, blødt Støv, der syntes at være Aske; ingen Been og ingen Oldsager.

194. Omtrent 5 Favne syd for Nr. 192: en rund Brolægning, c. 2 Alen i Tværmaal; ingen sort Muld og ingen Oldsager.

G. Mellem Nordenden af D og Veien.

195. Ved det nordøstlige Hjørne af D: Gravkiste af Mandslængde omtrent fra Nordnordost til Sydsydvest med Sidestene, Endestene og Dækstene men ingen Bundstene. Kunde ikke maales, da Steensætningen var sammenstyrtet. Midt i Graven fandtes ubrændte Been og ved dem en stor rund Mosaikperle. Noget nordvestligere laae en stor Klump Perler, nemlig 10 af malet Glas- eller Steenmasse, 22 af hvid eller farvet Glas- eller Steenmasse og 14 af Mosaik eller Steenmasse med Mosaikindlægning, samt en lille Roset af en spiralboiet Broncetraad. Tæt nordost derfor, midt i Kisten fandtes en bred Broncefibula ($2 \times 7\frac{7}{8}''$) med en indridset Dragefigur (Pl. 9,2); ved Naalen underneden var et Stykke Lærred kjendeligt. Tæt sydost for den store Fibula laa en lignende, noget mindre (gik itu). Noget nordligere fandtes to ubrændte Mennesketænder.

196. Omtrent 4 Aien østligere og parallelt med Nr. 195: Gravkiste af Mandslængde med Sidestene, Endestene og Dækstene; ingen Bundstene. Steensætningen sammenstyrtet. Midt i Graven laa ubrændte Been og ved Nordenden nogle Mennesketænder. Langs Gravens Østside fandtes et langt eenægget Sværd (Klingen $23\frac{1}{2}$ " , Fæstet $5\frac{1}{2}$ " ; Pl. 7,2) med Spidsen vendt imod Syd. Fæstet, som sidder i Forlængelsen af Klingens Midtlinie, er omboiet ved Enden. En Træskede omgav Sværdet. Under Sværdet laa en lille Kniv med Spor af Træskaft.

197. Et Par Aien syd for Nr. 196 og i Flugt dermed: Gravkiste af Mandslængde med sammenstyrtet Steensætning. Midt i Graven laa ubrændte Been og ved dem Fæstet af et langt eenægget Sværd, hvis Spids vendte skraat henimod Gravens nordøstre Hjørne (Klingen $22 \times 1\frac{3}{4}$ " ; Fæstet 4" , men et Stykke af Enden mangler). Fæstet er anbragt i Forlængelsen af Klingens Midtlinie. Saavel paa Klingen som paa Fæstet fandtes Spor af Træbeklædning. Midt i Graven laa derhos Stykker af en Kniv med Spor af Træskaft.

H. Tre smaa Grupper af Brandpletter langs Veien, sydost for D.

Den nordligste Gruppe.

198. Jernogle, St. af en middelstor Hankepotte, af et lille hankeløst Leerkar ($3 \times 3\frac{3}{4}$ ") og af et ganske lille do. ($2 \times 2\frac{1}{2}$ ").

199. To store baandf. Broncefibulaer, puklet do., lille Kniv, St. af et flaskef. Leerkar, halvbrændt Leerklump.

200. To store baandf. Broncefibulaer med Kam, lille puklet do., St. af en Bronceaal med rundt Hul giennem Hovedet og en trind Stok (Haarnaal, $3\frac{1}{4}$ " ; Pl. 4,1), tynd krum Beenpibe ($4\frac{1}{2}$ " — Pl. 4,6), hvori der er indlagt en tynd Jernstok og en do. Broncestok.

201. St. af Broncefibula, spids Kniv.

202. Ringf. Jernspænde, spids Kniv.

203. Ukjendeligt Jern, St. af en middelstor Potte, lille hankeløst Kar ($1\frac{5}{8} \times 2\frac{1}{2}$ ").

204. Under en vældig Dæksteen laa først et Lag sort Muld uden Been, dernæst nogle Tommer Sand og saa en stor Brandplet, hvori St. af tre Broncefibulaer, Spiralen af en Fibula af Sølv, smuk Hængedop af Bronze, St. af en Bronze-Haarnaal med korsformet Hul igjennem Hovedet og en trind Stok ($1\frac{5}{8}$ " ; Pl. 4,7) fladt Bronzebeslag med en ophøiet Tværstribet og fremstaaende Sømhoveder ($2\frac{1}{4} \times \frac{7}{8}$ "), St. af en prydet Beenbrikke som Kkgd.

26, St. af en middelstor Potte og af en lille do., Alt meget forbrændt og ødelagt.

205. Tæt ved Østranden: under grov Brolægning c. $\frac{3}{4}$ Alen i Firkant fandtes flere Stene indtil c. $\frac{3}{4}$ Alens Dybde, derunder ikkun Sand og Gruus.

206. Under Brolægning fandtes Endestenene af en i Nord og Syd anlagt Grav; imellem dem saaes i $1\frac{1}{2}$ Alens Dybde et tyndt mørkfarvet Lag af Mandslængde. Ved den vestlige Side deraf laa et langt eenægget Sværd (Klingen $28\frac{3}{4}'' \times 2''$; Fæstet $7''$ — Pl. 7,1) med Spidsen imod Syd. Paa Klingen sade Levningerne af en Træskede; paa Grebtungen, der var anbragt i Forlængelsen af Klingens Midte fandtes Spor af Træbeklædning. Langs Gravens østlige Side laa et Spyd, hvis Spids ($10\frac{1}{2}'' \times 1\frac{1}{8}''$) naaede op til det nordøstlige Hjørne, medens Stykker af Træstagen fandtes sydligere. Endvidere fandtes et træbeklædt Fæste af en lille Kniv, St. af en større Kniv eller Daggert samt en Boile af Jern ($3\frac{1}{4}''$).

207. Ved Gruppens Vestrand: Under grov Brolægning c. $\frac{3}{4}$ Alen i Firkant laa en Dyrge af Stene, hvorunder Sand med enkelte mørke Pletter, indtil Gruset naaedes i c. $1\frac{3}{4}$ Alens Dybde.

208. Ved Vestranden syd for Nr. 207: Flade kantstaaende Stene, hvorunder ikkun Sand uden sort Muld.

209. Spids Kniv, firkantet Jernspænde.

210. To Broncefibulaer med Boile med halvrandt Tværnit og et Hoved paa Spidsen, lille baandformet do. ($1''$), St. af en middelstor Hankepotte og af et smukt flaskef, Kar (c. $8 \times 7''$), lille hankeløst Kar ($2\frac{3}{4}'' \times 3\frac{1}{4}''$).

211. Smal eenægget Daggert ($14\frac{1}{2}'' \times 7\frac{7}{8}''$); nedenfor Fæstet sidder et Mundbeslag af Skeden.

212. Puklet Broncefibula, ringformet Jernspænde, lille spids Kniv, Hængedop af Jern, lille hankeløst Leerkar ($2\frac{1}{2}'' \times 3\frac{1}{4}''$),

213. To puklede Broncefibulaer, baandf, Jernfibula med Broncespiral, ringf. Jernspænde, et Par smukke Bronceskener forbundne med en Ring (Pl. 4,9), spids Kniv tilbagebøiet ved Spidsen ($4\frac{7}{8}''$).

214. Jernsax ($8\frac{3}{8}$) ukj. Bronze.

215. Jernnøgle, ringf. Jernspænde, St. af do., spids Kniv, ukj. Bronze.

Imellem Grupperne.

216. Smuk oval Perle ($1\frac{1}{2}'' \times \frac{5}{8}''$ — Pl. 4,11), cylindrisk do. ($1\frac{1}{2}'' \times 1\frac{1}{8}''$), ganske lille flad Ring ($1\frac{1}{5}''$) — Alt af sølvblandet Guld, to puklede Broncefibulaer, Hængedop af Bronze, et Par Bronceskener forbundne ved en Ring som Nr. 213.

217. Sydvest for Nr. 216: Lille flad Kile af Skifer, gennem-

boret ved den ene Ende og skarp ved den anden ($2\frac{1}{3} \times 1\frac{1}{2}$ " — Pl. 3,2), ukj. Jern.

Den mellemste Gruppe.

218. Udenfor Gruppens Nordostkant fandtes en Brolægning c. 1 Alen i Firkant, derunder ikkun Sand og Gruus.

219. Lille Jernring, hvorpaa var fastsmeltet en rød og en blaa Glasperle, St. af en spids Kniv, smuk flad Hængedop af Jern ($2\frac{5}{8}$ " med Hul igjennem Hovedet, St. af et temmelig stort treøret Kar, af en Kande eller Flaske, af en middelstor Hankepotte og af et verticalstibet hankeløst lille Kar.

220. St. af en Broncefibula, sammenbøiet Jernnøgle, sammenbøiet spids Kniv, firkantet Jernspænde med en Plade bagved Bøilen, St. af et temmelig stort treøret Kar, af en Kande eller middelstor Potte, af en lille Hankepotte og af et lille verticalstribet, hankeløst Kar.

221. Smuk Jernnøgle, St. af do., lille Jernring, spids Kniv, lille Jernfibula, flad Hængedop af Jern med Hul gjennem Hovedet ($2\frac{3}{4}$ ").

222. Lille spids Kniv.

223. Tre forhuggede eensdannede runde Plader ($\frac{3}{4}$ " med paaloddede Prydelser og en paaloddet Rand ($\frac{1}{4}$ " høi), der er gjennemboret med to modstaaende Huller (Pl. 4,12), en huul cylindrisk Perle ($\frac{1}{2}$ " og en do. fastsmeltet til den ene Plade — Alt af sølvblandet Guld, smuk hvælvet Broncefibula (1"), St. af en lille flad Hængedop af Bronze, Jernnøgle (5"), St. af en middelstor Hankepotte.

224. Sammenklemt kugleformet Perle af sølvblandet Guld, ukj. Bronze.

225. Boiet tveægget Sværd (Klingen $24 \times 1\frac{7}{8}$, Fæstet $3\frac{1}{2}$ ", men et Stykke deraf mangler), lille Skjoldbule af sædvanlig Form ($5\frac{1}{4} \times 3\frac{1}{2}$ " foruden Randstykket $1\frac{1}{8}$ "), Skjoldhaandtag (gik itu), Spydspids ($6\frac{1}{3}$ "), do. med Modhager ($5\frac{1}{4}$ "), spids Kniv ($6\frac{1}{4} \times 1\frac{1}{12}$ "). Sporer, ukj. Jernbeslag, St. af et temmelig stort treøret Leerkar (c. 6×9 "), af en smuk Flaske med verticale Striber foroven og Zigzagstriber over og under Udbugningskanten ($7\frac{1}{2} \times 7$ " ; Pl. 6,12), af en vertikalstribet, middelstor Hankepotte ($4 \times 5\frac{3}{4}$ " ; Pl. 6,5) og af et do. hankeløst lille Kar ($3\frac{1}{3} \times 4\frac{1}{4}$ ").

226. Smuk hvælvet Broncefibula ($1\frac{1}{8} \times 7\frac{7}{8}$ "), korsf. do., lillo do. med trind krum Boile (gik itu), forsmeltet rød Glasperle, do. blaa do.. St. af to Jernnøgler, St. af en spids Kniv, St. af en Kande med lille Hank og af en middelstor Potte.

227. St. af en i Oldtiden sønderbrudt Skjoldbule, lille ringf.

Jernspænde, St. af en middelstor Hankepotte, vertikalstribet, hankeløst lille Kar ($3 \times 4''$).

228. Tveægget Sværd sammenbøiet i Zigzag (Klingen $25 \times 2''$, Fæstet $5\frac{1}{8}''$), Spydspids ($7''$), do. med Modhager ($5\frac{1}{2}''$), Skjoldbule af sædvanlig Form med Huller i Siden og Tappen slaaet skjæv, Skjoldhaandtag ($8''$), et Par Sporer, spids Kniv, firkantet Jernspænde med en dobbelt Plade bagved Bøilen. St. af et temmelig stort treøret Kar med verticale ophøiede Striber paa Overdelen ($8\frac{1}{2} \times 10\frac{1}{2}''$) og af en middelstor Hankepotte, hankeløst lille Kar ($3\frac{1}{8} \times 4''$).

229. Et Hul c. 1 Alen i Firkant, fyldt indtil 2 Alens Dybde med temmelig store Stene, derunder $\frac{1}{2}$ Alen Sand og saa det faste Gruus.

230. Grav af Mandslængde opfyldt i c. $1\frac{1}{4}$ Alens Brede og indtil 2 Alens Dybde med meget svære, endestaaende Stene; derunder et tyndt Lag mørkfarvet Muld og saa Gruset.

231. To Jernfibulaer med Broncespiral, lille ringf. Jernspænde, spids Kniv, ukj. Jern.

232. St. af et middelstort Kar, lille hankeløst Kar ($3 \times 4''$).

233. Kort eenægget Sværd af sædvanlig Form (Klingen $15\frac{1}{4} \times 1\frac{3}{4}''$, Fæstet $4\frac{1}{4}''$), Spydspids (itu), lille Skjoldbule af sædvanlig Form med en Broncekant om Randstykket ($4\frac{3}{4} \times 3\frac{1}{2}''$), St. af Skjoldhaandtag, hvori sex smukke Broncenagler med halvkugleformede Hoveder og langagtige Doppler paa den spidse Ende (Pl. 3,4), smuk lille Jernspore, flaskeformet Leerkar ($6\frac{1}{2} \times 6''$), St. af en verticalstribet, middelstor Hankepotte.

234. Firkantet Jernspænde.

235. Lille baandf. Jernfibula, spids Kniv, St. af en Jernnøgle, lille ringf. Jernspænde, et Jernbeslag som et T.

236. Sammenbøiet, tveægget Sværd (Klingen $19 \times 2''$, Fæstet $4\frac{3}{4}''$).

Udenfor Gruppens vestlige Rand.

237. Et i det haarde stenede Gruus indtil $1\frac{1}{2}$ Alens Dybde nedgravet firkantet Hul fyldt med Overjordens gule Sand.

238. Under en Dyrge af hovedstore Stene stod med Bunden i c. $1\frac{1}{2}$ Alens Dybde en lille Gravkiste c. $1\frac{1}{2}$ Alen lang i Nord og Syd, 1 Alen bred indvendig, med Sidestene, Endestene og Dækstene; ingen Bundstene. I det nordøstre Hjørne stod en grov, middelstor Hankepotte; ingen andre Oldsager og ingen Been.

239. Et Par kantstaaende Steenplader uden sort Muld og uden Oldsager.

240. En lille brolagt Plet uden sort Muld og uden andre Oldsager end et enkelt Potteskaar.

Den sydøstligste af de tre Grupper.

241. Smuk hvælvet Broncefibula, Broncefibula med en korsformet Udvidelse paa Midten, to Jernnøgler, spids Kniv, lille firkantet Jernspænde.

242. Forbrændt hvælvet Broncefibula, spids Kniv, lille Jernspænde, lille grovt hankeløst Leerkar ($2 \times 2^{3/4}$ ").

243. To Broncefibulaer, smuk Jernnøgle, St. af do., spids Kniv, St. af et lille Broncekar med Jernbeslag, to Broncesøm med Hoveder som Nr. 233, St. af et stort træret Kar med rundt. Furer om Overdelen samt verticale Furer over Ørerne, af en Kande eller Flaske med do., af en middelstor Hankepotte, af en lille Hankepotte (c. $2^{3/4} \times 3^{1/2}$ ") og af et endnu mindre hankeløst Kar.

244. Spids Kniv, huult cylindrisk Jernbeslag ($1^{1/2}$ "), lille grovt, hankeløst Leerkar ($2^{3/4} \times 3^{1/2}$ ").

245. To Jernfibulaer, skarp Broncegenstand i Form som en spids Kniv ($3^{1/2} \times 5/12$ "); jfr. Bhl. Br. Kkgd. 160), St. af et stort fleerøret Kar, af en Kande eller Flaske, af en middelstor Hankepotte og af et ganske lille Kar, heelt lille hankeløst Kar med Bordt af Skraastreger (3×4 ").

246. Lille Broncehægte i Form som et S ($2/3$ "), St. af et stort fleerøret Kar, af en Pocal samt af flere mindre Kar.

247. To hvælvede Broncefibulaer, velbevaret Jernnøgle, spids Kniv.

I. Den store Gruppe syd for H.

Den østlige Deel deraf.

248. Eenægget Sværd af sædvanlig Form med Tværstykke for Enden af Fæstet ($1^{3/4}$ " bredt, 2 " tykt, gik itu), smuk Skjoldbule som Vimose V, 5 ($5^{1/2} \times 4^{1/8}$ ") Skjoldhaandtag (gik itu), Spydspids med ophøiet Stribe langs ad Bladet (9 "), smuk do. med Modhager ($6^{3/8}$ "); Pl. 3₁), et Par Sporer med kort, krummet Boile, St. af et temmelig stort træret Leerkar (9×10 "), af en smuk Kande, af en middelstor Hankepotte og af en Pocal.

249. **250.** Smaa Dækstene, hvorunder kun det røde Gruus uden Been og uden sort Muld.

251. **252.** Smaa Brolægninger. c. $1/2$ Alen i Firkant, hvorunder kun det røde Gruus uden Been og uden sort Muld.

253. Brolægning, c. $1^{1/2}$ Alen lang i Øst og Vest, c. $1/2$ Alen bred, derunder et temmelig stort træret Kar med rundt-løbende Streger foroven ($8 \times 9^{1/2}$ ") samt St. af en middelstor Hankepotte med do. (c. $4 \times 5^{1/2}$ ").

254. Som Nr. 249.

255. Under et tyndt Lag mørkfarvet Muld uden Been var Jorden blandet med Pletter af graalig Muld indtil $1\frac{1}{2}$ Alens Dybde i Mandslængde og c. 1 Alens Brede; ingen Been og ingen Oldsager.

256. Grav af Mandslængde i Nord og Syd, heelt opfyldt af store ovale Stene, hvorimellem der hist og her fandtes lidt sort Muld med Kulstykker uden Been. I $2\frac{1}{4}$ Alens Dybde laa under Stenene midt i Graven et stort ubrændt Been, lidt nordligere fandtes et lille Stykke Jern, og i Sandet viste sig en 5—6" lang Ruststribe (Kniv, der havde siddet i Beltet?).

(Nr. 252—256 laa udenfor Østgrænsen for Brandpletterne).

257. Sammenrullet smalt Broncebaand c. 4" langt, med bredere Ender og prydet med indprikkede Linier, Broncefibula med tynd, trind Boile og bred Spids, to Jernfibulaer af samme Form, lille Broncering, St. af en middelstor Hankepotte og af et lille hankeløst Kar.

258. Under en svær Dæksteen laa en meget stor Brandplet, hvori et i Oldtiden i mange Stykker sønderbrudt tvægget Sværd ($1\frac{3}{4}$ bredt; Stykkernes samlede Længde er 29"), mange $1\frac{1}{2}$ " brede Stykker Randbeslag af Jern til en tynd Gjenstand, sammenbanket Pladejern (Skjoldbule), mange forhuggede Stykker af to Broncekar, to Jernhanke, en Hankeboile af Jern, flere ukjendelige Jernstokke, St. af et overmaade stort treøret Leerkar (over 20" bredt) med fire rundtløbende Furer over og fem do. under en ophøiet rundtl. Stribe, St. af en Hankekande, af en middelstor Hankepotte, af en lille Hankepotte og af endnu et lille Kar.

259. Lille Broncefibula med bred Spids som Nr. 257, knivformet Broncegenstand som Nr. 245, St. af en sort blæret Masse, som ikke syntes at være Trækul, St. af et stort flerøret Leerkar og af en middelstor Hankepotte, smukt lille hankeløst Kar med Bordt af radiale Streger ($3 \times 4''$) samt et mindre do. do. ($2\frac{1}{2} \times 3\frac{1}{2}''$).

260. Fiirkantet Jernspænde, ukj. Jern.

261. Tynd, forboiet Broncestok med en Øsken i den ene Ende og Vinkelboininger ved den anden Ende (c. $5\frac{1}{2}''$ — Nøgle?)

262. Forhuggede og forsmeltede St. af et lille Broncekar med Spor af Cirkelprydelser (jfr. Nr. 284), forsmeltede St. af et Glaskar med ophøiede Linier.

263. St. af en stor klar Glasperle, St. af et stort flerøret Leerkar.

264. Smuk Broncefibula som Vimose I, 30 (Spidsen af Skeen gik itu), St. af en do. som Nydam V, 14, St. af et stort treøret Leerkar med to ophøiede rundtl. Striber og derimellem rundtl. Furer afbrudte ved lodrette Striber over Ørerne, St. af en Hanke-

kande med rundtl. Furer, smukt lille hankeløst Kar med do. ($2\frac{3}{4} \times 4''$).

265. Smaa spredte St. af et Glaskar.

266. Grov middelstor Hankepotte ($4\frac{1}{2} \times 6''$).

267. St. af et stort treøret Leerkar ($11\frac{1}{2} \times 14\frac{1}{2}''$), af en Hankekande med Zigzagbordt, af en middelstor Hankepotte med do. samt af et lille hankeløst Kar med do.

268. St. af et meget stort treøret Leerkar med mange svagt ophoiede rundtl. Striber som Bhl. Br. 11, 1, af en Hankekande med do., af en middelstor Hankepotte og af et lille grovt hankeløst Kar.

269. St. af et temmelig stort treøret Leerkar med to Sæt rundtl. Furer, af en middelstor Hankepotte samt af et lille Kar.

270. St. af et temmelig stort treøret Leerkar med rundtl. Furer samt af et meget smukt Hankekar med nikanter Bug ($4 \times 5''$ — Pl. 6,4).

271. St. af et temmelig stort treøret Leerkar med rundtl. Furer, af en middelstor Hankepotte med do., samt af et lille grovt hankeløst Kar.

272. Spids Kniv, lille Leerkar.

273. Lille Broncering sammensmeltet med en Glasperle, firkantet Jernspænde, St. af et temmelig stort treøret Leerkar, af et flaskef. Kar og af en middelstor Hankepotte med Bordt af radiale Streger, lille hankeløst Kar ($3 \times 4''$).

274. St. af to puklede Broncefibulaer, spids Kniv., St. af et ganske lille Leerkar.

275. Jernnøgle, St. af do., Hægte af Broncetraad ($\frac{5}{8} \times \frac{5}{8}''$ — Pl. 4,10), to Jernfibulaer, ringf. Jernspænde, spids Kniv, St. af Jernbeslag med Nitnagler ($2\frac{1}{4} \times 1\frac{1}{4}''$), lille bølgeformet Jernbeslag ($1\frac{1}{5} \times 1\frac{1}{4}''$), halvbrændt Leerklump, St. af en middelstor Hankepotte, lille hankeløst Leerkar ($3\frac{1}{2} \times 4\frac{1}{2}''$).

276. 277. Kantstaaende Steenplader, under hvilke ikke Andet end rødt Gruus.

278. Gravkiste fra Nord til Syd med Sidestene, Endesteen ved Nordenden og et tredobbelt Lag af svære flade Dækstene, 3 Alen lang, 1 Alen $3''$ bred og c. $15''$ høi indvendig; Bunden næsten 2 Alen under Overfladen, ingen Steen i Bunden. Vest for Dækstenene stod udenfor Kisten et temmelig stort treøret Leerkar med rundtl. Furer ($9\frac{1}{4} \times 11''$) og deri et lille hankeløst Kar med do. ($2\frac{3}{4} \times 3\frac{1}{2}''$). Paa Bunden af Kisten fandtes i det sydøstre Hjørne Levningerne af en Redekam af Been eller Hjortetak med Broncenagler og tæt derved nogle ukj. Klumper af en sort Masse. Henimod Midten af Kisten laa en $6''$ lang Kniv i Rester af en Træskede og ved Kistens høire Side en lille

blaa Glasperle. Henimod Gravens Nordende laa ubrændte Rester af et menneskeligt Cranium samt af Nøglebenene. Tæt op til Underkjæben fandtes en prægtig bred Fibula af Sølv ($1\frac{1}{8} \times 1\frac{1}{2}''$ — Pl. 9,5) samt et lille ubestemmeligt Broncestykke med en tynd Sølvstrimmel; et Par Tommer til hver Side af den store Fibula sad paa Levningerne af Nøglebenene en mindre Broncefibula ($1\frac{5}{8}''$ og $1\frac{1}{2}''$) omtrent af Form som Nydam V, 14, jfr. Thorsbjerg IV, 3. Lidt sydost for Fibulaerne stod i Kistens østlige Side en middelstor Hankepotte af temmelig grovt Arbeide og uden Prydelser.

Den vestlige Deel af Gruppen.

279. Broncefibula med en bred Spids og en Tap bagud fra Spiralen, lille spids Kniv.

280. Kort Broncefibula, hvor Bøilen har et halvrundt Tvær-snit, to Jernfibulaer.

281. St. af en Broncefibula.

282. Flad Hængedop af Jern med et Hul igjennem Hovedet ($2\frac{3}{8}''$), St. af et stort og af et middelstort Leerkar.

283. St. af en Bronzeboile med bredere Ender, prydet med indprikkede Linier (jfr. Nr. 257), St. af et stort, smukt Leerkar.

284. Forhuggede og forsmeltede St. af et Bronzekar, hvis Bund har havt Cirkelprydelser, to Nitnagler af Bronze, St. af en Hængedop af Bronze med meget stort Hoved ($\frac{3}{4}''$ i Tvær-maal — Pl. 4,8), St. af et smukt Glaskar, prydet med ophøiede Linier (Pl. 6,6), forsmeltet Glasklump.

285. Under en svær Dæksteen hvilende paa en kantstaaende Steenplade stod i $1\frac{1}{2}$ Alens Dybde et middelstort hankeløst Leerkar med rundtl. Streger ($4\frac{1}{4} \times 6''$ — gik itu) samt en smuk lille Hankepotte med rundtl. Furer foroven og Stregeprydelser paa Bugen ($3\frac{1}{2} \times 4\frac{1}{2}''$); ingen sort Muld og ingen Been.

286. St. af et i Oldtiden sammenbøiet og sønderbrudt tve-ægget Sværd (Grebtingen $4\frac{1}{2}''$ lang, Klingens Brede $2''$).

287. Kort, bred, baandf. Broncefibula ($1\frac{1}{8}''$), Drikkehorns-dopsko af Bronze ($1\frac{1}{2}''$), spids Kniv, St. af et temmelig stort treøret Leerkar med Zigzagbordt under en rundtl. ophøiet Stribe ($7\frac{1}{2} \times 10\frac{1}{2}''$), af en middelstor Hankepotte med Zigzagbordt samt af et verticalstribet hankeløst lille Kar ($2\frac{7}{8} \times 4''$).

288. Broncefibula med Kam, lille hankeløst Leerkar med en udstaaende Knop paa Siden ($2\frac{1}{2} \times 3\frac{1}{2}''$).

289. Kort, bred, baandf. Broncefibula ($1\frac{1}{4}''$), St. af et Hankekar af Glas, lille hankeløst Leerkar ($2\frac{1}{2} \times 3\frac{1}{2}''$).

290. Smuk Broncefibula som Nydam V, 14, lille Leerkar med rundtl. Furer foroven ($2\frac{1}{2} \times 4''$).

291. Puklet Broncefibula, St. af do. do., ringf. Jernspænde, St. af spids Kniv.

292. Knivformet Broncegenstand som Nr. 245 og 259 ($2\frac{5}{8}''$ — Pl. 3,3), St. af afrevet og sammenboiet Bronzeplade.

293. Spids Kniv, St. af halvmaanef. do.

294. St. af et stort treøret Leerkar med en ophøiet rundtl. Stribe imellem rundtl. Furer ($14\frac{1}{2} \times 16\frac{1}{2}''$), af en Hankekande med rundtl. Streger (c. $7 \times 7''$), af en middelstor Hankepotte med do. (c. $4\frac{1}{2} \times 6''$), af en lille Hankepotte med do. ($2\frac{1}{2} \times 3\frac{1}{2}''$) samt af en ganske lille, grov og kun halvbrændt Kop (c. $2\frac{1}{4} \times 3''$).

I adskillige af Gravene Nr. 279—294 saavel som i adskillige nærliggende ikke ovenfor særlig anførte Grave fandtes derhos Leerkar eller Stykker deraf, navnlig mange Stykker af store fleerøede Kar. Tillige fandtes i samme Terrain Stykker af et tveægget Sværd, $2''$ bredt.

295. Krumbøiet Spydspids med Modhager sammenrustet med en sammenbøiet Gjenstand af svært Pladejern (Skjoldbule), St. af et flaskef. Leerkar med verticale Furer foroven og Zigzagbordt nedenfor, af en middelstor Hankepotte samt af et smukt, vertical-tribet, lille hankeløst Kar.

296. Smuk Broncefibula som Nydam V, 14, jfr. Thorsbjerg IV, 3, med smaa Knopper i en Rille langs ad Ryggen, sammenbøiet Spiral og forvreden Bøile af en ganske lignende Fibula, St. af en Broncefibula med bred Spids som Nr. 257 og 259; sammenbøiet knivformet Broncestykke (jfr. Nr. 245, 259 og 292), St. af et stort treøret Leerkar med verticale Streger paa Overdelen ($10\frac{1}{4} \times 13''$) af et flaskef. Kar med to Sæt rundtl. Streger ($8 \times 6\frac{1}{4}''$), af en middelstor Hankepotte med rundtl. Streger ($4\frac{3}{4} \times 6\frac{1}{2}''$), af en smuk lille Hankepotte med do. ($3\frac{1}{6} \times 4\frac{1}{2}''$) og af et lille hankeløst Kar med Zigzagbordt ($3 \times 3\frac{3}{4}''$) samt et heelt lille hankeløst Kar ($2 \times 2\frac{3}{4}''$).

297. Baandf. Jernfibula, ringf. Jernspænde, spids Kniv, St. af et langt fladt, $\frac{5}{12}''$ bredt Jernstykke, der løber ud i en tynd Stok, St. af et temmelig stort fleerøret Leerkar, af et flaskef. Kar og af en middelstor Hankepotte.

298. To smukke hvælvede Broncefibulaer ($1\frac{1}{12} \times 1''$), St. af et $\frac{3}{8}''$ bredt Bronzebaand samt af en tynd trind Broncestok med forsmeltede Glasperler anbragte paa den ene Ende, firkantet Jernspænde, spids Kniv, St. af et flaskef. Leerkar, af en middelstor Hankepotte med Zigzagbordt, samt af et lille hankeløst Kar.

299. To smukke smaa baandf. Broncefibulaer ($1\frac{1}{6}''$).

300. Hvælvet aflang Bronceskal ($1\frac{5}{12}''$ lang, $\frac{2}{3}''$ bred, $\frac{3}{8}''$ høi) med en lille rund Plade ud ved Midten af den ene Side

og deri et St. af en tynd Broncestok, sammenbøiet skjævt firkantet Bronzeplade med et efter Diagonalerne indridset Kryds, lille gjennemboret Broncedop, nogle smaa ukj. Bronceskaller, St. af en langagtig, $2\frac{3}{4}$ " bred, tynd Jernplade med Spor af Bronzebelægning, en halvrund Kniv med et Hul igjennem ($4\frac{1}{2} \times 2\frac{1}{2}$ ").

301. Et Par Alen syd for Brandpletternes Grændse fandtes en Gravkiste af Mandslængde i Nordnordvest til Sydsydost dækket af en vældig Sandsteensplade ($48 \times 36 \times 9$ " o: over 1200 \bar{A} Vægt); Sidestene fandtes, men ingen Endestene eller Bundstene. I Kisten, som var noget forstyrret ved Dækstenens Nedskriden, fandtes i $1\frac{1}{2}$ Alens Dybde et ganske tyndt Muldrag, men aldeles ingen Oldsager og ingen Been undtagen nogle enkelte brændte Beensplinter hist og her i Fylden.

302. 303. Noget udenfor Brandpletternes Grændse imod Sydvest fandtes paa to Steder et Par kantstaaende Steenplader uden sort Muld og uden Oldsager.

K. Tre smaa Grupper Syd for I.

Den nordvestligste Gruppe.

304. Spids Kniv, lille ringf. Jernspænde.

305. Lille, raat forarbejdet, halvbrændt Leerkrukke ($1\frac{3}{8}$ $1\frac{3}{4}$ ").

306. To baandf. Jernfibulaer, lille firkantet Jernspænde, spids Kniv, St. af middelstor Hankepotte, lille hankeløst Kar, ganske lille Krukke ($1\frac{1}{4} \times 2$ "), alle af meget raat Arbejde.

307. To puklede Bronzefibulaer, lille hankeløst Leerkar ($2\frac{3}{4} \times 3\frac{1}{4}$ ").

308. Kort baandf. Bronzefibula, ringf. Jernspænde, blærede Kulstykker.

309. Eenægget Daggert ($13\frac{1}{2} \times 1\frac{3}{8}$ "), lille spids Kniv.

310. Tvægget Daggert (15×1 " — Spidsen mangler), St. af en halvmaaneformet Kniv, Boilen af en Jernnptang.

311. Bredt eenægget Sværd af sædvanlig Form med Endestykke paa Fæstet ($24\frac{1}{2} \times 2\frac{5}{8}$ " — et St. af c. $1\frac{1}{2}$ " Længde af Spidsen mangler; Fæstets Længde ikkun $3\frac{3}{4}$ " iberegnet Slutstykket) bøiet sammen omkring en ualmindeligt lille Skjoldbule af sædvanlig Form ($3\frac{1}{2}$ " bred foruden Randstykket) samt om St. af et flaskef. Leerkar. I Brandpletten fandtes forøvrigt St. af to forbrændte Spydspidser, af et Skjoldhaandtag og af en spids Kniv, et lille firkantet Jernspænde, St. af et do. og St. af et verticalstribet lille Leerkar.

Sydvest for denne Gruppe.

312. En Snees Alen imod Vestsydvest fandtes en rund Bro-lægning af c. 2 Alens Tværmaal uden sort Muld og uden Oldsager.

313. Noget østligere laa en flad Dæksteen uden sort Muld.

314. Noget østligere og omtrent 5 Alen syd for Nr. 311 fandtes ikkun 8" under Overfladen en Klump af Jernvaaben og Leerkar tæt sammenpakkede, omgivne af Stedets røde Sand uden Spor af sort Muld. I Klumpen fandtes et eenægget Sværd af sædvanlig Form med et Jernmundstykke til Skeden siddende nedenfor Fæstet (Klingen $20\frac{1}{2} \times 2''$, Fæstet $3\frac{3}{4}$), bøiet sammen om en Skjoldbule af sædvanlig Form med en Broncekant omkring Randstykket og Broncedopper paa den inderste Ende af Randstykkets Nitnagler. Toppen af Bulen var afbrudt i Oldtiden. I Hουλningen af Skjoldbulen stod en middelstor Hankepotte. Forøvrigt indeholdt Klumpen en Spydspids af sædvanlig Form ($8\frac{1}{2}''$), St. af et Skjoldhaandtag med Broncenitnagler som Nr. 233, en spids Kniv, St. af et flaskef. Leerkar med ophøiede Zigzagstriber samt af et lille hankeløst Kar (Karrene ere rimeligviis sønderbrudte ved Pløiningen). Under Klumpen fandtes ikke Andet end det røde Sand, uagtet der graves til $1\frac{1}{2}$ Alens Dybde.

315. Nogle Alen syd for Nr. 313 laa der en flad Dæksteen uden sort Muld og uden Oldsager.

Den nordøstlige Gruppe.

316. Midt i en Brandplet, stod en stor flad kantstillet Steen. I Brandpletten fandtes sex smaa spredte Stykker af en Guløperle med Knopprydelse, mange St. af et i Oldtiden sønderhugget Broncekar, Hængedop af Jern med firkantet Skaft ($3''$), spids Kniv, St. af et overmaade stort Leerkar med mange svagt ophøiede rundtl. Striber som Bhl. Br. 11,1, af en middelstor Hankepotte med rundtl. Furer samt af et ganske lille Kar med do.

317. Under to svære runde Stene, laa en bred flad Dæksteen og derunder en meget stor Brandplet, hvori flere hundrede St. af to forskellige i Oldtiden sønderhuggede store Broncekar, forsmeltede St. af et stort Glaskar af en klar graalig Masse med indbrændte hvide, røde og grønne Prydelser, St. af et stort fleerøret Leerkar med to ophøiede rundtl. Striber samt rundtl. Furer, af et flaskeformet Kar og af en Pocal af Leer.

Syd for denne Gruppe.

318. (c. 4 Favne imod Sydøst) Brolægning med endestaaende Steen, 1 Alen i Firkant, derunder mørk, men ikke sort Muld; ingen Been.

319. (tæt sydvest for 318) Gravkiste i Nord og Syd med Sidestene, Endestene og tredobbelt Lag af Dækstene; Kistens Længde: 3 Alen 6", Brede: 1 Alen 10", Dybde: 22", indvendigt Maal. See Grundridset Side 67. I Kisten fandtes et nogenlunde velbevaret Skelet liggende paa høire Side med høiede Arme og Been. Ligets Længde maa have været omtrent 65". Paa venstre Skulder sad en Broncefibula ($1\frac{3}{4}$ ") af Form som Nydam V, 14, jfr. Thbg. IV, 3 med Tap bagud fra Spiralen, under høire Skulder laa en lignende Broncefibula (2"), ved Brystet fandtes en smuk lille Solvfibula af noget lignende Form ($1\frac{3}{4}$ " ; Pl. 9,8), og oppe ved Hovedet laa en smuk lille Broncefibula ($1\frac{1}{8} \times 1$ ") med bred Plade, prydet med et smalt Guldbaand, samt med en langt fremskydende Ske, (Pl. 9,6). Ved Skinnebenene laa en lille Jernnaal ($1\frac{1}{4}$ ") og tæt derved nogle smuldrende Levninger, som syntes at hidrore fra en Kam af Been eller Hjortetak med Broncenagler. Ved det sydøstre Hjørne fandtes et Randbeslag af Jern ($4 \times \frac{3}{8}$ ") samt St. af en Jernnaal. Ved det sydvestre Hjørne fandtes endelig en Jernkam (3×4 ") med buet Ryg, hvori tre Huller (Pl. 7,5), og tæt derved et lille, temmeligt grovt Hankekar ($2\frac{1}{2} \times 3$ ") med rundtl. Streger.

320. (nogle Alen vestligere) Brandplet med St. af et temmelig stort fleerøret Kar med mange rundtl. Furer, af en middelstor Hankepotte med Do. og af et lille Kar med Do.

321. (en halv Snees Alen syd for 319) lang steenfyldt Grav i Nord og Syd med Endestene $2\frac{1}{2}$ Alen fra hinanden, ingen Sidestene. Under Fylden af store kantede Stene laa i $1\frac{1}{2}$ Alens Dybde et Lag Sand og derunder et tyndt mørkt Lag med Spor af organiske Levninger men uden Been. Omtrent ved Midten af Gravens vestlige Side fandtes en Klump indeholdende to jævnsides liggende glatte Fingerringe af Bronze og to ligeledes jævnsides liggende tynde glatte Armringer af Bronze, de sidstnævnte omsvøbte med smalle Læderstrimler og det Hele indsvøbt i Toi, hvoraf et Stykke erkjendtes at være Uldtøi af dobbelt kippet Vævning. Tæt derved laa en spids Jernkniv med Spor af Træ.

322. (et Par Favne sydvest for 321). Lang steenfyldt Grav i Nord og Syd med Endestene. See Grundridtet Side 65. Under Fylden af store kantede Steen laa et nogle Tommer tykt Sandlag og derunder det sædvanlige mørkfarvede Lag. Nordligt i Graven fandtes Levninger af Mennesketænder, lidt vestligere laa en lille Redekam af Horn med Broncenagler ($1\frac{1}{4} \times 2\frac{1}{2}$ "); noget sydligere stod et Øxeblad af Jern ($5\frac{1}{2} \times 2\frac{3}{4}$ " ; Pl. 7,3) med Æggen i Veiret; midt i Graven laae en spids Jernkniv ($4\frac{3}{4}$ ") med Spor af Træbeklædning samt et Jernspænde ($1\frac{1}{4} \times 1\frac{1}{2}$ ").

323. (et Par Favne vestligere) Brolægning $1\frac{1}{4}$ Alen i Fir-

kant, derunder Steen blandede med mørkfarvet Sand indtil 1 Alens Dybde, ingen Been.

324. (nogle Alen nordligere) Brolægning $1\frac{1}{2}$ Alen i Firkant, derunder store kantede Steen indtil 2 Alens Dybde, hvor der fandtes lidt mørkfarvet Sand uden Been.

325. (nogle Alen sydvest for 324, tæt vest for 323). Lang steenfyldt Grav i Nordnordost og Sydsydvest; ingen Sidestene og ei heller Endestene. Under Fylden af store kantede Steen laa der tynde Steenplader og derunder et Par Tommer Sand, der dækkede det tynde mørkfarvede Lag af Gravlevningerne. Nordligt i Graven fandtes Tænder og noget syd for Midten laa et Par Beenpiber (Laarbenene) i en saadan skraa Stilling, at Liget maa have hvilet paa venstre Side (jfr. 319). Tæt syd for Tænderne laa en Broncefibula ($1\frac{7}{8}$ ") omtrent som Nydam V, 14, med en halvmaaneformet Tap bagud (Pl. 9,7); 6—8" sydligere laa en lignende Broncefibula ($1\frac{3}{4}$ ") uden Tap. Ved Naalen sade Levningerne af uldent Toi. Desuden fandtes paa det Sted, hvor Ligets Bryst havde ligget, en sammenfoldet Perlerad af 20 røde Steenperler, 7 lysgule Do., 2 mørkgule Do., 5 hvide Do., 8 blaa Glasperler samt 39 knapformede og 6 lange Ravperler. Perlerne fandtes i regelmæssig Række men vare ikke anbragte i nogen bestemt indbyrdes Orden, dog laa for det Meste to røde Perler ved Siden af hinanden, ligeledes to gule eller to Ravperler.

Den sydligste Brandpletsgruppe.

326. Meget smuk Sølvfibula ($2\frac{5}{8}$ " , Pl. 5,11) hovedsagelig i Form som Nydam V, 14, men med en rund Skive yderst paa Spidsen, hvori Resterne af en Glasperle eller af en klar Steen vare indfattede imellem krumme riffede St. Sølvtraad, Broncefibula som Nydam V, 14, jfr. Thbj. IV, 3 ($2\frac{1}{8}$ "), St. af et stort treøret Kar (11×13 ") med mange rundtl. Furer, af en Hankepotte ($4\frac{1}{2} \times 5\frac{3}{4}$ ") med Do. og verticale Streger paa Bugen samt af et lille hankeløst Kar ($3 \times 3\frac{1}{2}$ ") med rundtl. Furer.

327. St. af et overmaade stort treøret Kar med rundtl. Furer om Overdelen og verticale Streger paa Bugen, af en Hankekande ($8\frac{3}{8} \times 8$ ") med mange Stregeprydelse paa Overdelen og af et lille Hankekar (c. 3×4 ") med rundtl. Furer foroven og verticale Streger paa Bugen samt et lille hankeløst Kar med Do. og Do. ($2\frac{5}{8} \times 3\frac{1}{2}$ ").

328. Ovenpaa Midten af Brandpletten laa en gjennemboret Leerskive ($\frac{1}{2} \times 1\frac{1}{2}$ " , Pl. 4,14) med concentriske Streger; desuden fandtes St. af et middelstort Leerkar.

329. (i den vestre Kant af Gruppen) Brolægning $1\frac{1}{4}$ Alen

i Firkant, derunder kantede Steen blandede med mørkfarvet Sand indtil 1 Alens Dybde, ingen Been.

Syd for sidstnævnte Brandpletsgruppe.

Tværs over hele det undersøgte Terrain strakte der sig fra Øst til Vest en lang Række af forskjelligartede Begravelser, hvoraf de vestligste allerede ere beskrevne foran under Nr. 190—193.

De øvrige vare, begyndende fra Øst:

330. En c. 2 Alen lang, 1 Alen bred og indtil 6" tyk Dyngge af Haandsteen, hvorunder Jorden i Mandslængde var blandet med mørkfarvede Pletter og Striber; ingen Been. Tæt under Steenene stod en lille rundbuget Hankepotte ($3 \times 3\frac{3}{4}$ ").

331. Under en Brølægning af store kantede Steen, $1\frac{1}{4}$ Alen i Tværmaal, fandtes mørkfarvet Jord og derunder i c. 1 Alens Dybde en meget stor flad Steen (40×35 ") hvilende med Enderne paa mindre, flade Stene, der dækkede et langt, tyndt Lag af mørkfarvet Muld ligesom i Gravkisterne. Ved den nordlige Ende deraf stod en grov, rundbuget Hankepotte (c. $4\frac{1}{2} \times 5\frac{1}{2}$ "), og enkelte Skaar af et meget stort Leerkar fandtes baade over og under den store Dæksteen; ingen Been.

332. Den nedre Halvdeel af et temmelig stort Leerkar fyldt med store brændte Beenstykker og sort Muld. (Karrets Overdeel var rimeligviis borttaget af Ploven).

333. Et Par store kantstaaende Stene imellem hvilke der stod en grov rundbuget Hankepotte (5×5 "); ingen Been.

334. Et Par kantstaaende Stene, under hvilke der fandtes mørkfarvet Jord og enkelte spredte Potteskaar.

335. Lang steenfyldt Grav i Nord og Syd; ingen Sidesteen og ingen Endesteen. Under Fylden af store kantede Steen laa et Par Tommer Sand og derunder i c. $1\frac{1}{2}$ Alens Dybde et tyndt sort Lag af Mandslængde. Nordligt i Graven fandtes en middelstor Hankepotte ($4\frac{1}{4} \times 5\frac{1}{2}$ ") og tæt derved Spor af Tænder; lidt sydligere fandtes et St. af et Nøglebeen; i Nærheden deraf laa to Broncefibulaer som Nydam V, 14 jfr. Thbg. IV, 3; Pl. 9.1); lidt vestligere fandtes Spor af Jern; midt i Graven optoges nogle sorte Skaller af Form og Størrelse som Valnødder men meget tyndere.

336. Grav i Nord og Syd med Sidestene og Endestene uden Dæksteen; 2 Alen 21" lang, $1\frac{1}{2}$ Alen bred. See Grundridset Side 66. Graven var fyldt med store kantede Steen; under Steenfylden laa tynde Steenplader og derunder et Par Tommer Sand, der dækkede det tynde sorte Lag af Gravlevningerne. Been af Hoved og Skuldre fandtes. Tæt syd for Hovedet laa en meget smuk Sølvfibula ($2\frac{1}{4}$ ") af Form som Vimose 1, 30 samt hensmuldrede Levninger af en anden Sølvfibula, der havde havt ganske

samme Form som den ovenfor under Nr. 326 anførte med en rund Skive paa Spidsen indfattende en klar Steen eller en Glasperle. Paa den høire Skulder sad yderst en Broncefibula ($2\frac{1}{4}$ ") som Nydam V, 14, jfr. Thbg. IV, 3, og et Par Tommer østligere laa Spiralen af en forøvrigt hensmuldret Sølvfibula. Paa den venstre Skulder sade et Par Tommer fra hinanden to Broncefibulaer som Nydam V, 14, jfr. Thbg. IV, 3 (2 og $2\frac{3}{8}$ "); den ene havde en Tap bagud. Ved Midten af Gravens østre Side stod et lille raat hankeløst Leerkar ($2\frac{1}{4} \times 2\frac{3}{4}$ "); ved det sydøstre Hjørne stod en Hankepotte ($4\frac{1}{2} \times 5\frac{3}{4}$ ") med Zigzagstreger; ved det sydvestre Hjørne fandtes et knust temmelig stort træret Kar med rundtl. Furer. Endelig optoges i det nordvestre Hjørne en spids Kniv ($4\frac{1}{2}$ ") med Spor af Træskæft.

337. (nogle Alen syd for Nr. 336). Brolægning af Mandslængde i Øst og Vest; derunder mørkfarvet Jord, ingen Been.

338. Stor flad Dæksteen hvilende paa kantstaaende Stene; derunder mørk (men ikke sort) Jord blandet med enkelte brændte Beenstykker.

339. Nogle smaa kantstaaende Steen; derunder lidt mørkfarvet Jord, ingen Been.

340. Brolægning $1\frac{1}{4}$ Alen i Tværmaal bestaaende af flade Steenplader; derunder flere Lag flade Steen og derunder mørkfarvet (men ikke sort) Jord med spredte brændte Beenstykker.

341. Under en lille Brolægning fandtes mange Been af en middelstor Hund, dog ikke noget fuldstændigt Skelet; noget dybere viste der sig i Sandet en kredsrund Plet af mørkere Jord uden Been.

342. Et Hul $1\frac{1}{2}$ Alen i Tværmaal fyldt indtil 2 Alens Dybde med store endestaaende Steen; derunder mørkfarvet Sand uden Been.

343. Nogle faa Tommer under Overfladen stod et smukt og velbrændt middelstort Leerkar ($4 \times 5\frac{1}{2}$ ") med en rundtl. ophøiet Stribe, en lille Hank og lav bred Bug; paa Bunden laa en Klump hvide brændte Beenstykker og derover alm. Jord. Omkring Karret saaes kun en lille Plet mørkfarvet, men ikke sort, Jord.

344. To parallelle Rækker af Stene, 3 Alen lange i Øst og Vest, 18" fra hinanden; Rummet imellem dem var fyldt med Sand, hvori der viste sig et langt tyndt, i Midtlinien nedadbuget Lag af Trækul; ingen Been.

345. Lille Brolægning, hvorunder mørk, men ikke sort, Jord blandet med brændte Beenstykker.

346. Nogle faa Tommer under Overfladen stod et velbrændt middelstort Hankekar med en Zigzagbordt foroven og en lav, bred Bug; paa Bunden laa en Klump af hvide brændte Beenstykker og

derover alm. Jord. Omkring Karret fandtes en lille Plet af mørk, men ikke sort, Jord.

347. Et Par Alen syd for Nr. 346 stod der nogle faa Tommer fra Overfladen atter et velbrændt middelstort Leerkar af Form som Nr. 343 og 346. Karret indeholdt hvide brændte Beenstykker og derimellem en lille spids Jernkniv samt St. af en fiirkantet bøiet Jernstok (Nogle?).

348. Brolægning, 3 Alen lang i Nord og Syd; derunder kun Sand, der pletviis var mørkfarvet; ingen Been.

349. (et Par Favne vest for Nr. 348 og et Par Alen nord-ost for Nr. 193) Brolægning af endestaaende Steen, $1\frac{1}{4}$ Alen i Fiirkant; derunder var Sandet indtil $1\frac{1}{2}$ Alens Dybde pletviis mørkfarvet og blandet med enkelte brændte Beenstykker.

350. (7 Favne syd for Nr. 337). Brolægning $1\frac{1}{2}$ Alen i Tværmaal; derunder indtil $1\frac{1}{2}$ Alens Dybde en Dyrge af store kantede Steen; imellem og under Stenene fandtes Pletter af mørkfarvet, men ikke sort, Jord, hvori der laa spredte brændte Beenstykker.

351. (nogle Alen sydvest for 350) Brolægning, 1 Alen i Tværmaal; derunder var Sandet noget mørkfarvet og indeholdt spredte brændte Beenstykker samt enkelte Potteskaar.

Ved et Forsøg omtrent 80 Alen sydligere fandtes atter en lignende lille Brolægning men Tiden tillod ikke en yderligere Fortsættelse af Undersøgelserne.

II. Kanegaard,

15. Selveiergaard i Knudsker Sogn, $\frac{1}{2}$ Miil ost for Rønne.

Om de der undersøgte Roser see foran S. 112; om Brandpletsgrupperne A. og B. samt C. 1—35 see Bhl. Br. S. 81—87. I Aarene 1870—71 ere Undersøgelserne blevne afsluttede ved Udgravning af den øvrige Deel af den lille Bakke, som dannede Gravpladsens sydvestlige Parti; see det S. 11 aftrykte Kort. Den sydlige Side af Bakkens Overflade viste sig overordentlig tæt belagt med Brandpletter; paa neppe 180 □ Alen fandtes ikke mindre end 85 Grave (Nr. 36—120.). Næsten alle Brandpletterne vare dækkede af flade Steen. Indholdet var betydelig rigere end ved Udgravningerne 1868—69, idet der foruden Beltehager og sædvanlige Jernfibulaer fandtes dels adskillige store Jernnaale med Krumning under Hovedet, dels en Mængde bronceprydede Fibulaer og tre Fibulaer heelt af (Bronce Nr. 53 og 64). Disse sidstnævnte havde den for Brandpletternes anden Afdeling sædvanlige Form (baandformede F.); derimod have de øvrige forefundne Fibulaer, hvis Skikkelse har kunnet kjendes, hvad enten de bare Bronce-

prydelser eller ikke, samtlige havt den eiendommelige gammeldags Form med »tilbagebøiet Spids.«

Udbyttet af Undersøgelserne har været følgende:

Øst, syd og vest for Røserne e og i.

- C.
36. Spredte St. af en Jernfibula.
 37. St. af en Broncespiral (om en Jernstok?) samt af en tynd Bronzebøile, spr. St. af et lille Leerkar.
 38. Mange spr. St. af et stort grovt Leerkar.
 39. }
 40. } Ingen Oldsager.
 41. }
 42. }
 43. St. af en Broncefibula med en Bronzeperle.
 44. Beltehage.
 45. Beltehage, St. af to Jernfibulaer.
 46. Ingen Oldsager.
 47. Beltehage, St. af trekantet Jernfibula, ukj. Jern, spr. gr. Ptskr.
 48. St. af Jernfibula, lille hankeløst Leerkar paa en lav Fod ($2\frac{1}{4} \times 2\frac{1}{2}$ ", Pl. 6,8).
 49. Spr. gr. Ptskr.
 50. Ingen Oldsager.
 51. St. af en Beltehage med to Riller langs hver Kant, spr. gr. Ptskr.
 52. To Jernfibulaer ($3\frac{1}{4}$ "), hver med to glatte kuglef. Bronzeperler paa Bøilen samt Bronzeperler paa Enderne af Spiralen (Pl. 5,1), spr. St. af et middelstort Leerkar.
 53. Baandformet Broncefibula ($2\frac{1}{4}$ "), lille hankeløst Leerkar ($1\frac{7}{8} \times 2\frac{1}{2}$ "), St. af en grov middelstor Hankepotte, der syntes at have været nedsat heel.
 54. Beltehage.
 55. Spr. gr. Ptskr.
 56. Lille Jernfibula.
 57. Meget lille Beltehage ($2\frac{1}{8} \times \frac{3}{4}$ "), spr. gr. Ptskr.
 58. Trekantet Jernfibula.
 59. To Jernfibulaer med flad Bøile.
 60. St. af en lille Jernfibula.
 61. Beltehage, ganske lille Leerskaal ($1 \times 2\frac{1}{4}$ "; Pl. 6,9).
 62. Beltehage, spr. gr. Ptskr.
 63. Jernfibula, enkelte spr. gr. Ptskr.
 64. Smuk baandf. Broncefibula med Kam over Bøilen og Naal af Jern, baandf. Broncefibula uden Kam, lille hankeløst Leerkar ($3 \times 3\frac{3}{4}$ ") med en rundtl. Streg om Overdelen.

65. Ingen Been, ingen Oldsager.
66. Ingen Oldsager.
67. St. af en Beltehage.
68. Stor Beltehage (7" foruden Krogen).
69. Beltehage med Tværstriber paa Krogen, spr. St. af et lille Leerkar med en rundt. Række af gjennemborede Knopper eller smaa Ører langs Udbugningskanten.
70. Beltehage.
71. To store Jernfibulaer, hver med et Par store flade Bronzeperler paa Bøilen og en lille Bronze­knop paa hver Ende af Spiralen; paa hver af de store Perler er der indskaaret et retvinklet Kors; Jernet af Fibulaerne bortsmuldrede ved Optagelsen; Spor af en Beltehage.
72. (gik sammen med Nr. 71 men syntes dog at være en særskilt Grav): Smal Beltehage ($4\frac{1}{2} \times \frac{5}{8}$ ") med Tværfurer over Halsen, Jernfibula med et Par store Bronzeperler paa Bøilen; i hver af Perlerne er indskaaret et retvinklet Kors, der er udfyldt med en løs, lysebrun Masse (Pl. 5,2).
73. Jernfibula ($2\frac{7}{8}$ ") med tilbageboiet Spids; Spiralen er prydet med Bronzeperler paa Enderne; to Trediedele af Bøilens Længde ere dækkede af en lang, fladt hvælvet Bronceskal med et lille Hoved paa Spidsen og Skraastreger ved den modsatte Ende. (Pl. 5,6).
74. Beltehage.
75. Ingen Oldsager.
76. Beltehage.
77. Beltehage.
78. Beltehage, Jernfibula med smaa Bronzeperler paa Enderne af Spiralen og to smukke store Bronzeperler paa Bøilen af Skikkelse som Kugler med en fremstaaende Kant om Midten og paa hver Side deraf en Kreds af Smaacirkler med en Prik i Midten af hver, (Pl. 5,3); Jernfibula med Jernperler paa Bøilen.
79. Lindseformet Bronzeperle med Spor af en Jernfibula.
80. Lang smal Beltehage ($5\frac{1}{2} \times \frac{5}{8}$ ") med Spor af Slid i Øskenen (Krogen manglede), Jernfibula.
81. Meget lille ($2\frac{7}{8} \times \frac{3}{4}$ ") Beltehage uden Krog med flad, til begge Ender tilspidset Ryg, spr. gr. Ptskr.
82. } Ingen Oldsager.
83. }
84. Beltehage, St. af Jernfibula med to Jernperler paa Bøilen.
85. } Ingen Oldsager.
86. }
87. Smuk Jernfibula (Pl. 5,7).

88. Ingen Oldsager.
89. Stor Naal af Jern (Længde i Alt $8\frac{1}{4}$ " , Pl. 4,3) med en Krumning paa Stokken og derover et bredt korsdannet Hoved (Tværstangen $3\frac{1}{4}$ " lang); i Midten af Korset og paa Enden af den øverste Arm samt af Sidearmene sidde Nitnagler, og derved findes paa den ene Sidearm Rester af en i Oldtiden afreven Plade eller Bule af Bronze; spr. gr. Ptskr.
90. Ingen Been, ingen Oldsager.
91. St. af en Beltehage, lille Jernfibula med to Bronzeperler paa Bøilen.
92. Beltehage.
93. Ingen Oldsager.
94. St. af Jernfibula, spr. Ptskr af en grov Krukke.
95.)
96.) Ingen Oldsager.
97.)
98. Spr. gr. Ptskr.
99. Ingen Oldsager.
100. Spr. gr. Ptskr.
101. Jernfibula, som paa hver Ende af Spiralen bærer en Bronzeperle prydet med Smaacirkeler.
102. Ingen Oldsager.
103. Beltehage, Jernfibula.
104. Ingen Oldsager.
105. Sammenbøiet og afbrudt St. af en Beltehage, spr. gr. Ptskr.
106. Ingen Oldsager.
107. Beltehage, som ved den brede Ende deler sig i to Snirkler ($2\frac{1}{4} \times 1\frac{1}{2}$ " , ligesom Pl. 3,7), Jernnaal med fladt Hoved og en Krumning under Hovedet ($4\frac{1}{2}$ " , et St. af Spidsen mangler; Pl. 4,4), ukj. Jern, spr. gr. Ptskr.
108. St. af Beltehage, St. af en Jernnaal med fladt Hoved prydet med en Bronzebule; Stokken har en Krumning under Hovedet; spr. gr. Ptskr., der ved Sættning fandtes at hidrøre fra en grov Krukke ($9 \times 10\frac{1}{2}$ ").
109. St. af Beltehage.
110. St. af Beltehage.
111. Spr. gr. Ptskr.
112. Ingen Oldsager.
113. St. af Jernfibula, spr. gr. Ptskr.
114. St. af Beltehage.
115.)
116.) Ingen Oldsager.
117. St. af Beltehage, St. af Jernfibula med Jernperler paa Bøilen, spr. gr. Ptskr.

118. St. af to eensdannede store Jernnaale med en Bronzeperle ($1\frac{1}{2} \times \frac{5}{8}$ ") paa Toppen af Hovedet og derunder parallelt med Stokken en kredsround broncedækket Plade ($\frac{7}{8}$ " bred); under denne Plade har Stokken den sædvanlige Krumning; spr. gr. Ptskr.
119. Beltehage.
120. Ingen Oldsager.
121. Beltehage.
122.)
123.)
124.) Ingen Oldsager.
125.)
126.)
127. Beltehage.
128. Beltehage, St. af Jernfibula.
129. Ukj. Jern, Halvdelen af et lille Leerkar.
130. Beltehage, flad Leerskaal ($1\frac{5}{8} \times 4\frac{1}{2}$ ", Pl. 6,10).
131. Beltehage, trek. Jernfibula, lille hankeløst Leerkar (3×4 ").
132. Ingen Oldsager.
133. Beltehage med Rille langs Kanterne og Striber over Halsen, to smukke Jernfibulaer ($2\frac{1}{4}$ ") med en lang Spiral og hver prydet paa Bøilen med Bronzeperler med indskaaret Kors, to halvkugleformede hule Bronze knapper ($\frac{7}{8}$ ") prydede med tre Spirallinier med Huller i Midten (Pl. 3,6), St. af et i Oldtiden sønderbrudt Bronzekar af kun et Par Cubiktommers Rumfang (paa et af Brudstykkerne var indslaaet en lille Cirkel), St. af en lille Hankeboile af Bronze.
134. Beltehage, lille grovt hankeløst Leerkar.
135. Beltehage, trekantet Jernfibula, lille hankeløst Leerkar.
136. Lille Beltehage med stor Krog og Tværfurer paa Krogen. Halsen og Ryggen, lille hankeløst Leerkar ($2\frac{3}{4} \times 3\frac{3}{4}$ "; Pl. 3,9).
137. Spiral af en Jernfibula.
138. To Jernfibulaer, hver med en stor Bronzeperle mellem to mindre; de store Bronzeperler ere prydede med tre fra Midten radialt udgaende Furer, hvorimellem der er anbragt Smaacirkler. (Pl. 5,5).
139. Spr. St. af et middelstort Leerkar.
140. Ingen Been, ingen Oldsager.
141. Beltehage, brændt Leerklump.
142.)
143.) Ingen Oldsager.
144. St. af Jernfibula, ukj. Jern.
145. Ingen Oldsager.
146. Beltehage, Jernfibula, lille Leerskaal ($2 \times 3\frac{1}{2}$ ").

147. Spr. gr. Ptskr.
 148. Beltehage, St. af Jernfibula.
 149. Beltehage.
 150. Beltehage.
 151. Beltehage.
 152. Lille gjennemboret Skive ($1\frac{1}{12} \times \frac{3}{8}$ ") af Sandsteen eller brændt, sandblandet Leer, prydet med Smaacirkeler med en Prik i Midten. (Pl. 4,13).
 153. Jernfibula med Broncehylster omkring hele Bøilen med Undtagelse af den tilbagebøiede Spids (Pl. 5,4), sædvanlig Jernfibula, St. af en lille blaa Glasperle.
 154. Jernfibula, St. af et lille Leerkar.
 155. } Ingen Oldsager.
 156. }
 157. Ukj. Jern.
 158. Jernfibula med to Bronceperler, prydede med Smaacirkeler med en Prik i Midten.
 159. Ingen Oldsager.
 160. Beltehage, St. af et lille Leerkar.
 161. Ingen Oldsager.
 162. Beltehage, tre Jernfibulaer, spr. Skaar af et lille Leerkar med rundtl. Streger.
 163. Beltehage, spr. gr. Ptskr.
 164. } Ingen Oldsager.
 165. }
 166. Beltehage, to Jernfibulaer, hvoraf enhver paa Bøilen bærer to store Bronceperler, prydede med et indskaaret Kors; den ene har tillige Bronceperler paa Enden af Spiralen.
 167. Beltehage med en Rille langs Kanten, spr. Skaar af et lille Leerkar med rundtl. Streger.
 168. } Ingen Oldsager.
 169. }
 170. Spr. gr. Ptskr.
 171. } Ingen Been, ingen Oldsager.
 172. }
 173. Spr. St. af et lille Leerkar.
 174. Beltehage, lille hankeløst Leerkar ($2\frac{3}{8} \times 2\frac{3}{4}$ ").
 175. Beltehage med en Rille langs med Kanterne, lille grov Hankepotte ($2\frac{1}{8} \times 2\frac{1}{2}$ "), spr. St. af et andet lille Leerkar.
 176. Beltehage, to Jernfibulaer, lille hankeløst Leerkar ($2\frac{5}{8} \times 3\frac{1}{4}$ ").
 177. Beltehage, St. af et lille hankeløst Leerkar paa en lav Fod som Nr. 48.
 178. } Ingen Oldsager.
 179. }

180. Beltehage, Jernfibula, prydet Beenbrikke som Bhl. Br. Pl. 6,10, halvbrændt Leerklump.

Ved Sydsiden af Røse g.

181. Ingen Oldsager.
 182. Lille Beltehage ($3 \times 3\frac{1}{4}$ "), spr. St. af en Jernfibula med to Jernperler paa Bøilen, spr. gr. Ptskr., der ved Sammensætning dannede en grov Krukke ($8 \times 8\frac{1}{4}$ ", Pl. 6,13).
 183. To store eensdannede Jernnaale med Krumning under Hovedet; tæt over Krumningen sidder en kredsrund, gjennebornet Plade, i hvis Midte der er anbragt en Øsken; ovenfor er Stokken omgivet af en Broncering; ovenfor denne løber Stokken spids til og synes at have baaret et Hoved, der er afbrudt; endvidere en Snirkel af Broncetraad, $\frac{5}{8}$ " bred, der i Oldtiden er afbrudt; desuden spr. gr. Ptskr.

Øst for Røserne k og l.

184. Ingen Been, ingen Oldsager.
 185. Stor Beltehage, Jernfibula.
 186. Spr. St. af en Beltehage.

Imellem Røserne g og h.

187. Ingen Been, ingen Oldsager.
 188. Ukj. Jern, spr. gr. Ptskr.

Øst for Røserne g og f.

189. St. af Beltehage, spr. gr. Ptskr.
 190. Jernfibula.
 191. Spr. gr. Ptskr.
 192. Ingen Been, ingen Oldsager.
 193. Beltehage, to Jernfibulaer.
 194. Lille grov Krukke (2×3 "), spr. gr. Ptskr.
 195. Jernfibula, spr. St. af et lille Leerkar med mange smaa gjennemborede Knopper som Nr. 69.
 196 (tæt ved Nr. 37). Beltehage.

II. Steenshøi.

Ved en Undersøgelse d. 23. Octbr. 1870 fandtes Brandpletter paa hele Toppen omkring og indenfor de derværende Rester af en mægtig aflang Steenring. De vare imidlertid fattige. Jeg udgravede 8; en indeholdt en lille Beltehage med Krog og St. af en trekantet Jernfibula; en anden indeholdt ogsaa St. af en Jernfibula med kort Spiral; i de øvrige fandtes Intet uden Been og Kul og store Skaar af grove Leerkar.

X. 15de Selveiergaard i Clemensker Sogn.

Herfra er i Aaret 1870 modtaget en smuk, middelstor Hankepotte ($4\frac{1}{4} \times 6\frac{1}{4}$ ") samt St. af to eenæggede Sværd.

Paa Stedet skal der tidligere have ligget en Gravhøi, som nu er sløifet.

XII. Exerceerpladsen ved Hasle.

I Brandpletter ved Havskrænten er der endvidere (jfr. Bhl. Br. S. 93) fundet to baandf. Broncefibulaer med Kam, en puklet do., en halvrund Kniv, to halvbrændte Leerklumper, et hankeløst middelstort Leerkar ($4 \times 5\frac{1}{2}$ "), et hankeløst lille Kar uden opstaaende Rand omkring Mundingen og med en Knop ovenfor Udbugningen ($2\frac{1}{2} \times 3\frac{3}{4}$ ") et sædvanligt lille hankeløst Kar ($2 \times 2\frac{1}{3}$ ") og to smaa Hankekar (3×4 og $2\frac{1}{2} \times 3\frac{1}{4}$ ").

I Brandpletter under Brolægningen ved de nedenfor under Nr. 1 og 3 anførte Grave samt under lignende Brolægninger syd for Grændsen af det foran Side 81 aftrykte Kort fandtes den 20de April 1870 en stor Broncefibula med Kam og St. af adskillige baandformede, St. af Jernfibulaer og ukj. Jern samt fire smaa Hankepotter (alle omtrent 4×5 ").

Øst for Brandpletspladsen findes mærkelige Brolægninger over et betydeligt Areal. Den Deel deraf, som undersøgtes den 20de April og 13de August 1870 samt den 22de Juni 1871 er fremstillet paa det Side 81 aftrykte Kort, men Brolægningerne strække sig meget videre baade imod Nord, Øst og Syd. De ere kun dækkede af nogle faa Tommer Sand, maaskee blot paaføjet Flyvesand fra Strandbredden.

Som Kortet viser, have Brolægningerne meget forskjellig Form, snart ere de firkantede, snart runde, snart ovale etc. Ogsaa deres Størrelse er meget forskjellig. Randen er indfattet med en enkelt eller dobbelt Række af hovedstore Stene, det Øvrige af Rummet er brolagt med mindre Stene. Midten af Steenbroen er for det Meste fordybet ved Nedsynkning. Omtrent under Midten eller lidt sydligere er der ved de fleste Brolægninger fundet flade Dækstene af c. 1 Alens Brede og i $1\frac{1}{2}$ til 2 Alens Længde i Syd og Nord. Under disse er der kun en enkelt Gang (Nr. 18) fundet Spor af en smal steensat Kiste; ellers har der kun viist sig en lang smal Fordybning fyldt med fint Sand, blandet med Stykker af knækkede Dæksteen, og derunder i ringe Dybde, ordentligviis neppe $\frac{3}{4}$ Alen under Steenbroens Overflade, et tyndt mørkfarvet Lag, hvorunder Undergrundens grovere Sand traadte frem. Gravens Længde har undertiden været vanskelig at kjende; i enkelte Til-

fælde har det imidlertid været tydeligt, at den har været omtrent tre Alen lang og navnlig strakt sig længere end Dækstenene, ligesom ogsaa Been og Oldsager ere fundne nordligere end det Stykke af Graven, som var belagt med Dæksteen. Samtlige Grave have ligget temmelig nøie i Syd og Nord, og Ligets Hoved har ligget imod Nord. Gravens Brede har i Regelen ikke oversteg $\frac{1}{2}$ Alen.

De fleste af Gravene have hverken indeholdt kjendelige Been eller Oldsager. I nogle af dem er der imidlertid fundet ubrændte Been i det mørkfarvede (ikke brændte eller kulblandede) Muldrag paa Gravens Bund, og enkeltviis er der forekommet Leerkar, navnlig Hankepotter af den for de omliggende Brandpletter sædvanlige Form (Bhl. Br. Pl. 10,₆) saavelsom nogle faa andre Oldsager.

Resultatet af de enkelte Undersøgelser har været følgende:

1. Oval, randsat med to Rækker større Stene. Under Dækstenen fandtes en knuust, lille Hankepotte.

2. Af samme Form som Nr. 1. Nord for Dækstenene laa i neppe 18" Dybde et menneskeligt Cranium; noget sydligere fandtes flere ubrændte Been.

3. } Ingen Dæksteen, ingen Been, ingen Oldsager.

4. }

5. Under Dækstenen laa en lille rundbuget Hankepotte (4 × 5").

6. Ingen Dæksteen, ingen Been, ingen Oldsager.

7. Under Dækstenen fandtes et stregeprydet Skaar af et middelstort Leerkar, nogle St. Træ eller Bark samt nogle St. Jern, deriblandt rimeligviis Rester af en Kniv.

8. Ingen Dæksteen, ingen Been, ingen Oldsager.

9. Midt i Graven laa en lille Jernkniv med Spor af Træskaft og maaskee Læderskede.

10. Midten af Graven var aaben uden Brolægning og uden Dæksteen. Ingen Been, ingen Oldsager.

11. Oval med en firkantet Ramme af store Stene omkring Midten. Midt i Graven laa en lille Jernkniv samt en hensmuldrende lille Hankepotte (c. 3 × 4").

12. } Forenede til en Brolægning af uregelmæssig Form. Alle tre

13. } Grave havde Dæksteen, men ingen Been og ingen Oldsager.

14. } Under Brolægningens sydlige Rand fandtes Brandpletter.

15. Rund; ingen Been, ingen Oldsager.

16. Afrundet ved den ene Ende; ingen Been, ingen Oldsager.

17. Rund; under den nordligste Dæksteen fandtes en lille Bronceknep samt en gjennemboret Sandsteensskive ($1\frac{7}{8} \times 3\frac{3}{8}$ ")

med indridsede Streger, der ligne Runeskrift. Lidt sydligere laa ubrændte Been.

18. Firkantet; lidt syd for Midten stod paa den faste Bund i 30" Dybde under Steenbroens Overflade en 2 Alen lang, ganske smal Steensætning af runde Stene med en kantstaaende flad Endesteen imod Syd. Ingen Been, ingen Oldsager.

19. Rund; under Midten laa en langagtig Dynge af Haandstene, hvorunder fint Sand med et tyndt mørkfarvet Lag; ved Midten af dette fandtes et firkantet Jernspænde; lidt sydligere stode to Hankepotter ($4\frac{1}{2} \times 6\frac{1}{2}$ " og $3\frac{1}{2} \times 6$ ").

20. Oval; ingen Been, ingen Oldsager.

21. Afrundet imod Vest; nord for Dækstenene stod en knuust middelstor Hankepotte med rundtl. Strøg om Overdelen.

22. Rund; tre Dækstene af tilsammen $1\frac{1}{2}$ Alens Længde; under den nordligste fandtes to lange Beenpiber (Laarbeen) og ved Siden af disse et hankeløst Leerkar ($4\frac{1}{4} \times 5\frac{1}{2}$ ") og en lille Hankepotte ($3 \times 3\frac{3}{4}$ "), begge med rundtl. Streger, samt St. af en Jernnaal; noget nordligere (udenfor Dækstenene) fandtes et St. af en Hængedop af Bronze samt en Jernkniv med Spor af Træskaft.

23. Rund med en dobbelt Række Randsteen; nord for Dækstenene stod en lille Hankepotte ($2\frac{1}{2} \times 3\frac{1}{4}$ ").

XIII. Tasseveien.

Herfra er i Aaret 1870 modtaget et smukt eenægget Sværd af sædvanlig Form ($22" \times 2" \times 2'''$) med noget Bronzebeslag, der havde siddet paa Fæstet. Tillige modtoges St. af et stort og et middelstort Kar, af en Kande og af en lille Hankepotte.

XV. Pilegaard.

Paa Bakken syd for Gaarden er der i 6 Brandpletter bleven fundet:

1. St. af et middelstort Kar.
2. St. af et temmelig stort treøret Kar med Zigzagbordt imellem rundtløbende Furer, af en smuk Hankekande med tre Bordter af Skraastreger, af en middelstor Hankepotte med rundtl. Streger og af et lille Kar med do.
3. St. af et temmelig stort fleerøret Kar med flade rundtl. Striber om Overdelen, af en middelst. Hankepotte med rundtl. Furer og af et lille Kar med do.
4. St. af en stor, slet brændt Krukke i Røsernes Form.
5. St. af et stort fleerøret Kar med en bred Zigzagbordt

imellem to Sæt rundtl. Streger, af en Flaske med to Sæt rundtl. Streger, af en middelstor Hankepotte med Zigzagbort under rundtl. Streger samt af et lille Kar med rundtl. Furer.

6. St. af et stort fleerøret Kar med rundtl. Furer, af en Hankekande med do. og med en lang sribet Hank, af en middelstor Hankepotte med Zigzagbort og sribet Hank og af et lille hankeløst Kar med rundtl. Streger samt et St. af en lille Hank, gjennemboret paa langs ligesom den i Bhl. Br. S. 43 afbildede.

I Bakken øst for Gaarden er der bleven fundet i Brandpletter: en halvrund Kniv, en grov rundbuget, middelstor Hankepotte ($4\frac{1}{2} \times 5\frac{1}{2}$ "") og 6 smaa hankeløse Kar (fra $2\frac{1}{4} \times 3\frac{1}{4}$ " til $3\frac{1}{8} \times 3\frac{1}{2}$ ""). Et af Smaakarrene var smukt prydet med rundtl. Streger; det var ledsaget af St. af en smuk Vase. Et andet havde en eiendommelig Form som en fladtrykket Kugle med en lille rund Aabning uden opstaaende Rand. I et af Karrene fandtes en smuk Perle af mørkt Glas, indlagt med røde, grønne og hvide Glasstykker. Ovenpaa en Brandplet var henlagt en sleben Steenkile.

XVI. *Lyr's Skov.*

Gravpladsen strækker sig endeel længere imod Syd og Øst end tidligere bekjendt. Der synes endnu at være mange Brandpletter, men de ere fattige.

XX. *Nebbe Odde,*

en lodret Skrænt imod Havet $\frac{1}{8}$ Miil nord for Rønne.

Ved Skræntens Nedstyrtning fremkommer der næsten hvert Aar Brandpletter under det tykke Lag af Flyvesand, hvormed Toppen af Bakken er dækket. De ere vanskelige at undersøge; i flere har jeg imidlertid fundet Been og i en af dem tillige spr. Skaar af et temmelig stort, fleerøret Leerkar.

XXI. *Sandemandsgaard,*

18de Selveiergaard i Knudsker Sogn, $\frac{1}{4}$ Miil øst for Rønne.

Den i Bhl. Br. S. 9 berørte Gravplads er gjenfundet c. 300 Alen sydøst for Gaarden. En lille Aas, som dannede Midten af den, er bortsloifet, men i den omliggende Mark findes endnu stedse ikke faa Brandpletter.

Ved en Undersøgelse den 3. Juni 1871 udgravede jeg 4 Pletter med tydelige Beenstykker, i den ene af dem fandtes tillige en Beltehage. Senere er der i andre Brandpletter sammesteds

fundet en Jernfibula med tilbagebøiet Spids og med Jernperler paa Bøilen.

Da Pladsen sløifedes for 30 til 40 Aar siden, fandtes der et Jernsværd og forskjellige andre Gjenstande af Jern samt et Broncestykke, der rimeligviis var en Fibula.

XXII. Grønnebjerg,

en høi Bakke i Rutsker Sogn, $\frac{1}{4}$ Miil nordost for Kirken.

Paa den høieste Top af Bakken findes Steenrøser og Bro-lægninger; paa en lavere spidstoppet Bakke c. 200 Alen vestligere havde Eieren fundet sorte Muldpletter med Beenstykker og paa Pløiejorden derover en gjennemboret Sandsteensskive som Kkgd. 60. Den 5te Mai 1870 udgravede jeg to Brandpletter, af hvilke den ene indeholdt St. af et velbrændt Brandpletskar og spr. gr. Ptskr.

XXIII. Vedbygaard,

2den Selveiergaard i Olsker Sogn, $\frac{1}{4}$ sydvest for Kirken.

Et Par hundrede Alen nordost for Gaarden ligger en naturlig Sandhøi, hvis Top er dækket med Brolægning og svære Steenplader (maaskee Fundament for en Mølle, som har ligget der). Under Brolægningen fandtes den 18de August 1870 store sorte Pletter med Kul og spr. gr. Ptskr. Ned ad den vestlige Skraaning viste sig tydelige Brandpletter med Been, Kul, Potteskaar og hensmuldrende Jernstykker.

XXIV. Dyndalen

i Rø Sogn, $\frac{1}{4}$ Miil nordvest for Kirken.

Lige ved Udgangen af Dalen imod Havet ligger tæt vest for Bækken en Grusgrav, i hvis vestlige og nordlige Skrænt der findes mange Brandpletter. Den 11te December 1870 fandt jeg deri Been og Kul og St. af et velbrændt lille Brandpletskar. Senere fandt jeg i en anden Brandplet St. af et sammenbøiet eenægget Sværd. Tidligere var der fundet et heelt lille hankeløst Kar i disse Brandpletter.

XXV. Raagelundsgaard,

4de Vornedegaard i Østerlars Sogn, c. 800 Alen nordvest for Kirken.

Paa en Bakke et Par Hundrede Alen sydsydvest for Gaarden har Eieren ved Pløining fundet mange sorte Pletter med brændte

Been og grove Potteskaar, saavel som adskillige middelstore Potter staaende opret i sort Muld. Den 20de Marts 1871 fandt jeg paa Bakken flere Brandpletter med Been. En af dem laa under en stor flad Steen og indeholdt en Beltehage samt en velbevaret Naal af Jern ($3\frac{3}{8}$ "") med en Krumning under Hovedet, ganske som Broncenaalen Pl. 1,5.

XXVI. *Lyrby,*

38te Selveiergaard i Østermarie Sogn, $\frac{1}{2}$ Miil sydost for Kirken.

Paa en til Gaarden hørende, forhen skovbevokset flad Mark synes der at være mange Brandpletter. Lærer Petersen i Østermarie har i November 1870 undersøgt 18, liggende i parallelle Rækker. Der fandtes deri St. af en Beltehage, St. af en Jernfibula med tilbageboiet Spids og St. af et middelst., grovt og sletbrændt Leerkar.

XXVII. *Mandhøi.*

Om Stedet og dets Røser see foran S. 105 jfr. Kortet S. 13. Ogsaa Undersøgelsen af Brandpletterne er foretagen med megen Omhu af Lærer Jørgensen ved Sognets, nordre Skole, og jeg har dernæst confereret de i hver Brandplet fundne Oldsager med hans Angivelse og Beskrivelse deraf. Der synes endnu at forefindes mange Brandpletter, navnlig i Krattet paa Bakkens nordlige Skraaning.

Her nedenfor aftrykkes Lærer Jørgensens Iagttagelser uden videre Forandring end nogen Omordning samt enkelte Berigtigelser i Bestemmelsen af Oldsagerne.

A. Paa den nordlige Skraaning af Bakken.

Nr.	Dækning.	Indhold foruden Kul, brændte Been og Steen.
1.	Dæksteen.	Lille Leerkar (itu.)
2.	Do.	Spor af Jern.
3.	uden.	Do. do.
4.	Dækst.	Stykker af en smuk lille trekantet Jernfibula, spr. gr. Ptskr.
5.	Do.	Ingen Oldsager.
6.	uden.	St. af en lille Jernnaal med Krumning under Hovedet.
7.	Dækst.	St. af Jernfibula, ukj. Jern, lille raat hankeløst Leerkar (c. $3 \times 3\frac{1}{2}$ ""), spr. gr. Ptskr.
8.	Do.	ukj. Jern, lille hankeløst Leerkar ($2\frac{1}{2} \times 3\frac{1}{2}$ "").

Nr.	Dækning.	
9.	uden.	St. af en Beltehage.
10.	Meget stor
Dækst.	St. af en Beltehage.
11.	Dækst.	Spor af Jern.
12.	Do.	St. af en Jernfibula (?).
13.	uden.	Ingen Oldsager.
14.	Dækst.	St. af en meget stor Beltehage, middelstort hankeløst Leerkar ($6 \times 7\frac{3}{4}$ "),
15.	Do.	Spor af Jern.
16.	uden.	Stor Beltehage ($6\frac{1}{2}$ ") med Riller langs Kanterne og Tværfurer over Halsen.
17.	uden.	St. af en smal Beltehage.
18.	uden.	St. af en Jernfibula, spr. gr. Ptskr.
19.	uden.	Ingen Oldsager.
20.	Dækst.	St. af en Beltehage og en Jernfibula.
21.	uden.	Ingen Oldsager.
22.	Dækst.	St. af en Jernfibula.
23.	Meget stor
Dækst.	Spor af Jern.
24.	Stor Dækst.	Krum Jernkniv, skarp paa den indvendige Side; Grebtingen var anbragt i Forlængelsen af Ryggen og var forsynet med Nitnagler.
25.	Aflang
Dækst.	Spor af Jern.
26.	uden.	St. af en Beltehage og af en Jernfibula.
27.	uden.	Ingen Oldsager.
28.	Dækst.	St. af en Beltehage, St. af en Jernfibula med Bronzeperler paa Bøilen samt af en do. med Bronze paa Bøilen og Jernperler paa Spiralen.
29.	Do.	St. af en Beltehage, ukjendeligt Jern.
30.	Do.	St. af en meget stor Beltehage, St. af en Jernfibula.
31.	uden.	St. af en Beltehage og af to Fibulaer med kort Spiral.
32.	Dækst.	St. af en Beltehage og af en Jernfibula (?), St. af et lille halvbrændt Leerkar.
33.	Do.	St. af en Beltehage og af en Jernfibula.
34.	Do.	Spor af Jern.
35.	Do.	St. af en Beltehage og af to Jernfibulaer med kort Spiral.
36.	uden.	Ingen Oldsager.
37.	Stor Dækst.	St. af en Beltehage og af en Jernfibula med kort Spiral.
38.	Dækst.	St. af en Beltehage og af en Jernfibula.

Nr.	Dækning.	
39.	Dækst.	Trekantet Jernfibula.
40.	Do.	Stor Beltehage, St. af Jernfibula.
41.	Do.	St. af en Beltehage, Brudstykker af et lille halvbrændt Leerkar.
42.	Do.	St. af en Beltehage og af en lille halvbrændt Leerskaal.
43.	Rund Dkst.	Ingen Oldsager.
44.	Stor Dækst.	St. af en Beltehage med Riller langs Kanterne, St. af en Jernfibula.
45.	uden.	St. af to Jernfibulaer med kort Spiral, Brudstykke af et lille halvbrændt Leerkar.
46.	Dækst.	Meget stor Beltehage (8"), lille Leerkar, {som hensmuldrede.
47.	Do.	St. af en stor Jernfibula med lang Spiral, St. af et grovt Leerkar.
48.	Do.	St. af en Jernfibula, spredte Ptskr.
49.	Do.	St. af en Beltehage, St. af et lille hankeløst Leerkar.
50.	Do.	St. af en meget stor Beltehage, St. af et lille hankeløst Leerkar.
51.	Do.	St. af en Beltehage, St. af to Jernfibulaer, hver med to Perler af Jern eller Staal paa Bøilen.
52.	Do.	St. af en Beltehage.
53.	Do.	St. af en Beltehage og af en stor Jernfibula med lang Spiral.
54.	Do.	Ingen Oldsager.
55.	Do.	St. af en Jernfibula, store St. af et grovt Leerkar.
56.	Do.	Mange spr. gr. Ptskr.
57.	Do.	Meget lille hankeløst Leerkar, smuk gjennemboret Leerperle ($\frac{3}{4} \times 1\frac{1}{6}$ "), St. af en trekantet Jernfibula.
58.	Do.	St. af en Beltehage og af en Jernfibula med kort Spiral.
59.	Do.	Under Dækstenen laa en 10" dyb Brandplet med Kul og Been samt gr. Ptskr. Under Brandpletten viste sig en meget stor flad Steen, 4—5" tyk, og derunder atter en Brandplet, 17" dyb, med Been og Ptskr. samt noget ukjendeligt Jern.
60.	Stor Dækst.	(i Overjorden over Røse a.) Meget smuk Beltehage med fire Riller nedad Ryggen og indfilede Hak i Kanterne, to kegleformede, med rundtl. Riller prydede Bronzehoveder samt flere Brudstykker af to Naale med Krumning under Hovedet. Udenfor Brandpletten, men dog tæt ved den, stod et vase-

Nr.	Dækning.	
		formet, hankeløst, jordfyldt Leerkar, $7\frac{3}{4}$ " bredt over Bugen, prydet med rundtl. Streger og derunder Prikker og hængende Buer.
61.	uden.	Beltehage, spr. gr. Ptskr.
62.	uden.	Beltehage, ukj. Jern, spr. gr. Ptskr.
63.	uden.	Beltehage, spr. gr. Ptskr.
64.	uden.	Spr. gr. Ptskr.

B. Paa den vestlige Skraaning.

Vest for Røserne:

65.	uden Dkst.	St. af en Beltehage (?), spr. Ptskr.
66.	uden.	Spor af Jern og Bronze.
67.	uden.	Krogen af en Beltehage, St. af en Jernfibula, brændt Leerklump.
68.	uden.	St. af en stor Beltehage.
69.	uden.	Ingen Oldsager.
70.	Stor Dkst.	Spiralen af en Jernfibula (?).
71.	uden.	Ingen Oldsager.
72.	uden.	Ingen Oldsager.
73.	Stor Dkst.	Spor af Jern.
74.	uden.	St. af en Jernfibula med lang Spiral, St. af en Do. med kort Spiral, spr. Ptskr.
75.	uden.	Spor af Jern.
76.	uden.	St. af en trekantet Jernfibula.
77.	uden.	Spor af Jern.
78.	uden.	Spor af Jern.
79.	Stor Dkst.	Spor af Jern.
80.	Do. Do.	St. af en Beltehage.
81.	uden.	Ingen Oldsager.
82.	uden.	Ingen Oldsager.
83.	uden.	Ingen Oldsager.

Øst for Røserne d og e.

84.	Dækst.	St. af en Beltehage og af en Jernfibula.
85.	Do.	St. af en Beltehage.
86.	Stor Dkst.	Stor Beltehage (7") med afbrudt Krog, Jernfibula, St. af Do.
87.	uden.	St. ($3\frac{1}{4} \times 1\frac{1}{4}$ ") af en smal flad Jernstok med Tværstreger, St. af en Jernfibula med lang Spiral af Bronze viklet om en Jernstok samt Spor af Bronze paa Boilen, endnu en Spiral af Bronze traad viklet om en Jernstok.
88.	uden.	St. af en Jernfibula, store spr. Ptskr.

Nr. Dækning.

89. Lille Dkst. Bronzeknop med Cirkelprydelser, krumt Broncest. som af en lille Ring (rimeligviis Stykker af en Broncenaal med krummet Stok jfr. Nr. 60), St. af en Beltehage, spr. gr. Ptskr.
90. Stor Dkst. Ingen Oldsager.
91. uden. Store spr. Ptskr.
92. uden. Ingen Oldsager.

Ved Røse qq:

93. uden. Ingen Oldsager.
94. Stor Dkst. Spor af Jern.

Paa Røse g.

95. uden. Ingen Oldsager.

Paa Røse mm.

96. uden. Ingen Oldsager.

C. Paa Midten af Bakken og den østlige Skraaning.

Imellem Røserne:

97. uden. Ingen Oldsager.
98. uden. St. af en Beltehage, spr. gr. Ptskr.
99. Smuk Dæksteen. Ingen Oldsager.
100. uden. St. af en Beltehage.
101. uden. Ingen Oldsager.
102. uden. Ingen Oldsager.
103. Rund Dkst. Beltehage, Jernfibula med Bronzeperler paa Bøilen, St. af en Do., som tillige har Bronzeperler paa Spiralen. I Bronzeperlerne paa Bøilen er indskaaret et Kors.
104. Dækst. St. af en stor Beltehage, spr. Ptskr.
105. uden. St. af en Beltehage, St. af en Spiral (2") af Broncetraad om en Jernstok, spr. Ptskr.
106. Stor Dkst. Beltehage, St. af en Jernfibula samt to Bronzeperler med indskaaren Korsprydelse.

Paa Røse aa:

107. uden. Beltehage, to Jernfibulaer med kort Spiral.

Øst og nord for Røserne s, aa og bb.

108. uden. Spor af Jern, spr. Ptskr.

Nr.	Dækning.	
109.	Stor Dkst.	St. af Beltehage, Jernfibula med lang Spiral, Spiralen til en Do., ukj. Jern.
110.	Dækst.	St. af en Beltehage, to Spiraler ($1\frac{1}{2}''$ og $2''$) af Broncetraad om Jernstokke, St. af en krum Bronceboile.
111.	Do.	Stor Beltehage ($6\frac{1}{2}''$ uden Krogen), lille hanke-løst Leerkar ($2\frac{1}{4} \times 4''$).
112.	Do.	St. af en stor Beltehage med Riller langs Kanterne, St. af et lille grovt Leerkar, lidt større end det i forrige Grav.
113.	uden.	St. af en stor Beltehage, St. af en Jernfibula (?).
114.	Dækst.	Stor Beltehage ($5\frac{1}{4}''$ foruden Krogen) med Riller langs Kanterne og Tværfurer over Krogen, St. af en Jernfibula med kort Spiral, ukj. Jern, lille Krukke ($2\frac{1}{4} \times 2\frac{3}{4}''$) med Hank uden Aabning.
115.	uden.	Krogen af en Beltehage, St. af Spiralen af en Jernfibula.
116.	uden.	Ingen Oldsager.
117.	uden.	St. af en Beltehage ($6''$) med Tværfurer over Halsen, St. af en mindre Do. (c. $3\frac{1}{4}''$), St. af en lille Jernfibula med Bronceperler paa Boilen, samt af en anden Jernfibula, lille halvbrændt, hankeløst Leerkar ($2\frac{1}{2} \times 3\frac{1}{4}''$).
118.	Dækst.	St. af en Beltehage, St. af en Jernfibula med Bronceperler paa Boilen, St. af en anden Jernfibula, spr. gr. Ptskr.
119.	uden.	Krogen af en Beltehage.
120.	Dækst.	St. af en Beltehage, to lange Spiraler ($1\frac{3}{4}''$ og $2''$) af Jernfibulaer, andre St. af Do., ukj. Jern.
121.	Do.	Stor smuk Beltehage ($5\frac{1}{2}''$ foruden Krogen, der er prydet med Tværfurer), trekantet Jernfibula ($2\frac{5}{8} \times 1''$), St. af Do.
122.	Do.	St. af en Beltehage, St. af to eensdannede Jernfibulaer med en rund Bronceperle paa hver Ende af Spiralerne og tre sammenføiede, med indskaarne Kryds prydede, halvkugleformede Do. paa Boilerne.
123.	uden.	Mange Ptskr., baade grove og finere.
124.	Dækst.	St. af en stor Beltehage, spr. gr. Ptskr.
125.	uden.	St. af en stor Beltehage, store St. af et grovt Leerkar.
126.	uden.	St. af en Beltehage med Riller langs Kanterne, St. af en trekantet Jernfibula, St. af et ganske lille Leerkar med Fod.

Nr.	Dækning.	
127.	uden.	St. af en Beltehage med Riller langs Kanterne, St. af et lille halvbrændt Leerkar.
128.	uden.	Jernfibula med kort Spiral, St. af et ganske lille halvbrændt Leerkar.
129.	uden.	Stor Beltehage med Krog, prydet med en Række Prikker paalangs ad Halsen, smuk trekantet Jernfibula, St. af en Do., St. af en spids Jernkniv.
130.	Dækst.	Spredte Ptskr.
131.	Do.	Smuk Jernfibula ($2\frac{3}{8}$ ") med lang Spiral.
132.	Do.	Stor Beltehage, spredte Skaar af et lille Leerkar.
133.	uden.	St. af en stor Beltehage, smuk trekantet Jernfibula ($3\frac{1}{4} \times 7\frac{7}{8}$ "), St. af en Do.
134.	uden.	St. af en stor Beltehage, spredte Ptskr.
135.	Dækst.	Smuk, smal Beltehage ($5\frac{1}{2} \times 5\frac{5}{12}$ ") med Riller langs Kanterne og Kryds over Ryggen, St. af to Jernfibulaer, ukj. Jern.
136.	Do.	St. af en stor Beltehage, St. af en trekantet Jernfibula, St. af et lille Leerkar, spr. gr. Ptskr.
137.	Do.	St. af en Beltehage, St. af to Jernfibulaer.
138.	uden.	Stor Beltehage ($5\frac{3}{4}$ ").
139.	uden.	Lille Beltehage (3 "), spr. gr. Ptskr.
140.	uden.	Ukj. Jern, spr. gr. Ptskr.
141.	Dækst.	St. af en Beltehage, St. af en Jernfibula med kort Spiral.
142.	uden.	St. af en Beltehage, lille trekantet Jernfibula ($1\frac{3}{4}$ "), St. af to større Do., St. af et lille Leerkar med Fod.
143.	uden.	Stor Beltehage, St. af en trekantet Jernfibula, St. af et lille Leerkar.
144.	uden.	St. af en Beltehage, spr. gr. Ptskr.
145.	uden.	Jernring ($1\frac{1}{4}$ "), som med en Øsken er fastgjort til en tynd Jernplade ($\frac{3}{4} \times 1\frac{3}{4}$ "), St. af to Jernfibulaer.
146.	Dækst.	Beltehage, hvis ene Ende deler sig i to tilbageboiede flade Snirkler (Pl. 3,7), spr. gr. Ptskr.
147.	uden.	St. af to eller tre Beltehager, St. af to trekantede Jernfibulaer, lille ringformet Spænde ($\frac{3}{4}$ ").
148.	uden.	Stor Beltehage (6 ") med Riller langs Kanterne, kort Spiral til en Jernfibula.
149.	uden.	St. af en Beltehage, St. af en Spiral af Bronce traad viklet om en Jernstok.
150.	Dækst.	St. af en Beltehage, St. af en trekantet Jernfibula.

Nr.	Dækning.	
151.	uden.	Ingen Oldsager.
152.	uden.	Store spr. Ptskr.
153.	uden.	Ingen Oldsager.

D. Paa Sydvestsiden af Bakken.

Udenfor Røserne:

154.	uden.	Lille Beltehage uden Krog, St. af en Jernfibula, spr. gr. Ptskr.
155.	Aflang Dækst.	Lille Beltehage uden Krog, St. af en Jernfibula med lang Spiral, Naal af Jern (5") med et Hoved og en Krumbøining under Hovedet.

Paa Røse vv.

156.	uden.	Spr. Ptskr.
------	-------	-------------

Paa Røse yy.

157.	Stor Dkst.	(imellem Dækstenen og Brandpletten laa 8" Jord), Spr. gr. Ptskr.
------	------------	--

E. Paa Sydostsiden af Bakken.

Udenfor Røserne.

158.	uden.	Store gr. spr. Ptskr.
159.	uden.	St. af en stor Beltehage med Riller langs Kanterne og med en Hængsel tværs over Ryggen, saa at denne har kunnet bøies; lille halvbrændt hankeløst Leerkar.
160.	Dækst.	Smuk Beltehage med Krog og Stregeprydelser i Kryds over Ryggen, spr. Ptskr.
161.	Do.	St. af en lille Beltehage med Krog, Jernfibula (2") med kort Spiral, St. af en Do., spr. Ptskr.
162.	Rund Do.	Lille Jernfibula med en Bronzeperle paa Boilen, kort Spiral af en anden Jernfibula.
163.	Dækst.	St. af en Beltehage (?), St. af en Jernfibula med lang Spiral.
164.	Aflang Do.	Jernfibula (2 ³ / ₄ "), som paa Boilen bærer to runde Bronzeperler prydede med en Række Prikker tværs over Midten, to ganske lignende Perler af en anden Fibula.
165.	Do.	Spor af Jern, spr. gr. Ptskr.
166.	uden.	St. af en stor Beltehage, spr. gr. Ptskr.
167.	Dækst.	Stor Beltehage, Jernfibula med kort Spiral, spr. gr. Ptskr.
168.	Do.	St. af Jernfibula (?), spr. gr. Ptskr.

Nr.	Dækning.	
169.	Dækst.	St. af en meget stor Beltehage.
170.	uden.	Smal Beltehage ($5\frac{1}{2} \times 1\frac{1}{2}''$), en anden Beltehage, St. af en lille Jernfibula. (Maaskee var det to Brandpletter, der gik over i hinanden).
171.	Dækst.	Ingen Oldsager.
172.	Do.	St. af en Jernfibula, spr. gr. Ptskr. Paa Røse aaa.
173.	uden.	Meget lille Beltehage ($3 \times 1\frac{1}{2}''$), spr. gr. Ptskr. Paa Røse eee.
174.	uden.	Spr. gr. Ptskr.
175.	uden.	Spor af Jern, spr. Skaar af en stor grov Krukke. Paa Røse hhh.
176.	uden.	Spr. gr. Ptskr.

XXVIII. Himmelshøi

i Ibsker Sogn, $\frac{1}{5}$ Mil vest for Kirken, lige paa Grændsen af Lyngheden.

Det er en Granitbakke, i hvis tynde Overjord flere hundrede Brandpletter ere nedlagte. Steenrøser findes ikke; dog synes det, som om der midt paa Bakken tidligere har ligget en Røse eller en Gravhøi.

I Efteraaret 1871 ere nedenanførte Brandpletter blevne undersøgte af Lærer Jørgensen, hvis Iagttagelser her gjengives ikkun med enkelte Berigtigelser i Betegnelsen af de fundne Oldsager.

Indhold foruden Been, Kul og Steen.

Nr.	Dækning.	
1.	Dæksteen.	St. af to store. Jernnaale med Krumning under Hovedet, spr. gr. Ptskr.
2.	Do.	Knuust lille Leerkar med stor Hank.
3, 4.	uden.	Ingen Oldsager.
5.	Dækst.	Trekantet Jernfibula, halvmaaneformet Kniv med snoet Skaft, St. af en Synaal med et langagtigt Øie ved den ene Ende (Pl. 4,5), lille Leerkar.
6.	Do.	Jernfibula med kort Spiral og stærkt krummet Bøile prydet med en Rille langs ned ad Midten; Spidsen er ikke tilbagebøiet men udslaaet til en nedadgaaende, med Prikker og Streger prydet Plade, der forneden er ombøiet til Leie for Naalen.
7.	Do.	Knuust lille Leerkar med et ganske lille Øre.
8, 9.	uden.	Ingen Oldsager.

Nr.	Dækning.	
10.	Dkst.	Spids Jernkniv, lille Leerkar ($2 \times 2\frac{1}{8}$ "').
11.	Do.	Ingen Oldsager.
12.	uden.	Trekantet Jernfibula.
13.	uden.	St. af to Jernfibulaer med kort Spiral.
14.	uden.	Beltehage med Krog, to store Jernfibulaer med tilbagebøiet Spids og flad Boile; paa hver Ende af Spiralerne sidder en Bronzeperle.
15.	Dkst.	St. af Beltehage med Riller langs Kanterne, lille Leerkar ($1\frac{1}{2} \times 2\frac{5}{8}$ "'), som ved tre Mellemvægge er indvendigen deelt i tre Rum; paa Ydersiden findes en Krands af ti Knopper (Pl. 6,2).
16.	uden.	Landsespids af Jern (5"'), Skjoldbule af Do. ($2\frac{1}{2}$ "' høi, $4\frac{1}{3}$ "' bred foruden det 1" brede Randstykke); Formen af Bulen er først cylindrisk og dernæst kegleformet med en lille Spids paa Midten; trekantet Jernfibula.
17.	uden.	Jernfibula med kort Spiral og flad Boile.
18.	Dkst.	Trekantet Jernfibula.
19.	Do.	St. af en Beltehage, et Par sammenføjede Bronzeperler med indskaarne retvinklede Kors, lang eenægget Jernkniv (Klingen 8"'), halvcylindrisk Randbeslag af Jern.
20.	Do.	Beltehage, St. af to trekantede Jernfibulaer.
21.	uden.	Lille Jernfibula ($1\frac{1}{2}$ "') med kort Spiral og stærkt krummet Boile.
22, 23.	uden.	Ingen Oldsager.
24.	Dkst.	St. af en halvrund Kniv.
25.	Do.	Beltehage med Krog.
26—30.	uden.	Ingen Oldsager.
31.	uden.	St. af en Beltehage med Krog, spredte St. af en Fibula med Broncespiral og Jernboile, hvorpaa sidder en med et Kors prydet Bronzeperle.
32—34.	uden.	Ingen Oldsager.
35—37.	Dkst.	Ingen Oldsager.
38.	uden.	Krogen af en Beltehage, St. af et lille Hankekar.
39.	Dkst.	Beltehage, spr. gr. Ptskr.
40.	Do.	St. af Beltehage, hensmuldrende halvbrændt Leerkar (c. $3\frac{1}{4} \times 3\frac{3}{4}$ "').
41.	Do.	Ingen Oldsager.
42—44.	uden.	Ingen Oldsager.
45.	uden.	St. af en stor Jernnaal(?)
46.	uden.	Spiral af en Jernfibula, St. af et lille Leerkar.
47—48.	uden.	Ingen Oldsager.
49.	Dkst.	St. af en Jernfibula.

Nr.	Dækning.	
50.	uden.	St. af en Jernfibula, spr. gr. Ptskr.
51.	Dkst.	St. af en Beltehage, spr. gr. Skaar af et Kar med Knopper eller Tapper paa Siden.
52.	uden.	St. af et ringformet Jernspænde.
53.	Dkst.	Lille Jernfibula med lang Spiral og med Jernperler paa Boilen, ukj. Jern med Spor af Bronze.
54.	Do.	St. af en Jernfibula med kort Spiral.
55.	uden.	St. af en Beltehage, St. af en Jernnaal eller Fibula, spr. gr. Ptskr.
56.	Dkst.	St. af en Beltehage, knuust lille Leerkar.
57.	uden.	Spredte St. af et stort eenægget Jernsværd (2" bredt), to store Nitnagler af Jern med 1" brede Hoveder, langagtige Jernbeslag med Nitnagler.

I Foraaret 1872 ere Undersøgelserne blevne fortsatte, og er der da i en Brandplet fundet en puklet Broncefibula som Bhl. Br. Pl. 7,4, jfr. 2, samt en spids Jernkniv.

XXIX. *Klippegaard.*

Høi Granitbakke tæt vest for Klippegaarden, 21de Vdegd., ved Nordenden af Fiskerleiet Aarsdale i Ibsker Sogn.

Om Røserne dersteds see foran S. 121. Af de flere Hundreder Brandpletter, som synes at findes paa Bakketoppen ere følgende blevne undersøgte af Lærer Jørgensen, hvis Iagttagelser nedenfor gjængives med nogle Berigtigelser i Betegnelserne af det Fundne.

Nr.	Dækning.	
1.	Uden	St. af en Beltehage, St. to Jernfibulaer, lille halvbrændt Leerkar.
2—7.	uden.	Ingen Oldsager.
8.	uden.	St. af en trekantet Jernfibula, spr. gr. Ptskr.
9.	uden.	Spr. gr. Ptskr.
10.	Dæksteen.	Spr. gr. Ptskr.
11.	uden.	Sønderbrudt og sammenbøiet tvægget Sværd, 1 $\frac{1}{2}$ " bredt, sønderbrudt Spydspids, sønderbrudt Skjoldbule, Skjoldhaandtag (samtlige disse Sager laa i en Klump under Brandpletens Muld); i selve Brandpletten fandtes ukj. Jern samt spr. St. af et lille halvbrændt Leerkar med Fod.
12.	uden.	Ingen Oldsager.
13.	uden.	Spor af Jern.
14.	uden.	St. af en meget stor Jernfibula med tilb. Spids.
15.	uden.	Spiralen af en Jernfibula.
16.	Dkst. }	Ingen Oldsager.
17.	uden. }	

Nr.	Dækning.	
18.	uden.	Ingen Been, ingen Oldsager.
19.	uden.	Et afhugget St. Jern af Form som en Flaskeprop, Jernkniv, Spor af mere Jern.
20.	Dkst.	Stor Beltehage, ukj. Jern.
21.	uden.	Beltehage.
22.	uden.	St. af en Beltehage.
23.	uden.	Spor af Jern.
24—25.	uden.	Ingen Oldsager.
26.	uden.	Niptang af Jern ($1\frac{3}{4} \times 1\frac{1}{2}$ “) som Bhl. Br. 4,12, ganske lille Leerskaal ($1\frac{1}{6} \times 2\frac{3}{8}$ “), sort halvbrændt Leerklump.
27.	Dkst.	Ingen Oldsager.
28.	uden.	
29.	uden.	
30—31.	uden.	Ingen Oldsager.
32.	Dkst.	St. af en Beltehage, St. af en Jernfibula med lang Spiral.
33—35.	uden.	Ingen Been, ingen Oldsager.
36.	Dkst.	Ingen Been, ingen Oldsager.
37.	Do.	Ingen Oldsager.
38.	Meget stor Dækst.	Stor Brandplet (24×14 “) St. af en Beltehage, gjennemboret lille Sandsteensskive ($1\frac{5}{8}$ “).
39.	uden.	Spr. gr. Ptskr.
40.	uden.	St. af en halvrund Jernkniv.
41.	uden.	St. af Beltehage, St. af Jernfibula, spr. Ptskr.
42.	uden.	St. af en halvrund Jernkniv, spr. gr. Ptskr.
43—45.	uden.	Ingen Oldsager.
46.	uden.	(var brudt ned i Rose a) St. af en Beltehage, maaskee med Snirkler, ringf. Jernspænde (1“).
47.	uden.	(ligeledes) St. af en Beltehage, spr. gr. Ptskr.
48.	uden.	(ligeledes) St. af en halvrund Jernkniv, spr. Ptskr.
49.	uden.	St. af en Beltehage, St. af to Jernfibulaer.
50.	uden.	St. af en spids Jernkniv, St. af en halvrund Do.
51.	uden.	Spr. gr. Ptskr.
52.	uden.	St. af en halvrund Kniv, spr. gr. Ptskr.
53.	Dkst.	Ukj. Jern, St. af et lille kopformet Leerkar.
54.	Do.	Beltehage, ukj. Jern, spr. gr. Ptskr.
55.	Do.	Spr. gr. Ptskr.

XXX. *Sortegaard,*

21 Selveiergaard i Ibsker Sogn.

Om Røserne dersteds see foran S. 122. Af de mange Brand-

pletter, der ligge omkring eller paa Røserne, have Lærer Jørgensen og jeg undersøgt følgende:

1. Ingen Oldsager.
2. Spr. gr. Ptskr.
3. Beltehage, St. af en Jernfibula med tilb. Sp., meget lille Leerkop paa Fod ($1\frac{3}{4} \times 1\frac{3}{4}$ “).
4. St. af en Beltehage, spr. gr. Skaar af et stort Leerkar.
5. Spr. gr. Ptskr.
6. Beltehage, St. af to Jernnaale med Krumning, spr. gr. Ptskr.
7. Beltehage, St. af en Jernnaal, spr. gr. Ptskr.
- 8—9. Ingen Oldsager.
10. Stor Beltehage ($5\frac{1}{2}$ “ foruden Krogen).
11. St. af en Beltehage, St. af en Jernnaal, spr. gr. Ptskr.
12. Beltehage med lang Krog, spr. gr. Ptskr.
13. St. af en Jernnaal, spr. gr. Ptskr.
14. St. af en Jernfibula.
15. Spr. gr. Ptskr.

Paa Røse a.

16. Ingen Oldsager.
17. St. af en Beltehage, smuk Jernfibula med flad Boile og tilb. Spids samt med Bronceperler paa Enden af Spiralen, St. af en Jernfibula med tilb. Sp. og Jernperler paa Boilen samt med Spiral af Broncetraad om en Jernstok, spr. gr. Ptskr.
18. Beltehage, Jernfibula, spr. Ptskr. af en grov Leergryde.
- 19—20. Spr. gr. Ptskr.

Paa Røse b.

- 21—22. Spr. gr. Ptskr.
23. Ingen Oldsager.
24. St. af en Jernfibula med tilb. Sp. og Jernperler paa Boilen.

Paa Røse c.

25. Jernnaal ($2\frac{1}{8}$ “) med ringf. Hoved, spr. gr. Ptskr.

XXXI. Sandegaard.

29 Selveiergaard i Bodilsker Sogn, $\frac{1}{2}$ Miil sydsydost for Kirken, paa Randen af den store Mose »Hundsemyre« og tæt ved en Bæk, der løber igjennem Mosen. Beliggenheden er mærkeligen overensstemmende med den kun $\frac{1}{6}$ Miil nordligere beliggende Gravplads ved Kannikegaard, for saa vidt ogsaa denne ligger paa Randen af det høie Land tæt ved en Bæks Udlob i Moserne (jfr. Bhl. Br. S. 64). Gravpladsen ved Sandegaard synes imidlertid

at være meget mindre og kun at strække sig over en lav Sand-
aas øst for Gaarden.

Den 4 April 1870 undersøgte jeg adskillige Brandpletter paa den sydlige Ende af Sandbakken og fandt deri Been og Kul samt et St. af en spids Jernkniv. Tidligere var der fundet adskillige smaa Leerkar og en smuk, baandformet Broncefibula med indslagne Cirkelprydelser.

XXXII. Snogebæk.

I Flyvesandet c. 5—600 Alen syd for Fiskerleiet Snogebæk i Povisker Sogn findes en Mængde ganske smaa Høie, hvis Top bestaaer af en Blanding af sort Muld og Smaasteen med enkelte brændte Bøensplinter. Det er Brandpletter, der have været nedlagte i en Flyvesandsmark, hvor senere saavel Sandet over dem som Sandet paa Siderne af dem er bortfloiet.

Den 29 August 1870 fandt jeg i en af Smaahøiene adskillige Skaar af et smukt middelstort Brandpletskar med Bordt af Zigzagstreger. Tidligere skal der være fundet baade Jern- og Broncesager i disse Steendynger.

XXXIII. Grødeby.

i Aaker Sogn, $\frac{7}{12}$ Miil sydsydost for Kirken.

Paa Marken vest for 11te Vornedegaard findes mange Brandpletter. I en saadan er der i Aaret 1870 fundet adskillige smaa sonderrevne Skaller af sølvblandet Guld med uddrevne Knopper, ganske som de runde Guldperler fra Kannikegaard, endvidere et St. af et smukt prydet Bronzebeslag samt spredte St. af et smukt stort fleerøret Leerkar med rundtl. Furer.

Noget sydligere paa en til 25 Selveiergaard hørende Mark, hvor der tidligere har staaet mange Bautastene, findes ligeledes mange Brandpletter. I en af dem fandt jeg spredte Skaar af et smukt middelstort Hankekar med rundtl. Furer. I en anden Brandplet var der fundet Stykker af fire smukke Kar med rundtl. Furer og Zigzagbordter, nemlig af et stort fleerøret Kar, af en Kande eller Flaske, af en middelstor Hankepote og af et lille Kar; tillige var der i samme Brandplet fundet St. af en Broncefibula.

XXXIV. Aakirkeby Klint.

Nedenfor de Granitklipper, der kaldes Klinten, $\frac{1}{8}$ Miil syd for Aakirkeby, tæt nordost for den 12te Selveiergaard i Aaker

Sogn findes Brandpletter i Mængde. Den 24 Marts 1871 undersøgte jeg 12; kun i to af dem fandtes Oldsager, nemlig i den ene nogle spr. Ptskr. og i den anden en Beltehage.

Nogle Gravhøie med Brandpletter.

Litra A — D see Bhl. Br. 97—100.

E. Under Randen af den ovenfor i en Note paa S. 4 berørte mærkelige Gravhøi Egeshøi ved Gyldensgaard, 17 Vdegd i Østermarie Sogn, hvor der foruden en stor Gravkiste forekom fire Fund af Bronze- og Steensager, fandtes endvidere en stor Mængde Brandpletter, der næsten dannede en Ring heelt omkring Høien. Undertiden var der en Afbrydelse af et Par Alen, men enkelte Gange laa der ogsaa to Pletter jævnsides, den ene indenfor den anden. Nogle vare dækkede med Steen, andre ikke. I Alt bleve 37 undersøgte i September 1870, de fleste af Lærer Petersen, nogle enkelte af mig. Kun i 13 af dem fandtes Oldsager, nemlig:

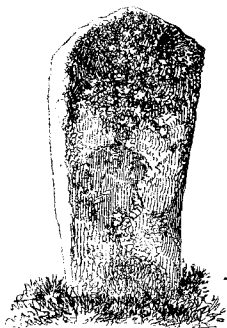
1. Smuk baandformet Broncefibula, forsmeltet Do., St. af en tynd Jernstok med en Knop paa Enden, St. af en grov middelstor Hankepotte, lille hankeløst Kar ($2\frac{1}{2} \times 3''$).
2. Baandf. Broncefibula, Do. med et Hoved paa Spidsen, St. af en middelstor Hankepotte, ganske lille hankeløst Kar ($2 \times 2''$).
3. St. af en mdlst. Hankepotte.
4. Halvrund Kniv, lille Kantbeslag af Jern.
5. Beltehage med Riller langs Kanterne, St. af en Jernfibula med kort Spiral.
6. Niptang af Jern ($2\frac{1}{4}''$) som Bhl. Br. Pl. 4,12.
7. St. af en halvmaaneformet Kniv, skarp paa den konkave Side.
8. St. af et lille Leerkar.
9. St. af to baandf. Broncefibulaer, St. af Beltehage, St. af mdlst. Hankepotte, lille grovt hankeløst Leerkar ($2 \times 2\frac{1}{2}''$).
10. Beltehage, St. af Jernfibula med kort Spiral.
11. Beltehage.
12. Smuk Beltehage ($5\frac{1}{4} \times 7\frac{7}{8}''$) med Riller langs Kanterne og Tværfurer paa Krogen, St. af Jernfibula.
13. Beltehage, St. af Jernfibula med tilbagebøiet Spids.

F. En Røse eller Steenhøi ved Bjergegaard, 24 Vdegd i Aaker Sogn. I Begyndelsen af 1849 modtog Museet adskillige Sager som fundne i en Høi ved denne Gaard, nemlig en Beltehage, en prydet og gjennemboret Beenbrikke som Bhl. Br. Pl. 6,10, fire smaa Leerkar, fra 2 til 3" høie, samt nogle Jernstykker, der synes at

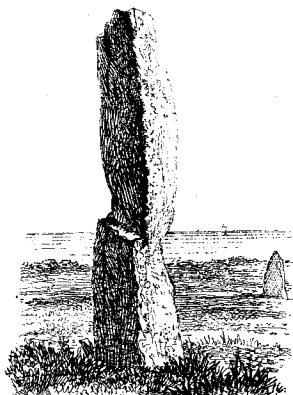
hidrøre fra Beltehager. Findestedet er nu bleven mig paaviist af Gaardens Eier; det var Randen eller Siden af en stor, nu næsten ødelagt Stenrøse eller Steenhøi, hvor de paagjældende Sager vare fundne i Pletter af sort Muld.

C. Bautastene.

Mine Iagttagelser angaaende de Bornholmske Bautastene ere ikke bragte saa vidt, at Sagen kan ansees som tilstrækkeligen oplyst. Jeg havde haabet endnu i et Par Aar at have kunnet sysle dermed, inden Resultaterne offentliggjordes, men min Forflyttelse fra Bornholm til Sjælland i Sommeren 1871 har for bestandig afbrudt disse Undersøgelser. Da der nu hidtil er saa saare Lidet bekjendt om de Bornholmske Bautastene, har jeg troet, at endog spredte og ufuldstændige Iagttagelser kunde være af Interesse, og jeg meddeler derfor her de enkelte Facta, som i saa Henseende ere komne til min Kundskab.

Langede,
Bodilsker Sogn.

Frænne Mark,
Ibsker Sogn.

Gryet By,
Bodilsker Sogn.

Der findes endnu mange Bautastene paa deres oprindelige Plads, deels endnu staaende. deels omfaldne i Tidernes Løb, men forhen har der været langt flere. Mærkelige Oplysninger i saa Henseende indeholdes i det i Bhl. Br. S. 9 citerede, med mangfoldige Tegninger og Grundrids forsynede Manuscript, som en Landinspæcteur Lund har forfattet omtrent ved Aaret 1820, og som nu opbevares i det oldnordiske Museums Archiv. Lund har imidlertid

kun undersøgt Nordre Herred og det Meste af Vester Herred. Om den øvrige Deel af Øen haves, saavidt mig bekjendt, aldeles ingen ældre Optegnelser uden enkelte spredte Notitser i det oldnordiske Museums Archiv samt nogle faa Bemærkninger i Traps statistiske Haandbog, der dog næsten alene angaae de til Kirkerne henflyttede Stene med Runeskrift.

Efter disse Oplysninger samt forskjellige Meddelelser fra Mænd paa Øen saavel som mine egne lagttagelser meddeles følgende Oversigt over Bautastenenes Forekomst.

Rønne Kjøbstads Grund. Øst for Byen, tæt nordvest for den østre Kirkegaard findes endnu 2 staaende og en omvæltet Steen. Lund anfører 9 og bemærker, at der tidligere har været mange flere.

1 Steen (»Ørnestenen«) i Rønne Plantage staaer endnu paa en lille Høi eller Røse.

Lund anfører endnu 1 Steen paa Rønne Gade, 7 Stene ved Tækkerhuset samt 3 Stene, hver især omgivet af en Steenring, paa Blemme Lyng.

Knudsker Sogn. 1 Steen staaer paa Skrænten af Blykobbeaa nord for Rosmandegaard. Lund anfører endvidere 2 andre Stene ved samme Gaard, 3 ved Skovgaard og 4 paa andre Steder i Sognet. Ved Rosmandegaard er der Spor af mange Røser, og en stor Steenhøi staaer der endnu.

Nylars Sogn. Ved Roels Dal (Røseplads) staae endnu 3 store Stene paa flad Mark og 2 mindre paa Steenrøser; 1 fandtes nedvæltet fra en Røse. Lund anfører endnu 1 stor Steen ved en Høi og 6 mindre paa »Forhøiningen« (Røser?) tildeels omgivne med Steenkredse.

1 Steen staaer endnu paa en Røse paa 17 Slvgds. Mark.

I Kirkens Vaabenhuus findes 2 Runestene.

Vestermarie Sogn. Paa Brandpletspladsen Steenshøi ved 42 Slvgd. fandtes forhen foruden en Steenring og en Røse en stor Mængde svære Bautastene. Lund angiver (iberegnet Steenringen) 21 staaende og 15 omvæltede Stene men tilføier, at der tidligere har været mange flere. Nu er der kun nogle faa Levninger af Steenringen tilbage.

Paa Brandpletspladsen Markehøi stode indtil for faa Aar siden 4 smaa Bautastene.

Paa Bjerregaardsbakkerne (Røseplads) findes endnu øst for 9 Vdegd. 2 store staaende og 8 store omfaldne Steen; 5 eller 6 andre vides at være borttagne; øst for den 66 Slvgd. findes 2 store staaende og 4 store omfaldne Steen.

Vest for Elleby (40 Slvgd.) staaer en meget svær Steen, og 2 ligge omfaldne, den ene paa en bred Røse.

I Kirkens Vaabenhuus findes 2 Runestene.

Nyker Sogn. Paa Steenhoien Baunehøi paa Vældensgaards Grund staaer en mægtig Steen.

I det sydvestre Hjørne af Præstegaardens Mark staae endnu 2 Stene; Lund anfører 4 og bemærker, at der tidligere har været langt flere.

Paa 11 Slygds Grund tæt ved Blykobbeaa (Røseplads) findes endnu adskillige opreiste mindre Stene.

Endelig anfører Lund 2 ved Muleby foruden 9 meget svære Stene, der dannede en Fiirkant ved 9 Slygd.

I Kirkens Vaabenhuus findes 2 Runestene.

Clemensker Sogn. 6 Sten staae nord for Røsepladsen ved Torpegaard, 13 Slygd.

2 Stene staae, og 3 ligge omfaldne ved Stubbegaard, 1 Slygd.

1 Steen har staaet paa Brandpletspladsen Æggebjerg.

1 svær Steen har staaet paa en fladt hvælvet Jordforhøining paa 14 Vdegds Mark, 1 paa en Røse ved Marevad, 58 Slygd., og 1 paa en Røse ved Hoglebjerg, 61 Slygd.

Desuden anfører Lund 2 Stene ved Baggaard, 1 ved Skovgaard, 2 ved Stedgaard, 2 ved Skinderbygaard og 1 ved Kannikegaard.

Paa Kirkegaarden henstaae 2 Runestene*). En stor Runesteen er reist ved Brogaard, 66 Slygd.

Hasle Kjøbstad. 1 Steen har staaet paa Marken nord for Byen.

Paa Kirkegaarden staaer en Runesteen.

Rutsker Sogn. Øst for Kjæregaard, 4 Vdegd., har der staaet en mægtig Bautasteen paa en Steenhøi og deromkring mange andre; Lund anfører 8 men bemærker, at mange flere allerede vare borttagne; nu ere de alle forsvundne. (Der har ogsaa været Røser paa dette Sted).

Nordvest for Bakkegaard, 21 Slygd., har der ifølge Lund staaet 40 Stene tæt ved hverandre.

Øst for samme Gaard, paa Bagergaards Grund (20 Slygd.) anfører Lund 12 store Stene; adskillige af dem ligge endnu henkastede ved Kanten af Marken.

Nord for Bagergaard findes endnu en svær, halvt omfalden Steen; see nedenfor.

Nord for Snels Høi paa Grændsen af Olsker Sogn ligger en nylig omvæltet stor Steen omgivet af Brandpletter.

*) Den ene af dem er funden paa Brandpletspladsen ved Kuregaard; det er imidlertid ikke sikkert, at den har „staaet“ der (Bhl. Br. S. 10); den fandtes nemlig liggende som Grundsteen under en lille Veirmølle.

1 Steen vest for 43 Slvgd. er nu borttaget.

Olsker Sogn. Paa de lynggroede Klipper »Halden« (Røseplads) staae endnu 1 større og mindst 3 mindre Stene.

1 Steen staaer tæt nord for Munkegaard, 6 Slvgd.

1 har staaet paa 7 Slvgds. Grund, syd for Gaarden.

I Lynggaardens Skov (30 Slvgd.) ligge 12 store omfaldne Stene.

Desuden anfører Lund 5 Stene ved Pilegaard (Brandpletsplads), 1 ved Teign Fiskerleie (Røser), 1 ved Skjellegaard samt 1 paa Adelshoi ved Bækkegaard.

Allinge Sogn. 1 Steen staaer paa Bakkerne nord for Hammershuus; Lund anfører desuden 1 tæt derved, 4 paa Hammersholms Mark og 1 syd for Hammershuus.

Rø Sogn. 3 Stene staae endnu paa Strandklipperne »Stammershald«.

1 ligger omfalden paa et Grændseskjel vest for Baadstadgaard, 1 Vdegd.

Desuden anfører Lund 8 Stene i Krykkeskoven paa 1 Vdegds. Grund, 1 imellem Dyndalen og Nørregaard og 1 ved Lynggaard.

Paa Kirkegaarden findes 2 ufuldstændige Runestene.

Østerlars og Gudhjem Sogne. Omtrent ved Grændsen imellem Sognene vest for Gudhjem staaer tæt ved Havskrænfen en smuk stor Steen »Hestestenen«.

Ved Østerlars Kirke staaer en Runesteen.

Østermarie Sogn. I en af Kong Frederik VII kjøbt Lund nordvest for 36 Slvgd. findes over halvhundrede (maaskee henimod hundrede) deels staaende deels omfaldne Stene.

Ved Gadebygaardene er der en Plads med nogle faa staaende og flere omfaldne Stene.

»Hellig Kvinde« kaldes en Steenring ved Stranden nord for 18 Vdegd.; ved den vestre Ende af Steenringen staaer en meget høi Steen og en afknækket Stump af en lignende.

Lærer L. Petersen, der har affattet en meget nøiagtig Angivelse af Sognets Oldtidsminder (trykt som Manuscript), anfører fremdeles en høi Steen paa en Røse ved 1 Slvgd. samt en omfalden tæt derved, 2 staaende og 1 omfalden ved 54 Slvgd., c. 20 nu borttagne Stene paa »Bosletten« sydost for Kirken, mange nu borttagne Stene ved »Jettebro« vest for Gyldensgaard (i Nærheden af Røser) samt mindst 9 borttagne Stene paa andre Steder i Sagnet.

I Kirkens Vaabenhuus findes en Runesteen; en anden har hidtil siddet i en Taarnluge men bliver nu nedtaget. Endvidere er en Runesteen reist ved Brohusene ved Gyldensaa nordost for Gadebygaard.

Svaneke Kjøbstad. I Kirkens Vaabenhuus findes en stor Runesteen (»Gyldensaaenen«).

Ibsker Sogn. Paa Exerceerpladsen Frænne Mark syd for Svaneke staae 3 høie Stene og 1 afknækket Stump. Noget sydligere ved Griisby staae fem Stene samlede.

Øst for Listed Fiskerleie staae paa Strandklipperne 2 smukke spidse Stene.

Omfaldne Bautastene ere fundne paa Røser paa Mandhøi og ved Klippegaard. En omfalden Steen ligger ogsaa ved Skovsholm.

Bodilsker Sogn. I Kratskoven »Gryet« $\frac{1}{6}$ Mil nord for Kirken findes endnu mindst 58 deels staaende deels omfaldne Steen; see det paa næste Side aftrykte Kort.

Den allersmukkeste og største Steen af hele Gruppen er borttaget; den stod paa en Steenhøi i Krattet (Nr. 6 paa Grundridset) men er nu brugt som Gravminde paa Nexø Kirkegaard.

Ved Langede By, øst for 23 Slvgd., staae 2 smukke Stene; en tredie er borttagen for faa Aar siden.

En Stump af en Runesteen vil blive indsat i Kirken. En Stump af en anden Runesteen er nylig funden.

Povlsker Sogn. En Runesteen er indmuret i Kirkens Chorbue.

Pedersker Sogn. Vest for Kirken staae 3 Stene; 1 ligger omfalden sammesteds.

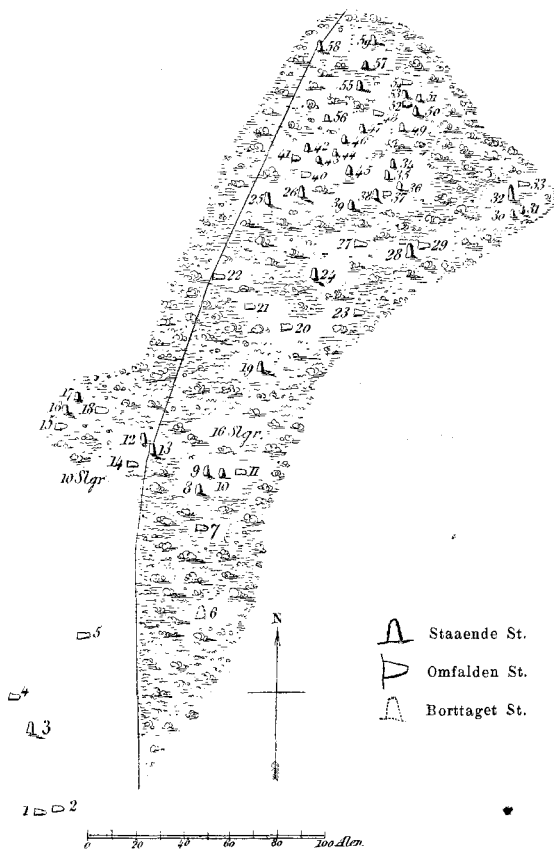
Aaker Sogn. Sydøst for 25 Slvgd (Grødeby; — Brandpletsplads samt Gravplads for beenfyldte Uruer) staae 2 Stene; for faa Aar siden var der over 30. Nord for Aaen ved Gaarden staaer der ogsaa en svær Steen.

c. 500 Alen vest for Aakirkeby staae mange smaa opreiste Stene paa begge Sider af Landeveien.

Paa »Skaglfaldet« nord for Aakirkeby findes 3 staaende og over 20 omfaldne Stene. Nær derved findes et Par Steenhøie.

I Kirkens Vaabenhuus staae 2 Runestene; 1 Runesteen »Bjælkestenen« staaer sydøst for Aakirkeby ved Veien forbi 15 Slvgd; en Runesteen, der henlaa paa Præstegaardens Gaardsplads, er bortkommen for faa Aar siden.

Jeg tør ingenlunde paastaae, at ovenstaaende Liste er fuldstændig; navnlig findes der vistnok endnu mange smaa Bautastene enten paa Steenrøser eller i Grupper paa flad Mark. Og af dem, der i Tidernes Løb ere bortkomne, er vistnok kun den ringeste Deel nævnt ovenfor. Mange Broer fra ældre Tid synes næsten heelt at være opførte af Bautastene, og mange have fundet Plads hist og her i Steengjærder og Bygninger.

Bautastene i Kratskoven Gryet, Bodilsker Sogn.

Stenenes Høide eller Længde.

Nr. 1.	3 Alen.	Nr. 16.	2 Alen.	Nr. 31.	$1\frac{3}{4}$ Alen.	Nr. 46.	$1\frac{1}{4}$ Alen.
- 2.	$4\frac{3}{4}$ —	- 17.	1 —	- 32.	$2\frac{1}{2}$ —	- 47.	$2\frac{3}{4}$ —
- 3.	$2\frac{1}{3}$ —	- 18.	$4\frac{1}{2}$ —	- 33.	3 —	- 48.	3 —
- 4.	3 —	- 19.	$2\frac{1}{2}$ —	- 34.	2 —	- 49.	1 —
- 5.	4 —	- 20.	$3\frac{1}{4}$ —	- 35.	2 —	- 50.	$4\frac{1}{2}$ —
- 6.	0 —	- 21.	$3\frac{1}{4}$ —	- 36.	$1\frac{1}{4}$ —	- 51.	$\frac{3}{4}$ —
- 7.	2 —	- 22.	3 —	- 37.	1 —	- 52.	2 —
- 8.	2 —	- 23.	$2\frac{1}{2}$ —	- 38.	2 —	- 53.	$2\frac{1}{2}$ —
- 9.	2 —	- 24.	1 —	- 39.	1 —	- 54.	$2\frac{1}{2}$ —
- 10.	$1\frac{1}{4}$ —	- 25.	2 —	- 40.	$2\frac{1}{2}$ —	- 55.	$2\frac{1}{2}$ —
- 11.	2 —	- 26.	$1\frac{1}{2}$ —	- 41.	$1\frac{1}{2}$ —	- 56.	1 —
- 12.	$2\frac{1}{4}$ —	- 27.	2 —	- 42.	$1\frac{1}{4}$ —	- 57.	1 —
- 13.	$2\frac{1}{2}$ —	- 28.	3 —	- 43.	1 —	- 58.	2 —
- 14.	$1\frac{1}{2}$ —	- 29.	4 —	- 44.	$1\frac{1}{2}$ —	- 59.	$1\frac{1}{2}$ —
- 15.	2 —	- 30.	2 —	- 45.	$2\frac{1}{4}$ —		

Bautastenenene ere, afseet fra Runestenene, altid ganske utilhugne; det er simpelthen langagtige Stene i den Skikkelse, som Naturen har frembragt dem. De ere næsten altid af Granit, dog findes enkelte af Sandsteen. Længden kan naae indtil 5 til 6 Alen. De fleste ere imidlertid kortere, ofte kun $1\frac{1}{2}$ til 2 Alen. Naar de ere opreiste, er sjeldent mere end en Femtedeel eller en Sjettedeel dækket af Jorden. Den høieste endnu staaende Steen reiser sig omtrent $4\frac{1}{2}$ Alen over Jorden, men nogle³ af de nu omfaldne have nok raget noget høiere i Veiret.

De fleste Bautastene have været samlede i Grupper fra et Par Stykker indtil 60 eller maaskee flere. Det er forholdsviis meget sjeldent, at de staae paa større Høie; jeg kjender kun 1 saadan endnu staaende, nemlig ved Vældensgaard i Nyker, og jeg har kun Efterretning om 3 borttagne (ved Kjæregaard i Rutsker, ved Bækkegaard i Olsker samt i Gryet i Bodiilsker Sogn). Hyppigere er det at finde dem paa Røser eller paa lave Jordforhøininger, tildeels brolagte eller dog omgivne med en Ring af Randsteen. De allerfleste staae dog paa flad Jord, om end gjerne i Nærheden af Røser og Steenhøie.

De fleste Undersøgelser, som jeg har foretaget med Hensyn til Bautastenenene, have været aldeles frugtesløse. Navnlig har jeg forjæves gravet imellem Stenene ved Rønne og ved Peders Kirke, omkring omfaldne Steen ved Roels Dal, paa Bjergegaardsbakkerne, ved Lynggaarden i Olsker og i Gryet samt paa Steder, hvor Bautastene vare borttagne, vest for 43 Slvgd i Rutsker, ved 7 Slvgd i Olsker og ved 25 Slvgd i Aaker. Lærer Petersen har gravet paa Bautasteenspladsen ved Gadebygaardene i Østermarie. Der fandtes paa disse Steder intetsomhelst Spor af nogen Begravelse: paa Bjergegaardsbakkerne graves dog ned til den faste Klippebund, og i Gryet, indtil Grundvandet vældede frem i ringe Dybde under Overfladen.

Paa andre Steder have Begravelser været kjendelige. Brandpletspladser have omgivet Bautastenenene paa Steenshøi, Markehøi, Æggebjerg og Bakken ved Pilegaard; iligemaade fandtes Brandpletter omkring den omstyrtede Steen nord for Snels Høi i Rutsker samt paa Bautasteenspladsen ved Grødeby, 25 Slvgd i Aaker (dog ikke netop paa de Steder, hvor Bautastenenene havde staaet). En Røse ved Roels Dal, hvorfra en Bautasteen var nedvæltet, indeholdt en stor beenfyldt Urne og et Lag brændte Been med en Dobbeltknep af Bronze, see foran Side 115; en Røse med Bautasteen ved Hoglebjerg, 61 Slvgd i Clemensker Sogn, har efter de Meddelelser, jeg har faaet, indeholdt beenfyldte Urner med en Broncering og en Broncenaal; en Røse med Bautasteen ved Marevad, 58 Slvgd i samme Sogn, skal ligeledes have indeholdt been-

fyldte Urner med en Broncering; under en Røse med omfalden Bautasteen paa Mandhøi (Mandhøi b) fandtes et Muldrag med brændte Been og spredte Potteskaar; under en Røse med omfalden Bautasteen ved Klippegaard (Kl. b) fandtes et eenægget Jernsværd og en Jernkniv, og under en Røse sammesteds, hvorpaa der skal have staaet 4 Bautastene (Kl. a), var der Spor af Gravkister dog uden Been eller Oldsager.

Den store Bautasteen nord for Bagergaard i Rutsker staaer paa en tolv Alen bred kredsround Brolægning, hvortil der slutter sig to mindre; i den store Brolægning var der tæt nord for Stenen anbragt et kredsround Hul, begrændset af noiagtigt sammenstillede Sten; det var imidlertid tomt, da jeg undersøgte Stedet; men i den ene af de smaa tilføiede Brolægninger fandtes nedsat ikke mindre end 4 beenfyldte grove Urner, hvoraf en indeholdt en lille sammenrullet Broncestrimmel og en anden et sammenbøiet Stykke Broncetraad; det sidste er bleven analyseret af Professor Johnstrup og befundet at indeholde 88 Procent Kobber, 11 Procent Tin, Spor af Bly men ingen Zink.

I den Steenhøi ved Kjæreggaard i samme Sogn, som havde været kronet med en mægtig Bautasteen, var der tidligere ved Stenens Fod fundet to beenfyldte Urner; jeg fandt i Steenlaget paa Høiens Side to skaalformede, hankeløse Urner med brændte Been samt en stor, ligeledes beenfyldt, tohanket Skaal ($7 \times 12''$ — Pl. 2,5), i hvilken der ovenpaa Benene var nedsat en mindre, eenhanket Skaal ($2\frac{3}{8} \times 6\frac{1}{4}''$ — Pl. 2,6), der ogsaa var fyldt med brændte Been. Paa de Steder paa Marken omkring Høien, hvor der tidligere havde staaet andre Bautastene, viste sig Rester af Brolægninger, og i Huller deri fandtes dels grove beenfyldte Urner dels Brandpletter.

Ved Foden af en Bautasteen paa Halden i Olsker Sogn fandtes en Kasse ($20 \times 16 \times 11''$) med Sidestene, Endestene og Bundsteen af flade Steenplader, uden Dæksteen; paa Bunden af Kassen laa der brændte Been; udenfor Kassen stod en beenfyldt grov Urne.

Endelig var den fladt hvælvede Jordforhøining*) ved 14 V deg d. i Clemensker, hvor der havde staaet en svær Bautasteen, opfyldt med mangehaande Begravelser. Den væsentligste af disse syntes at være en tæt nord for Stenens Plads nedsat Gravkasse ($19 \times 17 \times 7''$) med Sidestene, Endestene og Bundsteen, hvori der paa Bunden fandtes hvide brændte Beenstykker,

*) Den var randsat med Sten, men bestod forøvrigt kun af Jord; det er altsaa urigtigt, naar den i Bhl. Br. S. 4 i Noten er betegnet som en Røse.

medens Kassen forøvrigt var fyldt med Smaasteen. Et Par Alen vest for Stenens Plads fandtes et fordybet Rum indenfor en Kreds af endestaaende Steen, $1\frac{3}{4}$ Alen i indvendigt Tværmaal og brolagt i Bunden; paa Brolægningen laa der hvide brændte Beenstykker, og derover var Kredsen fyldt med Smaastene. Endvidere optoges paa forskellige Steder mindst 4 grove Urner (jfr. Pl. 2,4) fyldte deels med hvide Been deels med en Blanding af Been og sort Muld; under Benene og Mulden i den ene af dem laa der en Jernnaal. Endelig fandtes der et Par Brandpletter.

De Grave, som have ledsaget Bautastene, vise saaledes deels hen til Brandpletstiden, deels til Røsetiden og navnlig til de Røser, der indeholde Gravkasser og Urner. Det synes imidlertid, som om enkelte Bautastene gaae lidt længere tilbage. Medens nemlig Gravkasser og Urner findes baade i Røser og i Broncealdershøie, er der mig ikke noget Tilfælde bekjendt, hvor der i en Røse er fundet en brolagt Fordybning omsat med en Krands af Steen og opfyldt med Smaasteen, hvorimod denne Form af Gravgemmet er temmelig almindelig i Broncealdershøiene. Hvor langt paa den anden Side Bautastene gaae nedad i Tiden, kan ikke afgjøres efter mine Iagttagelser. Kun saa Meget skal her bemærkes, at Brandpletterne i Steenshøi og Markehøi næsten alle høre til den ældste Brandpletstid, de ved Pilegaard derimod til de yngre Afdelinger af Brandpletterne. Men den Skik at opreise Bautastene maa være vedbleven langt senere, endog ned i den christne Tid; thi Runeskrifterne vise det noksom. Imidlertid kan det dog ikke oversees, at saavel de ved Bautastene virkelige fundne Grave som ogsaa det nære Stedsforhold, hvori de saa ofte staae til Røser og Steenhøie, stærkt tyde hen til, at Slutningen af Broncealderen og Begyndelsen af Jernalderen, altsaa de sidste Aarhundreder før Christi Fødsel have været den Tid, da de allerfleste Bautastene ere blevene reiste.

Da jeg begyndte mine Undersøgelser, nærrede jeg den Tro, at alle Bautastene vare Gravmæler. De mange mislykkede Forsøg paa at finde Begravelserne have imidlertid bibragt mig den Overbeviisning, at ingenlunde alle Bautastene have været ledsagede af Grave, om de end muligen kunne være opreiste til Minde om Af-døde. Navnlig paa Bjerregaardsbakken, hvor den haarde Klippe, og Sydvestenden af Gryet, hvor Vandet viste sig tæt under Overfladen, er det saa at sige umuligt, at der kan have været nogen Begravelse, som er undgaaet min Opmærksomhed. Det træffer sig derhos saaledes, at netop paa adskillige af de større Bauta-steenspladser, hvor der er gravet (Ronne, Bjerregaard, Gadebygaardene, Gryet, Peders Kirke og tildeels Grødeby), er der slet Intet fundet, medens der hyppigere er gjort Fund ved de enkelt-

staaende Bautastene. Jeg kan ikke tyde dette anderledes, end at de store Bautasteenspladser have været hellige Steder, hvor Mindesmærker ere blevne reiste, uden at de, for hvem de oprettedes, netop vare blevne begravne der. Dette er imidlertid et af de Puncter, hvor en Række af yderligere Undersøgelser vilde have været ønskelig for at tilveiebringe et sikkrere Resultat.

Om de bornholmske Runestene kan jeg Intet meddele. Jeg troer ikke, at man med Hensyn til nogen eneste af dem har sikker Kundskab om, hvor den oprindeligen har været opreist.

FORTEGNELSE OVER AFBILDNINGERNE PAA PLADERNE.

Pl. I. Steenrøser. (S. 23—26). 1 Bronzekniv. 2—3 Haarnaale af Bronze. 4 Dobbeltknap af Bronze. 5 Krummet Naal af Bronze. 6 Dobbeltknap af Bronze. 7 Fingerring af Bronze. 8 Niptang af Bronze. 9 Armrings af Bronze. 10 Fingerring af Sølv. 11 og 13 Beenfyldte Gravurner. 12 Drikkekar af Leer.

1 Sortegaard a. 2 Mandhøi. 3 Torpegaard a. 4 Kulbrandsgade b. 5 Sortegaard c. 6 Roelsdal c. 7 Kulbrandsgade b. 8 Sortegaard a. 9 Kanegaard d. 10 Sortegaard d. 11 Torpegaard k. 12 Bjergegaard a. 13 9de Vornedegaard i Klemensker Sogn.

Pl. 2. Steenrøser og Bautastene. 1—3 Beenfyldte Gravurner fra Røser (S. 13—14). 4—6 Beenfyldte Gravurner fra Bautasteenspladser.

1 Vestermarie Høilyng a. 2 Roels Dal b. 3 Roels Dal c. 4 Bautasteensplads ved 14 Vdgd. i Klemensker. 5—6 Bauta-stenshøi ved Kjæregaard.

Pl. 3. Brandpletter. 1 Spydspids af Jern (S. 35). 2 Kile af Skifersteen (S. 46). 3 Knivformet Bronze-gjenstand (S. 45). 4 Stykke af Skjoldhaandtag med en Broncenagle (S. 35). 5 Bronzeknap (Bhl. Br. S. 27). 6 Bronzeknap (S. 44). 7—11 Belte-hager af Jern (S. 35—36.)

1 Kannikegaard 248. 2 Kkgd. 217. 3 Kkgd. 292. 4 Kkgd. 233. 5 Kanegaard C 31. 6 Kanegaard C 133. 7 Mandhøi 146. 8 Mandhøi 139. 9 Kn. C 136. 10 Mandhøi 160. 11 Mandhøi 60.

Pl. 4. Brandpletter. 1 Haarnaal af Bronze (S. 37). 2—4 Krummede Jernnaale (S. 37). 5 St. af en Synaal af Jern (S. 45). 6 Beenpibe med indlagte tynde Stokke af Bronze og Jern (S. 45.) 7 Haarnaal af Bronze (S. 37). 8 St. af en Hængedop af Bronze? (S. 43). 9 Bronzeøskener med Ring (S. 45). 10 Perler af sølvblandet Guld (S. 42—43). 13—14 Steenbrikker (S. 44).

1 Kkgd. 200. 2 Himmelshøi 1. 3 Kn. C 89. 4 Kn. C 107. 5 Himmelshøi 5. 6 Kkgd. 200. 7 Kkgd. 204. 8 Kkgd. 284. 9 Kkgd. 213. 10 Kkgd. 275. 11 Kkgd. 216. 12 Kkgd. 223. 13 Kn. C 152. 14 Kkgd. 328.

Pl. 5. Brandpletter. Fibulaer (S. 38—41): 1—3 Jernfibulaer med Bronzeperler. 4 og 6 Jernfibulaer med Bronzehylster. 5 Bronzeperle til en Jernfibula. 7—8 Jernfibulaer. 6 Hvælvet Bronzefibula. 10 Baandformet Bronzefibula. 11 Sølvfibula med Skive paa Spidsen.

1 Kn. C 52. 2 Kn. C 72. 3 Kn. C 78. 4 Kn. C 153.
5 Kn. C 138. 6 Kn. C 73. 7 Kn. C 87. 8 Himmelshøi.
9 Kkgd. H. 10 Kkgd. H. eller I. 11 Kkgd. 326.

Pl. 6. Brandpletter. Kar af Leer og Glas (S. 47—52): 1 og 3 Hankeløse Smaakar. 2 Tredeelt Kop. 4 Nikantet Hankekar. 5 Middelstort Hankekar. 6 Glaskar. 7 Lille Kar med massiv Hank. 8 Lille Kar paa Fod. 9—10 Skaalformede Kar. 11 Lille kuglef. Kar. 12 Flaskef. Vase. 13 Kar sammensat af »grove Skaar».

1 og 3 Kkgd. H eller I. 2 Himmelshøi 15. 4 Kkgd.
270. 5 Kkgd. 225. 6 Kkgd. 284. 7 Mandhøi 114. 8 Kn. C
48. 9 Kn. C 61. 10 Kn. C. 130. 11 Pilegaard. 12 Kkgd.
225. 13 Kn. C 182.

Pl. 7. Ubrændte Grave ved Kannikegaard (S. 67—73).
1—2 Lange eenæggede Sværd. 3 Øxeblad. 4 Halsring af Sølv.
5 Redekam af Jern. 6 Mosaikperle med Afbildning af en Viinranke. 7 Lang Glasperle. 8 Mosaikperle med stjernef. Mønster.
9 Mosaikperle med dambrædtf. Mønster.

1 Kkgd. 206. 2 Kkgd. 196. 3 Kkgd. 322. 4 Kkgd. 183.
5 Kkgd. 319. 6—9 Kkgd. 183.

Pl. 8. Ubrændt Grav Nr. 187 ved Kannikegaard.
(See Grundridset Side 64, jfr. S. 67—73.) 1 Halsfibula af sølvbelagt Bronze (c paa Grundridset). 2 Skulderfibula af Bronze (d). 3 Hængedop (l). 4 Træspand (a). 5 Bronzefatteral (p). 6 Træpinde, der fandtes i Fatteralet. 7 Langagtig Ravperle (o). 8 Otte-talf. Ravperle (af den lange Perlerad h—h). 9 Flad Ravperle (f). 10 Glasperle (q). 11 Middelstort Leerkar (b). 12 Lille Leerkar (m).

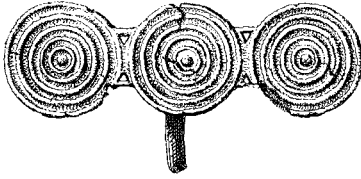
Pl. 9. Ubrændte Grave ved Kannikegaard (S. 67—73). 1 og 3 Bronzefibulaer som Nydam V, 14, jfr. Thorsbjerg IV, 3. 2 Bronzefibula med indskaaret Dragefigur. 4 Sølvfibula som Vimose I, 30. 5 Sølvfibula. 6 Bronzefibula med Guldbelægning. 7 Bronzefibula med Tap ved Spiralen. 8 Sølvfibula. 9 Hankekande. 10 Trehanket Leerkar.

1 Kkgd. 335. 2 Kkgd. 195. 3 Kkgd. 336. 4 Kkgd. 183.
5 Kkgd. 278. 6 Kkgd. 319. 7 Kkgd. 325. 8 Kkgd. 319.
9—10 Kkgd. 177.

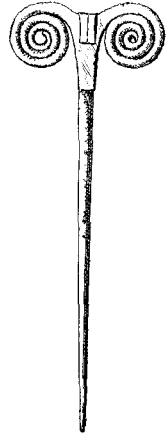
1. $\frac{2}{3}$

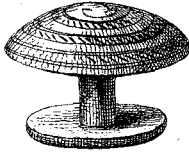
2. $\frac{1}{3}$

3. $\frac{1}{2}$

4. $\frac{1}{1}$

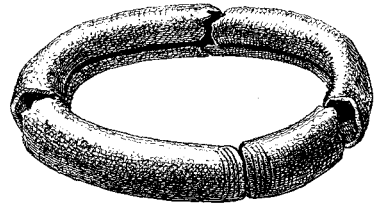
6. $\frac{1}{1}$

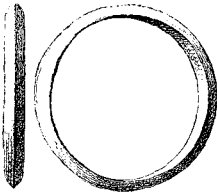
5. $\frac{2}{3}$

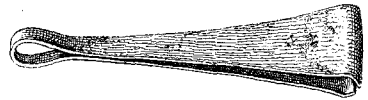
9. $\frac{1}{2}$

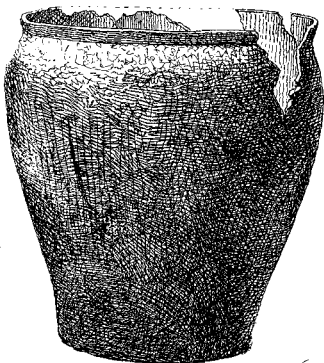
7. $\frac{1}{1}$

8. $\frac{1}{1}$

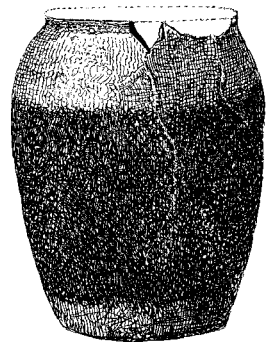
11. $\frac{1}{6}$

10. $\frac{1}{1}$

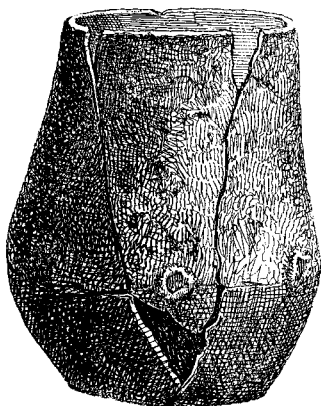
13. $\frac{1}{6}$

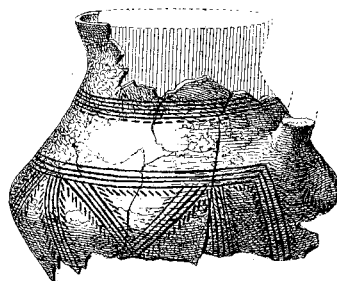
12. $\frac{1}{1}$

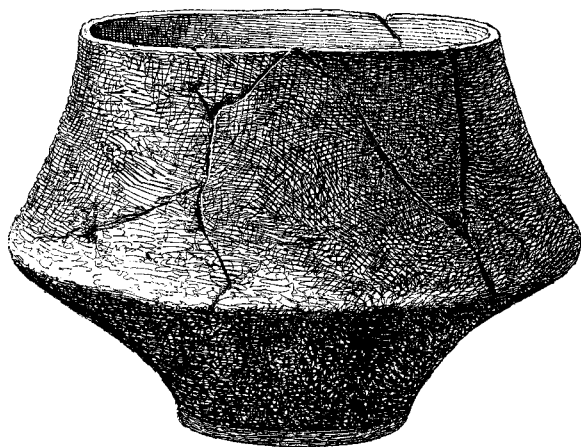
1. $\frac{1}{4}$

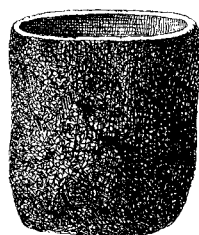
2. $\frac{1}{4}$

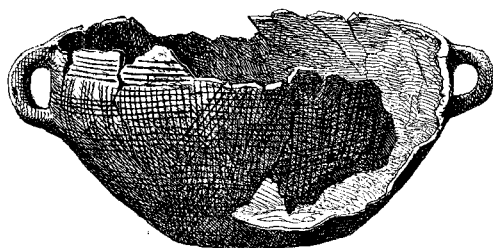
3. $\frac{1}{4}$

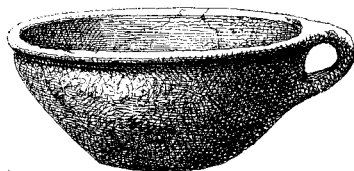
4. $\frac{1}{4}$

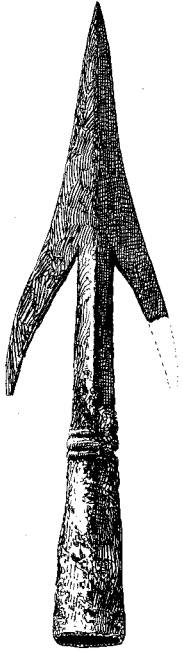
5. $\frac{1}{6}$

6. $\frac{1}{4}$

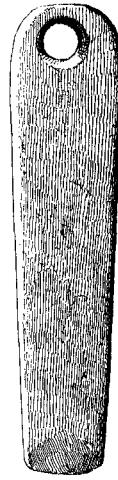
1. $\frac{1}{2}$

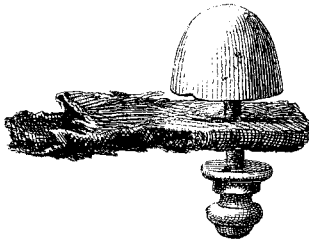
3. $\frac{1}{1}$

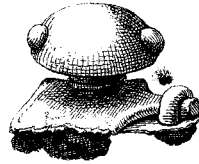
2. $\frac{1}{1}$

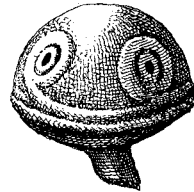
4. $\frac{1}{1}$

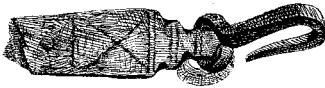
5. $\frac{1}{1}$

6. $\frac{1}{2}$

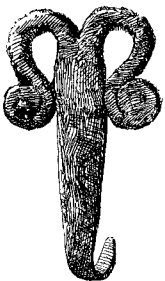
10. $\frac{1}{2}$

8. $\frac{1}{2}$

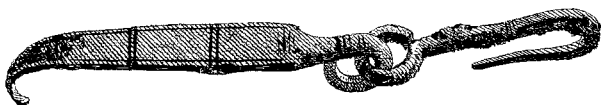
7. $\frac{1}{2}$

11. $\frac{2}{3}$

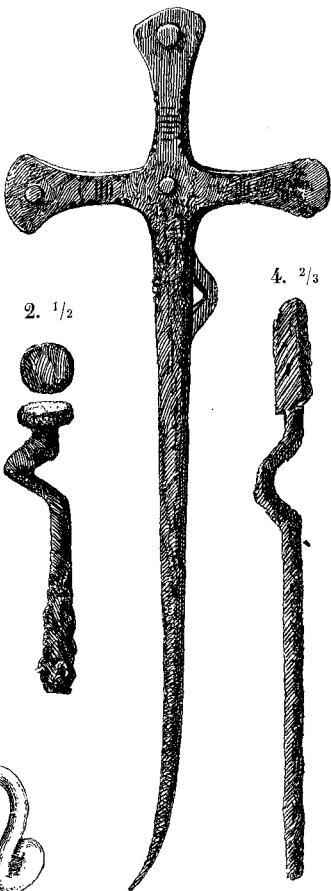
9. $\frac{1}{2}$

1. $\frac{1}{1}$

3. $\frac{1}{2}$

2. $\frac{1}{2}$

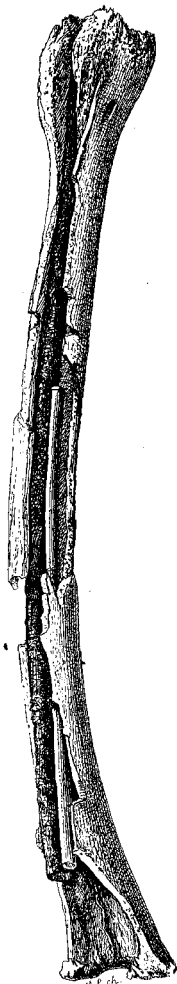
4. $\frac{2}{3}$

5. $\frac{1}{1}$

6. $\frac{1}{1}$

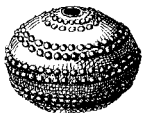
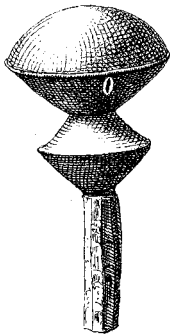
10. $\frac{1}{1}$

7. $\frac{1}{1}$

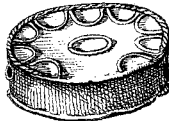

8. $\frac{1}{1}$

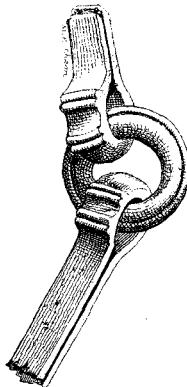

11. $\frac{1}{1}$

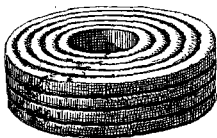
12. $\frac{1}{1}$

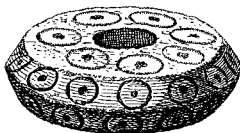
9. $\frac{1}{1}$

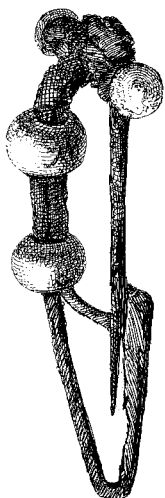
14. $\frac{2}{3}$

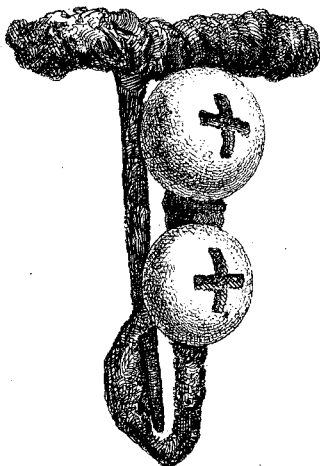
13. $\frac{1}{1}$

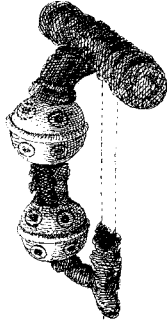
1. $\frac{2}{3}$

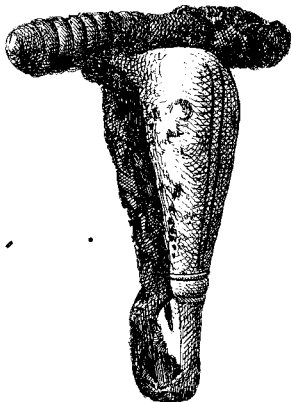
2. $\frac{1}{1}$

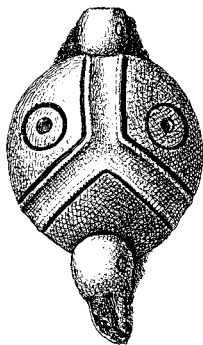
3. $\frac{2}{3}$

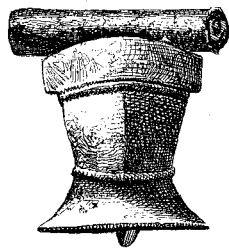
4. $\frac{1}{1}$

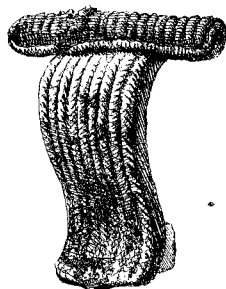
5. $\frac{1}{1}$

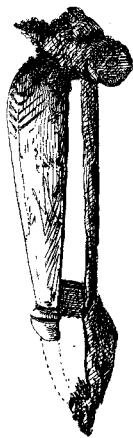
9. $\frac{1}{1}$

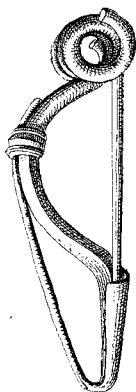
10. $\frac{1}{1}$

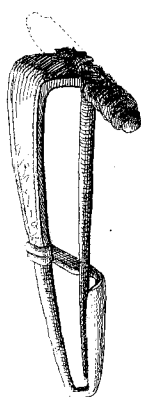
6. $\frac{2}{3}$

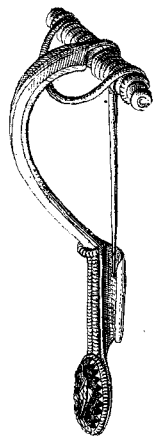
7. $\frac{2}{3}$

8. $\frac{2}{3}$

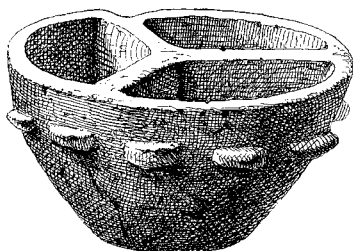
11. $\frac{2}{3}$

1. $\frac{1}{4}$

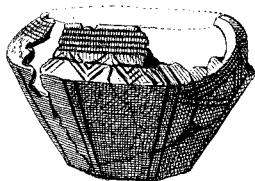
2. $\frac{2}{3}$

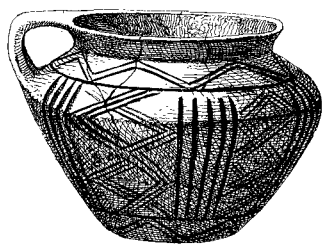
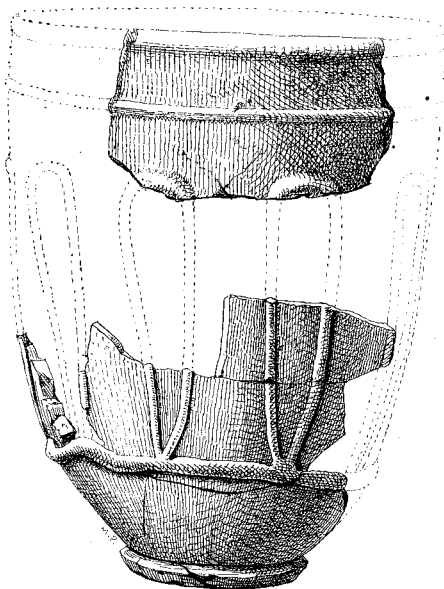
3. $\frac{1}{4}$

4. $\frac{1}{4}$

6. $\frac{1}{3}$

5. $\frac{1}{4}$

11. $\frac{1}{4}$

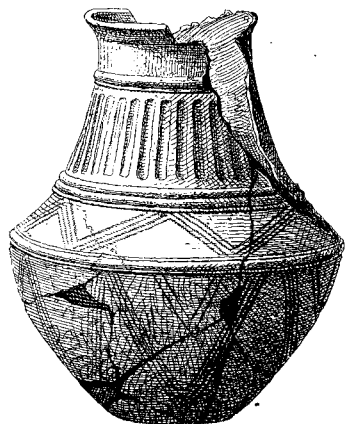
7. $\frac{1}{4}$

8. $\frac{1}{4}$

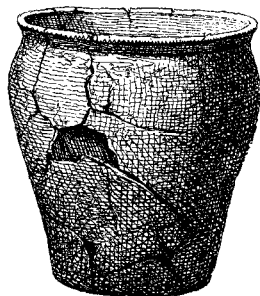
12. $\frac{1}{4}$

9. $\frac{1}{4}$

13. $\frac{1}{6}$

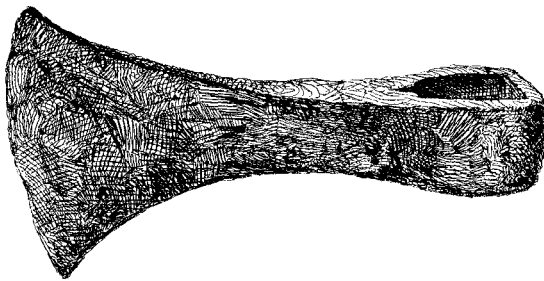
10. $\frac{1}{4}$

1. $\frac{1}{6}$

3. $\frac{1}{2}$

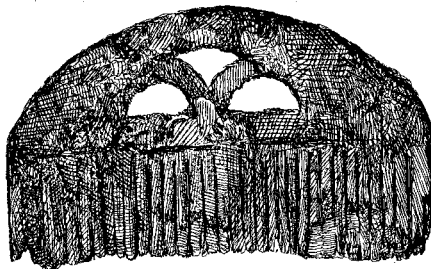
2. $\frac{1}{6}$

4. $\frac{1}{2}$

5. $\frac{2}{3}$

6. $\frac{1}{1}$

7. $\frac{1}{1}$

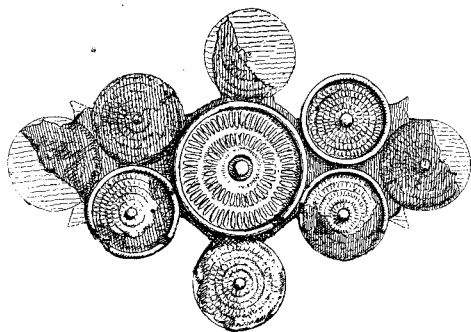
8. $\frac{1}{1}$

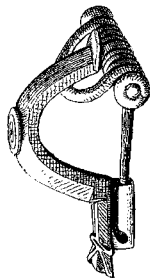
9. $\frac{1}{1}$

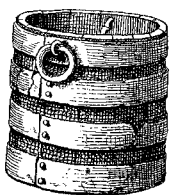
1. $\frac{2}{3}$

2. $\frac{1}{1}$

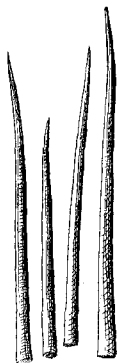
4. $\frac{1}{1}$

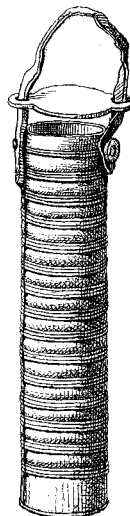
3. $\frac{1}{1}$

6. $\frac{1}{1}$

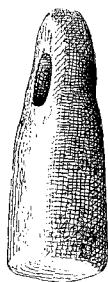
5. $\frac{2}{3}$

10. $\frac{1}{1}$

7. $\frac{1}{1}$

9. $\frac{1}{1}$

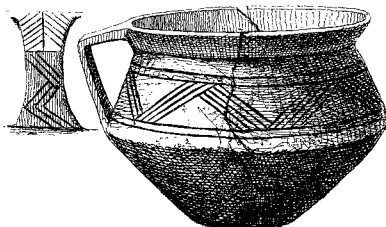
8. $\frac{1}{1}$

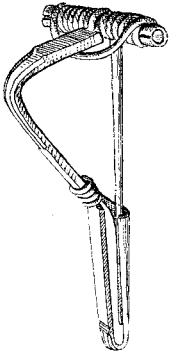
12. $\frac{1}{1}$

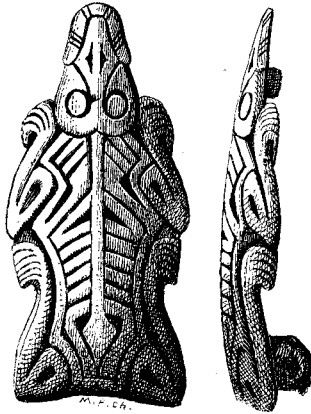
11. $\frac{1}{4}$

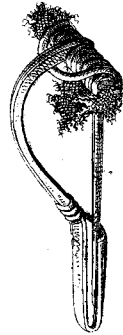
1. $\frac{2}{3}$

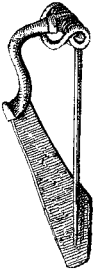
2. $\frac{1}{1}$

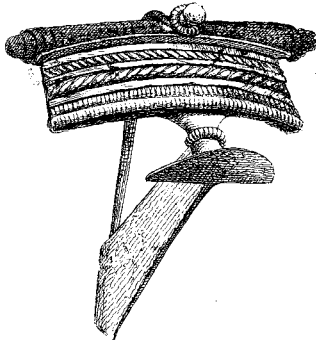
3. $\frac{2}{3}$

4. $\frac{2}{3}$

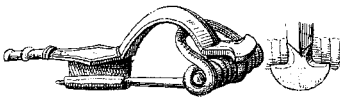
5. $\frac{1}{1}$

6. $\frac{1}{1}$

7. $\frac{2}{3}$

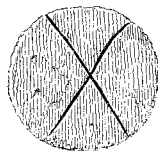
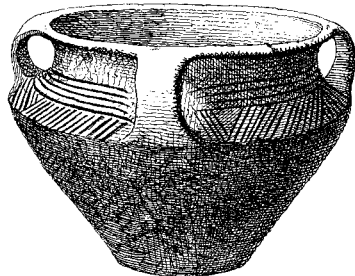
8. $\frac{2}{3}$

9. $\frac{1}{4}$

10. $\frac{1}{4}$

For Parlamentets og Landstingets
Linde

ortatig og forhindtigg

for

L. S. S. S.